

TABÁK ANDRÁS

Sargasso tenger

Magvető Budapest, 1965

© Tabák András, 1965

1943 tavaszán Novák Gábor ötéves pesti kisfiú élete egyik napról a másikra megváltozik Apja elmegy – el kell mennie –, a kisfiúnak azt mondják, katonának, de ő sejtí, később meggyőződik róla: nem igaz; az olvasó tudja, hogy munkaszolgálatos lesz, Borban. Nem is sejtí, miért. Hogy is sejtí, amikor anyai nagybátyja vezérkari alezredes, sőt székely nemes. Az események azonban kikerülhetetlenül torlódnak: a nagybácsi és az anyja – endródi Endródi Magda – meg akarják menteni a gyermeket, s azt hiszik, az a legjobb, ha mindent eltitkolnak előle, zsidó, illetve „félzsidó” voltát, a zsidó rokonságot, ezért járatják a birodalmi német óvodába, viszik gyermekzsúrra a felső tízezerhez, menekítik az „öskeresztény” nagyszülőkhöz, bújtatják a vezérkari alezredes nagybácsi lakásán. De az események tovább torlódnak – és a gyermek nem felejt. Elsősorban nem felejtí el azt, akit leginkább el akarnának vele feledtetni, az apját; nem felejtí el, sőt még életét is feláldozná, hogy megmentse, ha nem testileg,

akkor a becsületét, az emlékét, amit, hogy a gyermek mennél könnyebben elfelejtsen és megtagadjon, igyekeznek rútítani. Egy rendkívül érzékeny gyermek harcát, csalódásait, tisztaságát ábrázolja Tabák András, s egyben egy iszonyatosságában hasonlíthatatlan korszakot láttat meg főhőse, Novák Gábor ötéves kisfiú szemével.

*

A *Sargasso-tenger* negyedik könyvem, második regényem. Előző regényemben és két novella kötetemben a kortársakkal, a jelen idő embereivel, társadalmi problémáival, konfliktusaival foglalkoztam, De miközben mára vonatkozó benyomásaim, élményeim tartalmát kutattam, egyre világosabbá vált, hogy a most élő, cselekvő, küszködő emberek magatartásának, külvilághoz kapcsolódásának gyökere a múltban van. Szép mondatok, klasszikus idézetek hirtelen életre keltek, megértettem – később mottóul is választottam – Thomas Mann, József Attila sorait múltnak, jelennek erről az elszakíthatatlan kapcsolatáról és összefüggéséről. Így fordultam jelenünk legfontosabb és legközvetlenebb előzményéhez, a felszabadulás előtti, utolsó évekhez, amelyekben a régi rendszer természete kulminált, és amelyek nemcsak a mai idők, felnőttek világnézetét, lelki diszpozícióját alakították, hanem a szocializmushoz vezető átmeneti társadalom fiataljainak fogékony gyermekéveire is hatottak. Nem önéletrajzi regényt írtam, habár természetesen számos motívumát saját emlékeimből merítettem. Ezek az emlékek újabb, általánosabb tapasztalatokkal ötvözve vezettek ahhoz a mondanivalóhoz, amelyet az írás egészében ki akarok fejezni, és amelyre az első pillanatban talán különösnek ható cím is utal: azt tudniillik, hogy a felszabadulás objektív ténye csak akkor válhat lehetőségből teljes megvalósulássá, ha a szubjektív tényező is csatlakozik hozzá, ha az emberek tudata megszabadul a múlt torzító, elidegenítő nyomásától, ha a kívülről jött szabadsághoz az emberhez méltó belső szabadság is társul. Ez hosszú folyamat, és csak a szocialista rend szívós és tudatos tevékenységével valósítható meg. És amíg meg nem valósul, addig, amit a sóvárgó ember földnek lát, csak Sargasso-tenger marad, a szárazföld káprázata.

Ezt a regényt folytatni szeretném, nyomon követni egy új világ vajúdó, formálódó öntudatát.

Tabák András

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)

„Mélységes mély a múltnak kútja. Vagy talán feneketlennek kellene mondani?”

(Thomas Mann: József és testvérei)

„Múltunk mind össze van torlódva, s mint

szorongó kivándorlókra, ránk is úgy vár az új világ.”

(József Attila: Hazám)

„Először pillantottuk meg a nagy tömeg üde zöld füvet, és embereim örömujjongásban törtek ki, mert úgy vélekedtek, hogy az csak nemrég szakadhatott le a földről, amiért is a kontinens közelében lehetünk már. Efölötti kételyeimet azonnal közöltem velük, mert úgy gondoltam, a kontinens távolabbra fekket, és még küzdelmes út elébe nézünk!”

(Kolumbus útinaplója)

ELSŐ RÉSZ

(1943. május – 1943. október)

I.

Az udvarra nyíló, kitárt ablak előtt apám áll.

Gyűrött, viseltes ruha van rajta, amiben még sosem láttam, és hosszú szárú, fekete bakancs a lábán, amit csak akkor húz fel, ha kirándulni megyünk. Nagyon furcsán fest így apu, s ő maga is különös. Kék, nagyon világos kék szeme most borús. Kedves, kerek arca fáradt. Egyik kezével anyut öleli, a másikkal a hátizsákot tartja. Ujjai feszesek, oly erősen szorítják a hátizsák szíját, hogy látom, kifehérednek.

Anyám könnyű nyári ruhában áll előtte. Meztelen karjával átkulcsolja apu nyakát, és nem szól, nem szól, csak nézi őt. Az arcát nem látom, mert háttal áll nekem, de válla meg-megremeg, úgy rémlik, halkán sírdogál.

Én riadt vagyok, kissé csodálkozó – semmit sem értek. Nem értem, miért hívtak be hirtelen a folyosóról, ahol a gyerekekkel játszottam, de azután derengeni kezd valami, hogy persze, apu elutazik... elutazik kirándulni, azért van a lábán a bakancs, a kezében

a hátizsák, és onnan is tudom, hogy elutazik, mert az utóbbi napokban sonkát hallottam erről. Azt is tudom, hová megy. Borba utazik. Elmesélte, hogy nagyon messze van, arrafelé már nem is magyarul beszélnek az emberek, s hogy az egészben az a legérdekesebb, hogy ott három falu van egymás mellett, Bor, Sör, Pálinka, s ő azért megy éppen a Bor faluba, mert ő a bort szereti a legjobban. Mondta még azt is, hogy csak kis időre utazik el, hamarosan visszatér, és sokok bort hoz magával, amiből egy gyűszűnyit majd én is ihatok.

De azt már igazán nem értem, miért van a szobában ekkora ijesztő, nagy csend, hogy apu miért mosolyog olyan furcsán, hogy szája sarkában miért húzódik ismeretlen, mély ránc, és hogy anyu miért sír? Hiszen apu máskor is elutazott már, s akkor anyu sose sírt. Különben is, odakint olyan szép idő van! Hiszen jókedvű, fényes délután van, csillognak az ablakok, a fehér bádoglemezek a tetőn, s valahol vidáman bömböl a rádió: „Föl-föl, vitézek a csatára.” Ezt a *Föl-föl-induló*-t. jól ismertem. Az óvodában gyakran énekeljük, és papírcsákóban, fakarddal masírozunk közben. Vasárnaponként, amikor apa felvisz a Várba, megnézni az őrségváltást, ott is ezt fújja a zenekar.

Nem, végképp nem értem, mitől szomorú apu meg anyu? Elutazni jó dolog! Kimenni a pályaudvarra, a Nyugatiba, ami itt van a közelünkben, megbámulni a kormos, gyönyörű mozdonyokat, büszkén beülni a vonatba ... A gyerekek is éppen vonatoznak odakinn a gangon. Schmidt Karcsi a mozdony, mert ő a legkövérebb. Ugatást is hallani, mert ott nyargalászik közöttük Négerke is, a Steinék fekete kutyája ...

„Talán azért ilyen szomorú apu meg anyu – villan át rajtam –, mert összevesztek valamin? De ők nem szoktak veszekedni. Nem kiabálnak egymással, mint Schmidt bácsi meg Schmidt néni. Apu és anyu nagyon szeretik egymást.”

Hát nagymama? Ő mitől szomorú? Fogja a kezem, hallgat. Barátságos, szép arcát fürkészem, s mintha az ő szeme is könnyes volna. Nagymama aztán sose szokott sírni! És ha ő, aki mindig okos és erős, most sírva fakad, akkor valami nagy baj történhetett... Kalapálni kezd a szívem a gondolatra.

Két kézzel kapaszkodom a karjába, s óvatosan közelebb húzódok hozzá ... De hát, mi baj történhetett?

Nagymama lehajol hozzám, és tompa, rekedtes hangján azt mondja:

– Eridj szépen oda, csókold meg apád. Búcsúzz el tőle.

„Elbúcsúzni tőle? – riadok meg. – Miért? Miért kell elbúcsúznom tőle? Hát hová megy?”

S nem moccanok, nem megyek oda hozzá. Csak nézem őt. Ijedten, hitetlenkedve és egyre nagyobb gyanakvással. „Valamit eltitkolnak előttem ...” – gondolom.

Apu akkor rám néz. Szeme oly fájdalmas, hogy elszégyellem magam, és lesütött szemmel, félénken somfordálok oda hozzá.

Szabad karjával felemel, állát az arcomhoz dörzsöli, és erős, meleg szájával megcsókol. Várom, adjon fogas-pusztit is – mert mi nem afféle semmi-pusztikat váltunk, hanem igazi fogas-pusztikat –, de apu most nem ad fogas-pusztit, csak hosszan-hosszan csókol, mint aki nem tud elereszteni, s olyan erősen szorít magához közben, hogy a lélegzetem is elakad.

A fülébe kapaszkodom, megcibálgom.

– Mondd, apu, hová mész te? Te nem is kirándulni mész...

– Gabó! – hallom anyu éles, ideges hangját. Ha haragszik rám, akkor ilyen a hangja.

Apu azonban nem haragszik. Barátságosan rám nevet, a szememet fürkészi.

– Kis csibész – csóválja meg a fejét. – Hát téged nem lehet becsapni? ... Hiszen mondtam már neked: Borba megyek. Oda, no, ahol annyi sok bor terem.

– Engem miért nem viszel magaddal? – kérdezem sértődötten.

– Ó, hosszú ám az út odáig. Gyalogolni is kell sokat... hegynek föl, hegynek le ... Hamar kifáradnál...

– Ha kifáradok, a nyakadba veszel – erősködöm, s látom is magam előtt: megyünk hegynek föl, hegynek le, és apu visz a nyakában... Azután elvégezzük a dolgunkat ott, abban a Bor faluban, és hazajövünk.

– Vigyél el – nyugösködöm. – Apu, vigyél magaddal, igazán...

Mély hangon fölnevet, gyorsan letesz a földre.

– Nem lehet – mondja. – Nem lehet, Gábor. – Hallgat egy pillanatig, majd hozzáteszi: – Azért nem vihetlek el, tudod, mert én katonának megyek oda.

– Katonának? – s csak állok.

Apu mosolyog.

– Mit csodálkozol? Katona leszek. Háború van, és harcolni fogok az ellenséggel.

Csak állok, nézem őt, és nem hiszek neki.

– Nincs is katonaruhád – mondom lassan. – A katonáknak katonaruhájuk van, katonasapkájuk, neked meg egyik sincs. É's puskád sincs, apu! Hol a puskád?

Nem felel. Elfordul, meghúzza a hátizsák szíját. Anyu se szól, ijedten pillant rám. Arca könnyes, szája picikét kinyílik.

– Nincs is puskád! – mondom már haragosan, megbántódva mélyen, hogy apu be akar csapni. Ő, aki sohase szokott. – Nincs is puskád! – kiáltom. – Katonaruhád sincsen!...

Nagyanya ekkor megszorítja a kezem, szigorúan rám szól:

– Hallgass! Rögtön elhallgass! – Elhallgatok, megszeppenve kissé, és akkor ő csendesen mondja apunak: – Indulnod kell, Imre.

Anyu felzokog, színes kendőjével eltakarja az arcát.

Nagyanya háta mögé bújok, és onnan nézem, amint anyu hangosan sír, belekapaszkodik apu kabátjába, beszél valamiről fojtott, elcsukló hangon, apu pedig a vállát simogatja, és kedvesen vigasztalja: – Ne félj, nincs semmi baj. No, hidd el. Semmi baj...

Ekkor titokban én is sírni kezdek nagyanya háta mögött. Hangtalanul sírok, csak a könnyek csurognak a szememből. „Valami baj van – gondolom. – Különbén nem sírna anyu, és nagyanya nem volna olyan szomorú. Valami titok ez. Nem akarják megmondani nekem. Apu talán most már örökre elmegy. És én már soha többé nem láthatom...”

Ajtó csapódik. Kinézek nagyanya háta mögül. Üres a szoba. Se anyu, se apu nincs már bent. Hallom az előszobaajtó halk nyikorgását. Az ismerős, nehéz lépteket a folyosón. Én nem bírom tovább.

Kitépem magam nagyanya kezéből. Torkom szakadtából ordítani kezdek, és az ablakhoz iramodom. Nagyanya vissza akar tartani. A kezébe harapok. Felmászom a párkányra, és látom aput, amint éppen befordul a lépcsőházba.

– Apu, apuka! – üvöltök. – Ne menj el! Jó leszek! Kérlek szépen, nagyon szépen kérlek... Apa! Édesapa! Ne menjél el katonának!...

– Borka – hallom nagyanya szelíd hangját. – Borka, kicsi unokám... – és óvatosan átkarol, nehogy kipotyogjak a gangra.

Apu pedig megáll, visszafordul. Mosolyogva int és kiált valamit, amit nem értek. Azután megfordul és eltűnik a lépcsőházban.

Ödöngtem a lakásban, nagyon egyedül voltam. Nem volt semmi, de semmi ami megvigasztalhatott. Még az sem vigasztalt, hogy anyu nem vitt ma el az óvodába, ő kora reggel hivatalba ment, de engem nem költött fel. Kedvemre lustálkodhattam az ágyban.

Mit ér az egész? Elmúlik a délelőtt, a délután, de apu már nem jön haza a munkából, már nem visz el sétálni, nem játszik velem, és este mesélni sem fog. Anyu pedig hiába akar majd sétálni meg játszani. Vele nem lehet alkonyaikor összevissza csatangolni a Körúton, rósejbnit ropogtatni, elácsorogni a Globus-nyomda előtt, ahonnan harsány hangú rikkancsok rajzanak ki, hónuk alatt az esti újsággal, vele nem lehet kavicsot rugdosni vagy célba köpködni az Andrassy út sétányán, vele csak illedelmesen, jól nevelt kisfiú módjára lehet sétálni, aminél unalmasabb és gyötrelmesebb dolog aligha van. Játsszani sem lehet vele igazán. Állandóan veszekszik, azt állítja, a társasjátékban csalok a dobókockával, és csalok a lottójátékban is. Ha ő nyer, akkor nincs csalás a dologban, de ha én nyerek, az mindig gyanús. Apuval remekül fel lehet forgatni a lakást, akár kalózkapitányosdit játszunk, akár építőkockázunk. Anyu hallani sem akar semmiféle kalózzjátékról, az építőkockák láttán pedig idegesség fogja el, és percenként megfenyeget, hogy letöri a derekam, ha rendtelenséget csinálok.

Igen, mi értelme van most már, hogy eltelik a délelőtt, a délután? Apu talán már megérkezett abba a messzi faluba, ahol nem magyarul beszélnek az emberek, és talán már fölvette a katonaruháját is. Puskát adtak neki, esetleg pisztolyt is, amilyen keresztapának van, aki katonatiszt, és apu már biztosan lövöldözik. Talán nem is gondol rám.

Elszomorodtam, de azért igazán nem tudtam elhinni, hogy ne jutnék az eszébe. Lehet, hogy most is éppen rám gondol. Lehet, hogy neki is a kalózkapitányosdi jár az eszében, meg a vidám esti csatangozás a Körúton, és ugyanolyan szomorú, mint én vagyok.

Unatkozom. Milyen egyhangúan tud eltelni a nap!

Délelőtt még csak örültem egy kicsit, hogy nem kellett óvodába mennem. Gomboztam, társasjátékoztam egymagamban. Van egy társasjátékom, aminek furcsa neve van: *Ne hagyd magad kiütni!* Ezt szeretem a legjobban. Színes bábuk rohangásznak körbe a táblán, s ha egyik utoléri a másikat, kiüti. Mind a hat színnel játszottam. Elmulattatott egy darabig. Mindig a piros bábuk nyertek, mert nekik segítettem. Ami igaz, igaz, szoktam csalni a dobókockával. Azután meguntam a társasjátékot, és leültem a pianínóhoz. Csapkodtam a billentyűket, nagy zenebonát csináltam, de ez sem volt érdekes.

Felkapaszkodtam az ablakpárkányra, és a harmadik emeleten labdázó gyerekeket nézegettem.

Négykézláb mászkáltak a folyosón, guggolva szökdécseltek, egymás lába között próbálták átgurítani a piros labdát. Nem volt valami szórakoztató játék. Látszott rajtuk, hogy unatkoznak. Ráadásul csendben, illedelmesen kellett labdázniuk, mert Horváth bácsi, a nagybajszú vasutas kiszólt nekik, hogy ne lármázzanak, mert ő éjszaka dolgozik, és aludni akar. Ezt nagyon erős, ordító hangon mondta, miközben ujjával fenyegette őket, és a gyerekek ijedten pislógtak. Lärmázás nélkül persze a legérdekesebb játék se ér sokat.

Csendes volt a ház. Sehol sem szólt rádió, a gangon nem ácsorogtak kint nénik,

tereferélgetve, mint máskor, és az első emeleten lakó öreg zenész sem hegedült. De még Négerke sem ugatott. Úgy látszik, Stein néni magával vitte bevásárolni.

Csendes volt a ház, és csupa, csupa ételszag. Az udvar, a körben futó folyosók mint megteltek ezekkel az illatokkal: sült hús szaggal, hagymaszaggal, főzelékszaggal. Káldyéktől kozmaszag szállt ki. Ettől egészen elment az étvágyam.

Később elnézegettem Schmidték cselédlányát, az Irént. Babos kendőben sürgött-forgott szemben, odaát a konyhában. Láttam, hogy lekap valamit a sparherdről, megégeti az ujját, fél lábon ugrálni kezd, és fájós kezével megfogja gyorsan a fülcimpáját. Ez mulatságos volt. Kuncogtam. Irént különben is szerettem. Jóban van Vilmával, a mi lányunkkal, s velem is összebarátkozott. Vilma azt mondja rá: kis ugra-bugra. Irén tényleg kapkod, szeleburdiskodik, és szüntelenül beszél, hogy szavát alig érteni. Pedig nekem mindig kedveseket mondhat, mert a végén felkap, összecsókol és csárdást jár velem. Sőt egyszer azt mondta, Vilma is hallotta, ha megnövök, egészen bizonyosan szerelmes lesz belém.

Ez nagyon hízelgett nekem. Rögtön elmeséltem a többi gyereknek a gangon, főleg a lányoknak, hadd bosszankodjanak. Amúgy is mindig csúfolom őket, *kisasszonyok*, mondom nekik, ami szerintem rendkívül sértő, s amin ők csakugyan mérgelednek. Bosszankodtak is, amikor eldicsekedtem Irénnel, de úgy tettek, mintha nem hinnék az egészet. Irigykedtek. A fiúk is irigykedtek, csak a kövér Schmidt Karcsi derűit fel. Azt tanácsolta, ha megnövök, tényleg vegyem feleségül Irént, mert akkor odaköltözhetek hozzájuk a kisszobába, és egész nap együtt játszhatunk.

Csábító ajánlat volt. Az egész házban Schmidt Karcsinak vannak a legszebb játékaik. Telis-tele a szobája pompásnál pompásabb dolgokkal: Märklin-vasút, hatalmas várkastély bástyákkal, ágyúkkal, katonákkal, de még egy nagy futballpályája is van olyan játékosokkal, akiknek meg kell nyomni a fejét, s akkor lábukkal elrúgják a csöpp labdát. És hát a Märklin-vasút!... Kis lámpák világítanak a mozdonyon, és a vonat alagúton, híd alatt szalad át, váltókon kattog, s ha pirosat jelez a szemafor, magától megáll. Csuda érdekes!

Schmidt Karcsi tanácsa szörnyen tetszett, és az első alkalommal megkérdeztem Vilmát, hogyan kell feleségül venni Irént? Vilma nevetett, lisztes kezével megpaskolta az arcom, és azt mondta, kicsi vagyok én még ahhoz, ötéves korban nem szokás megnősülni, s különben is, súgta a fülembé, Irénnek már van udvarlója, egy katona, aki minden vasárnap meglátogatja őt.

Ebből azt gyanítottam, hogy a katona akar a kisszobába költözni, Schmidt Karcsi villanyvasúttal játszani, és mélyen felháborodtam.

– Majd levágom én annak a katonának a fejét! – mondtam haragosan.

Csípőre tettem a kezem, dobbantottam, ahogy Horváth bácsi teszi, ha ráfőrméd a gyerekekre. Azt képzeltem, most én is ugyanolyan dühös és félelmetes vagyok, mint ő. Csak az volt a baj, hogy sehogy se sikerült olyan goromba, mély hangon beszélnem.

– Az a katona felnőtt, erős ember ám – óvott Vilma.

– Bánom is én! Kihozom a kardomat és belédöföm.

Vilma hallgatott egy darabig, mint aki latolgatja, csakugyan elbánnék-e az Irén katonájával, majd csendesesen megszólalt:

– De hát maga, Gáborka, úrigyerek. Az Irén meg cselédlány. Nem megy ám könnyen az ilyesmi. Bizony, a mamája se egyezne bele.

„Ez igaz” – szontyolodtam el.

Anyu valószínűleg nem engedné meg, hogy elvegyem Irént. Még azt se látja szívesen, ha társalgók vele. Anyu nem szereti, ha cselédlányokkal beszélgetek és

csibészekkel játszom. „Te úrigyerek vagy – köti a lelkemre unos-untalan. – Nem engedem, hogy hozzászokjál a ganghoz meg mindenféle utcakölykökhöz.”

Bárhogy fáj a szívem, a viciné fiát, a himlőhelyes Csőrit is kerülnöm kell. Pedig ő nagyon tetszik nekem. Már egészen nagy fiú, erős, verekedős, és két ujját a szájába dugva úgy fütyül, hogy az ember elsárgul az irigységtől. Amikor egyszer játszani hívott a hátsó lépcsőre, sajnós, meg kellett mondanom neki, hogy ő csibész, én meg úrigyerek vagyok, és nem játszhatunk együtt.

Nagyon dühös lett.

– Hülye vagy – vágott mellbe, és kiköpött. – Kis selyempubi ...

Nem a mellbevágás fáj, nem is a *selyempubi*, amiről amúgy is csak homályosan éreztem, hogy sértő, az fáj, hogy a többi gyerek barátkozhat, vígan játszhat vele, én meg csak az ablakból figyelhetem őket sóvárogva.

És akkor Vilma is ugyanazt mondja, amit anyu: *úrigyerek!*

– De én szerelmes vagyok Irénbe! – kiáltottam fel elkeseredve, mert a villanyvasutazásról sehogyan se akartam letenni.

– Az más – bólintott Vilma. – Ha szerelmes belé, az más. Akkor az anyukája sem tehet semmit ellene.

Ebben azonban Vilma tévedett.

Igaz, hogy apunak semmi kifogása nem volt a tervem ellen, s még arra is kioktatott, hogyan szokás valakinek megkérni a kezét, anyu azonban egyszerűen leintett; ne majomkodjam, s azzal fenyegetett, hogy egy hónapig nem enged moziba, ha megtudja, hogy Irénnel barátkozom.

Hát így álltam Irénnel. Sajnós, ő is egész délelőtt dolgozott, vele sem lehetett beszélgetni.

Az ablakban is hamar eluntam magam.

Lemásztam a párkányról és a lakásban kószáltam.

Szörnyen egyhangú mind a két szobánk. Nagy, fényes lakkozású bútorok állnak bennük, amiknek még a közelébe sem mehetek, mert anyu rögtön veszekedni kezd. Állítólag drága és szép bútorok, s anyu meg apu, mielőtt megszülettem volna, sokáig spóroltak, hogy megvehessék őket. Mindenki, aki csak megfordul nálunk, nagyon dicséri a bútorokat és azt mondja: *modern, elegáns* – de ez engem csöppet sem vigasztal. Nem nyúlhatok hozzájuk, nem nyithatom ki őket. Ha valamit ki akarok venni, akkor anyunak kell szólnom, mert különben összemaszatolnám vagy megkarcolnám a szép fényezést, amire, őszintén szólva, éppen a tilalom miatt már-már alig elfojtható vágyat érzek. Ha egyszer rájuk tenyerelhetnék, vagy végighúzhatnám az ujjam a politúron, talán nem is utálnám már annyira őket.

Azután ott a vitrin. Illetve, nálunk két vitrin van. Van egy kicsi és egy nagy. A kisebbik vitrin négy keréken gördíti, ide-oda lehet húzogatni, természetesen nem nekem, mert anyu szerint én összetörném benne a kávékészletet, a likőrös-pohárkakat, a porcelán szobrokat, például azt a kedves herendi nyuszit is, amit keresztapától kaptam múlt húsvétkor, és amihez – disznóság – azóta se nyúlhattam. Azaz, egyszer mégis kivettem az üveg mögül, riadtan megcsodáltam, és sietve visszahelyeztem. De anyu este már fölfedezte, hogy valaki turkált a vitrinben, mert ő még azt is észreveszi, ha akármilyen csak egy hajszálnyit elmozdul a megszokott helyéről. Apu akkor nem volt otthon, nem vállalhatta magára a dolgot, így hát anyu nagyon összeszidott, és két napig senkivel sem engedett játszani.

A másik vitrinben, amely a kredenc egy része, komolyabb dolgok sorakoznak.

Egy japán tányér, amiből enni nem lehet, de ami anyu szerint gyönyörű. A tányéron tüzet okádó, zöld pikkelyes szörnyetegek viczorognak, s ha sokáig nézi őket az ember, elég ijesztőek. Egy kávéskészlet, amit anyu az esküvőjére kapott. Ez nagy becsben van, mindenkinek áhítatosan mutatja meg: *meissen*. A vendégek erre felszisszennek, hosszan bámulják a csészéket, és az igyekezettől majd kiesik a szemük. Két szobor is áll a vitrinben. Az egyik valami agyagszobrocska, amiről sokáig nem tudtam, mit ábrázol, de anyu elmagyarázta, hogy imádkozó néni, és én elhiszem neki. Soha nem merném elárulni, hogy az imádkozó néni inkább sárgarépára hasonlít. A másik szobor érthető: egy fej, egy bácsi-fej, aki igen szomorúan bámul bele a világba. Azelőtt sokat töprengtem, mi lehet szomorúságának az oka. Azt gyanítottam, hogy valaha eltörhetett egy nagy szobor, és csak a feje maradt meg. Anyu azonban felvilágosított, hogy ez a bácsi-fej eredetileg is fejnek készült, és semmiféle nagyobb szoborról nem törött le. Hogy mitől oly szomorú, ő sem tudta. Aztán sok limlom is van a vitrinben. Kicsipkézett ezüstkanál, piros bojtos töröcske tokkal, egy picurka ezüstdísz, egy selyemdarabka mókás jelekkel, amikről megtudtam, hogy kínai írás, és egy kicsiny csontelefánt. Fekete faalapon áll, és ormányát az égnek tartja, mert szomjas. Ez az elefánt a legpompásabb az egész vitrinben. Apu meg én Frédinek hívjuk, és mind a ketten borzasztóan szeretjük.

A falon képek függenek. Az egyik képen mező látható néhány tehénnel, egy másikon havasi legelő kecskével, bárányokkal és pásztorokkal. Apu, ha bosszantani akarja anyut, mindig azt dünnyögi, hogy biztosan az állatkiállításon vásárolta ezeket. Azután van olyan képünk is, amin semmit nem lehet látni. Naplemente – ez a címe. A kredenc fölött pedig egy meztelen néni kép lóg. A lábát mossa. Apu mindig azt mondja, hogy a kép anyut ábrázolja, amin anyu megbántódik. A néni ugyanis roppant kövér, vastag lábú, a feneke pedig akkora hatalmas, hogy a házmester néniére hasonlít.

A kép alatt azelőtt öblös, nagy váza állt. Csíkos volt, mindenféle értelmetlen vonalakkal, rajzokkal díszítve, jól emlékszem rá. De egyszer, apu este olvasott, és közben idegesen fel-alá járkált a szőnyegen, ami igen hatalmas, süppeteg, szép szőnyeg. Anyu rászólt, hogy ne csoszogjon, mert az árt a szőnyegnek. Apu erre csak azért is, még jobban csoszogott, anyu meg kiabálni kezdett vele. Végül apu is kiabálni kezdett, és a kezében tartott könyvet a vázához csapta. A váza pozdorjává törött. Én el voltam ragadtatva, anyu sírva fakadt. Migrént kapott, le kellett feküdnie. Apu azzal vigasztalta, hogy a váza amúgy is irtózatosan ronda volt, és különben sem a vázát, hanem a meztelen néni akarta eltalálni a könyvvel.

Ügyetlen barátságos zug van csak ebben a lakásban, a hálószobában az én játéksarkom.

Alacsony, rózsaszínű szekrényke áll az ablak alatt, polcain játékok, képeskönyvek. Ezek mind az enyéme. Sok játékom van, de már unom őket. Egyedül játszani egyébként is unalmas. Gyerek csak titokban jöhet be hozzánk. Anyu megtiltotta, hogy bárkit behívjak a Schmidt Karcsi kivételével, akivel csak azért barátkozhatok, mert mérnök a papája, s ezért Karcsi is úrigyerek.

Délelőttöként azonban hosszas könyörgéssel rá lehet venni Vilmát, hogy más gyereket is beengedjen. A szomszédunkban lakó ikrekkel vagyok még jóban, s néha feljön a második emeletről Bucsek Dodó, egy szőke, vézna kisfiú, aki sokat betegeskedik és rettenetesen buta. És persze, bejön Schmidt Karcsi is, mert neki szabad, pedig én nem szeretem őt.

Egy ideig szépen eljátszogatunk így, öten. Kockából várost építünk, házakat, templomot, mozit, utcai vécét. De Schmidt Karcsi egy-kettőre megunja az egészet, és szétrugdálja a várost. Erős, kövér, veszekedős fiú. Beleköt valakibe és azt elveri. Legtöbbször Bucsek Dodót. Szegény Dodó motyog valamit, mert ő mindig csak

halkan, ijedten mer beszélni, de Schmidt Karcsi máris felpattan, és megragadja mellén az inget.

– Mit mondtál? – horkan fel dühösen. – Azt mondtad, hogy hülye vagyok?

Dodó elsápad, mukkanni sem mer. Könyörögve néz Schmidtre, hogy ne bántsa. Schmidt Karcsi ettől még dühösebbé válik.

– Letagadod? – lármázik. – Még le is akarod tagadni, te gyáva?

– Nem is szóltam – hebegi Dodó. – Isten bizony, én semmit sem mondtam.

– Hazudsz! Hazudsz! – kiabálnak már az ikrek is, akik alig várják a verekedést. – Még azt is mondtad, hogy a Schmidt mamája is hülye!

Schmidt Karcsi mellbe vágja a kis szökét, aki nagyot nyekkenve hanyatt esik. Akkor ráugrik, üti, pofozza, gyomrozza, hátra csavarja a karját, miközben az ikrek viháncolnak a gyönyörűségtől.

– Üsd! Üsd! Hajrá, bunyó! – üvöltik, azzal ők is rávetik magukat Dodóra.

Én hallgatok, nem szólok, pedig sajnálom szegény Dodót. Igazán semmi rosszat nem tett, és könnyes, rémült arccal túri, hogy csépeljék. Nézni is rossz, amikor Schmidt Karcsi a karját csavarja. Szólni azonban nem merek. Én is félek Schmidttől. Sokkal erősebb nálam, és ki tudja, ha rászólnék, talán engem is elpüfölne. Csak azt nem értem, miért szeret úgy verekedni? Hiszen a papája néha úgy elveri, hogy orrán-száján ömlik a vér. Neki aztán tudnia kéne, hogy fáj a verés!

Gyűlölöm, sírni tudnék haragomban.

– Na, te suszter! – kiált Schmidt Karcsi, amikor megunja a verekedést és leszáll Dodó hasáról. – Fogod-e máskor mondani, hogy hülye vagyok?

– Nem, soha többé – hüppögi Dodó.

Az ikrek neveltükben a földön hemperegnek, és torkuk szakadtából üvöltik:

– Suszter! Suszter!

Dodót azért csúfolják így, mert suszter a papája. A Zichy Jenő utcában kis műhelye van, ahová mi is gyakran viszünk talpalnivalót. Ugyanolyan kicsi, félénk ember, mint a fia. Kétrét görnyed, hajlong, úgy mondogatja anyunak: „Alászolgálja nagysasszony! Csókolom a kezét, drága nagysasszony!..Mindig a földet nézem, egyik lábamról a másikra állok, annyira szégyellem magam.

Schmidt Karcsi megfogja Dodó nyakát, térdre kényszeríti és rárivall:

– Mondd utánam, suszter: „Isten bizony, esküszöm, hogy soha többé nem leszek rossz, és soha többé nem mondom neked, hogy hülye vagy. Kérlek, hogy bocsáss meg nekem.”

És Dodó csendesen elszepegi a bocsánatkérést, s legvégül, amikor Schmidt odadugja az orra alá a kezét, engedelmesen megcsókolja. Nem fér a fejembe, hogy minek jön ide a Dodó, és miért akar folyton velünk játszani, amikor jól tudja, hogy Schmidt Karcsi a végén úgyis elagyabugyalja.

Egy nap váratlan dolog történt.

– Azt mondtad hülye vagyok? – pattant fel Schmidt Karcsi úgy, mint máskor, s mielőtt Dodó megmukkanhatott volna, már pofonütötte.

Ekkor éles hang csattant fel az ablak felől.

– Nem igaz! Szégyelld magad!

Tátott szájjal fordultunk arra.

A gangról borzas hajú, nagy, fekete szemű fiú nézett be.

– Semmit se mondott!

Ezt a fiút Steinnek hívták. Úgy hívták: Stein Gyuri. Alattunk, a harmadik emeleten lakott, és én nem szerettem őt. Ha összetalálkoztunk a lépcsőházban, mindig gúnyosan rám nevetett.

– Szervusz, Novák. Még mindig selyempubi vagy?

– Mi közöd hozzá? – mondtam dühösen, mert sejtettem, hogy Csőritől hallhatta ezt, s kiöltöttem a nyelvem. – Te meg csibész utcakölyök vagy.

Mindannyiszor úgy éreztem, hogy belém akar kötni. Tőle is félttem egy kicsit, mert nagyobb volt nálam, már rég iskolába járt. Csúfoltuk egymást, de a végén rendszerint megjelent a mamája, egy szóltan, szemüveges néni, és sietve bevonszolta a lakásukba.

Stein ott állt az ablakban és mérgesen nézett Schmidtre.

– Mit bántod a kisebbet? De nagy hős vagy!

Elpirultam, hiszen Steinnek igaza volt.

Láttam, hogy az ikrek is megszeppennek és lesütik a szemüket.

– Azt csinálod, amit akarok – morogta Schmidt, de már nem volt nagy szája, és riadtan pislogott. – Hagyj békén, mert megmondlak a papámnak.

– De nagy hős vagy! – mondta újra Stein, és lebiggyesztette a száját. – Én is megmondlak, hogy mindig vered a Dodót.

Dodó akkor odaszaladt az ablakhoz, és rávisított Steinre.

– Igenis, igaza van a Schmidtnak! Verjen csak meg! Igenis, csúnyát mondtam neki!

Az ikrek megint eltátották a szájukat, én csak bámultam.

– Schmidt a barátom! – toporzékolt Dodó. – Menj innen! Tessék elmenni!

Stein szólni sem tudott.

Schmidt Karcsi kárörvendően nevetett, és csúnyát mutatott feléje.

– Menj innen, te zsidó! Hívom a papámat!

Megütötte a fületem ez a szó: *zsidó*.

Már sokszor hallottam, s tudtam, hogy csúnyát jelent, a rossz emberekre szokták mondani. Láttam, hogy Steinnek felvillant a szeme. Azt hittem, hogy mond valamit. De nem szólt, lehajtotta a fejét, és elsomfordált az ablaktól.

Schmidt pedig ismét pofon vágta Dodót, dühösen csépelni kezdte.

Az ikrek pedig az ablaknál ugráltak.

– Hü-lye Stein! Hü-lye Stein! Meg-i-jedt a Stein!

De én úgy vettem észre, hogy Stein egyáltalán nem ijedt meg. Már csak azért sem ijedt meg, mert nagyobb, erősebb Schmidtnél, fél kézzel is elintézné. Bizonyára azért ment el, mert megbántódott. Megbántódott, hogy Schmidt Karcsi azt mondta rá: zsidó.

„Miért hagyta? – töprengtem. – Miért nem felelte, hogy nem vagyok zsidó. Vagy miért nem mondta ő is a Schmidtre?”

Eltöprengtem, és arra lyukadtam ki, hogy talán nem szeret csúnyán beszélni. Lehet, hogy nem is rossz fiú és nem is utcakölyök. Hiszen Dodót is meg akarta védeni.

Kezdett Stein érdekelni.

Mi ketten még sohase játszottunk egymással. Anyu nem szereti őt. Tudom, mert ha találkoznak a lépcsőházban, és Stein köszön, anyu nem simogatja meg az arcát, nem beszélget vele, mint például Schmidt Karcsival, el sem mosolyodik, csak éppen azt mondja: *szervusz*, és rá sem néz. Egyszer, amikor Schmidttel együtt Stein is be szeretett volna jönni hozzánk játszani, anyu elébe állt, és homlokát ráncolva rászólt:

– Előbb menj haza, kisfiú, mosd meg a kezed, az arcod, és csak azután gyere fel.

Stein azonban nem jött vissza. Akkor is megbántódott. Igaza volt, mert se a keze, se az arca nem volt maszatos, és anyu csak azért találta ki az egészet, hogy ne kelljen beengednie.

Más nem jutott az eszembe Steincről. Akárhogy törtem a fejem, semmi másra nem emlékeztem vissza.

De ezen a napon, amikor annyira unatkoztam, ebéd után hallom ám Négerke vakkantását a folyosón.

Beszaladtam a hálósobába, és felkapaszkodtam a párkányra.

Négerke az ablak alatt állt, farkát csóválva, barátságosan nézett engem. Megpillantottam Steint is, amint egymagában golyózott a lépcsőháznál, a harmadik emeleten.

– Stein! – kiáltottam neki. – Gyere fel, beszéljünk!

Mogorván felém pillantott, a kezében tartott golyót még elgurította. Azután összeszedte a golyóit és felbaktatott.

– Mit akarsz? – kérdezte bizalmatlanul.

Zavarban voltam. „Tulajdonképpen miért hívtam ide? gondoltam. – Nem szeretem őt, ő meg biztosan haragszik rám.”

– Unatkozom – mondtam. – Nincs kivel játszanom.

– Akkor játssz egyedül.

Lelógattam a lábam a párkányról, a vállamat vonogattam.

– Nem szeretek egyedül játszani.

– Én mindig egyedül játszom. Egyedül a legjobb – felelte Stein, és rákoppintott Négerke orrára, mert az ágaskodott, ki akarta szedni markából a golyókat.

„Nem mond igazat – gondoltam. – Azért játszik egyedül, mert a többi gyerek nem játszik vele.”

De ezt nem mondtam meg, hallgattam. Pedig jó lett volna tudni, hogy miért nem játszik vele más gyerek? Talán mégis csibész utcakölyök volna? De valahogy nem úgy néz ki, mint az utcakölyök. Tiszta az arca is, a keze is, rendes a ruhája. Az arca se vad és durva, mint Csörié, aki tényleg nagy csibész. Stein csak mogorva, barátságatlan, de nem látszik rossz fiúnak.

– Pedig én játszánék veled – néztem rá barátságosan. – Kettesben sokkal érdekesebb.

– Kis selyempubi vagy – dünnyögte Stein, aki még mindig Négerkével hadakozott. – Te csak másokkal tudsz játszani. Nincs fantáziád.

Haragudtam, hogy megint azt mondta: *selyempubi*. De kíváncsiságom erősebb volt. Mit jelenthet az, hogy *fantázia*?

Óvatosan megkérdeztem, pontosan ő sem tudta.

– Anyám szokta mondogatni, ha unatkozom. Azt mondja, hogy azért unatkozom, mert nincs fantáziám.

– Ha volna, akkor nem unatkoznál? Miért nem ad a mamád?

Lenézően végigmért.

– De buta vagy. A fantázia az nem dolog. Azt nem lehet csak úgy kapni. Az az emberben van.

Hallgattam és röstelkedtem. Azzal vigasztaltam magam, hogy Stein nagyobb,

harmadik osztályos, nem csoda, ha többet tud nálam.

– Nekem sincs fantáziám – vallottam be. – Egyedül én mindig nagyon unatkozom.

– Hát persze, ez attól van. Attól, hogy nincs neked. De nekem már kezd lenni. Nem hiszed?

– Dehogynem – bólintottam sietve. – Csak meséld el.

– Úgy játszom, ahogy akarok – dünnyögött. – Senki se szólhat bele. És azt gondolok ki, ami nekem tetszik.

Kíváncsian pillantottam rá.

– Mit szoktál kigondolni?

Négerke fejére tette a tenyerét, és szelíden lenyomta a földre, hogy nyughasson már.

– Mindenfélét – felelte. – Most például golyóztam. Kitaláltam, hogy golyóvilágbajnokságot tartok. Tudod, mi a világbajnokság?

Nem, ezt sem tudtam.

– Minden országból van egy versenyző, és aki a legügyesebben gurít, az a világbajnok. Most már érted? Minden versenyző én vagyok.

– Most már értem – bólintottam. – De azért mégiscsak unalmas lehet egy kicsit.

Ellenségesen pillantott rám.

– Nem.

„Dicsekszik – gondoltam. – Biztosan rossz neki, hogy senki sem játszik vele, csak szégyelli bevallani.”

Ezt se mondtam meg neki. Annál inkább nem, mert csúnyán és gyanakvóan méregetett.

– Én az apukámmal szeretek a legjobban játszani – mondtam szelíden és egy kicsit szomorúan. – Ő nagyon jól tud játszani. Nem is hiszed, mennyi mindenféle játékot tud.

– Hát akkor miért nem játszol vele?

– Nincs itthon. Tudod, most háború van, és elment katonának.

Stein ekkor végre odébb zavarta Négerkét, és mogorván mondta:

– Az én apám is elment.

– A tiéd is? – kiáltottam fel, és ettől hirtelen barátságot éreztem iránta. – A te apukád is katona? Gyere, ülj fel a párkányra, Stein.

Nem ült mellém, hallgatagon bámult rám. Láttam, akaratosan összeszorította az ajkát.

– Az én apukám vasárnap ment el – meséltem neki. – Nagyon sírtam, és kiabáltam utána az ablakból. A gyerekek kinevettek.

– Hülyék – dünnyögte Stein.

Ez jólesett, hálásan rápillantottam.

– És mi a te apukád? – kérdezte. – Tiszt?

– Nem tudom. Amikor elment, még katonaruhája se volt. Kirándulóruhájában ment, és hátzísákot vitt magával ... Stein, mutasd meg kérlek a golyóidat.

Szóltanul letette a párkányra a golyókat, de nem lépett közelebb.

Szép golyói voltak, csupa üvegből. Csillogtak a napsütésben.

– Nekem is vannak golyóim – s leugrottam a párkányról, izgatottan keresni kezdtem a szekrényemben.

Találtam is négyet-ötöt, azután visszamásztam az ablakba.

– Cseréljünk – ajánlottam. – Ezért a szép zöldért adok két pirosat.

Szerettem volna, ha cserél velem, pedig a golyók nem is érdekeltek igazán. Csak szerettem volna, ha marad még egy kicsit, ha játszik velem. „Ha megmondom, hogy az ő apukája is katona, anyu se fog haragudni rá” – gondoltam.

Stein azonban nem szólt, cserélni sem akart. A golyókat nézegette a párkányon, és nem pillantott rám.

– Az én apám is vasárnap ment el – dünnyögte. – Ő is hátizsákot vitt magával.

– Neki volt puskája? – kíváncsiskodtam. – Az én apukám azt mondta, hogy a puskát is meg a katonaruhát is csak ott kapja majd meg, ahová elutazott.

Stein fölemelte a fejét, különös lett a tekintete.

– Az én apám nem fog puskát kapni.

Kuncogtam.

– Az nem igaz, rosszul tudod. Minden katona kap puskát. Puska nélkül nem lehet valaki katona.

– Ő nem katona – mondta, s láttam, remeg, legörbül a szája.

– Nem katona? Az előbb azt mondtad, hogy ő is elment ...

– Igen, de nem katonának, ő nem az.

– Hát mi?

Hallgatott, elfordította a fejét.

– Ő rab – suttogta. – Rendőrök és katonák fogják őrizni.

– Rab? – ijedtemben majdnem kiestem az ablakon.

Riadtan meredtem rá, de ő nem fordult felém.

A Stein apukája rab? Alig tértem magamhoz. Apuval láttunk egyszer egy nagy, csukott autót, amiből zebraruhás ember szállt ki, és rendőr kísérte. Apu azt mondta, hogy a zebraruhás ember rab, rossz ember, aki valami bűnt követett el, lopott, csalt vagy megölt valakit, és most megbüntetik.

Óvatosan odébb húztam a golyóimat. Ki tudja, hátha Stein is lopós, és elcseni őket?

– A te apukád lopott? – kérdeztem nyugtalankodva.

– Hülye vagy – és hirtelen rám nézett, fellobbant a szeme. – Nem lopott, semmi rosszat sem csinált. De most sok embert elvisznek rabnak. Olyan embereket is, akik semmi rosszat sem tettek. Elviszik őket falura, egy táborba és ott dolgozniuk kell. Apám elmondta.

Nem egészen értettem, mit beszél. De attól kissé megnyugodtam, hogy mégsem lopott az apukája.

– Akkor nem is rab az apukád – kezdtem vigasztalni.

– De igen, rab – mondta Stein. – Azért rab, mert be van zárva abba a táborba. Katonák őrzik. És állandóan csak dolgoznia kell ott. Azzal se törődnek, ha megbetegszik. Enni is alig kap. És ha ki akarna szökni onnan, lelőnék.

– Ha nem lopott, miért zárják be? – faggattam, mert már végképp nem értettem semmit. – Aki nem lop és nem csinál semmi rosszat, azt nem lehet bezárni.

Stein megint lehorgasztotta a fejét. A párkányt kapirgálta, s láttam, most már igazán mindjárt bögni fog.

– Igenis, be lehet zárni – suttogta. – Most be lehet zárni. Apa behívót kapott, és el kellett utaznia. Egy faluba. Egy nagyon messzi faluba. Ott már nem is magyarul

beszélnek az emberek. Úgy hívják: Bor.

– Hogy hívják? – kiáltottam fel. – Hová ment az apukád?

Nem akartam hinni a fülemnek.

– Borba – mondta Stein, és furcsán pillantott rám. – Úgy hívják: Bor. Mi bajod van?

Az üveggolyók a földön koppantak.

Rámeredtem Steinre, és hirtelen nagyon közel került hozzám az arca. Szédülni kezdtem és nagyon melegem lett.

– Odament... – suttogtam – ... az én apukám is.

Láttam, Stein szeme felcsillan, közelebb lép. Arcáról eltűnik a mogorvaság. Barátságos.

De azután már nem is láttam az arcát. Csak a hangomat hallottam valahonnan messziről.

– Nem igaz! – kiáltottam. – Az én apukám nem rab! Nem igaz! Nem igaz!

És még mondani akartam valamit, de nem jött ki hang a torkomon.

Semmit se láttam már. Steint se, a labdázó gyerekeket se a harmadik emeleten. A hangjukat se hallottam. Csak Négerke ugatását hallottam, s azt, hogy nyílik az ajtó.

Vilma szólt mögöttem:

– Gáborka, miért kiabál? ... Gáborka, uram teremtőm! Rosszul van? Gáborka?

De már az ő hangját is csak távolról hallottam.

Aztán csak csend volt.

Ágyamban feküdtem, nagy, fehér párnák között. A nap éppen az arcomra sütött.

Úgy rémlett, régóta fekszem itt, de nem sokra emlékeztem, ami ezalatt történt.

Anyu ijedt, sápadt arcára emlékeztem, arra, hogy sikoltva szalad be, hogy a kezét tördeli, és beszél, beszél. Arról beszél, hogy ne higgyek Steinnek. De én tudom, hogy Stein nem hazudott. Apu rab. Ott van, abban a táborban, ahol Stein apukája, és rendőrök őrzik, akik lelőnék, ha ki akarna jönni onnan. Déness doktor bácsi arcára is emlékszem. Szigorú, összeráncolt homlokkal hajol fölém. Vizsgál. Kis kalapáccsal üti a térdem. Kérdez valamit, de én annyira gyöngye vagyok, hogy nem tudok válaszolni... És anyu megint, megint csak sír, s ez zavar, betapasztom a fülem ... Azután, mintha Stein állna az ablakban, és befelé leskelődne. Felsikoltok, mire Stein eltűnik. Vilma fut be hozzám, ölelget, ringat, csitítgat, de én reszketek, és csak nagy sokára nyugszom meg. És egyre az jár a fejemben: apu rab... Nagy, csukott autót látok, amiből a rendőr kivezet egy zebraruhás embert. A zebraruhás ember apu. Amikor megpillant, lesüti a szemét. Én pedig zokogok, és dühösen kiabálok rá, hogy miért csapott be? Miért mondta, hogy katonának megy? ...

Megráztam a fejem, szerettem volna megszabadulni ezektől a képektől. Nem akartam semmire, semmire se gondolni.

A napfény az arcomra hullt. Hunyorognom kellett.

Valaki felállt a szobában, lehúzta a rolettát. Azután egy arc hajolt fölém, és erre elmosolyodtam. Déness doktorbácsi is mosolygott. Sovány, barna arca már nem volt olyan szigorú és gondterhelt, mint előző nap. Jókedvű és mosolygós. Még a szemüvege is vidáman csillogott.

– No, fiatalember? – kérdezte recsegő hangon. – Jobban vagy-e már, barátocskám?

Bólintottam, és egyre csak mosolyogtam rá. Déness doktor bácsit nagyon szerettem. Mindig meggyógyított, s ha ő vizsgált meg, az sose fájt. Mindig azt mondja: fiatalember, amire igen büszke vagyok, tréfálkozik velem, és megengedi, hogy belefüleljek a hallókészülékébe. Ha ő itt van, nem eshet bajom.

– Ej, ej – csóváltatta a fejét. – így ráijeszteni szegény anyukádra. Micsoda dolog! Illik ez? Hiszen te már komoly emberke vagy, okos, bátor és sírni se szoktál, igaz-e?

Bólintottam.

Ő szigorú arccal rám tekintett, de a szeme, az nem volt szigorú. Letelepedett az ágyam szélére, és intett anyunak, hogy menjen ki. Ekkor láttam csak, hogy anyu az ajtóban állt eddig. Vörös volt a szeme a sírástól.

Örültem, hogy kimegy. Ő nem szereti, ha sírok, s ha valami bajom van, vagy bánt valami, nem hiszi el, és azt mondja: „Gabó, ne hisztériázz nekem!”, vagy azt mondja: „Kezdesz az idegeimre menni, fiam ...”

A doktor bácsi sose mond ilyet, ő mindent megért. Ha felsebzem a lábam, vagy játék közben kifecamítom a kezemet, nem veszekszik. Csak csóválja a fejét, homlokát ráncolgatja, mormog és jómadárnak szólít.

Most is azt mondta:

– Na, te jómadár... – megfogta a csuklómat, és az óráját nézte. – Fáj-e valamid? A fejed például? ...

– Nem – feleltem büszkén, mert tudom, a betegség szégyen. – Nem fáj semmi...

Elereszti a csuklómat, és tovább vizsgál. Belenéz a torkomba, miközben nekem azt kell mondogatnom: *á-á-á*, megkopogtatja a hátamat, a mellemet, a csővel is hallgatózik, majd a hasamat nyomogatja sokáig – mindezt nagyon élvezem, ő viccelődik közben, aztán megcsiklandoz, és visszaparancsol a takaró alá.

– Hát, akkor beszéljünk egy kicsit – törülgeti meg a szemüvegét. – Mi történt veled, barátocskám? Mi a csuda volt ez?

Ismét felteszi a szemüveget, és olyan kíváncsian pillant rám, ahogy például anyu soha.

Nagyon fontosnak érzem, hogy töviről hegyire mindenről beszámoljak neki. Ő hallgat, tekintete türelmes, érdeklődő. Nem szakít félbe, egy szóval sem állít meg, csak mormog egyszer-kétszer valamit, bólogat vagy eltűnődik, s amikor befejezem a mesélést, kedvesen megütögeti az arcomat.

– Nnno – mondja. Gondolkozik egy kicsit, majd váratlanul megkérdi: – Mondd csak, hazudott már neked apukád? – s figyelmesen rám néz. – Ugye, hogy nem? Én tudom, hogy ő sohasem hazudik. Ha azt ígérte, hogy haza fog jönni, elhíheted neki.

„Igaz, nem hazudik – gondoltam magamban. – De hátha éppen most hazudott. Néha mindenki hazudik...”

Mégis úgy teszek, mintha teljesen megbíznék abban, amit a doktor bácsi mond. Engedelmesen válaszolok:

– Igen, tudom, hogy nemsokára hazajön.

– Na látod – mondja elégedetten. – Nem vagy te már holmi kisfiú, aki egy ideig ne lehetne meg a papája nélkül.

Erre is csak azt felelem: igen. Pedig jól tudom, én még csak kisfiú vagyok, s azt is tudom, hogy a doktor bácsi csupán vigasztalni akar. Lehet, hogy apu már sose jön haza, hiszen a rabokat nem engedik el.

Legörbült a szám, éreztem, hogy remeg is egy kicsit, de férfiasán tartottam magamat.

– Mondd, doktor bácsi – kérdeztem bátortalanul. – Apu zebraruhában van?

Elcsudálkozott.

– Zebraruhában? Mi az ördögnek volna abban? Csíkos ruhában a rablók meg a tolvajok vannak. A te édesapád pedig nem rabló és nem tolvaj.

– De ő is rab – mondtam szomorúan. – A Stein megmondta, hogy az ő apukája egy táborban van, ahol rendőrök meg katonák őrzik. Ha ki akarna jönni onnan, akkor lelőnék. És ő ugyanott van, ahol az én apukám.

– A Stein rosszul tudja – rázta meg a fejét a doktor bácsi. – Egyáltalán nem lőnék le, csak visszavinnék. Apukád pedig nem akar kijönni onnan, mert tudja, hogy csak akkor jöhet haza minél előbb, ha jól elvégzi a munkáját.

Hallgattam.

Az biztos, hogy apu jól elvégzi a munkáját. Apu nagyon ügyes, mindent megjavít és megcsinál. Ott is biztosan mindent ügyesen megcsinál, és akkor hamar hazajöhet.

– Doktor bácsi – szólítottam meg újra. – De azért ő nagyon rossz helyen van, ugye? Attól volt olyan könnyes és szomorú a szeme, amikor elment.

– Könnyes volt a szeme? – kérdezte Déness doktor bácsi, és komoly arccal rám nézett. Hallgatott egy pillanatig, majd a vállamra tette a kezét. – Apukád tényleg nincs jó helyen, Gábor – mondta. – De muszáj volt elmennie oda. Ha nem megy el, katonák jöttek volna érte.

– De hiszen akkor rab! – kiáltottam. – Akkor mégiscsak rab, doktor bácsi! Pedig ő jó ember... ő nagyon jó... hidd el... Ilyen kedves, jó ember nincs is több a világon.

– Látod – mondta és széttárta a karját. – Jó, és mégis el kellett mennie. És ha nem megy el, elvitték volna a katonák.

Hallgattunk, nem fért a fejembe a dolog. Talán csak tévedés az egész! Lehetséges, hogy aput csak véletlenül hívták oda... Ezt szerettem volna megkérdezni, de nem maradt rá idő.

A doktor bácsi felemelte az államát, közlőrl nézett rám. A szemüvegen keresztül szeme nagyon nagy volt, nagyon szürke, és a tekintete erős.

– A te apukád, Gábor, nagyon jó ember – mondta csendesesen, szinte tagolva a szavakat. – Erted, kisfiam? Nagyon jó ember. Bárki mondjon neked bármit: ő jó ember. De most, tudod, olyan a világ, hogy a rendőrök meg a katonák a jó embereket viszik el. Nem a rablókat, a tolvajokat, a rosszakat, hanem az olyan kedves, jó embereket, mint amilyen az apukád is. No, érted?

Bólintottam gyorsan, pedig igazán nem értettem semmit. Csak annyit értettem, hogy apu jó ember, a doktor bácsi szerint is az, tehát nem érdemelte meg, hogy elvigyék – és ez a legfontosabb.

– De én azt is mondom neked, Gábor – folytatta –, hogy ne várd haza holnapra vagy holnaputánra. Lehet, hogy csak soká jöhet vissza. Nagyon soká ...

„Nem engedik a rendőrök” – gondoltam, s megint legörbült a szám.

A doktor bácsi észrevette ezt, szigorúan felemelte az ujját. Értettem. Nem sírok.

– És anyu ... tudja ezt? ... – kérdeztem szorongva.

Bólintott.

– És anyu azt is tudja, hogy apu ... nem rossz ember?

Ő megint bólintott, énelöttem pedig hirtelen megvilágosodott valami. Gyorsan felültem az ágyban.

– Doktor bácsi – suttogtam izgatottan. – Akkor hát a rendőrök a rossz emberek!

Azok a rosszak, akik elvitték aput...

Elmosolyodott, és szelíden visszanyomott a párnára.

– Okos vagy – mondta. – Tudtam, hogy az vagy. Hanem amiről beszélgettünk, az a kettőnk titka ám. Érted? Titok. Erről senkinek sem szabad tudnia.

„Titok – gondoltam, és szörnyen izgatott lettem. – Ez olyan nagy titok, amiről csak a doktor bácsi meg én tudunk. Ha más is megtudná, biztosan nagy baj lenne belőle...”

A doktor bácsi szemébe néztem, csupa elszántság voltam. ő elégedetten bólintott, megpaskolta az arcom, és kiment az ebédlőbe.

Feszülten hallgatóztam.

Sikerült is elcsípnem odakintről egy-egy szót. Hallottam: anyu izgatottan kérdezősködik, majd a doktor bácsi beszél sokáig, rekedtes, kissé recsegő hangon. „Félelemérzés... neuraszténia ... pihenés...” – ilyesmiket mond.

Azután egyszer csak azt mondta: „Én megmondtam neki ...”

Anyu mintha sírt volna. A doktor bácsi felcsattant: „Ez a kisfiú érzékeny és okos! ... Nem lehet titkolózni előtte!... Tudja csak meg az igazat!...”

Azután hallottam, hogy elbúcsúzik. Bicegve haladt el az ablak előtt.

Anyu ekkor benyitott hozzám.

Behunytam a szemem, úgy tettem, mintha aludnék. Lábujjhegyen odajött az ágyamhoz, megcsókolta a homlokomat, majd halkán kiment.

Kinyitottam a szememet, a mennyezetet néztem. Megint a titokra gondoltam, és kis borzongás futott át rajtam. „Titok – gondoltam. – Titok, amiről csak a doktor bácsi meg én tudunk ... Titok, hogy apu jó ember, és hogy rossz emberek vitték el oda ...”

Elszorult a torkom, félelem fogott el. Ijesztő, rossz érzés. Hiába erőlködtem, szorítottam össze a számat, éreztem, szégyen ide, szégyen oda, nekem mégiscsak sírnom muszáj.

Néhány nap múlva már felkelhettem.

Anyu megtiltotta, hogy kitegyem a lakásból a lábam, így hát ültem az ablakban és sűtkéreztem. Láttam, hogy Stein éppen jön fölfelé a lépcsőn. Előtte Négerke viháncolt, fogai között nagy celofánzacskót tartott.

Durcás képet vágtam, kicsit haragudtam Steinre. Anyu azt mondta, Steintől lettem beteg, és ez igaz volt. Ha Stein nem árulja el, hogy az ő apukája is abban a táborban van, ahol az enyém, nem lett volna semmi bajom.

Elutasító ábrázatom nem zavarta Steint, odajött az ablakhoz.

– Szervusz – mondta barátságosan. – Meggyógyultál már?

– Meg – feleltem mogorván, és a zacskót néztem Négerke fogai közt.

Teli volt üveggolyóval.

– Akkor jó – mondta Stein, és zavarában egyik lábáról a másikra állt. – Én nem akartam, hogy beteg legyél...

– Nem voltam beteg – válaszoltam méltósággal. – Ha tudni akarod, nem is igazi betegségem volt. Ez nem olyan, mint a mumpsz vagy a szamárköhögés. A doktor bácsi is mondta...

Stein hümmögött. Piros pulóverét cibálgatta, haját simította el a homlokából.

Azután hirtelen kivette Négerke szájából a zacskót, és felém nyújtotta.

– Ezt neked hoztam. Kell?

– Mind színes? – kérdeztem szigorúan. – Én csak a színes golyókat szeretem.

– Mind színes – bólított. – Kék, zöld, piros meg minden ... Várjál, kiveszem őket.

Óvatosan kigurította a golyókat a párkányra, s nekem szemem-szám elállt a bámulattól. Gyönyörűek voltak.

– Ezek a legszebb golyóim – dünnyögte Stein, és megint a pulóverét ráncigálta.

Felemeltem az egyik golyót, a legpirosabbat, és belenéztem vele a napba. Szemem elkáprázott, behunytam egy pillanatra.

– Te, Stein – mondtam. – A te apukád jó ember ám!

– Tudom – felelte, és kis fájdalommal nézte a golyókat. – Vigyázz rájuk, ne szórd el őket...

Bólítottam, és jelentős pillantást vettem rá.

– A te apukád azért jó ember, mert neki is el kellett mennie *oda*. Ez titok, de én egészen biztosan tudom ...

– Én is tudom – mondta Stein, és arca ismét elkomorodott. – ő nagyon jó ember.

– És azt tudod-e – hajoltam a füléhez hogy akik őrzik őt, azok rossz emberek? De ez is titok ám!

Stein megrántotta a vállát.

– Miért titok? Mindenki tudja ...

És még mondani akart valamit, de akkor odaát szemben kinyílt az ajtó. Schmidt bácsi lépett ki a folyosóra.

– Mit keresel itt, fiacskám? – kiáltott át szigorúan Steinnek. – Te a harmadik emeleten lakói, hát eridj le szépen ... Nem hallod? Azonnal menj le!

Stein lehorgasztotta a fejét, Négerkét a karjára vette, és köszönés nélkül elment.

Én pedig riadtan lemásztam a párkányról, és elbújtam az ablak alá. Ha Schmidt bácsi beáruul anyunak, akkor bizony szorulni fogok.

Schmidt bácsi ugyanis, ha óvodás volna, piros nadrágot kapna, mert folyton árulkodik. Ha valami rosszat teszek, s ő megtudja, már szalad is át anyuhoz elmesélni. Anyu olyankor kétszeresen haragos, mert dupla nagy szégyen, ha rosszaságomról mások is tudomást szereznek.

Schmidt bácsi ezúttal is beáruult. Mégis megúsztam szidás nélkül.

Tudniillik, délután váratlanul betoppant Tibor bácsi, a keresztapám.

Tibor bácsi anyu bátyja, katonatiszt. Egyenruhát visel, s az egyenruha olyan pompásan feszül magas, szikár alakján, hogy öröm nézni. Kissé kopaszodó, igen vidám ember, és velem különösen kedves. Minden alkalommal ajándékot hoz, még hozzá eredeti, vicces játékokat; cigarettázó törpét, bandzsító négert vagy színes csillámport, ami durrogni kezd, szikrákat hány, ha vízbe szórja az ember. Ő maga pedig remek tréfákat eszel ki, amikben halálra nevetem magam – s ezek neki is kedvére valók lehetnek, mert alig tudja abbahagyni. Vagy teleszívja a száját cigarettafüsttel, és karikákat ereget a mennyezetre. Némelyik karika akkorára sikerül, hogy ha akarnék, magam is átbújhatnék rajta. Én nem Tibor bácsinak nevezem. Így szólítom: Frigyes. Nem tudom, miért hívom így, de ez már teljesen magától értetődő.

– Szervusz, Frigyes! – üdvözöltem kitörő örömmel, amint a szobába lépett.

– Hogy s mint, tábornokom? – kérdezte erre ő.

Azzal már nyúlt a zsebébe, és színes zsinóron lógó majmot húzott elő.

Igen érdekes és mulatságos volt ez a majom. Ha rángatni kezdtem a madzagot, a majom felcsimpaszkodott rajta egészen a kezemig. Egy darabig elmulattunk vele, egymás kezéből kapkodtuk ki. Visitottam, sivalkodtam, duzzogtam – Frigyesel meg

lehetett tenni. Anyu mindig zsörtölődik, hogy Tibor bácsi teljesen elkényeztet engem, és őszintén szólva, anyunak ebben igaza van. Én azonban egy kicsit sajnálom is keresztapát, mert apu meg anyu arról beszélgettek egyszer, hogy „szegény Tiboréknak nem lehet gyerekük ...” Nem tudom, miért nem lehet Tibor bácsinak meg a feleségének, Sára néinek gyereke, de úgy sejtem, ez szomorú dolog, és mind a kettőjüket sajnálni kell.

Keresztapa azonban ma nem volt olyan jókedvű, mint máskor. A játékot hamar megunta, és arról kérdezgetett, hogy mikor jön anyu haza?

– Hát nem hozzám jöttél? – kérdeztem csalódottan. – Azt hittem, értem jöttél, és sétálni megyünk.

Vele ugyanis nagyon érdekes sétálni. Ahány katona csak jön az utcán, mind szalutál neki. Én már előre lesem őket. Kirakatot nézegetnek, vagy elbáméskodva ballagnak, s én már előre mulatok magamban, hogy kihúzzák magukat, amint megpillantják keresztapát, hogy repül a kezük a sapkájukhoz! Keresztapa pedig csak úgy, hanyagul tiszteleg vissza, s e mozdulatáért módfelett irigylem. Odahaza sokat gyakorlom ezt a tükör előtt. Csákót nyomok a fejembe, kényelmesen bandukolok a tükör felé, s közben jobbra-balra hanyagul szalutálok ...

Ma azonban hallani sem akart a sétálásról.

– Beteg vagy. Beteg gyereknek otthon a helye.

– Már nem is vagyok beteg, idenézz! – s csináltam gyorsan egy cigánykereket meg két bukfencet. – Már meggyógyultam ... kutya bajom ...

Keskeny szemével huncutul mosolygott. Tudtam; most már csak főzni kell egy kicsit.

– Na igazán – nyafogtam. – Csak egy kicsit. A doktor bácsi is megmondta, hogy levegőznöm kell...

No, hát éppen itt tartottunk, amikor kopogtattak az ajtón.

Schmidt bácsi nyitott be, mereven, kihúzva magát, mint aki éppen lenyelt egy sétapálcát.

Szedtem a sátorfámat, szempillantás alatt eltűntem a másik szobában. De az ajtót ravaszul mellécsuktam, és a keskeny réshez lapítva a fületem, minden szót kihallgattam.

– Jó estét, alezredes úr! – hallottam Schmidt bácsi száraz, pattogó hangját. – Ha nem rablom el az idejét, egy percre...

Keresztapa nem szólt. Bizonyára csak biccentett, és hellyel kínálta a vendéget.

– Szíves elnézését, alezredes úr – szólt ismét Schmidt bácsi, de udvariaskodhat ő bárhogyan is, minden szava kenetlenül csikorog. – Nem törtem volna be, ha tudom, hogy a nagyságos asszony még nem tért haza. Igazán nem szeretném feleslegesen háborgatni önt...

– Ő – mondta a keresztapa –, nem tesz semmit. De attól tartok, a húgommal óhajt beszélni.

– Dehogy kérem, épp ellenkezőleg – kiáltott fel Schmidt bácsi. – Azazhogy... legalább úgy tartozik ez önre is, alezredes úr. Elvégre, ön is a családhoz tartozik.

Sercenés hallatszott, rágyújthattak. Schmidt bácsi valószínűleg kétrét görnyedt ültében, udvariasan tüzzel kínálta keresztapát. Ez bizonyára így történt, hiszen keresztapa örökké elveszti a gyufáját, s máskülönben se igen boldogulna vele, mert béna a bal keze. Egyszer régen leesett a lováról, és azóta ez a karja nem mozog.

– Térjünk tehát a tárgyra – köszörülte meg a torkát Schmidt bácsi. – Lakik ebben a

házban egy kis zsidó gyerek.

– Érdekes – mondta keresztapám bágyadtan. – Zsidó gyerek?

– Igenis, kérem. Ez a fiú, mint már figyelem egy ideje, nap mint nap zaklatja a házbéli árja gyerekeket. Körülöttük sündörög, barátkozni akar velük ...

„Furcsa – gondoltam. – Schmidt bácsi a Stein miatt jött? Talán nem is engem akar beárulni...”

Kettőzött figyelemmel hallgatóztam.

– Na mármost – emelte fel a hangját Schmidt bácsi. – Meggyőződésem, hogy az alezredes úrnak sem tetszik, hogy ez a kölyök különösen a kis Gáborkával akar pajtáskodni. Ma direkt kifigyeltem, kérem. Idesompolygott az ablakhoz és beszélgetni kezdett Gáborkával. Ha nem tévedek, spéciéi golyót cseréltek ...

Keresztapa hirtelen köhögni kezdett, mint akinek cigányútra ment a füst, én meg elképedve bámultam magam elé.

A Steinről beszél! Hát persze hogy róla!... És azt mondja, hogy Stein zsidó?... Hirtelen eszembe jutott, amikor Schmidt Karcsi azt mondta Steinnek: *te zsidó*, akkor Stein nem is tiltakozott...

„A zsidók rossz emberek – gondoltam. – A Stein-pedig nem az. Nekem adta a legszebb golyóit...”

Kellemetlen érzés fogott el. Már bántam, hogy elfogadtam tőle azokat a golyókat.

– Hát kérem – fejezte be végül Schmidt bácsi –, csupán ennyit mondhatok. Csak figyelmeztetni szeretném a nagyságos asszonyt erre a gyerekekre ...

– Köszönöm, mérnök úr – mondta keresztapám kimérten.

– Közölni fogom a húgommal. Igazán, még egyszer köszönöm önnek...

Búcsúzás. Schmidt bácsi végre eltávozott.

Láttam, magasra tartott fejjel, szigorúan és peckesen lépked a folyosón.

Kissé gondterhelten mentem ki az ebédlőbe.

Keresztapa az asztalnál állt, cigarettáját nyomkodta a hamutálba.

– Barom – morgott maga elé. – Kapitális barom.

Észrevett, mosolyogva méregetett.

– Hallgatóztál, mi, te csibész! Láttam ám, hogy nyitva hagyod az ajtót... Hanem ez a te Schmidt bácsid egy állatkerti barom, hallod-e?

– Igen – mondtam felháborodva. – Egy víziló.

– Még jobb – bólintott keresztapa, de arca lassan elkomolyodott. – Igaz ez a golyócserélés? Muszáj neked pont ezzel a Steinnel játszani, mondd? Nincs elég kölyök a házban?

– Ő jött ide – védekeztem. – Én nem is hívtam ...

Keresztapa összeráncolta a homlokát.

– Mi az, csak nem akarsz te is árulkodni?

Erre borzasztóan elszégyelltem magam és hallgattam.

Nemsokára anyu is megjött.

Ingerült volt, veszekedős, mint annyiszor mostanában. Keresztapa csillapítgatta, tréfálkozott vele – s a végén már anyu is nevetett.

– Ó, hogy neked se nő be soha a fejed lágya – mondta barátságosan.

De rögtön elkomolyodott és megkérdezte:

– Sikerült elintézned, Tibor?

– Igen – mondta keresztapa. – Megvan a hely.

Roppant kíváncsi voltam, miről beszélnek ilyen titokzatosan. De anyu, sajnos, rámszólt és kiküldött a konyhába Vilmához.

Sértődötten vonultam ki, és szerettem volna panaszkodni Vilmának.

De ő meg nem ért rá. Vasalt. Egy lábasból vizet locsolt a ruhára, és csendesen dohogott magában. Valószínűleg utált vasalni. Elnéztem egy darabig, ahogy dolgozik, elszórakoztatott a forró vasaló sercegése a nedves ruhán, és az is érdekes volt, ahogy a sok gyűrődés egyszerre szép simává válik – de azután eluntam magam, és bementem a cselédszobába.

Hasra feküdtem a pokróccal leterített ágyon, izegtem-mozogtam, mocorogtam, mert az ágy érdekesen nyekergett, majd unalmamban nézegetni kezdtem egy könyvet.

A könyv címlapján fiatal, vörös hajú néni volt látható, akibe egy kéz hosszú kést döfött. A kéz nem tartozott senkihez sem, és így még félelmetesebb volt az egész. Borzongva néztem a képet, és igazán érdekelt volna, hogy meghal-e a szép néni a késtől? Ez biztosan kiderül a könyvből, és Vilma meg tudta volna mondani. De ő most nagyon rosszkedvű, és morogna, ha zavarnám. Azzal vigasztaltam hát magam, hogy a néni bizonyosan meg fog gyógyulni, mert kár volna érte.

Azután elnézegettem a falra rajzszögezett fényképet, amelyen egy töpörödött kis néni látszott, fekete ruhában, kendőben, ami csaknem teljesen eltakarta az arcát. Mellette sovány, öreg bácsi állt. Arca ráncos volt, és bajuszt viselt. Szelíden mosolygott, és nagy fekete kalapját egészen hátracsapta a feje búbjára. A néni meg a bácsi Vilma szülei voltak, akik falun laktak egy kis házban, és hátul a képen látszott is egy kis fehér ház, biztosan az volt az övéké.

Ráhunyorogtam a bácsira, aki kedvesen nézett rám vissza, mintha azt mondta volna: „Ejnye, te rosszcson...” – és visszamentem a konyhába.

Odakint besötétedett.

Vilma már villanyfénynél dolgozott, mikor anyu végre kijött értem. Ideges volt, valósággal beráncigált a szobába s ott láttam: nemcsak ideges, de a szeme sírós. Keresztapa pedig fürkészve pillantott rám, arca komoly volt.

– No, nézd csak, Gábor – mondta. – Nagyfiú vagy, veled már komolyan lehet beszélni.

Ez egy csöppet se tetszett nekem. Ha úgy kezdik: *te már nagyfiú vagy*, abból semmi jó nem szokott kisülni.

Kicsit szorongva néztem rá, és az arcomat kezdtem csipkedni.

– Gabó! – szólt anyu. – Figyelj ide, és ne csipkedd az arcodat.

Sietve leengedtem a kezem, megpróbáltam illedelmesen figyelni.

– Ó, hát semmiség az egész – legyintett keresztapa, és végre elmosolyodott. – Óvodát fogsz változtatni. Elviszünk innen és ezentúl német óvodába jársz.

Csend támadt, figyelmesen néztem rám.

– De én nem akarok innen elmenni – motyogtam bátortalanul.

Anyu rám kiáltott, de Tibor bácsi csillapítóan megfogta a kezét.

– Itt én szeretem az óvónénit is meg a gyerekeket is – keseregtem. – Nem akarok elmenni innen ...

Nem tudtam, miért ellenkezem egyre hevesebben? De egyszerre ez az óvoda olyan kedves lett! Ott volt a Báthory utcában, nem messze az irodától, ahol anyu dolgozott.

Gyakran átszaladhatott hozzám, csokit hozott vagy csak megcsókolt. Anyu az óvodában mindig nagyon kedves szokott lenni. Én meg büszke vagyok rá, csókolgatom, hízelkedem neki, el sem akarom engedni. Miért akarnak innen elvinni máshová?

S csak ráztam a fejem, és minél inkább a lelkemre beszéltek, annál jobban megmakacsoltam magam.

Keresztapa egyszerre elhallgatott, cigarettára gyújtott. Felállt az asztaltól, odalépett hozzám. Ugyancsak nyújtogatnom kellett a nyakamat, hogy a szemébe nézhessek.

– Gábor, ezt muszáj – mondta szigorúan. – Látod, még veled is megbeszéljük. Megtehettük volna, hogy nem szólunk, csak fogunk és viszünk.

– Nem megyek – dünnyögtem, és sírhatnékomból támadt.

– De mész! Igenis mész! Ne ellenkezz velem, te kölyök! – kiáltott anyu, s láttam, megint csupa könny a szeme. – Nem bírom tovább! A sírba viszel!... Érted? ... Miattad fogok meghalni...

És felzokogott.

Ekkor persze nálam is eltörött a mécses.

Keresztapa szótlánul nézett hol anyura, hol rám, nem tudta, mit tegyen, Idegesen szívta a cigarettát.

– Nem megyek! – toppantottam a lábammal. – Azért se megyek!

Keresztapa szeme összeszűkül. Harag öntötte el és hirtelen olyan erős, idegen hangon rivallt rám, hogy ijedtemben abbahagytam a sírást.

– Elég legyen! – kiáltotta. – Hogy mersz ilyen engedetlen lenni? Hétfőtől a német óvodába jársz, punktum!

Csak bámultam rá. Sose hallottam még így kiabálni.

– Látod, ilyen... – hüppögte anyu panaszosan. – Semmit nem ért meg ... a sírba visz ...

– Hát mit értsen meg? – kérdezte keresztapa szinte durván. – Ez még csak gyerek! Érted? Gye-rek...

Elnyomta a cigarettát, és roppant ideges volt.

Miközben elkeseredetten átkullogtam a másik szobába, még hallottam, amint fojtottan mondja anyunak:

– Ez már nem játék. Most már egyszerűen az életéről van szó ...

Az én életemről? ...

Elkeseredetten másztam fel a párkányra, és a sötét folyosót bámultam.

Az én életemről?... De hiszen ők nem is szeretnek engem. Csak apu szeret, mert ő sose kiabált így velem. Ha itt volna, nem engedné, hogy másik óvodába vigyenek. De messzi van. Jaj, istenem, olyan messzi van!... És anyu nem szeret, mert akkor nem veszekedne folyton, és nem mondaná, hogy a sírba viszem ... Keresztapa is milyen csúnyán kiabált!... Most már csak nagyanya szeret... Igen, ő nem engedné, hogy bántsanak. Elbújtatna a háta mögé, és jól rápirítana anyura meg keresztapára. El fogok menni nagyanyához. Szörnyen fogjuk szeretni egymást, és remekül fogunk élni kettesben. Reggel majd mindig ő visz a régi óvodába, ahonnan azért se jövök el, és ő hoz majd csokit nekem. Anyunak nagyon rossz lesz nélkülem, és egy szép napon beállít majd, hogy menjek vissza hozzá. De én nem fogom megismerni őt, és azt kérdezem tőle: „Kit tetszik keresni, néni? ...”

De ettől úgy elszorult a szívem, és úgy, de úgy megsajnáltam anyut meg magamat, hogy ismét potyogni kezdtek a könnyeim. Nem, akkor már mégis inkább elmegyek

abba a hülye német óvodába. Igen, egy szót se szólok majd, bánatos leszek, és le fogok fogyni, és anyu majd rájön egyszer, hogy mégiscsak vissza kell vinni engem a régi óvodába.

Egyszerre odakönyökölt mellém keresztapa, és barátságosan megkérdezte:

– Na, te nyakas. Megbékéltél már?

– Nem – feleltem dühösen.

Rám sandított, vállat vont.

– Kár. Mert ha megbékéltél volna ... akkor most elvinnék egyet autózni.

Leforrázva hajtottam le a fejem.

Az autózás, főleg ilyenkor, este, borzasztóan csábító. Persze, most büszkén kellett volna mondanom: veled nem megyek sehová! Már ott is volt a nyelvemen, de nem mondtam ki.

Éppen az ellenkezőjét mondtam ki.

– Hát jó – dűnyögtem. – Megbékéltem. Mert az én életemről van szó ...

Szóval, mehettünk autózni.

Hétfőn reggel aztán anyuval együtt elmentünk a német óvodába.

Átvillamosoztunk Budára, majd leszálltunk, és egy meredek utcán elindultunk fölfelé. Riasztó, idegen utca volt, sehol egy kapu, egy ház, amelyik csak egy kicsit is ismerős lenne. Magas, vasrácsos kerítések tövében haladtunk. A kertek csendesek voltak, a házakban mintha senki sem lakott volna. Csak egy rigó fütyörészett egész úton.

Végül megálltunk egy különösen nagy, rácsos kapu előtt, és becsöngettünk.

– Anyu – ráncigáltam meg a ruháját. – Anyu, menjünk haza. Menjünk el mégis a régi óvodába...

Nem felelt, csak erősebben szorította a kezem.

Nemsokára fehér kötényes néni sietett le a lépcsőn.

Kinyitotta a kaput, és barátságosan mosolyogva beengedett minket.

– Guten Morgen, gnädige Frau – mondta. – No, ne ijedj meg, kicsikém – fordult aztán hozzám, mert én valóban nagyon megijedtem. – Nemsokára már te is sokat fogsz tudni németül... Erre parancsoljon, nagyságos asszony.

Áthaladtunk a kerten, lépteink kopogtak a fehér kövekkel kirakott úton. Ebben a nagy bokros, virágágyás kertben csend volt, olyan riasztó csend, amihez nem szokott a fülem.

Hirtelen sípszó hallatszott, és egy gyermekkórus valami érthetlent kiáltott felénk.

Egy alacsony sövényvel körülzárt, csöppnyi tisztáson csomó gyerek állt, és éneklő hangon mondták, mondták azt az érthetlent.

– Téged köszöntének – mondta barátságosan a néni. – Azt kiáltották németül: Isten hozott, kisfiú.

A síp ismét harsant, és a gyerekek sietve leültek kis székekre. A fehér köpenyes néni, aki az előbb sípolt, intett nekik, mire elénekelték egy dalocskát, amiből megint csak nem értettem egy árva szót sem, mert azt is németül énekeltek.

– Ez a nagy-csoport – mondta anyunak a barátságos néni. – A kisfiú középük fog tartozni. Fräulein Elza! – kiáltott, és erre a fehér köpenyes néni sietve odajött. – Ez a kisfiú Endrödi alezredes úr keresztfia. A maga csoportjába osztjuk be.

Ez az *osztjuk be* nagyon nem tetszett nekem. A fehér köpenyes néni se tetszett. Nagy darab, szőke néni volt, arca lóéhez hasonlított.

Lehajolt hozzám, és mézédés hangon megkérdezte:

– Mi a neved, kisfiú?

Egy pillanatig töprengtem, megmondjam-e neki. De anyu gyorsan megbökött, mire alig hallhatóan kinyögtem:

– Novák Gábor.

– Jól van! – dicsért meg a néni. – Okos kisfiú vagy.

„Te meg hülye vagy – gondoltam dühösen –, mi okosság van abban, hogy tudom a saját nevem?”

– Engem Elza néninek hívnak – mondta. – Hozzám fogsz tartozni itt, és ők – intett a gyerekek felé – a pajtásaid.

Nem szóltam, csak egy pillantást vetettem a gyerekekre.

Mindnyájan engem bámultak, s ez nagyon kellemetlen volt. De az volt a legijesztőbb, hogy nem akadt közöttük egy sem, aki nevetett vagy mosolygott volna. Komoly arccal üldögéltek a székükön.

A néni most két rövidet sípolt.

Erre felpattant egy szőke kisfiú, odaloholt hozzánk, és kihúzza magát, várakozóan nézett fel a néniire.

– Kautzky! – szólt parancsokban a néni. – Bemegy a konyhába, és jelenti Márta néninek, hogy a mi csoportunk ma eggyel több ebédet kap. De ne fusson, hanem szépen, illedelmesen menjen.

A kisfiú sarkon fordult, és szépen, illedelmesen elment. Pedig láttam, isten bizony láttam rajta, hogy borzasztóan kívánna szaladni egyet.

A barátságos néni, aki fogadott minket, akkor anyuhoz fordult.

– Búcsúzzon el a kisfiútól, nagyságos asszony. Ön nem maradhat itt tovább. Nálunk ez szabály. Napközben nincs látogatás, és ajándékot sem szabad beküldeni.

Anyu gyorsan lehajolt hozzám, csókot nyomott a homlokomra.

– Légy jó – suttopta és a szeme szomorú volt.

„Igen – gondoltam. – Jó leszek, hiszen megígértem. Itt mindenkinek azt kell mondanom, hogy apu katona, és a háborúban van. Anyu és keresztapa többször is a lelkemre kötötték.”

Belekapaszzkodtam anyu karjába, könnyörögve néztem rá. Szerettem volna megkérni, hogy ne hagyjon itt, vigyen el erről a szörnyű helyről. De a másik két néni előtt nem mertem megszólalni.

Anyu meg úgy tett, mintha nem látná a tekintetemet, eltolt, szinte ellökött magától és a kapu felé sietett. A barátságos néni követte.

Elza néni arcáról ekkor egyszeriben eltűnt a mosoly. Szigorúan és hidegen pillantott rám.

– Novák! – mondta ugyanolyan hangon, mint az előbb a szőke kisfiúnak. – Menjen fel a teraszra, és hozzon magával egy kisszéket. Utána pedig jöjjön vissza hozzánk.

Csak bámultam rá. Nem értettem, miért *magáz*? Talán megharagudott rám?

De a néni már nem törődött velem, visszament a gyerekekhez, én pedig tanácstalanul indultam a ház felé. Az új élmények teljesen megzavartak. Nyomasztó érzés telepedett rám. A csendtől, az ijedt arcú gyerekektől, a fülsértő sípszótól, a

szigorú, magázó hangtól, amit sehogyan sem értettem, és attól, hogy itt semmit sem tehet kedvére az ember, még csak nem is futkározhat.

Útközben összetalálkoztam a szőke kisfiúval, aki illedelmesen jött visszafelé.

– Szervusz – szólítottam meg. – Nem tudod, hol vannak a székek?

Lenézően végigmért, majd odavetette:

– Menj fel azon a lépcsőn, te buta.

– Kautzky! – csattant fel mögöttünk az óvónéni hangja. – Ne fecsegyen, hanem siessen ide. Elvégezte a feladatát?

Felmentem a lépcsőn, és csakugyan rátaláltam a székekre. Leültem az egyikre, nem akaróztam a többiek közé mennem. De itt egy percig se maradhatott egzecírozás nélkül az ember. A teraszon megjelent a barátságos néni, aki most már egy cseppet se látszott barátságosnak.

– Mit keres itt, Novák? – húzta össze a szemét. – Fogja a székét és menjen!

Felragadtam az egyik széket, és hanyatt-homlok lerohantam a lépcsőn.

– Állj! – kiáltotta a néni. – Most jöjjön vissza, és menjen le újra. Szépen, illedelmesen. Maga jövőre már iskolásfiú lesz. Meg kell szoknia a rendet és a fegyelmet. És ne csipkedje az arcát, micsoda dolog!...

És szégyenszemre vissza kellett kullognom a teraszra, és vizslató tekintete előtt megint lemennem a lépcsőn. Szépen, illedelmesen.

Ezen a napon mindvégig a könnyeimmel küszködtem. Magányosnak, kiteszítettnek éreztem magam., mint még soha.

Leültem a többiek közé, közel a szőke kisfiúhoz, akit már mégiscsak ismertem, és igyekeztem szépen meghúzódnival. A gyerekek megint mindnyájan engem bámultak, majd ismét a néni néztek, és borzasztóan unatkoztak. Arcukon, ennek ellenére, feszes figyelem lebegett.

A néni a félkör közepén ült egy széken.

Szigorúan végigpillantott rajtunk, majd folytatta a mesét, amit visszatérésemkor egy pillanatra megszakított.

– Tehát ott tartottunk – mondta hogy Hans és Péter, amikor hazafelé mentek az óvodából, találkoztak egy szakállas, fekete emberrel. Ez a szakállas, fekete ember csúnya volt, mint az ördög, lábai hosszúak voltak és görbék, ujjai hegyes karmokban végződtek, és amikor mosolygott és mézédés hangon megszólította a gyerekeket, nagy, szúrós szeméből sárga láng csapott ki. „Szervusz, Peter, szervusz, Hans – mondta nekik a szakállas ember. Szeretitek-e a csokoládét, fiúcskák?” Hans nem felelt semmit, de Peter kisebb fiú volt, szép, szelíd, szőke kisfiú, és nem akarta megbántani az idegen bácsit, és bizony, torkos is volt ez a Peter, szerette ám nagyon a csokoládét. A szakállas, fekete ember pedig bevitte őket egy boltba, és finom csokit vásárolt nekik. A fiúcskák megköszönték szépen, illedelmesen, ahogy úrigyerekekhez illik, és elbúcsúztak tőle. De a szakállas ember bizony nem engedte elmenni őket. „Itt lakom nem messze – mondta nekik nyájasan. – Öreg ember vagyok már, nehezemre esik a járás. Kísérjete hát haza, kedves fiúcskák.” Hans és Peter összenéztek, és szívük megesett a fekete emberen. Tudták, hogy az idősebbeket gyámolítani kell, és ők mind a ketten jószívű, udvarias gyerekek voltak. Így érkeztek el egy sötét mellékutcába, ahol senki sem járt, ahol lámpa is alig égett. A szakállas, fekete ember egyszer csak megállt egy ütött-kopott, fekete ház előtt.

Az óvónéni elhallgatott egy pillanatra. A gyerekek most lélegzetüket visszafojtva figyeltek rá.

Óvatosan megböktem a szőke kisfiú vállát.

– Ki az a szakállas, fekete ember?

– Az egy zsidó – súgta vissza.

A mese azután úgy folytatódott, hogy Hanst és Petert a házba is becsalogatta a fekete ember, azt ígérve, hogy gyönyörű szép játékokat mutat ott nekik, hintalovakat, villany vasutat, biciklit. Nagyon félelmes volt, ahogy fölmentek a nyikorgó csigalépcsőn, ami tele volt pókhálóval, és ahol macskák surrantak el mellettük, és denevérek röpdöstek, majd bevitte őket egy szobába, ahol csak egy szál gyertya égett.

Itt megint félbe kellett szakítani a mesét, mert egy piros masnis kislány sírva fakadt, mire a többi lány is bőgni kezdett. Az óvónéni sípjába fújt, nagyon haragosan és erélyesen, és egy-kettőre rendet teremtett. Ismét csend lett, és mindannyian borzadva vártuk, hogy folytassa a mesét.

A két kisfiút tehát a szakállas ember bevitte a szobába, ahol csak egy szál gyertya pislákol, és azt mondta nekik: „Most megöllek titeket!”

Ezt az óvónéni halkán, félelmetesen suttozta, gonosz arccal, összehúzott szemmel, és még egyszer elsuttogta: „Most megöllek titeket!”

Azzal a szakállas, fekete ember összekötözte a kis Petert, pedig az összetett kézzel könyörgött neki, hogy ne bántsa, azután Hansot is meg akarta kötni, de Hans kitépte magát a kezéből. Kitépte magát, az ablakhoz szaladt és kiabálni kezdett. „Segítség! Segítség! – kiáltozott. – A zsidó ember meg akar ölni minket!” Erre mindenfelől emberek rohantak elő. Betörték az ajtót, megmentették a gyerekeket, és a zsidót átadták a rendőrnek. Sírt, nyöszörgőit, jajveszékelt a zsidó, de már az sem segített rajta. A rendőr bácsi elővette a pisztolyát, és rögtön agyonlőtte. Hans és Peter pedig térdre borulva hálát adtak a jóistennek, hogy megmentette őket, és nagy könnyhullatás között megígérték, hogy zsidó emberrel máskor szóba sem állnak, és mindig messzire elkerülik.

A gyerekek felsóhajtottak, de azért még ijedtek voltak egy kicsit. A piros masnis kislány keservesen sírt, és azt hüppögte:

– A mi utcánkban is... lakik egy ilyen ... szakállas bácsi.

Én nem szóltam, mert nem mertem, de magamban megvolt a véleményem Hans és Peter apukájáról, anyukájáról, akik nem mennek el a gyerekükért az óvodába. Ezt szerettem volna közölni az óvónénivel, de félttem, hogy összeszid.

De ebéd közben elmondtam a szőke kisfiúnak, akit éppen mellém ültettek az asztalnál. Nagyon elgondolkozott rajta, a homlokát is összeráncolta, és azt felelte végül:

– Hansnak és Peternek biztosan nem volt apukája meg anyukája.

– Miért? – ellenkeztem. – Apukája és anyukája minden gyereknek van.

Ezen újra eltűnődött.

– Igen – mondta aztán bizonytalanul –, de Hansnak meg Peternek az apukáját és az anyukáját biztosan megölték a zsidók.

– Ezt te honnan tudod? A mesében ez nem volt benne.

– Tudom – makacskodott a szőke kisfiú. – A zsidók mindenkit megölnék...

– Kautzky és Novák! – csattant fel az óvónéni hangja. – Ebédeljenek és ne fecsegjenek!

Ebéd közben ugyanis nem volt szabad beszélgetni.

Nagy, világos teremben ültünk, apró, színes asztalkák mellett. A nyitott ablakon

beáradt a napsugár. Végigtáncolt a mesefigurákkal telefestett falon, az asztalokon, és belesütött a szemünkbe.

Ettől egy kicsit felderültem. „Nem is olyan rossz itt – vigasztaltam magam. – Igaz, magázzák az embert, mintha haragudnának rá, meg gorombán kiabálnak, de délután majd biztos szabad lesz játszani és kimenni a kertbe labdázni. Itt nagyon sok gyönyörű játék lehet ...”

A fehérre meszelt falon, éppen velem szemben, egy vidám, nyalakodó mackó és egy fehér szakállú törpe között, kép függött. Bajszos, szigorú arcú ember fényképe volt.

– Az kicsoda? – kérdeztem suttogva a szökétől, és a képre mutattam.

Csodálkozva bámult rám.

– Hitler – mondta, s rövid töprengés után hozzátette: – a Führer.

Az óvónéni megállt a hátam mögött.

– Álljon fel!

Ijedtemben levertem a kanalat a földre, s amikor lehajoltam érte, az asztal sarkába belevertem a homlokomat.

Kóvályogva egyenesedtem fel, kezemmel a púpot tapogatva. A gyerekek kuncogtak rajtam.

– Csend! – kiáltotta az óvónéni és sípolt. – Novák – nézett rám. – Ha még egyszer fecseg ebéd közben, büntetést kap.

A szőke kisfiú izgett-mozgott a helyén.

– Elza néni, kérem! Elza néni, kérem! A Novák nem ismerte meg a Führert.

– Nem igaz! – kiáltottam kétségbeesetten. – Én nem is a képet kérdeztem!

– Hát akkor mit kérdezett? – szólt az óvónéni. – Maga hazudni is szokott? Hogy nevelték magát otthon?

Lesújtva ültem vissza a helyemre, fájt ez a megalázás. A gyerekek most szabadon kinevethettek, az óvónéni megengedte nekik. Ültem a tányérom fölé hajolva, és csendesen, szipogva kanalaztam a levest. Csak arra ügyeltem, nehogy bánatomban elsírjam magam. Azt nem akartam ezek előtt. Keserűen hallgattam, és utáltam őket...

Ebéd után be kellett menni a termünkbe, és aludnunk kellett.

Itt is tilos volt beszélgetni. Unalmamban a plafont nézegettem, és sóvárogva gondoltam a régi óvodára, ahol olyan vidám volt az élet! Anyu mindig ilyenkor, a pihenőidőben szaladt át hozzám. Lábujjhegyen nyitott be, csak egy percre, nehogy zavarja a többi gyereket, és csokit hozott vagy nagy, piros almát, megcsókolt, megölelgetett és elment. De ide nem jön be. Ide be sem engednék őt. Az óvónéni már a kapuban rásípolna és rákiáltana: „Tessék visszamenni, kérem; szépen, illedelmesen! Az a Novák Gábor úgylis rossz fiú ... Azt se tudja, kit ábrázol a fénykép az ebédlőben ...”

Később felébresztettek minket, és végre bemehettünk a játszószobába.

Ott aztán szemem-szám elállt. Ennyi csodálatos játékot! Volt itt villanyvasút, építőkocka, voltak babák, mackók, nagy faautók, tankok, ágyúk, és volt egy olyan autó is, egy pirosra festett, csodaszép kis autó, amibe be lehetett ülni, és pedállal kellett hajtani. Az autón kormány volt, dudu, és elől-hátul világítottak a lámpái. A sarokban két hintaló állt, néhány háromkerekű bicikli között.

A falon itt is ugyanaz a kép függött, mint odaát az ebédlőben.

– Hitler – ismételtettem magamban, nehogy még egyszer szégyent vallják. – Hitler ... a fírer ...

Az óvónéni sípolt, ez azt jelentette, hogy elkezdhetünk játszani.

De egyelőre senki sem játszott, mindenki veszekedett, mert mindenki a legjobb játékot akarta magának. A legtöbben persze a pedálos piros autóért meg a bicikliért marakodtak. Sírás, nyafogás, nagy kiabálás.

Én meghúzódtam az ajtónál, senki nem törődött velem. Senki se mondta: „Gyere ide, Novák. Játsszál velem.” Itt minden gyerek csak magával törődött. Amelyik megszerezte a játékát, magához szorította, és gyorsan elrohant vele valamelyik sarokba.

Odamerészkedtem egy kövér kisfiúhoz, aki nagy, színes fakockákból tornyot épített. Nem is akartam játszani vele, csak nézni akartam, de ő máris sivalkodni kezdett:

– Ez az én játékom! Ez az én játékom!

Rémülten menekültem odébb, de a villanyvasúttól is elzavartak meg a kirakós játéktól is, az óvónéninek pedig nem mertem szólni, mert féltem, hogy megint összeszid, vagy talán már meg is büntet.

Szomorúan ácsorogtam a szoba közepén. Körülöttem csörömpöltek, száguldoztak a biciklik, és méltóságteljesen, túlköelve közeledett a piros autó. A szőke fiú, a Kautzky ült benne, és el akart gázolni.

– Hülye! – kiáltottam rá dühösen, már amúgy is haragudtam rá az árulkodása miatt.

De ő vigyorgott, és nekem hajtott az autóval. Az autó megütötte a lábamat, fájt, de összeszorítottam a számat. Ráadásul megint mindenki rajtam nevetett, a szőke fiú pedig a nyelvét öltögette felém.

Bánatosan elvonultam a sarokba, és leültem az egyik kisszékebe. A homlokomon égett a púp, és fájt a lábam, de a szívem is nagyon fájt. Szerettem volna hazaszökni.

Ekkor odajött hozzám egy kékruhás, szőke kislány, és nagy szemével szelíden rám bámult.

– Veled nem játszik senki? – kérdezte.

Megrántottam a váltamat, és nem szóltam. Nem mertem szólni, mert féltem, hogy kitör belőlem a zokogás.

A kislány nézett, nézett – jószívű kislánynak látszott –, és a szeme nagyon sajnálkozó volt.

– Akarsz velem játszani? – kérdezte.

Megvető arcot vágtam. Lányokkal én nem szoktam játszani, legfeljebb a copfjukat ráncigálom.

– Babázni? – kérdeztem lebiggyesztett szájjal.

– Dehogy. Kimegyünk a kertbe hintáznunk.

– Ki szabad menni? – csodálkoztam.

A kislány nem szólt semmit. Megfogta a kezemet, és kiszaladtunk együtt a kertbe.

Remek volt! Az üres kertben senki se zavart minket.

A mérleghintát választottuk, és hintáznunk kezdtünk.

– Téged hogy hívnak? – kérdezte a kislány. – Engem Mányoky Esztikének.

Én is megmondtam a nevemet, és öt perc múlva már nagyon jóban voltunk.

Egy padon üldögéltünk egymás mellett, és megmutattam neki, hogyan kell hegyeset köpni, amit Janitól, az unokabátyámtól tanultam. Anyu nagyon haragudott volna, ha látja.

Esztikének azonban tetszett a dolog, és összevissza köpdöstük a homokot a pad

előtt. Azután meg akartam mutatni, hogyan kell két ujjal füttyülni, ahogy a Csóri teszi, de sajnós, sehogyan se sikerült. Emiatt szégyenkeztem, de Esztike még így is el volt ragadtatva. Titokban bevallotta, hogy utálja a lányokat, és csakis a fiúkkal szeret játszani.

– Ti hol laktok? – kérdeztem. – Mi a Körúton lakunk, egy nagy házban, ahol nagyon jól lehet játszani.

– Mi a Rózsadombon lakunk – mondta Esztike – itt, nem messze. Két kőoroszlán van a kapunál. Ha hazafelé mész, majd meglátod. Jövő szombaton gyere el hozzánk. Gyerekzsúrt ad a mamám.

– Az én mamám is szokott zsúrt adni – feleltem gyorsan, mert úgy éreztem, Esztike henegegni akar.

– De az én mamám nagy zsúrt ad, és garden partyt is szokott adni.

Nem tudtam, mi az a gárdn-dolog, ezért okosabbnak láttam, ha elhallgatok.

– Mert hozzánk sok vendég jár ám – folytatta Esztike.

És külföldiek is járnak hozzánk, és az nagyon érdekes.

És én már tanulok angolul is: *I am a pretty girl*. É's vívni is tanulok, meg zongorázni is.

– Zongoránk nekünk is van – vettem közbe mogorván.

– De nálunk két zongora van – nyelvelt Esztike. – Egy fekete zongora az ebédlőben, egy másik pedig a szalonban. Az fehér. És tudod, hány szoba van nálunk? Tizenegy. Hát nálatok?

– Öt – feleltem bizonytalanul.

– Azelőtt nekünk is öt volt – pergett tovább Esztike nyelve de abban az öt szobában nem fértünk el, és amikor a papa előlépett, különben is nagyobb lakásba kellett mennünk. Akkor költöztünk ide, a kőoroszlános villába. Az én papám ugyanis katona.

Méltósággal biccentettem. Kis szünetet tartottam, s aztán bejelentettem, hogy az én keresztapám is katona, még hozzá alezredes, akinek mindenki szalutál az utcán.

Vártam, hogy Esztike végre elcsodálkozik, de ehelyett csengő hangon kacagni kezdett.

– Az én apám tábornagy, te buta. Az még a tábornoknál is nagyobb. És jól tudom, hogy a keresztapád alezredes, mert eljött megkérni az én papámat, hogy intézze el, hogy te ebbe az óvodába jöhess. Rögtön tudtam, hogy te vagy az, akinek elintézte a papám, mert ritkán jönnek ide új gyerekek.

Leforrázva hallgattam el, és kicsit mérges voltam erre a henegező kislányra. De őszintén szólva, nem tudtam igazán haragudni rá. Szép, szelíd arca volt, ő maga pedig mindig nevetett. És tulajdonképpen nagyon örültem, hogy megismerkedtem vele, mert én még lánnyal sose voltam jóban. Igaz, hogy ilyen szép és kedves lányt még csak nem is láttam eddig.

Hintáztunk még, visszaindultunk a villába.

– Unalmas óvoda ez – mondtam útközben. – Én sokkal érdekesebbe jártam.

– Nekem is unalmas – vallotta be Esztike. – És szörnyű hülye gyerekek vannak itt. Te, tudod, ki az a szőke, aki beárult téged? Az egy miniszter fia. Hű, ha látnád a papáját, micsoda undok, kövér ember!...

S mindjárt meg is mutatta, milyen kövér. Felfújta az arcát, hasát kidüllesztette, és mély hangon dörmögött. Nagyon neveltünk mind a ketten.

– Te – kaptam bátorságra –, mit jelent az, hogy *fírer*?

– Az nem firer – javított ki hanem Führer. Ő a legnagyobb ember a világon. Ő olyan Németországban, mint minálunk a Horthy Miklós. Csak sokkal nagyobb ember.

– De a Horthy Miklós szebb ember – vetettem ellene. – Ez a ... Führer nagyon csúnya, és nagyon hülye bajusza van. Nekem nem tetszik ...

Esztike megállt, hüledezve nézett rám, a válla,cskáját vonogatta.

– Igen. Tényleg, elég csúnya ...

Bevonultunk a játszóterembe. A gyerekek már nem játszottak, ültek és énekeltek. Az óvónéni fel-alá járkált, csattogtatót tartott a kezében, és minden második lépésnél csattintott egyet.

És amikor már ötödször énekeltek el ugyanazt a vidám dalocskát, már én is fújtam a szövegét:

*Ist die schwarze Köchin da?
Nein! Nein! Nein!
Dreimal muss sie ummarschieren,
Vier témái den Kopf verlieren.
Fünftermale sagen: Du bist schön,
Du bist schön, du bist allerschönste!*

Azután abba hagytuk az éneklést, és azt kellett kiáltanunk:

– *Danke schön, Fräulein Elza!*

Azzal átmentünk az ebédlőbe meguzsonnázni.

Nemsokára jött egy papa, és elvitt egy vörös hajú, szeplős kisfiút. Egy másik kisfiúért aranyozott sapkájú sofőr nyitott be. Azután magas, sovány néni jelent meg, óriási vörös kalapban.

Esztike felugrott, és vidáman odaszaladt hozzám.

– Mama! Szervusz, mama! Képzeld, itt a Tibor bácsi keresztfia is. Úgy hívják, hogy Novák Gábor...

És odahúzkodta hozzám a mamáját.

Borzasztó zavarban voltam, egyik lábamról a másikra álltam, a néni kedvesen mosolygott rám.

– Ugye, ő is eljöhet a zsúrra? – lármázott Esztike. – Anyu, hadd jöjjön el...

– Hát persze, természetesen – mondta a néni, és könnyedén megsimogatta a fejem.

Amikor Esztikéék elmentek, odajött hozzám az árulkodós szőke.

– Te ismered Mányoky bácsit, a tábornagyot? – kérdezte.

Hátat fordítottam neki, és nem szóltam hozzá. Erre igen büszke voltam magamban.

Szerencsére anyu is jött nemsokára, és mehettem haza.

Éjszaka rosszul aludtam.

Azt álmodtam, hogy az óvónéni a fületem ráncigálja, és borzasztóan sípol, miközben a szőke fiú kárörvendően nevet rajtam, és azt mondogatja: nem firer, hanem Führer... És mindenki, mindenki nevet rajtam... Csak Esztike áll egyedül, szomorúan, kék ruhájában, és sír, és én nagyon szeretem őt...

Reggel nem mehettem óvodába. Ismét belázasodtam. Anyu rémülten telefonált a doktor bácsinak.

II.

Megint otthon voltam és unatkoztam.

Déness doktor bácsi már előző nap kiharcolta az ágyból, és meghagyta anyunak hogy vigyen sétálni, mert sokat kell levegőn lennem. Anyu, sajnos, délelőtt dolgozik, és délelőttként Vilma sem ér rá. Sok a munkája. Így hát a lakásban ögyelegtem, vagy a kissámlin üldögéltem a gangon, és a korlát rácsai között bámészkodtam.

Élénkebb volt a ház, mint máskor.

Pintér néni, a házmesterné, a második emeleten söprögetett, és a gyerekeket szidta, akiktől az előbb elvette a labdájukat. Pintér néni nagy, kövér asszony, és rettenetesen erős hangja van. Apu szokta mondogatni: ha kiabál, még Óbudán is hallják. Akkor bizony most is hallhatták ám Óbudán, mert szörnyen kiabált a gyerekekkel, még a seprűjével is fenyegette őket.

– Adok én nektek labdázni a folyosón! Menjetek a játszótérre! Itt nem lehet rajcsúrozni!

Ezt különben nekem is szokta mondani.

Ha éppen őrsekváltást játszom a folyosón és teli tüdőből fújom sárga kis trombitámat, vagy trappogva, sivítva, pöfögve gőzmozdonyként száguldozom körös-körül, Pintér néni nyomban megjelenik lakása ajtajában, és kiereszti a hangját:

– Csend legyen! Ki lármázik odafenn? Miféle rajcsúrozás ez?

Nem ártana tudni, mi az a *rajcsúrozás*? Mert igazán különös, hogy rajcsúr a labdázás, a vonatozás, de rajcsúr az is, ha Csóri megfogja Benedekék csúnya, vörös macskáját, madzagot köt a farkára, úgy vonszolja körül az udvaron. A macska üvölt, összeszalad a fél ház. Előbújik a Csóri mamája, egy fekete kendős, öreg néni, a vice, és két csattanó pofont ad Csórinek, aki már versenyt üvölt a macskával. Kisvártatva persze Pintér néni is megjelenik és bömböl: „Hallja-e, Derdákné, nekem ne rajcsúrozzon itt azzal a bestia kölykével! Ez úri ház!...”

Nem, nem tudni, mi az a rajcsúrozás? Ha Pintér néni nem volna olyan méregzsák, esetleg meg lehetne kérdezni tőle.

Igaz, bármilyen dühösen veszekszik is, jószívű néni. Most is kivette kötényéből a piros pöttyös labdát, s miután kissé megcibálta a gyerekek fülét, visszaadta nekik. Azok úgy tettek, mintha szépen hazaszélednének, de tudtam, hogy feljebb lopódnak egy emelettel, és a hátsó lépcsőn folytatják a játékot. Hallottam is már a labdapattogást!...

Pintér néni söpört tovább, az udvarra pedig kicsiny teherautó durrogott be. Furcsa teherautó volt ez. Elöl csak egyetlen kereke van, és úgy hívják: Móra. Éktelen lármát csapott, megkerülte a porolót, és megállt a házmesterlakás előtt. Ez a Pintér bácsi autója. Ő valamilyen fuvaros cégnél dolgozik, és bútorokat szállít. Alacsony, zömök bácsi, orra alatt kis pamacsbajszot visel. Fején örökösen sofőrsapka van, amit talán még éjszaka sem vesz le. Minden gyerek imádja őt a házban.

Ezúttal is rögtön egész óvodára való gyerek csörtetett elő, Isten tudja, honnan bukkantak fel ilyen hirtelen, és rajongva, lármázva körülvették a házmester bácsit.

– Pintér bácsi, hadd autózzunk! – könyörögtek. – Csak a Nyugatiig vigyen el minket! Hadd üljünk fel, Pintér bácsi!...

Nagy irigységgel figyeltem őket. Pintér bácsi hosszú könyörgés után legtöbbször kötélnek áll. Telipakolja a kocsit gyerekekkel, és körülautózza velük a háztömböt. Ha

jókedvében van, egész a Ligetig elviszi őket. Nekem bezzeg anyu megtiltotta a kocsikázást. Sose mehetek el velük. Pedig micsoda öröm lehet azzal a sok gyerekkel együtt autózni!

Ma azonban Pintér bácsi a sarkára állt. Odébb hessentette a sok gyereket, és mogorva képpel nekilátott lemosni a kocsit. Ez is borzasztóan érdekes. Kihurcolja az udvarra a hosszú gumicsövet, amit úgy nevez: slag, azután ennek a slagnak a végét ráhúzza az udvari vízvezeték csapjára, s int Csőrinek, hogy engedje meg a vizet. Csőri elzavarja a báméskodó gyerekeket, és fontoskodó arccal, némileg ünnepélyesen kinyitja a csapot. A gumicső megrándul, végiből bugyborékolni kezd a víz, majd sisteregve, csattogva kizúdul belőle. Ekkor Pintér bácsi felemeli a csövet, és locsolni kezdi az autót. Először a motorházat mossa le és a szélvédő üveget, majd a sofőrfülkére és az oldalfalakra kerül sor, a legvégén pedig a kerekre. Eközben egész sereg gyerek veszi körül, akik áhítatosan és szájtátva bámulják.

Pintér bácsi ma a kerekeken kezdte a mosdatást, s ebből az következett, hogy becsípett egy kicsit. Nem tudni, miért, de ha a kerekkel kezdi, akkor be van csípve, és ezt mindenki tudja a házban. Pintér bácsi szereti a bort. Éjszaka gyakran hallani, hogy énekelve botorkál keresztül az udvaron, és Pintér néni szidja, mint a bokrot.

Később meguntam a báméskodást, és a konyhaablakunkból kihallatszó vidám dalra figyeltem:

*Rózsa, rózsá, bazsarózsá levele.
Csak egy legényt neveltek a kedvemre,
Azt is azért nevelték a kedvemre:
Kék a szeme, göndör baja fekete.*

Vilma énekelt. Az ablaknál állt, a konyhaasztal előtt, tésztát gyúrt, énekelt és az arcát sütötte a napfényben. Tudtam, azért jókedvű, mert holnapra kimenőt kapott, ugyanis szabadságra jött az udvarlója, a Laci katona.

Micsoda remek bácsi az a Laci katona. Hatalmas, szép szál ember, és engemet nagyon szeret. Ezt onnan tudom, hogy ha megjön, Vilma arcára éppen csak csókot – nyom, s máris a nevemet kiáltja. Úgy hív: Gábris. Én vágtatok ki a szobából, ő felkap, mint a pelyhet. A nyakába ültet, és ügetve elindulunk körbe a folyosón. Vilma pedig szörnyen meg van ijedve, a kezét tördeli, sopánkodik, attól tart, hogy Laci katona lepotyogtat az udvarra. De erről szó sincs. Erősen tart, én meg úgy kapaszkodom a nyakába, hogy alig kap szegény levegőt.

– Gyihó! – ordítom tele torokból. – Gyihó, lovacska ... – de ha lepillantok a korlátan át, a mély-mély udvarra, bizony megborzongok, és gyorsan behunyam a szemem.

Az pedig külön öröm, ha Schmidt Karcsi is látja a lovaglást. Sápadtan leskelődik az ablakukból, s talán még a csengős biciklijét is nekem adná, ha megkérném Laci katonát, lovagoltatná meg őt is. Mert az Irén katonája nyápic kis katona, annak fel se lehetne ülni a nyakába. De én nem szólok, mert utálok Schmidt Karcsit, és szeretném, ha megpukkadna az irigységtől. Különben a viláért sem engedném, hogy más is felülhessen Laci katona nyakába.

Miután kilovagoljuk magunkat, Vilma mindkettőnket megkínál egy pohár hús kakaóval. Laci katona pedig beküld a szobába.

– Miért? – kérdezem bánatosan.

Ő rám kacsint, és rásóz egyet a fenekemre.

– Mert most szerelmeskedni akarunk egy kicsit.

– Istenem, Laci – sopánkodik Vilma, pedig csak úgy ragyog a szeme. – Miket beszél a gyerek előtt? ...

Laci katona harsogva nevet.

– Ohó, helyre legény ám ő! Jársz-e már a lányok után, Gábris?

Erre elszégyellem magam, és berohanok a szobába.

„Holnap jön a Laci katona – gondoltam elábrándozva. – Hű, micsoda nagy lovaglász lesz holnap ...!”

Ekkor kutyaugatás ütötte meg a fületem.

Négerke szaladt hozzám, megnyalta a kezem. A lépcsőházból pedig Stein borzas feje bukkant elő. Örömmel integetett felém, de én, ha akartam volna, se tudok visszainteni neki. Kezem-lábam megbénult, összeszorult a torkom, és segítségkérően pillantottam körül. Aztán hirtelen felugrottam, magamhoz szorítottam a kissámlit, s mintha ördög üzne, kétségbeesetten berohantam az ajtón.

Stein pedig ott állt a lépcsőháznál, a függönyön keresztül lestem, arcáról lehervadt az örvendező mosoly, s az üveggolyókat, amiket a kezében tartott, lassan visszagyömöszölte a zsebébe. Aztán megfordult, és lehorgasztott fejjel visszabandukolt a lépcsőházba.

Megkönnyebbülten sóhajtottam fel, de a szívem még mindig úgy kalapált, mintha ki akart volna szakadni. És sajnáltam is Steint, meg szégyenkeztem is, és attól tartottam, hogy Schmidt bácsi most is leleskedett odaát. Rosszul éreztem magam, és igen-igen nehéz volt a lelkem. Félttem. Nagyon félttem, magam sem tudtam, hogy mitől. Hiszen szép, barátságos idő volt, táncoltak a napsugarak odakint. Tulajdonképpen semmitől sem volt okom félni. Mégis borzongatott valami, dideregve húzódtam össze.

„Szólni kéne Vilmának – gondoltam. – Meg kéne mondani neki, hogy félek... és meg kéne mondani neki, hogy ne eressze ide Steint. Igen, Vilmának szólni kell. Ő olyan jó. Megsimogatná az arcomat, megölelgetne, és akkor elmúlna az egész ...”

Óvatosan nyitottam ki a konyhaajtót, lábujjhegyen somfordáltam be. Vilma nem örült, ha főzés közben körülötte lábatlankodtam. De most beteg vagyok még egy kicsit. Lábadozom, ahogy a doktor bácsi mondja. Hát most csak nem kerget be.

Dehogy kergetett bel Csillogó szemmel rám nevetett, vígan dudorászott magában. Ettől felbátorodtam, letettem a kissámlit a sparherd mellé, és csendben meghúztam magam. Vilma a sparherdhez jött, és megkavargatta a rántást, s közben rám kacsintott. Majd visszasietett az asztalhoz, sodrófát vett elő, nyújtani kezdte a tésztát. „Mákos tészta lesz” – állapítottam meg elégedetten, s számban összefutott a nyál.

Kicsit jobban éreztem magam.

Vilma ismét énekelni kezdett. Csupa olyan nótát énekelt, amiben szerelem van. Anyu azt szokta mondani róla, hogy rendes, becsületes lány, csak nagyon szerelmes természetű. Ez valami okból nem tetszik anyunak. Sokat dohog emiatt. Pedig Vilma nagyon kedves és nagyon szép lány. Nekem a haja tetszik a legjobban, amit hátrafésült, nagy kontyban hord, és a nagy barna szeme, ami vidáman, hamiskásan csillog. A bőre is nagyon szép, csodaszép barna, pedig nem is szokott napozni. Anyu talán azért is mérges rá kicsit, mert ő akármennyit napozik, kvarcol, sose tud ilyen szép barnára sülni. És azt is szeretem Vilmában, hogy mindig olyan jó meleg. Ha megsimogat, megölelget, vagy jókedvűen összecsókol, mindig érzem azt a jó meleget.

Mély sóhajtás szakadt ki belőlem, mire Vilma hamiskásan rám sandított.

– Csak nem unatkozik, Gáborka? Meséljen már nekem valamit...

– Mit meséljek? – kérdeztem, s örültem, hogy mégis lehet egy csöppet beszélgetni.
– Én nem tudok mesélni, mert még kicsi vagyok. Te meséljél, Vilma ...

Mert ő aztán nagyon érdekes meséket tud ám! Méghozzá igazi, valódi meséket és nem olyan butaságokat, amikben boszorkányok vannak, farkasok, hétfejű sárkányok, szörnyetegek és más ijesztő dolgok, amiktől, őszintén szólva, félek kicsit. Vilma csupa jókedvű, vidám mesét tud, s azok roppant érdekelnek engem. A faluról szokott mesélni, ahol született. Csöpp pirosfedeles házakat képzelek magam elé, mezőt, ahol tehenek, libák legelésznek, patakot, ahol mosnak a nénik, mert falun nincs se tisztító, se mosoda, ahová az ember beadhatná a szennyest, meg látom magam előtt a sárga tornyú templomot, gombján az aranykeresztel, amint megcsillan rajta a nap, és még azt is hallom, hogy kong a harang: bimm-bamm, s biztosan sokkal szebben kong, mint a Nagymező utcai templomban, ahová anyu vasárnaponként elvisz imádkozni. Vilma azt is elmagyarázza, hogyan kell libát őrizni, mert ő, amikor kicsi volt, egész nap libát őrzött a réten. Mesél arról is, alkonyaikor hogyan mennek haza a tehenek saját maguktól, meg arról is, hogyan kell papírsárkányt csinálni és felereszteni, bár ő sohase sárkányozott, mert az fiújáték. Még soha nem voltam falun. Amikor Vilma mesél, mindig arra vágyom, hogy én is elmehessek egyszer. Micsoda vidám élet lehet ott! Egész nap csak játszik az ember, rohangál a mezőn, sárkányt ereget, kutyákkal nyargalászik... És ott biztosan nem is szomorúak a gyerekek, mint én, akinek mindentől félnie kell, és akinek olyan nehéz az élete.

Borzasztóan sajnáltam magam, s éreztem, hogy szememet ellepik a könnyek.

– Te meséljél nekem, Vilma – kértem elcsukló hangon. – Csak egy kicsit meséljél nekem. Egy icipici kis mesét...

Szemrehányóan rám pillantott, gyöngéden korholt.

– Ugyan, Gáborka, csak nem rí? Micsoda legény maga? ... Ejnye no, hát csupa könny a szeme ...

Elém guggolt, köténye csücskével megtörölgette a szemem, az orrom, én meg átkaroltam a nyakát, élveztem, hogy milyen jó meleg.

Egyszerre kitört belőlem a zokogás.

– Nagyon félek – suttogtam. – Ne haragudj rám, Vilma, de én *nagyon* félek. A Stein ide fog jönni az ablakhoz, és én félek, ha ő idejön.

Vilma csitítgatott, a fejemet cirógatta, szememre apró csókokat nyomott.

– Hát a Steintől fél? – duruzsolta. – Hát ettől fél? ...

– Igen – hüppögtem –, mert a Stein zsidó. Schmidt Karcsi mondta, meg a papája is... Vilma – néztem rá könyörögve –, ugye nem igaz, hogy a zsidók megölik a gyerekeket? Az óvodában azt mesélte Elza néni, hogy minden gyereket meg akarnak ölni.

– Ott ilyen meséket mondanak? – álmélkodott Vilma.

Leült a székre, az ölébe vett. Kicsit összelisztezett a kezével, de nem bántam, sőt jólesett.

– Aztán mért ölnék meg a gyerekeket? – kérdezte, miközben ringatni kezdett. – Maga minden butaságot elhisz, Gáborka? Jámbor emberek a zsidók, a légynek se ártanak. A kisfiúkat pedig nagyon szeretik...

Gyanakodva pillantottam rá. Úgy éreztem, ezt csak azért mondja, hogy megnyugtasson. De engem nem lehet megvigasztalni, mert Schmidt bácsi is azt szokta mondani, hogy a zsidók rossz emberek, és az óvodában is mindenki azt mondja. De még anyu és a keresztapa is megmondta, hogy ne barátkozzak a Steinnel, mert ő zsidó

...

Elengedtem Vilma nyakát, szigorúan a szemébe néztem.

– Becsapsz. Ezt csak azért mondod, hogy vigasztaljal.

Vilma tiltakozott, de nem hittem neki. Furcsa volt, attól is a gyanakvásom erősödött, hogy nem nézett rám, kerülte a tekintetemet.

– Mesélj – követeltem. – Mesélj a zsidókról, Vilma.

Fölemelte a kezét, és erős, barna karjával elsimított egy homlokába hulló tincset. Láttam, gondolkozik.

De én nem hagytam gondolkozni, sürgettem:

– Mesélj, mesélj!

– De hisz én nem ösmerem őket, Gáborka – szabadkozott. – Hogy mesélnék akkor róluk? Én is csak annyit tudok, amit úgy mondogatnak az emberek. Hát hogy... – pillantott rám habozva –, hogy valamikor réges-rég ők feszítették keresztre a mi Jézus Krisztus urunkat. A tisztelendő úr szokott erről prédikálni a templomban, és benne van a szentírásban is. Meg azt is beszélik a zsidókról, hogy hazudnak, csálnak, kifosztják a szegény embert. Ez olyan mendemonda is lehet ám, Gáborka! Annyi mindent összebeszélnek az emberek. De azt igazán senki nem mondja, hogy megölik a gyerekeket.

– Igenis, mondják! Nálunk, az óvodában is mondják! Csokival, játékkal csalogatják el a gyerekeket. Aztán egy nagy, sötét szobában, ahol csak egy szál gyertya ég, megölik őket.

Vilma a fejét csóváltgatta, egyre hitetlenkedett.

– Nem hiszem én, Gáborka. Nem hiszem, hogy ...

Karjára ültetett, odavitt a tűzhelyhez. Megkavargatta az ételit.

– Miért ölnék meg a gyerekeket, Gáborka? A gyerekek senkinek nem ártnak.

– A zsidóik mégis megölik őket – makacsodtam. – Azért, mert rossz emberek. Minden zsidó gonosz, rossz ember.

– Hát van közöttük rossz ember, az már igaz.

– Na ugye! – mondtam diadalmasan. – le is tudod!

– De az is igaz – folytatta, amikor visszaültünk a székbe –, hogy közöttük is van jó ember. A tisztelendő úr erről is beszélt egyszer. Vannak jó zsidók, azt mondta, hogy a Rózenbóm úr is ilyen.

– Az kicsoda? – kérdeztem gyanakodva.

– Az egy úr – mesélte Vilma. – Úgy hívják: Rózenbóm Ármin. Ilyen bolond neve van. Övé az egész uradalom a falu mellett. Nagy, szép birtok. Sok-sok cseléd, napszámos dolgozik benne. A tengersok búza, gyümölcs, ami megterem ott, és a rengeteg jószág mind a Rózenbóm úré.

Nem értettem a dolgot. Amit elmesélt, azt bizonyította, hogy Rózenbóm úr gazdag, de nem azt, hogy jó.

– Te ismered őt? – kérdeztem.

– Láttam egyszer-kétszer, amikor az autóján bejött a faluba. Amolyan kicsi, mérgeskedő öregember. Mindig kiabál. Félnek tőle az emberek.

– Miért kiabál?

– Mondom, mérgeskedő. Ilyen a természete.

– A jó emberek nem szoktak mérgeskedni – csóváltgattam a fejem. – Kiabálni se szoktak. Biztos, hogy jó ember ez a Rózenbóm úr?

– De hát Gáborka, nem ismerem én őt. A tisztelendő mondta róla. Pedig ő aztán

nem szíveli a zsidóságot. Ezt is mindig elmondja.

– Miért tartja jónak a Rózenbóm urat? Ő talán nem tudja, hogy mérgeskedő és veszekedős?

– Honnan tudnám én ezt? – vonogatta a vállát Vilma türelmesen. – Lehet, hogy tudja róla, lehet, hogy nem.

Bosszúsan pillantottam rá.

Éreztem, hogy ő sem érti. „Biztosan nem figyelt oda, amikor a tisztelendő úr erről beszélt.” Ezért most nehezteltem rá, bár tudtam magamról, hogy templomban szörnyen unatkozik az ember és sose figyel oda.

– Mégis – faggattam tovább –, miért mondta rá a tisztelendő úr? Valamit csak beszélt erről.

– Nem tudom – felelte. – Nem emlékszem. De arra pontosan emlékszem, hogy jó embernek nevezte. Talán azért – nézett rám aztán bizonytalanul –, mert a Rózenbóm úr adakozni szokott. Húsvétkor, karácsonykor, Szent György-napkor adakozik az egyháznak meg a szegényeknek. Nagy szekereken hozzák be az ajándékot az uradalomból... De nem biztos, hogy ezért mondta. Talán valami másért...

Hallgattunk, törtük a fejünket mind a ketten.

Vilma közben visszaültetett a kissámlira, és munkához látott. Lisztet hintett a tésztára, nyújtotta a sodrófával.

Figyeltem egy darabig, de igazán mégsem tudtam reá” figyelni. Nyugtalankodtam. Teli voltam kétellyel, gyanakvással. Amit Rózenbóm úrról hallottam, csöppet se nyugtatott meg. Az volt az érzésem, hogy Vilma összekavarja a dolgokat. Abban reménykedtem, hogy mindent megmagyaráz, eloszlatja a rossz érzéseimet – nem hazudozva, vigasztalgatva, hanem igazán –, de lám, semmit sem tudott megmagyarázni. Pedig nem hazudott, nem csapott be – ezt éreztem. Talán Vilma sem tud többet erről a dolgról? Anyu néha mondogatja róla: „Derék lány, de buta szegény, mint hat pár rendőrcsizma.” Lehet, hogy Vilma tényleg buta? Ezért nem tudja elmagyarázni nekem? Haragudtam rá egy pillanatig, hogy buta, de aztán már nem haragudtam egy csöppet sem. Hiszen szeretem. Ő is szeret engem. Az ölébe vett, hintáztatott, megcsókolt. Nélküle sokkal rosszabb lenne.

Csendben üldögéltem a kissámlin.

Egyre Rózenbóm úr járt a fejemben, de még inkább Stein. Ő azért sokkal jobban izgatott. Milyen szomorú lett az arca, amikor beszaladtam előle! Hogy is tehettem? Üveggolyó volt nála, amit bizonyára nekem akart adni. Talán beszélgetni akart kicsit vagy játszani is...

Egyszerre megsajnáltam Steint. Rossz lehet neki. Hiába is beszél a fantáziáról, szomorú lehet, hogy soha senki nem játszik vele. Egy gyereknek se engedi meg a papája, mamája, hogy Steinnel játsszon. Hát persze, mert zsidó. Most már világos. Pedig lehet, hogy csakugyan van jó zsidó. Azt nem hiszem, hogy Rózenbóm úr az volna, de Stein miért ne lehetne az? Hiába nevezik csibésznek, senki sem tud rosszat mondani rá. Nem verekedős, mindig csendben, egymagában játszik. Lám, Vilma megmondta, hogy nem szereti Rózenbóm urat, hiába dicsérte a tisztelendő úr, Steint viszont szereti. Meg is simogatja néha a lépcsőházban, ha összetalálkoznak, és tréfálkozik vele. És az is igaz, hogy Stein jószívú. Nekem adta a legszebb üveggolyóit, amikor beteg voltam, pedig borzasztóan fájt értük a szíve. Ma is ajándékot akart hozni nekem. Pedig nem gazdag. Egyáltalán nem az. Örökké ugyanabban a piros pulóverben jár, és alig vannak játékai. A papája se gazdag, ő is mindig ugyanabban a ruhában jár, és még órája sincs, mert mikor egyszer megkérdeztem tőle a gangon, hogy hány óra,

azt felelte: nem tudja, nincs órája.

Itt hirtelen megakadtam a gondolataimban.

A lélegzetem is elakadt.

Te jóisten! A Stein apukája!... Hiszen a Stein apukája ugyanoda ment, ahová apu! Pontosan ugyanaznap, ugyanabba a messzi faluba, ahol már nem is magyarul beszélnek az emberek... De hiszen akkor a Stein apukája *jó* ember! Ugyanolyan jó ember, mint apu! Akkor Stein apukája *jó* zsidó!

Izgalmamban nagyot nyeltem, és izegni-mozogni kezdtem a sámlin.

„Akkor a Stein is jó gyerek – állapítottam meg, ha nem is határozottan még, de teljes meggyőződéssel. – Akinek jó az apukája, az nem lehet rossz gyerek.”

– Valami baj van, Gáborka? – fordult hozzám ekkor Vilma, mert fölfigyelt a mocorgásomra. – No, már mosolyog is? – örvendezett. – Mosolyog is már, kis bogárkám? Ó, hogy az imént milyen bánatos volt!

Felugrottam, odaszaladtam hozzá, és átöleltem a derekát.

– Vilma! Stein mégse rossz fiú! Tudom, hogy nem rossz fiú! Igen, Vilma, most már biztosan tudom! Egészen biztosan!

Vilma felkapott, magához szorított, megcsókolgatott.

– Hát ez volt a baj? – zsörtölődött. – Ezért volt úgy oda?

Majd kibújtam a bőrömből örömben.

– Hiszen már Déness doktor bácsi is megmondta! Milyen buta vagyok!... De ez titok! Ezt senkinek se szabad elárulni! ... És ugye, te is tudod, hogy nem rossz fiú?

– Persze, hogy tudom – mosolygott vidáman. – Ezt én is megmondhattam volna. Jó fiú ő.

– Jó fiú! – lelkesedtem. – Nagyon jó fiú! A Bucseket is meg akarta védeni! És mennyi gyönyörű üveggolyót adott nekem! És ha tudnád, milyen jó tanuló! Ő a legokosabb az egész iskolában!

Vidám délelőtt volt.

Vilma főzött, ismét énekelgetett, én pedig a küssámlin ülve hallgattam. Steinre gondoltam, arra, hogy mindenáron kiengesztelem őt, és akkor majd bizonyára igen-igen jó barátok leszünk.

Szekrényemből előkerestem legkedvesebb játékomat, a felhúzható motorbiciklit. Sisakos katona ül rajta, s miközben a motor körbe-körbe fut, ő bólogat a fejével. Az igazat megvallva, sajnáltam megválni ettől a játéktól, de Steinnek éppen a legkedvesebbet akartam odaajándékozni.

Azután pedig kiültem a gangra, és ölemben a motorbiciklivel izgatottan lestem, vártam. Stein azonban nem mutatkozott, s Négerke ugatását se hallottam. Ahhoz nem volt metszem, hogy lemenjek a harmadik emeletre és becsöngessek hozzájuk. Ki tudja, talán még elzavarnának? ...

Schmidt Karcsi jelent meg a folyosón, szokása szerint majszolt valamit, és az ikrek is vele voltak.

– Kaptam egy légpuskát – közölte Schmidt, és gőgösen nézett rám. – Tudod, mi a légpuska?

– Mindenki tudja – morogtam kelletlenül, mert most semmi kedvem nem volt se Schmidthez, se az ikrekhez.

– Ilyen légpuskája senkinek sincs – hengegett Schmidt.

Apa vette nekem, és azt mondta, hogy eredeti német légpuska. Ez a legjobb fegyver a világon ...

– Már lőttél is vele? – kérdeztem irigykedve, mert a légpuska azért kissé felcsigázta az érdeklődésemet.

Schmidt erre elszontyolodott.

– Még nem. A papa csak akkor engedi meg, ha már iskolás leszek ... Akarod, hogy megmutassam a légpuskát? Ők már látták.

Az ikrek fontoskodva bólintottak, s az elragadtatás is látszott rajtuk, hogy a kezükbe vehették.

– Engem nem érdekel – legyintettem. – A német óvodában minden gyereknek külön légpuskája van. Tulajdonképpen nem túl érdekes. Lövöldözget egy kicsit az ember, aztán már meg is unja ...

Schmidt közelebb lépett hozzám. Dühösen szuszogott.

– Talán neked is van, mi?

– Hát persze – feleltem fölényesen. – Nekem is.

– És már lőttél is vele?

– Ott *mindenki* lőhet vele.

– Hazudsz! – kiáltotta Schmidt elkeseredetten. – Nem is hiszem az egészet.

Borzasztó mérges lett, mert észrevette, hogy az ikrek bizonyos tisztelettel kezdenek rám pillantani. Ez persze nekem nagyon tetszett, s így Schmidt tamáskodását egy kézlegyintéssel elintéztem.

– Hát ne hidd. Nem is muszáj, hogy elhidd. Holnap már megint megyek óvodába, és egész délelőtt lövöldözni fogok.

Schmidt leforrázva elhallgatott, és megjuhászodott kissé.

– Abban a német óvodában németül is beszélnek? – kíváncsiskodott.

– *Csak* németül beszélnek – közöltem szemrebbenés nélkül. – Oda csak olyan gyerekeket engednek be, akik tudnak németül.

Erre ismét szuszogni kezdett.

– Hazudsz! Te nem is tudsz németül!

Lenézően mosolyogtam rajta. Minden egyéb bizonygatás helyett elszavaltam neki az *Ist die schwarze Köchin da?* kezdetű versikét, ami szépen megragadt a fülemben, és aminek a végéhez még azt is hozzábiggyesztettem, hogy *Danke schön, Fräulein Elza!* Az ikrek elragadtatva, kerek szemmel bámultak rám, Schmidt már ki sem merte nyitni a száját. Csak annyit dünnyögött még: – Az én papám is tud németül...

Az ikrek csodálatától és Schmidt diadalmas lefűzésétől vérszemet kaptam. Mesélni kezdtem nekik az óvodáról. Először is elmondtam, hogy tejbe-vajba fürösztik ott az embert, és minden gyereknek külön óvónénije van, s hogy csupa olyan gyerek jár oda, akinek miniszter vagy tábornagy a papája, és azt is megkérdeztem tőlük, tudják-e, ki az a Führer? Azután elbüszkélkedtem nekik Esztivel, s elárultam, hogy Esztike mamája meghívott gyerekzsúrra, ami nem amolyan vacak kis zsúr, és száznál is több gyerek lesz ott.

Az ikrek lélegzetvisszafojtva hallgattak, Schmidt már egészen zöld volt az irigységtől. Nagy lélegzetet vettem, hogy folytassam tovább a hencegést, amikor hirtelen megpillantottam Steint az első emeleten, a lépcsőházban. Lassan baktatott fölfelé, kezében tejesüveget vitt.

– Szervusztok – szóltam sietősen, és a motorbiciklit szorongatva eliramodtam.

Éppen akkor értem le a harmadik emeletre, amikor Stein kifordult a lépcsőházból. Utánakiáltottam, csodálkozva fordult meg. Arca nyomban ellenségessé vált.

– Szervusz – mondtam a rohanástól lihegve, és lelkendezve megmutattam neki a játékot. – Ezt neked akarom adni, Stein.

Nézett rám, majd éles hangon azt mondta:

– Nem kell! – és sarkon fordult, elindult a folyosón.

Hüledezve bámultam utána, szólni se tudtam. Egyszerűen nem tudtam elképzelni, hogy ezt a gyönyörű játékot nem akarja.

Ő ezalatt végighaladt a folyosón, és bement a lakásukba.

A negyedik emeletről az ikrek báméskodtak rám. Schmidt evett, és megvető ábrázatot vágott. Ez felbőszített. Vakmerő lépésre szántam el magam. Dacosan felvettem a fejemet, és elindultam Steinék lakása felé. Kipp-kopp, koppantak lépteim a kövön, s minden lépés után egyre nagyobb szorongás fogott el. „Schmidt beáruul a papájának – gondoltam. – És a papája megint át fog jönni anyuhoz...”

Valami azt súgta, vissza kéne fordulni, még nem késő. De én nem akartam, hogy Stein haragudjon rám, és a játékomat is neki akartam adni. Meg azt sem szerettem volna, ha az ikrek látják, hogy bejédtem.

Az ajtó előtt álltam, s lábujjhegyre állva, erősen dobogó szívvel becsöngettem.

Stein mamája nyitott ajtót, a szótlan, szemüveges néni, aki most szigorúan pillantott rám:

– Mit akarsz itt, kisfiam?

Ijedtemben semmi sem jutott az eszembe. Már szívesen elszaladtam volna, de csak álltam bambán a küszöbön. Egy kukk se akart kijönni a torkomon.

– Nem hallod? – kérdezte a néni. – Miért csöngettél be?

– Tessék engem beengedni – suttogtam. – Néni kérem, hadd menjek be egy kicsit...

Stein néni furcsálkodva végigmért, azután félreállt az ajtóból.

– Hát gyere be. Gyuri! – kiáltott be a szobába. – Vendéged van, kisfiam.

„Milyen más ez az előszoba, mint a miénk! Minálunk az előszobában mennyezetig érő, beépített szekrények vannak, a falon képek, tányérok lógnak. Itt nincs semmi. Még fogas sincs, ernyőtartó sincs. A villanyóra csupaszon, szekrényke nélkül. Az ajtók nem fehérek, hanem barnák, a fal is egészen kopott már. A villanykörte csak egy dróton lóg...”

Ekkor kinyílt az ajtó, és megjelent Stein. Most ő bámult rám hüledezve.

A mamája visszament a konyhába, behúzta maga után az ajtót.

– Nézd – szóltam vidáman, és gyorsan felhúztam a motorbiciklit. – Nézd, hogy robog!...

A parkettre térdeltem, és elindítottam. A motor berregve körözött, s láttam, hogy Steinnek felcsillan a szeme. Mégse guggolt le, meg se moccant, csak azt mondta:

– Menj haza!

– De én ezt neked akarom adni – motyogtam elkeseredetten. – A legszebb játékom

...

– Nem kell – mondta Stein. – Menj haza, mert szólok anyunak.

A kis motorbicikli futott körbe-körbe, én pedig a könnyeimmel küszködtem. Rosszulesett, hogy Stein elküld. „Ennyire megbántottam délelőtt? Igy haragszik?”

Nem mertem ránézni, bűnbánóan sütöttem le a szemem.

– Jó, elmegyek – szóltam letörten, és felkászálódtam a földről. – De a játékot itt hagyhatom, ugye? ...

– Nem kell – rázta a fejét Stein, de kis töprengés után hozzátette: – De ha akarod, még egyszer megnézhetem.

– Hát persze! – nyögtem ki, és nagy lelkesedéssel újra felhúztam a motorost.

Berregve futott, a katona bólogatott rajta. Stein nem bírta ki, közelebb lépett. Majd szigorú arccal ő is leguggolt.

– Óraműves – jegyezte meg tartózkodóan. – Apám tudna ilyet csinálni, ő műszerész ...

Nem tudtam, mi az, hogy *óraműves*, és azt se, hogy *műszerész*, de nagyon boldog voltam, hogy Stein beszélget velem.

Négykézláb csúszkáltunk az előszoba parkettjén, és a motorost néztük.

– Ez csak balra tud fordulni? – kérdezte egy idő múlva Stein.

– Igen, csak balra – feleltem ijedten, mert féltem, hogy így már nem is tetszik neki.

– Mert olyan szerkezet van benne – mondta szigorúan.

Úgy van beállítva a kereke. Megcsináljam, hogy egyenesen is menjen?

– Csináld meg – könyörögtem. – Nagyon kérlek, Stein, csináld meg. Az úgy sokkal érdekesebb lenne.

Öt perccel később már nem voltak kerekei a motorbiciklinek. Stein ugyanis leszedte a két nagy kereket, meg a két kicsit is, amelyek az oldalán voltak, s ettől kicsit megfájdult a szívem, de eltitkoltam. Az a fő, hogy Stein mégse küld el, hogy játszik velem ...

Később bevallotta, hogy, úgy látszik, nem tudja megcsinálni a játékot, és a kerekeket se tudja visszarakni. Efölött nagyon elszontyolodott, én lelkesen vigasztaltam.

– Nem baj, majd vesz a mamám egy másikat. És megkérem, hogy neked is vegyen egyet, jó?... Te Stein, legyünk barátok.

Rám pillantott, és megrázta a fejét.

– Nem lehet. Én zsidó vagyok.

– De te *jó* zsidó vagy – ellenkeztem. – A Vilma is mondta nekem az előbb. Náluk a faluban van egy tisztelendő úr, aki azt mondta a Vilmának, hogy jó zsidók is vannak.

Stein leszegte a fejét, sötét szemével konokul meredt maga elé.

– Engem senki se szeret – mondta vadul. – Az osztályban senki nem akar egy padban ülni velem. Itt, a házban meg nem játszik velem senki, mert zsidó vagyok. Engem csak a mamám szeret.

– Én is szeretlek. Megkérdezheted Vilmától is. Ha iskolás leszek, melletted fogok ülni...

Erre nem felelt. Lehorgasztott fejjel, törökülésben ült, és ujjaival a földet kapirgálta.

Ekkor Stein néni kijött a konyhából, és mind a kettőnknek adott egy pohár tejet. Én utálom a tejet, odahaza semmi fenyegetés nem bírhat rá, hogy megigyam. Most azonban hősiesen, nagy kortyokkal lehajtottam az egész pohárral. Kissé háborgott tőle a hasam, és olyan undor fogott el, mintha csukamájolajat nyeltem volna, de hálásan néztem a néniére és azt mondtam: – Köszönöm szépen, nagyon finom volt.

A néni elvette a poharat, és megsimogatta a fejem.

– Most pedig menjél szépen haza – szólt csendesen. – Ha akarsz, máskor is

lejöhetsz játszani. No, menjél szépen.

Összeszededgettem a boldogtalan motorbicikli darabjait, elbúcsúztam, és vidáman baktattam fel az emeletünkre.

Schmidt Karcsi az ablakukban leskelődött, és kárörvendően vigyorgott. Az ikrek a hátsó lépcsőnél ácsorogtak és ijedt arccal mutogattak valamit. Rájuk se hederítettem, hanem vígan benyitottam az ajtón.

Anyu az előszobában várt, sápadt, fenyegető arccal.

– Hol voltál? – kérdezte fojtott, tompa hangon, s mielőtt bármit mondhattam volna, máris pofon vágott.

Ez egészen megdöbbenett.

Engem nagyon-nagyon ritkán vertek meg. Csak akkor kaptam nagy néha egy pofont, ha felmásztam a rácsra, vagy a vécéablakon át kihajoltam a lichthof fölé. Dermedten néztem anyura, s átvillant rajtam, hogy biztos Schmidt árult be. Eszembe jutott vigyorgó ábrázata az ablakban, és tehetetlen gyűlölet fogott el.

– Hol voltál, te nyomorult? – sikította anyu.

Újra pofon vágott, két kézzel esett nekem.

A hajamat tépte, és őrjöngve ütött-vert, ahol csak ért. Közben zokogott, és kiáltozott valami félelmes, hörgő hangon.

Eltakartam az arcomat, alig hallhatóan könyörögtem:

– Anyu, ne bánts... ne bánts...

Lezuhantam a földre, de ő még ott is vert, talán belém is rúgott, de már nem éreztem fájdalmat, annyira sajgott az egész testem ...

Vilma szedett ki a kezei közül.

Felemelt, magához szorítva vitt be a szobába. Behunytam a szemem, hallottam, hogy anyu nagyon sír odakint, és vékony hangon utánam kiabál, de én nem tudom, mit kiabálhatott, mert se nem láttam, se nem hallottam. Vilma nyakát öleltem görcsösen, és a nagy szégyentől meg a nagy fájdalomtól úgy égett, lüktetett a testem, mintha tűz érte volna.

Feküdtem az ágyban, minden mozdulat heves fájdalmat okozott. Fejem hasogatott, s mintha kétszeresére dagadt volna, ajkam fölött elrepedt a bőr. Odanyúltam, kitapogattam. Éreztem, hogy duzzadt. Már besötétedett, s reszkettem attól, hogy anyu egyszer csak bejön, és folytatja a verést. De nem a fájdalom izgatott, hanem a szégyen. Semmi nem fáj úgy, mint a szégyen, hogy megverték, s hogy igazságtalanul vertek meg. Abban már biztos voltam, hogy Schmidt árult be, s azt is tudtam, hogy Stein miatt kaptam ki. Tudtam, de nem értettem. Miért kellett Stein miatt így kikapnom? Anyu talán nem tudja, hogy a Stein jó gyerek? Akkor meg kéne mondani neki. És el kéne mondani azt is, hogy Stein bácsi ugyanoda ment, ahová apu ... Vagy talán anyu csak azért vert meg, mert elcsavarogtam? De hiszen máskor is elcsavarogtam már. Egyszer egészen a Nyugatiig kalandoztam, s doboló szívvel bemerészkedtem a nagy üvegcsarnokba, ahol ámultan, gyönyörködve néztem a füstöt okádó, hatalmas mozdonyokat. Anyu még akkor sem vert meg, csak szobafogsággal büntetett.

Törtem a fejem, s csak arra lyukadtam ki, hogy a Stein miatt szenvedtem verést. Nem volt kétséges.

„Pedig azért is barátkozni fogok veled – gondoltam dacosan. – És majd anyu is belátja egyszer, hogy Stein jó gyerek, és megbocsát nekem.”

Nemsokára bejött hozzám anyu.

Nem csavarta fel a villanyt, hanem tétován, a sötétben tapogatózva megkereste

ágyamat. Óvatosan leült a szélére.

– Ébren vagy? – kérdezte suttogva.

Nem szóltam, de nem is hunytam be a szemem. Annyira haragudtam rá, hogy legszívesebben belérúgtam volna.

Egészen fölém hajolt, a szememet kereste. Amennyire a sötétben megállapíthattam, arca ijedt volt és nagyon kicsi. Mikor észrevette, hogy nyitva a szemem, felsóhajtott.

– Gabókám – nyöszörögte, s megremegett a válla. – Nagyon szeretlek, kicsikém. Én ezt nem akartam ...

Hallgattam, mereven bámultam a plafonra.

– Édes, kicsi fiam – suttogta anyu és félénken magához ölelt, csókolgatni kezdett, könnyeivel összemaszatolt. – Istenem, milyen kegyetlen rossz vagyok én hozzád!

„Hát, a jóisten az biztos haragszik is rád – fortyogtam magamban. – A jóisten megbünteti azokat, akik ártatlan kisfiúkat bántanak.” Igyekeztem elképzelni, hogyan fogja a jóisten megbüntetni anyut. Biztos megégetteti a kezét a gázon, vagy lelöki a lépcsőn, és szegény anyunak eltörik a lába ... Erre egy kicsit sajnálni kezdtem anyut. Hiszen én szeretem őt, s ő olyan kedves tud lenni, ha nem ideges. Játszik velem. Reggelente odabújhatok az ágyába, és együtt hancúrozunk, és akkor nem anyu módra viselkedik, hanem olyan, mint valami huncutkodó kislány. Arról mesél, hogy ő kicsi korában mennyit rosszkodott, s a nagyapa hogy mérgeződött ezért. Igen, szeretem anyut, de most igazságtalanul vert meg. Ebben biztos voltam, s így továbbra is makacsul hallgattam.

– Légy jó kisfiú – kérlelt halkan. – Fogadj szót nekem, kicsi fiam, én jót akarok neked. Nem szabad, hogy azzal a Steinnel játsszál.

– Miért nem szabad? – kérdeztem mogorván. – Stein jó gyerek. Ha szeretnéd tudni, nagyon is jó gyerek. Az iskolában csupa egyes a bizonyítványa ...

– Tudom – bólogatott anyu. – Én is tudom, hogy jó gyerek. De én arra kérlek, mégse játsszál vele.

Ez nagyon meglepett. Anyu tehát tudja, hogy Stein jó gyerek. De ha tudja, miért tilt el tőle mégis? „Itt valami titok van” – gondoltam rosszkedvűen, mert a sok titkolózásból már elegendem volt.

Felültem az ágyban és szigorúan ránéztem.

– Anyu. Te nem szereted a Steint!

– Nem igaz. Szeretem őt is. Minden kisgyereket szeretek.

– Igazat mondasz? – gyanakodtam.

Megcsókolt, és bólintott.

Most már végképp nem értettem. Azt is tudja, hogy jó gyerek, meg állítólag szereti is... Akkor hát miért vert meg olyan kegyetlenül, és miért nem engedi, hogy barátkozzam vele?

– Sok mindent nem mondhatok el neked – mondta anyu kicsit bizonytalanul. – Te még igen kis fiú vagy, és nem értenéd meg. Tudod, vannak olyan emberek és olyan gyerekek, akikkel most nem szabad jóban lenni. Stein is ilyen, ő jó fiú, jó tanuló, szeretni is szabad, és nem szabad kigúnyolni, csúnyán bánni vele... de nem kell vele barátkozni. Abból baj lehet, tudod. Vagy azt akarod, hogy téged is úgy elkerüljenek a többi gyerekek, mint őt, és hogy téged is kicsúfoljanak?

Megborzongtam, gyorsan visszafeküdtem a párnára.

Nem, azt én nem akarom, hogy senki se szeressen. Nagyon rossz lenne, ha nem

játszanának velem, ha kicsúfolnának ... Schmidt Karcsira gondoltam. Ő csúfolna ki a legjobban.

Hittem is abban, amit anyu mondott, meg nem is. Bizonytalan lettem.

– Minket pedig bajba sodornál – folytatta. – Engem is, keresztapát is. De főleg aput.

„Aput? – gondoltam ijedten. – Én okoznék bajt apunak?...”

– Ugye, szót fogadsz, Gabókám? – kérdezte anyu szelíden. – Ugye, nem játszol többet Steinnel? Ha megígéred, kapsz tőlem ajándékba egy olyan gyönyörű légpuskát, mint amilyen a Schmidt Karcsinak van.

Hallgattam. A légpuska roppant csábító volt, de Steint változatlanul szerettem.

– Anyu – kérdeztem. – Ugye, nekem azért nem szabad játszanom vele, mert ő ... zsidó?

Anyu nehezen lélegzett, arca ijedt volt. Azután megfogta a fejemet, és gyöngéden megcsókolt.

– Igen – suttogta. – Azért, kicsikém ...

Behunytam a szemem, fáradtságot éreztem.

Mindig ezt a szót hallom: zsidó, zsidó. Talán mégis anyunak van igaza, meg keresztapának, hogy ne barátkozzam Steinnel. Hiszen ez éppen olyan, mintha Stein beteg lenne. Amikor kanyaróm volt, kiragasztottak egy piros cédulát az ajtónkra, és senki se jöhetett be hozzánk. Apu megmagyarázta, hogy el vagyok különítve, mert ragályos betegségem van. A többi gyerek mind elkapná, ha meglátogatna. Igen, most is valami ilyenről lehet szó. Nincs kizárva, hogy ha sokat játszának Steinnel, akkor egy nap én is zsidó lennék, és az még akkor is rossz dolog, ha jó zsidó az ember. Igen, anyu mégiscsak azért óv engem, nehogy nekem is olyan rossz legyen, mint Steinnek.

Ezen sokáig gondolkoztam. Nem tudtam elképzelni, hogy anyu rosszat akarna nekem. Úgy törtem a fejemet, hogy egészen belefájdult. De mi lesz akkor, ha Stein holnap feljön az emeletünkre? Megint szaladjak be a lakásba? Vagy mondjam meg neki: ne barátkozzunk, mert én nem akarok zsidó lenni? ...

Nem találtam megoldást, csak gyötörtem magam.

– No – suttogta anyu. – Hát szót fogadsz, csillagocskám? Megígéred nekem, hogy nem találkozol többet vele?

Nagyon fáradt voltam már, szólni is alig tudtam.

– Jó – motyogtam. – De vegyünk Steinnek ajándékot. Egy olyan motorost, amin katona ül...

Anyu magához szorított, ismét csókokkal borította el az arcom.

Megígérte, hogy vesz maid Steinnek motorost, s megígérte, beszélni fog Stein nénivel, hogy ő se engedje, hogy a Stein játsszon velem, és egyre-egyre azt hajtogatta közben, hogy milyen jó gyerek vagyok én, milyen jószívű, szófogadó kisfiú.

Nekem azonban nehéz volt a szívem, és nagyon bántott valami. És amikor este elalvás előtt imádkozni kellett, a *Miatyánk* meg az *Üdvözlégy* helyett azért imádkoztam, hogy a jóisten segítse meg Steint, és ne engedje, hogy haragudjon rám. És legfőképp azért imádkoztam, hogy ha lehet, Stein holnaptól kezdve már ne legyen zsidó, s hogy én egész nap játszhatok vele.

III.

Teltek-múltak a napok, június volt már. Verőfényes, szép reggeleken siettem anyuval az óvodába, amivel úgy-ahogy megbékéltem. Megszoktam a gyerekeket, az óvónéniket, a szigorú, örömtelen fegyelmet, aminek legcsekélyebb áthágása is büntetést jelentett, megszoktam a nagy kert félelmes csendjét, amit furcsa módon még madár-fütty se zavart meg soha, s beletörődtem abba is, hogy ebben az óvodában nem szeretik a gyerekeket, hogy itt ismeretlen a kedvesség, a gyöngéd becézgetés, a simogató pillantás.

Csak egyetlen dolgot nem tudtam megszokni: Fräulein Elza meséit. Ezek a mesék feldúltak, nyomasztó érzésekkel töltöttek el. S mert magamban igen élénken képzeltem el, színeztem ki a hallottakat, állandó félelem tartott fogva. Félttem az utcán idegen emberek láttán, félttem otthon a sötétben elalvás előtt, a falakon, a fehér mennyezeten, mint mozivásznzon, száz meg száz ijesztő árny bukkant fel, száz meg száz ijesztő jelenet pergett le előttem. Álmaim lidércesek voltak, nap nap után verítékesen ébredtem fel. Hans és Peter kalandjai nemcsak azért voltak elviselhetetlenek, mert borzalmasnál borzalmasabb helyzetekbe kerültek, hanem mert magamat képzeltem az ő helyükbe, és szenvedéseiket oly mélyen éreztem át, hogy nemegyszer rosszullet környékezett, s percekig nem voltam öntudatomnál.

Ezekben a mesékben hallottam először oroszokról, akik még a zsidóknál is félelmetesebbek. Megfojtják a gyerekeket, s pusztá gyönyörűségből vastag bottal, ostorral ütlegelik őket.

Egy ilyen történetnek a hatásától napokig nem szabadultam. Hansnak és Péternek volt egy kedves, szöszeke kis barátja, akit Ulinak hívtak. Lili nagyon szerette a szép játékokat, s hiába volt apja, édesanyja minden figyelmeztetése, egy nap játékokat fogadott el egy hatalmas, medveszerű embertől, akiről mi valamennyien tudtuk, hogy orosz, de ő, úgy látszik, nem tudta. Üli boldogan vitte haza az ajándékot, de alighogy játszani kezdett vele, az ajándék felrobbant, és darabokra tépte őt. Megsírattuk szegény kis Ulit, talán még nagyobb könnyekkel, mint barátai, Hans és Peter, s nyomban megfogadtuk a tanulságot is: idegen embertől nem fogadunk el játékot. Ha az utcán történetesen megszólít engem egy bácsi, s megkérdi: akarsz-e valami szép játékot, kisfiú? – azonnal szörnyethaltam volna rémületemben.

Ezeket a meséket elhittem, pedig lelkem mélyén megpróbáltam kételkedni bennük. Elhittem a meséket, s igazán mégsem tudtam elképzelni, hogy vannak olyan emberek, akik ártatlan kisfiúkat akarnak elpusztítani. Talán csak azért próbáltam meg kételkedni, hogy megőrizsem a magam nyugalmát, békességét, hogy ne kelljen örökös szorongásban, rémületben élnem.

Gyűlöltem az óvodát, mindennap nagyobb gyűlölettel. Ezt éppen úgy eltitkoltam, mint azt, hogy kételkedem Fräulein Elza meséiben. Az óvodában hamar megtanultam, hogy amit gondolok, azt nem szabad kimondani, hogy az őszinteség csak bajt okoz, megszegyenítő büntetést, korholást, kinevettetést. Ha rosszkedvem volt, igyekeztem jó képet vágni, ha meg éppen vidám hangulatom támadt, gondosan eltitkoltam, és kötelességtudó, komoly arccal jártam-keltem. Az óvoda törvényei szentek voltak, noha éreztem, hogy értelmetlenek. Igaz, megfigyeltem, ezek az értelmetlenül szigorú törvények nem mindenkire vonatkoztak egyformán. Mányoky Esztikének például akkor sem esett bántódása, ha visszafeleselt az óvónéninek, és a szőke Kautzky, aki olyan alávalóan beárult engem, akkor is kimehetett sétálni a kertbe, ha nekünk, többieknek tilos volt, s a kézimunkaszobában kellett színes papírokat kivágnunk, ragasztgatnunk. Jól tudtam, hogy Esztikének, Kautzkynak azért szabad többet, mint énnekem, mert az ő

papájuk tábornagy, miniszter, az enyém meg nem az.

Az én apukám könyvelő volt. Anyutól tudtam már régen, és ő részletesen el is magyarázta, hogy mi ez a foglalkozás. Az igazat megvallva, nemigen értettem meg. Annyit azonban szomorúan megállapítottam, hogy könyvelőnek lenni nem nagy dolog, legalábbis nem akkora, amiért kivételeznének az emberrel az óvodában.

Ez nagyon rosszulesett. Nem is a kivételezés hiánya fájt igazán, hanem hogy apu nem olyan nagy és fontos ember, mint például a Kautzky papája. Megpróbáltam elképzelni, milyen lehet egy ilyen nagy és fontos ember, s úgy gondoltam, hogy ősz hajú, magas bácsi, akinek mély hangja van, szigorú, villámló tekintete, és természetesen egyenruhát hord (valami okból úgy képzeltem, hogy a miniszterek is abban járnak), ami csupa kitüntetés meg aranysújtás. Roppantul csalódtam hát, amikor egyszer a Kautzky papája meglátogatott bennünket.

Ezt a látogatást nagy lótás-futás előzte meg. A máskor csendes, nyugodt óvodában egyszerre minden a feje tetejére állt. Takarítónők söprögettek, munkások díszítették fel a kertet és az épületet. A gyerekek, a kicsik, rémülten bögték, az óvónénik idegesen kiabáltak, és a kerti út mentén felsorakoztattak bennünket, miközben szüntelenül sípoltak és csattogtattak. Az a néni pedig, aki először oly barátságosan fogadott minket anyuval, s akiről azóta megtudtam, hogy ő Fräulein Gerda, a főóvónő, egy kisfiút meg egy kislányt tuszkolt maga előtt, és kiállította őket az út közepére. Mindketten fehér ruhában voltak, néhány szál virágot és két kis zászlót tartottak a kezükben. Az egyik zászlócska piros-fehér-zöld volt, a másik horogkeresztes, amiről tudtuk, hogy a német zászló.

Végre, elviselhetetlenül hosszú várakozás után, Fräulein Gerda kíséretében feltűnt a kerti úton a miniszter bácsi. Fizu néni sípszavára teli torokból, lelkesen kellett kiáltanunk:

– *Grüß Gott, Herr Minister!*

Ezután a kisfiú meg a kislány átadta a miniszter bácsinak a virágcsokrot, Kautzky pedig kiszaladt a sorból, és büszkén azt mondta:

– Kezicsókolom, papa.

Mi irigykedve bámultuk Kautzkyt, az óvónénik mézédeseen mosolyogtak, míg Fräulein Elza szelíden kézen nem fogta Kautzkyt, és vissza nem vezette a sorba.

A miniszter bácsi nem hordott egyenruhát. Krémszínű nyári ruhát viselt, fehér cipőt, sétabotot, s mindenképpen csalódást keltett. Szőke volt, kopaszodó és kövér, borzasztóan apró szeme volt, amivel néhányszor bután ránk csodálkozott, s valami bágyadt, sípoló hangon folyton azt mondogatta Gerda néninek:

– Milyen bájos itt maguknál! Milyen el-ragadó ...

Mi már csaknem elaludtunk unalmunkban, mocoogtunk, topogtunk, de ő egyre csak ámuldozott. Ámuldozott rajtunk, hogy milyen kedves csöppségek vagyunk, ámuldozott a renden, a tisztaságon, a fegyelmen, azon, hogy valami lakkcipős, pepita ruhás kisfiú németül szavalt el egy versikét, de elbűvölte őt a villa is, a kert, a fák, a bokrok, a csend és a tiszta levegő, a kék égbolt meg egy rosszkedvű madár az egyik fán, amit majdnem egy percig félrehajtott fejjel, kissé szenvedő mosollyal figyelt, s eközben is folyton nyafogó hangon mondogatta:

– Milyen gyönyörű itt maguknál! Milyen bá-jos...

Figyeltem ezt az éneklő hangú, kövér és buta bácsit, a Kautzky papáját, s nem értettem, hogyan lehet ő nagyobb ember apunál. Hiszen apu kedves, okos, és huncut, kék szeme van! Ha egyszer eljönne ide, az összes gyerek rögtön imádni kezdené, s ő nem mondana ilyen butaságokat, hogy *bájos* meg hogy *elragadó*, hanem tréfálkozna,

nevetne, és mindjárt elvinne minket játszani. Ha ő eljönne, nekem se lenne már olyan rossz itt. Az óvónénik, a gyerekek engem is megszeretnének, folyton aput dicsérik, s én nagyon büszke volnék rá ... Nem, teljesen érthetetlen, hogy a Kautzky papája nagyobb ember, mint apu. Valami tévedés lehet ez – és szomorúan gondoltam, hogy lám, ez is nagyon titokzatos, ez is ugyanolyan igazságtalanság, mint hogy aput elvitték abba a távoli faluba, s mint hogy Stein zsidó – és sajnos, ez is olyan dolog, amit én nem értek, mert még kicsi vagyok.

Ezekben a napokban sokat gondoltam apura.

Megpróbáltam elképzelni, milyen élete lehet abban a távoli faluban, ahol úgy kell dolgoznia, hogy nem kap érte pénzt, és ahol rendőrök, katonák vigyáznak rá. Vidámnak, tréfás kedvűnek tudtam csak elképzelni. Ott is mindenki szereti, még a rendőrök, a katonák is, és arra gondolnám, hogy biztosan nagyon jóban van a Stein apukájával, és hogy hamarosan hazajöhet – mindez enyhítette, de ncin szüntette meg fájdalmamat, s főleg vágyakozásomat iránta.

Egy nap aztán levelet kaptunk tőle.

Anyu még nem volt otthon, s én addig könyörögtem, rimázkodtam Vilmának, míg óvatosan felbontotta a borítékot.

Mennyi pecsét! – kiáltottam elragadtatva, mert a boríték szinte fekete volt a sok-sok bélyegzőnyomtól.

Ezek mind cenzúrapecsétek – magyarázta Vilma, és kivett két levelet a borítékból, de az egyiket rögtön visszasüllyesztette. – Ez az anyukájának szól, ezt nem olvassuk el. Itt a maga levele, Gáborka – mutatott fel egy összehajtogatott papirost.

Szólni se tudtam izgalmamban. Apu külön levelet írt nekem! Külön levelet, ami senki másnak nem szól, csakis egyes-egyedül nekem!

Sietve elhelyezkedtem Vilma ölében, és türelmetlenül noszogattam:

Olvasd már! Olvasd!

A levélben ez állt:

„ ... Szervusz, Gáborkám!

Apukád nagyon messzire van tőled, de egész nap rád , .mini Egész nap folyton csak arra gondol, vajon mit csinál most Novák Gábor fiatalúr? Miféle rosszban sántikál éppen, és milyen csibészégeket követ el? Szeretném tudni. Kiír keni most a fiatalúr a csibészégeit, hogy az apukája nincs odahaza. Szegény Vilma sokat szorul miattad, mt, te kis csirkefogó? Nagyon szeretnék már látni, és nagyon szeretném meghúzgálni a füled. Biztos vagyok benne, hogy ezer ok is volna már rá. Itt sokszor előveszem a fényképedet. Nézem, nézegetem naphosszat, de akárhogy nézegetem, azon sehogyan sem lehet meghúzgálni a füled. Sajnos, fogas-puszikat se lehet adni neki. De nemsokára egy vagy két napra hazamehetek, és akkor egész nap csak fogas-puszikat fogok adni, és a füled cibálgatom. Ha nincs ellene kifogása a fiatalúrnak, egy jó nagyot játszunk is majd, és egy még nagyobbat kirándulunk. De arra ne spekulálj, hogy folyton csak a vállamon viszlek! Vigyázz magadra, Gábor! Nagyon kérek, hogy ne mássz fel a rácsra, és ne menj ki egyedül az utcára. Ezért nagyon haragudnék. Remélem, azt már mondanom se kell, hogy anyuhoz és Vilmához jó légy. Szeretném, ha írnál is. Kérd meg anyut, hogy szorul szóra írja le, amit üzensz nekem. De jó hosszú legyen ám!

Sokszor csókol: Apukád”

Egymásra néztünk és mosolyogtunk. Milyen vidám levél. Milyen igazi apu-levél!
Vilma megsimogatta a fejem.

– Gyönyörű szép levelet kapott, Gáborka. De van ám benne rajz is!

Kikaptam kezéből a levelet, s csakugyan, a másik oldalán rajz is volt.

Egy gyönyörű, nagy mozdony volt odarajzolva. Kéményéből fekete füst szállt, és a vezetőfülkéből egy kisfiú nézett ki, aki csudára hasonlított rám.

– Az van odaírva – mondta Vilma –, hogy Novák Gábor masiniszta úrnak.

Igen, apu gyönyörűen tud rajzolni.

Azelőtt, mikor még nem ment el abba a távoli faluba, minden este megkérdezte, hogy mit rajzoljon, s én megmondtam neki: rajzolj két vitorlást a Balatonon, vagy rajzold le a nagymamit egy repülőgépben, és a repülőgépben üljön benne a nagymami kutyája, a Borzas kutya is – és reggelente, amikor felébredtem, ott volt az ágyam mellett, az asztalkán a rajz. Szebbnél szebb rajzok voltak azok, de ilyen szép, mint ez a mozdony, egyik sem volt. Ilyen gyönyörű szép rajzot egy gyerek papája sem tud csinálni, se a Schmidt papája, se a Kautzky papája, és – bár erre nem akartam gondolni – még a Stein apukája sem.

A gyönyörű mozdonyt felrajzszögeztem a falra, a szekrényem fölé, és minden gyereknek eldicsekedtem vele a házban. Először az ikrek nézhették meg, akik azt mondták, hogy olyan igazi ez a mozdony, hogy nem csodálkoznának, ha egyszer csak pöfögni, sípolni kezdene, és elindulna körbe-körbe a falon. Megnézhette Schmidt is, aki persze szörnyen irigykedett, de még Csőrit is belopóztattam az ablakon keresztül, és neki is megmutattam nagy büszkén.

Csőri nagy szakértelemmel vizsgálta a rajzot, közelről s távolabbról egyaránt szemügyre vette, s közben én borzasztóan izgultam, nehogy valami hibát fedezzen fel rajta. De végül elismerően füttyentett.

– Ez igen! Ha nekem adod, kapsz érte három lópatkót meg egy csúzlit.

Megilletődötten bámultam Csőrire. Három lópatkó meg egy csúzli!... Csőrinek remek csúzlija van, s minden gyereknek a nyála csurog, ha megmutatja. És Csőri soha senkinek még a kezébe se adja a csúzliját!... Szörnyen vágytam a csúzliira, de főleg a három lópatkóra, amiről tudtam, hogy szerencsét hoz, s amit nekem még sose sikerült találnom.

– Adok egy mágnest is – mondta sietve Csőri, azzal kipakolta a zsebét, amiben annyi kincs volt, hogy a lélegzetem is elakadt.

Madzagok, golyók, síp, egy letört rézkilincs, kissé megrágott gitt, két szem koszos savanyúcukor, vörös csúzligumi, néhány bélyeg, rozsdás kezelógomb, két lyukas egyfilléres, egy négus-bomba – felsorolni sem lehet. Meg hát a mágnes! Igazi mágnespatkó. Egyik fele kék, a másik piros. És ő mindjárt be is mutatta, mi mindent tud egy ilyen mágnespatkó. Kiszedtem a szekrényből a varrodobozt, kiborítottuk egész tartalmát a földre, és akkor ő az összes tűt, csatot, gombostűt, fémgombot ráragasztotta a mágnesre.

Boldogtalannak éreztem magam, de a rajzot nem adtam neki.

Csőri megsértődött, dühösen mellbevágott, zebre gyömöszölte kincseit, és kimászott az ablakon.

– Hülye kis dedós – szólt vissza megvetően a folyosóról. – Különben is, ki nem tud ilyen vacak mozdonyt rajzolni?

Ezért nagyon haragudtam. Szerettem volna valami csúnyát mondani neki, de nem

mertem. Amúgy is elment már az ablaktól.

Aznap anyu is kedves volt hozzám. Nem mérgeződött, amiért felbontottuk apu levelét, még csak nem is dohogott emiatt. Viccelődtünk, nevetgélünk, nagyon szerettem őt. Később pedig odaállított az ajtóhoz, ahol a fehér kereten színes vonalkák jelezték a magasságomat, és azt mondta, hogy megint nőttem valamicskét, és hogy apu biztosan örülni fog, ha megírja neki. Piros vonalat húzott az ajtófélfára, és fennhangon dűnyögve odaírta a dátumot is: *1943. június*.

Én pedig este lefekvés előtt még egyszer alaposan megnézegettem apu rajzát, hogy másnap részletesen beszámolhassak róla Esztikének, és utána engedelmesen, minden nyafogás nélkül bebújtam az ágyamba. De anyu egyszer csak felült ágyában, és ijedten átszólt hozzám:

– Gabó! Ha erről a rajzról beszélsz valakinek, azt kell mondanod: apu katona. Érted, kisfiam? Apu katona, harcol a fronton, és onnan ír neked.

Félálomban voltam már. Nem értettem, miért köti ezt a lelkekre. De nem kíváncsiskodtam. Apu azt írta, hogy legyenek jó fiú, fogadjak szót anyunak, és én jó fiú akarok lenni.

Szombat volt.

Ez a nap izgalmasnak ígérkezett.

Anyu délben hazahozott az óvodából, s most már délután van, hamarosan indulunk Esztikéékhez, a gyerekzsúrra. Anyu a fürdőszobában öltözködött, hallottam, hogy Vilmával pöröl, mert valami hajtűt vagy nyakláncot nem talált. Ha anyu nem talál valamit, ideges, és rendszerint másokkal veszekszik.

Bent váraкоztam rá a hálósobában, már felöltözve, megfésülve. A földig érő tükörben nézegettem magam. Kissé közömbös arcot vágtam, pedig nagyon csinosnak találtam magamat. Legkedvesebb ruhám, a matrózruha volt rajtam, aminek bal ujján egy igazi, nagy horgony van, és a ruha is, a horgony is nagyon jól áll nekem. Ez egész biztos, mert egyszer a Duna-parton egy bajuszos, öreg matróz bácsi azt mondta apunak, amikor ugyanebben a ruhában feszítettem: „Igazi tengerész ez a kisfiú ...” S miután barackot is nyomott a fejemre, hunyorgatva hozzátette: „Rettenthetetlen kapitány lesz belőled ...” Ezek után a matróz bácsi kért aputól egy cigarettát, a füle mögé dugta, és még egyszer rám kacintott: „Bizony, kapitány lesz belőled, öcskös ...” A bácsi visszament a pallón a hajóra, én pedig megkérdeztem, hogy a bácsi miért kért cigarettát? Apu azt felelte, hogy ez matrózsokás, s a füle mögé is azért dugta, mert a tengeren úgy szokták. Semmit nem szóltam, pedig tudtam, hogy a bácsi azért kért cigarettát, mert nem volt rá pénze, s azt se hittem, hogy azért dugja a füle mögé, mert az tengerézsokás, hiszen a Köhalmi úr, a sarki fűszeres is mindig a füle mögött hordja a cigarettáját, pedig ő aztán sose járt tengeren. Azt azonban készségesen elhittem a matróz bácsinak, hogy igazi tengerész vagyok, meg hogy rettenthetetlen kapitány válik belőlem, mert azt egészen komolyan mondta.

Megpróbáltam rettenthetetlen arcot vágni a tükörben, de sajnos, nem sikerült. És azért nem sikerült, mert szőke vagyok, kék szemű, kicsit pisze orrú, és a fejem búbján, a forgónál felágaskodik a hajam. Ki látott már rettenthetetlen kapitányt pisze orral, kakastaréjjal? Szőke hajam, kék szemem, meg az orrom miatt néha még azt is rámfogják, hogy olyan vagyok, mint valami kislány. Ha anyu például elvisz magával az irodába, mind odagyűlnek hozzám a nénik, az arcomat csipkedik, a fenekemre ütnek és azt gügyögik: „Jé, mint egy kislány. Olyan hamvas a pofikája, mint egy kislányé ...” Ilyenkor rettentően szégyenkezem, és dühös vagyok rájuk.

„Igen – gondoltam elkámpicsorodva igazán lehetnék egy picikével nagyobb is.

Lehetne olyan borzas fekete hajam, mint a Steinnek, és olyan nagy orrom meg fülem, mint amilyen Csőrié. Akkor senki se csúfolhatna, hogy lányra hasonlítok...”

Már nem is találtam magam csinosnak. Rosszkezdvűen jöttem el a tükörtől, amikor hirtelen eszembe jutott a rajz.

Feltérdeltem a szekrényemre, óvatosan leszedtem a mozdonyt a falról, és összehajtogatva zsebre süllyesztettem. Okvetlenül meg kell mutatnom Esztikének. Ehhez ígéretem köt. Az óvodában ugyanis egyedül neki számoltam be róla, s roppant tetszett, hogy Esztike – aki eddig minden alkalommal lefőzött dicsekvésben – irigykedve nézett rám, és izgalmában majd kibújt a bőréből.

– Igazi gőzmozdony? – kérdezte álmélkodva mérleghintázás közben. – Füstöl is, szeneskocsi is van rajta?

– Igen – feleltem nem kis büszkeséggel. – Füstöl is, szeneskocsi is van rajta.

– Kocsik is? – kíváncsiskodott tovább Esztike. – Kocsik is, amikben emberek ülnek?

– Sajnos, a kocsik már nem fértek rá a papirosra – mondtam. – De én rajta vagyok a rajzon – tettem hozzá szemérmesen. – Apu engem is lerajzolt, tudod, a mozdonyra...

A mérleghinta megállt, Esztike a másik oldalról, a magasból, tágra nyílt szemmel nézett rám.

– Te is rajta vagy? – s ettől egészen elszontyolodott. – Az én apukám nem tudna lerajzolni engem – szomorkodott. – Ha megkérném rá, igaz, hívna egy festőt, és az festene nekem egy mozdonyt, meg engem is lefestene ... Mert többször is lefestettek már... – fűzte hozzá gyorsan. – De az nem olyan érdekes. Ha engem is apu rajzolna le, az volna az igazi ...

Végül megesketett, hogy megmutatom neki a rajzot, Utána kellett mondanom: „Isten bizony esküszöm neked, hogy elhozom a zsúrra a mozdonyos rajzot.”

Anyunak persze nem szólhatok erről, mert biztosan megtiltaná. Talán még veszekedne is. Így azonban remélni lehet, nem veszi észre, hogy leszedtem a falról.

Szerencsére valóban elkerülte a figyelmét.

Berohant a szobába, mögötte Vilma szaladt. Anyu kiabált, mert nem tudta, hol a kalapja. Úgy látszik, anyu sokkal jobban izgult, mint én. Igazán érdekes, de úgy viselkedett, mintha őt hívták volna meg a zsúrra, s mintha engem csak amúgy mellékesen kéne elvinnie. Ez bántott kicsit, de csak magamban háborogtam, mert puskaporos volt a levegő. Vilma közben tűvé tette a házat a kalapért. Végül a fürdőszobában talált rá, ahová anyu vitte ki. Diadalmasan lengetve hozta.

– Ó, köszönöm, Vilma, köszönöm – hadarta anyu szórákozottan, kissé megbocsátóan, és a tükör előtt hosszú ideig próbálgatta fején a kalapot.

Ez a kalap rendkívül mókás volt. Nagy, széles karimájú, mint amelyeneket a moziban látni a kovboj-filmeken, és anyu tulajdonképpen nagyon mulatságos ezzel a kalappal.

Mégis hízelkedve mondtam.

– Olyan szép vagy, anyu!

Gyors puszt adott a homlokomra, és Vilmától is megkérdezte: – Mondja, Vilma, igazán jól áll?

– Nagyon jól áll, nagyságos asszony – felelte Vilma udvariasan. – Nagyon csinosnak tetszik lenni.

Nem volt szép tőlem, de anyu háta mögött összerosolyogtam Vilmával, és titokban ugyanúgy kezdtem illegetni magam, mint anyu a tükörnél. Különben is, anyu szegény,

ha tudná, hányszor játszottam a kalapjában!... Kalapban, fapuskámmal kirontok a konyhába, ahol Vilma éppen főz, és rákiáltok: „Fel a kezekkel, vagy lövök”! Erre Vilma az orromig lehúzza a kalap karimáját, s én vakon tapogatózom. Halálra nevetjük magunkat... Utána Vilma egy óráig kefélgeti a bemocskolt kalapot.

Anyu bepúderezte magát, s ez már a készülődés végét jelentette. Közben utasításokat adott Vilmának, hogy mi legyen a vacsora, kinek mit mondjon a telefonba, és hogy ágyazzon meg. Majd hirtelen eszébe jutott valami, táskájában keresgélt, és rózsaszín papírba burkolt csomagot nyomott Vilma kezébe.

– Ezt pedig vigye le annak a kis Stein gyerekeknek.

Anyu nyakába ugrottam és összevissza csókoltam. Lám, mégse felejtette el a motorost! Nagy boldogságomnak csöppet sem örült.

– Ejnye, te Gabó! – mérgelődött. – Na, hát egészen összemaszatolsz!...

Mindezek után végre elindultunk. Vilma is lejött velünk egy emeletet, vitte Steinnek a motorbiciklit. Ugrált a szívem, nagyon boldog voltam. Kettesével futottam le a lépcsőn ...

Természetesen taxin mentünk. Méghozzá szürke taxin, mert anyu szerint az elegánsabb, mint a kék taxi.

– Zárda utca 19 – mondta anyu a sofőr bácsinak, amikor beültünk a kocsiba. – A Mátyók táborszabvány villájához.

„Anyu is dicsekszik” – gondoltam némi kárörömmel, de nekem is tetszett, hogy a sofőr bácsi erre mélyet hajolt, puhán, előzékenyen csapta be az ajtót, s olyan finoman indított, hogy szinte észre sem lehetett venni.

A Körúton hajtottunk végig. A Deák-moziban éppen vége volt az előadásnak, tódult ki a sok ember. A másik oldalon pedig láttam a házunkat, az első emeleten a két meztelen szoborral, amelyek hanyagul hevernek el a kapu fölötti párkányon. A Britannia-szálloda homlokzatán zászló lengett, s kapujában ott állt most is a bordó ruhás, pofaszakállas portás, akit mindig megbámulok, milyen szigorú, ünnepélyes, s hogy milyen előkelő meghajlással nyitja ki az autók ajtaját. A vezető bácsi dudált, lehagytunk egy tejeskocsit, egy járda szélén cammogó sárga villamost, és amikor egy másik autót is megelőztünk, örömöm határtalan lett. Micsoda pompás dolog taxizni! Ha nagy leszek, és sok pénzem lesz, állandóan taxin járok majd ...

Sajnos, ekkor nagy baj történt.

– Mi az ott? Mi lóg ki a zsebemből? – kérdezte anyu váratlanul. – Mutasd azt a papirost!

Riadtan hebegtem valamit, de ő már ki is szedte a zsebemből a rajzot.

Egész belesápadt, mihelyt meglátta. Szinte nem kapott levegőt. Sietve összehúzta a sofőrülést elválasztó ablakot, és fojtott hangon rám támadt:

– Hogy merted elhozni? Ki engedte meg? Ó, te szerencsétlen kölyök! Hiszen ezen rajta van a muszos-pecsét!...

Sejtelmem se volt, mi az a *muszos-pecsét*, de éreztem, anyu amiatt olyan ijedt, haragos. Mukkanni sem mertem, csak lapítottam. Bedugta lakkretiküljébe apu rajzát, s láttam, arca kipirul, szeme nagyon fenyegető.

– Két pofont érdemelnél!

Nagyon elment a kedvem. Most mi lesz? Hiszen megígértem Esztikének a rajzot. *Isten bizony*-t adtam rá ...

– Anyu – könyörögtem halkán –, add vissza. Muszáj. Én megesküdtem a jóistenre, hogy megmutatom ...

– Jesszus! – kapott arcához anyu. – Kinek esküdtél te meg?

– Esztikének... – szepegtem, s odébb húzódtam kicsit, mert pofontól tartottam.

De ő föllélegzett. Fürkészett kicsit, majd hirtelen magához szorítva a fejemet, megcsókolt.

– Kis buta – suttogta. – Ő, te kis számár! Hát ezt nem lehet, kicsikém. Ezt senkinek se szabad megmutatnod. Most újra meg kell ígérned nekem: bárki kérdezősködik apuról, te azt feleled, hogy apukád katona, a fronton van...

– Mi az a front? – kérdeztem bizonytalanul.

– Hát, ahol a katonák harcolnak – felelte anyu idegesen, s könnyű kezével egyre a fejemet simogatta. – Te csak annyit tudsz apuról, hogy katona és a fronton van. Ugye, ezt fogod mondani, kicsi bogaram? Mert ha mást mondasz – nézett rám egy pillanatig eltűnődve –, akkor bizony apunak nagyon rossz lesz ... akkor talán még meg is halhat...

Iszonyodva meredtem rá, szólni sem tudtam.

Hagytam, hogy ölelgessen, csókolgasson, hogy sugdosson a fülembe, s közben egyre az járt az eszemben: apu meghalhat... apu meghalhat... És ez most mind énrajtam múlik! Minden azon múlik, hogy okosan válaszolok-e, ha megkérdeznek.

Egyszerre szerettem volna már visszafordulni, hazamenni, oly félelmes volt az egész. Ha anyu nem veszi észre a zsebemben a rajzot, és én megmutatom Esztikének meg másoknak, akkor kiderül, hogy apu nem is a fronton van, hanem abban a messzi faluban őrzik őt, ahol olyan, mint egy rab... Akkor pedig nagy baj lett volna! Talán meg is hal!...

Nem tudtam, mitől ijedt meg anyu, miért olyan nagy baj ez a rajz, s azt sem tudtam pontosan, miért kell hazudnom. Csak azt éreztem világosan, ijesztő bizonyossággal, hogy apu veszélyben van, meghalhat... és nekem hazudnom kell érte.

Dudált a taxi, ez felriasztott.

Már a Margit-hídon jártunk, túl a szigeti bejárón, de a hídról nem tudtunk lemenni.

Rendőrök állták el az utat, megállítva az autókat, a villamosokat. Bennünket is megállítottak. Budán, a hídfőnél tankok vonultak el keresztbe előttünk, dübörögve, csattogva haladtak Óbuda felé.

Fekete egyenruhás, csákós rendőr állt a taxink mellett, egy pillanatra belesett az ablakon. Puffadt, vörös arca volt, fényes bajusza fenyegetően meredt fölfelé. Gyűlölködve bámultam rá. Aput is biztosan egy ilyen őrzi.

– Igen, anyu – szóltam csendesén. – Azt fogom mondani, hogy apu a fronton van. Nem árulom el őt. Ha megvernek, akkor se árulom el. És a rajzot is le fogom tagadni. Még Esztikének is letagadom ...

Anyu meghatottan nézett rám Most nem csókolt meg, csak a kezemet szorította. „Nem érdekel, hogy mit szól majd Esztike – gondoltam. – Nem baj, ha kinevet, ha kicsúfol ...” De azért reménykedtem, hogy nem fog kicsúfolni. Ő igazán más, mint a többi kislány.

A haragos-bajszú rendőr végre szabad utat mutatott.

Lassan leereszkedtünk a hídról.

Hamarosan a meredek Zárda utcán robogtunk fölfelé, no és megálltunk egy kőoroszlános kapu előtt. A ház előtt sok-sok autó állt. Megérkeztünk.

A kapuban furcsa maskarába öltözött ember fogadott minket. Ezt úgy hívják: libériás inas.

Könnyedén, de nagyon morc, méltóságos arccal meghajolt, és a villa felé kísért bennünket. Árnyas, szép lugas alatt haladtunk, egészen a villa bejáratáig.

Itt az első libériás inas átadott minket egy másik libériás inasnak, aki még merevebb, még méltóságosabb volt. Olyan mozdulatlan arccal lépegetett fölfelé a lépcsőn, hogy kedvem lett volna megtapogatni: valódi-e? A szigorú arcú inas, a széles, vörös szőnyeggel borított lépcső elfogódottá tett. Oly szépen, illedelmesen ballagtam fölfelé, anyu kezét fogva, hogy az óvodában Fräulein Elza nagyon megdicsért volna. Még a szőnyeget tartó sárgaréz rúdha sem próbáltam alattomosan belerúgni, pedig úgy sejtettem: szép, csengő hangot adhat.

Felértünk az első emeletre. Nagy, félhomályos terembe léptünk, ahol a falak minden oldalon tükörből voltak. Akárhogy forgolódtam, akárhová néztem, mindenhol az én megilletődött, ijedt ábrázatom pislogott vissza. Nagyon megkönnyebbültem, amikor végre benyitottunk egy másik terembe, amely telis-tele volt gyerekekkel, papákkal és mamákkal.

Az inas meghajolt, hátrált két lépést, majd mereven ellépkedett.

„Hülye dolog egy ilyen inas” – gondoltam bosszúsan, és anyu hiába húzkodott gyöngéden, nem akarózott beljebb mennem az ajtóból.

Nagy lárma, csivitelés, kiabálás töltötte be a termet. Ez a ricsaj kissé bizonytalanná tett.

– Novák! – kiáltott fel ekkor egy vékony hang, s Örvendező kislány szaladt hozzám, megölelt, megcsókolt. – Szervusz, Novák!

Borzasztó zavaromban alig ismertem meg Esztikét. Igaz, most nem kék ruhájában volt, hanem valami csillogó, fehér ruhácskában, s hajában se kék volt a szalag, hanem fehér.

– Szervusz – mondtam elfogódottan. – Minek jött ide ennyi gyerek?

– Jaj, de buta vagy! – nevetett rám. – Őket is meghívtuk. Nálunk ilyen nagy zsúrok szoktak lenni. Majd meglátod, milyen érdekes! És műsor is lesz, majd meglátod...

– És ezek mind a te barátaid? – kérdeztem mogorván.

Esztike elpirult, lesütötte a szemét, azután gyorsan a fülembe súgta:

– Te vagy a legjobb barátom.

Azzal elszaladt és magas, ideges néniel tért vissza. Megismertem: a mamája.

A magas, ideges néni földig érő vörös ruhában volt, s füléből hosszú fülbevaló lógott, ami mindig más színben csillámlott.

Amíg a néni anyuval ismerkedett össze, azon tűnődtem, hogy lehet egy néni ilyen hosszú és sovány?

– Na gyere – fogott kézen Esztike, és átráncigált a másik szobába.

Ebben a szobában nem volt más, csak két egyenruhás bácsi. Az asztalnál ültek és beszélgettek.

Az egyikben nagy örömmel ismertem fel keresztapát. Jelenléte egyszeriben minden illendőséget elfelejtetett velem.

– Frigyes! – kiáltottam boldogan és hozzászaladtam. – Szervusz, Frigyes! De jó, hogy itt vagy!

– A Frigyes tudniillik én vagyok – jegyezte meg keresztapa a másik bácsinak, miközben megcsókolt, és könnyedén megütögette az arcomat. – No, mutatkozz be szépen a tábornagy bácsinak.

Erre úgy megrémültem, hogy Esztikével együtt mind a hárman hangosan nevetni

kezdtek.

Megmondtam a nevem, és a tábornagy bácsi is bemutatkozott. Kezet rázott velem, és azt mondta, nagyon örvend, hogy megismerkedhetünk. Eközben tisztelettel néztem a nadrágjára, amelyen piros csík húzódott végig. Tudtam: ilyen nadrágjuk csak a portásoknak meg a tábornagyoknak van.

De ez a tábornagy bácsi aztán igazán tábornagy volt! Ő nem okozott csalódást. Szép szál, magas ember, pirosposzsgás, mosolygó arcú. Haja már csaknem teljesen ősz, de vékony, kicsi bajusza koromfekete.

– No, menjetek ki a többiekhez – mondta szelíd, mély hangon. – Nekünk egy kis dolgunk van Endrődi bácsival.

Esztike erre nyafogni kezdett. Csúnyán, sírósan nyafogott, csak néztem őt ijedten.

– Ne-e-em! Ne-e-em akaro-o-ok visszamenni-i-i. Utálo-o-om azt a sok gyereke-e-et. Hadd mutassam meg neki a zongorá-á-át és az én szobáma-a-at.

Engedélyt kaptunk rá, hogy megnézzük a zongorát meg Esztike szobáját. Titokban örültem, hogy nem kell visszamennem a gyerekek közé. Nagyon büszkévé tett, hogy Esztike kizárólag velem törődik, s hogy én vagyok a legjobb barátja.

Először a fekete zongorát tekintettük meg, amiben nem volt semmi különös. Sőt, nem kis elégedettséggel láttam, hogy a billentyűi éppen úgy sárgulnak, mint a mi pianínónké. Anyu mennyit veszekszik amiatt szegény Vilmával! Okvetlenül közölni kell majd vele, hogy Esztikéék zongoráján is sárgák a billentyűk.

– És hol a fehér zongora? – kérdeztem kissé gúnyosan, remélve, hogy Esztike csak lódított.

– Az ott van a szalonban – mondta csodálkozva. – Ahol a többiek vannak. Nem is vetted észre, te buta?

Bántott kissé, hogy már másodszor nevez butának. Igen méltóságosnak éreztem a viselkedésemet. De nem szóltam rá, éppen a méltóság miatt, és amiatt, hogy barátok vagyunk.

Kimentünk egy folyosóra, ahonnan balra-jobbra ajtók nyíltak.

Esztike megmutatta a hálószoza ajtaját, a papája dolgozószobájának az ajtaját, hol egy igazi páncélos vitéz is van, mondta, majd rámutatott a legközelebbi ajtóra.

– Látod, ez itt az én szobám.

Ebben a pillanatban fehér blúzos, kócos kisfiút pillantottam meg a lépcsőháznál. Ijedten és kíváncsian bámult minket, és rettenetesen csúf kismacskát szorított magához.

Esztike észrevette. Dühösen rákiabált:

– Mit keresel itt, Józsi? Nem mész le rögtön! Szólok a mamádnak! – És hozzátette nagyon felnőttesen: – Nézze meg az ember...

Megsajnáltam a kisfiút. Szomorúan megfordult, és macskájával együtt szótlánul lement a lépcsőn.

– Neki miért nem szabad itt lennie? – kérdeztem meg óvatosan.

Esztike nagyosan sóhajtott, fejcsóválva nézett rám.

– Jaj istenem, hogy te milyen szörnyen buta vagy! Ez a Jani! A szobalányunk gyereke! Hiába zavarom el, mindig velem akar játszani.

– Aha – bólogattam, mintha mindent értenék, és az arcomat kezdtem csipkedni. – Nem szereted őt?

Esztike még lesújtóbban pillantott rám, s gyorsan betuszkolt a szobájába. Látszott, hogy reménytelenül butának tart.

– Hát hogy szerethetném a *szobalány* gyerekét? – s csak nevetett, milyen buta vagyok.

Bölcsebb volt hát, ha hallgatok. Pedig a fehér inges kisfiút egyre jobban sajnáltam. Biztosan a zsúrra se engedik be, csak azzal a macskával játszhat. Haragudtam Esztikére, hogy olyan csúnyán kiabált vele.

Esztike szobája különben szép volt, csak éppen unalmas. Minden rózsaszínű volt ebben a szobában, a függöny, a bútorok, az ágyterítő, még a fal mintái is. És egyetlen valamirevaló játékot se fedeztem fel. Csak baba, csupa baba ... alvóbaba, lencsibaba, japáni baba, néger baba – érthetetlen, mit imádnak úgy a lányok ezeken a dundi pofájú, buta, vigyori babákon.

– Ezt pedig rólam festette egy festő – mutatott Esztike büszkén a falon függő képre.

A képen kislányarc volt látható. De szerintem csöppet sem hasonlított Esztikére. Valami hasonlóság ugyan rémlett kettőjük között, de erre én magamtól sose jöttem volna rá. Különben is Esztike sokkal szebb volt, mint a kép. Mégis azt mondtam udvariasan, hogy nagyon tetszik a kép.

Pergő nyelvvel, sietve dicsekedni kezdett:

– A festő bácsi azt mondta, hogy ilyen szép kislányt, mint én vagyok, még sohase festett le. Meg is kérte a papámat, ha nagyobb leszek, hadd festhessen le újra.

Hirtelen elhallgatott, rám nézett, mint akinek ekkor jut az eszébe valami.

– Te, elhoztad a mozdonyt?

– Milyen mozdonyt? – dadogtam.

– Hát a rajzot. Amit a papád rajzolt... – s már gyanakvóan nézegetett. – Elhoztad?

Lehajtottam a fejem, s éreztem, elpirulok.

– Nem hoztam el.

Esztike haragosan toppantott, és durcásan összeszorította a száját.

– Isten bizonyra mondtad! Megesküdtél a jóistenre, hogy ma elhozod!

Milyen borzasztó volt ez az egész. Újra lesütöttem a szemem, az arcom égett. Kínomban feszengettem, és szerettem volna elszaladni. „Milyen nagy szégyen – gondoltam. – Esztike most biztos azt hiszi, hogy becsaptam őt.”

Igen, azt hitte.

– Hazudós vagy! – kiáltott haragosan. – Hazudós vagy! Nem is rajzolt neked semmit a papád! Egy nagy semmit rajzolt! Biztos nem is tud rajzolni, és te csak dicsekszel... te, hazudós!

– Igenis, tud rajzolni – motyogtam kiszáradt torokkal, s irtózatos szégyenemben már-már bevallottam az igazat.

„Esztike megértené – gondoltam. – Neki meg lehetne vallani. Neki, egyes-egyedül. Akkor belátná, hogy nem feledkeztem el róla, és hogy nem vagyok hazudós...”

De azután mégiscsak hallgattam. Úgy hallgattam, mintha beszélni is elfelejtettem volna. Hiszen apunak szörnyű nagy baja lehetne ebből... Nem mintha Esztike elárulná, ha elmesélném neki az igazat, hogy apu nem katona, és nem a fronton van ... nem, Esztike biztosan nem árulkodna, de apunak mégiscsak baja lenne. Talán a jóisten büntetné meg őt, vagy a jóisten árulná be valakinek. De az is igaz, hogy én meg isten bizonyt adtam az Esztikének. Megesküdtem a jóisten nevére, hogy megmutatom a mozdonyt, s nem tartom be az eskümet. Ez pedig bűn – ezt anyu is mondogatja, meg az óvodában a tisztelendő bácsi is – nagy bűn, hazugság, és a jóisten rám fog megharagudni!

Tanácsstalanul néztem magam elé, egy kicsit belezavarodtam ebbe a töprengésbe.

„Nem baj – sóhajtottam fel magamban –, akkor is inkább engem büntessen meg a jóisten, mint aput...”

Őszintén szólva féltem, de titokban abban reménykedtem, hogy a jóisten megérti a dolgot. Megérti, hogy az apukám miatt hazudtam, miatta nem tarthatom meg az eskümet. Ha pedig mégsem értené meg, talán nem büntet meg olyan nagyon, hiszen én még kicsi vagyok, iskolába se járok még...

Igazán azonban nem tudtam megnyugodni. Elkeseredett voltam.

– Tudd meg, hogy nem hazudtam neked – mondtam mérgesen. – Úgy néz ki, mintha hazudtam volna, pedig nem hazudtam. Különben is, ha hazudtam volna, a jóisten már rég megbüntetett volna, és most már beteg lennék, kitörtem volna a kezemet, vagy meghaltam volna.

Ezen Esztike is eltöprengett. Azon tűnődhetett, hogy talán mégsem vagyok hazudós.

– Hát legközelebb elhozod megmutatni? – kérdezte már megbékélve kicsit.

– Nem hozom el – feleltem elkeseredve. – Ez olyan rajz, amit senkinek se szabad megmutatni. Megtiltotta az anyukám.

Szerettem volna leharapni a nyelvem, hogy ennyit is kifecsegetem.

Esztike teljesen lázba jött. Izgatottan leült mellém az ágyra.

– Titkos rajz? – kérdezte suttogva. – Csak egyszer mutasd meg! Csak egy egész kicsit! Nna-a-a, mutasd meg, senkinek sem árulom el... Te, én akkor már nem is haragudnék rád! Isten bizony! És meg is csókolnálak... Te – fogta egész halkra a hangját –, és megmutatnám a páncélos lovagot is. Pedig azt nem is szabad megnézni, mert a papa dolgozószobájában van, és oda nem szabad bemenni. De én mégis megmutatnám.

Hallgattam. Jó lett volna, ha Esztike megcsókol, és a páncélos lovag is szörnyen izgatott. El nem tudtam képzelni, milyen lehet az?

– És hol van az a páncélos lovag? – kérdeztem mogorván.

– Jaj, hát mondtam már! A papám szobájában. Óvatosan bemegyünk, és megnézzük, jó?

Már a nyelvemen volt, hogy jó. De ijedten lenyeltem. Olyan keservesen éreztem magam, hogy verítékezni kezdett a homlokom.

– De ha nem mutatod meg a rajzot – nézett rám Esztike fenyegetően –, akkor vedd tudomásul, hogy örök harag! Mert hazudósokkal én nem barátkozom!

Rémülten pillantottam rá. Éreztem, hogy könnybe lábad a szemem. Hiszen én annyira szeretem Esztikét! Mi lesz velem nélküle az óvodában? Még egy pillanat, és mindent, mindent bevallók neki apuról!

– Esztike – szóltam ekkor gyáván. – Esztike, nekem ki kell mennem pisilni...

Esztike elpirult a haja tövéig, és felháborodottan talpra ugrott.

Nagyon mérgesen azt mondta, hogy szégyelljem magam, meg hogy malac vagyok, mert ilyet nem illik mondani, s hogy csak a cselédek meg a parasztok beszélnek így – de végül megmutatta, hova kell mennem.

Elüldögéltem ott egy kicsit, s amikor már úgy éreztem, hogy eléggé összeszedtem magam, és már semmi áron nem árulnám el aput, nagy dérrrel-durrall lehúztam a vizet, és kijöttem a helyiségből.

Esztikének hült helye volt.

Hosszas keresgélés után végre megtaláltam a tükörszobában, ahol egy másik fiúval nevetgél. Hiába témferegtem körülötte, rám se hederített, talán még észre sem vett.

Fájó szívvel kullogtam vissza a szalonba, hogy megkeressem anyut.

A szalonban már csend volt, és amikor benyitottam, egy néni, ujját a szája elé tartva, azt mondta: *pssz!* A műsor ugyanis megkezdődött.

Rettentő unalmas műsor volt!

Először is egy nyurga nagylány hosszú verset szavalt valami rongyos, szegény kisfiúról, aki ázik-fázik, éhezik, majd a végén a temetőben megfagy, és ezen sokan sírni kezdtek. Utána egy szemüveges nagyfiú mondott verset, amiben gyakran fordult elő, hogy „Magyarország”, meg „haza”, és Horthy Miklósról is szó volt benne, és azt is elmondta a szemüveges nagyfiú, hogy „Duna, Tisza, Dráva, Száva, A mi hazánk olyan drága”. Közben én arra gondoltam, hogy nagyanyival ezt mi úgy szoktuk szavalni, hogy „Duna, Tisza, Dráva, Száva, Törjön ki a macska lába” – és nagyon jól mulattam magamban.

Majd valami dagadt kisfiú következett.

Fontoskodó ábrázattal helyet foglalt a fehér zongoránál, sokáig, csendesen pötyögtette a billentyűket, néha még a szemét is behunyta, és bután mosolygott, miközben mindenki úgy tett, mintha borzasztóan figyelne rá.

Amikor a kisfiú végre abbahagyta az unalmas pötyögtetést, mindenki tapsolni kezdett. Egy hatalmas, kövér néni, aki a kisfiú mamája lehetett, boldogan sikoltozva odafutott a zongorához, és összecsókolta a dagadt kisfiút. Eközben a többi felnőtt, még a tábornagy bácsi is, folyton tapsolt és azt kiabálta:

– Brávó! Remek! Milyen tehetséges ez a gyerek!

Én nem tapsoltam. Gúnyosan mosolyogtam, és megpróbáltam unott arcot vágni. Szörnyen utáltam ezt a kövér, bársony ruhás, lakkcipős kisfiút. A sikeréért irigyeltem, mert remek dolog lehet, ha ennyien tapsolnak az embernek.

De jó volna, ha én is tudnék zongorázni! Most felállnék szépen, kimennék a zongorához, félretolnám a dagadt fiút meg a mamáját, és közömbös arccal odaülnék a zongorához. Olyan szépen játszanék, hogy mindenki álmélkodna, mindenki azt suttogná: „Milyen ügyes gyerek ez a Novák Gábor! Milyen gyönyörűen zongorázik!” Igen, akkor már nekem tapsolnának, és mindenki elfeledkezne a dundi kisfiúról, aki ott állna szégyenkezve, lefőzve, és akkor anyu se azokkal a katonatiszt bácsikkal nevetgélne ott az ablaknál, hanem idejönne hozzám, megcsókolna, és nagyon büszke volna rám. Talán Esztike is visszavonná, hogy hazudós vagyok, s továbbra is én volnék a legjobb barátja. Igen, nem volnék akkor olyan nagyon-nagyon egyedül, mint most.

Taps csattant, felnéztem, és forróság öntött el.

Esztike állt kinn a zongoránál. Kecses pukkedlit csinált és mosolygott. A fény megcsillant a haján, s a szeme ugyanolyan volt, kék és szelíd, mint amikor először láttam őt az óvodában. Bal kezében kicsiny játékelefántot tartott, s mintha csak ahhoz beszélne, szavalni kezdett:

*Guten Abend, Elefant!
Du bist mir gar nicht unbekannt.
Im Tiergarten hab' ich dich gesehen,
Mit einem bunten Fesslein gehen.*

És elszavalta a második meg a harmadik szakaszt is, úgy, ahogy az óvodában megtanultuk, és olyan kedvesen szavalta, hogy mindenki jókedvűen nevetett. Amikor

befejezte, ismét pukkedlizett, s kiszaladt hozzá egy szőke kisfiú, meghajolt előtte, és átnyújtott neki egy szál fehér virágot.

– Jaj, de bájos! – mondták erre a papák és a mamák. – Milyen tündérik mind a ketten!

Nekem sokkal kevésbé tetszett a dolog. A tündéri kisfiú bizony nem volt más, mint a ronda Kautzky, akit én úgy, de úgy utáltam. És hogy mosolygott rá, milyen boldogan nevetett rá Esztike, és még egy csókot is nyomott az arcára! És kézen fogva szaladtak vissza a helyükre, ahol Esztike mamája és a kövér, szőke Kautzky miniszter várta őket.

Lehorgasztottam a fejem, nehogy véletlenül elbőgjem magam.

Esztike árulása rettenetesen fáj. De fáj az is, hogy anyu nem jön oda hozzám. Senki nem törődik itt velem.

– Tessék átfáradni a másik szobába! – kiáltott ekkor egy néni, talán Esztike mamája.

Egyszerre felbomlott a rend.

A gyerekek székeket taszigálva, lökdösődve, zsidongva és jókedvűen átlódultak a másik szobába, ahol terített asztalokon haboskávét, kuglót, torta várta őket. Utánuk lassan mind kimentek a felnőttek is.

Egyedül maradtam a szalonban.

A rendetlenül hagyott, összevissza hányt széksorok között kisompolyogtam a fehér zongorához, és óvatosan felnyitottam a fedelét.

Már alkonyodott odakint, a teremben félhomály volt. A zongora billentyűi fehéren világítottak.

Óvatosan, alig érintve a billentyűt, leütöttem egy hangot. A halk, mély hang végigrezgett a termen, s valamelyik sarokban elhalt. Csendesen, szinte lopva végigfutottam a skálán, s közben szorongva füleltem, vajon nem hallják-e meg odaát? Nem hallottak semmit. Lárma szűrődött be, a gyerekek vidáman énekelték: „Egyedem-begyedem, tengertánc ...”

Szomorú voltam.

Egy pillanatig úgy tetszett, talán nem is mehetnék be közéjük. Igen, úgy éreztem, hogy egyedül vagyok, teljesen egyedül, s nagyon szeretnék a többi gyerek közt lenni – de nem szabad. Hiszen nem is hiányzom nekik. Nem keresnek, észre sem veszik, hogy nem vagyok ott. Még anyu se veszi észre, Esztike sem ... Ő most biztosan ott ül Kautzky mellett és nevetgél. Kautzkyt szereti már, nem engem. Mert a Kautzky papája miniszter, és mert Esztike – gazdag...

Furcsa félelem fogott el hirtelen. Gondolataim összekavarodtak, s egyszerre úgy éreztem, mintha én volnék az a fehér inges kisfiú, aki a lépcsőháznál, karjai közt a kismacskával, olyan riadtan nézett ránk, és akit Esztike olyan gorombán elzavart. Úgy éreztem, mintha én volnék Stein, aki mellett senki sem akar ülni az iskolában, s akivel senki sem játszik a házban.

Elszorult a torkom. „Apu – suttogtam a sötétben –, édes, drága apukám, gyere haza! Olyan rossz itt nekem! Gyere, siess haza minél hamarább, és szeressél és segíts rajtam!... Kérni fogom a jóistent, hogy minél gyorsabban hazajöhess hozzám. És soha, soha nem foglak elárulni senkinek, de senkinek...”

Már egészen sötét volt a szobában. Félelmetes, nagy sötétség. Félni kezdtem.

Felálltam a zongoraszékről, és óvatosan, előrenyújtott kézzel, szorongó torokkal elindultam az ajtó felé, ahonnan a jókedvű zsidó szűrődött be. Lábujjhegyen lopakodtam, lépteim alatt meg-megreccsent a padló. Hirtelen nagy robajjal nekimentem

egy széknek.

Dermedten álltam meg, és abban a pillanatban kigyulladt a csillár, nappali fény öntötte el a termet.

Fekete ruhás, fehér bóbitás fiatal néni állt az ajtóban. Csodálkozva nézett rám.

– Hát maga mit csinál itt, kisfiú?

Nem tudtam szólni, nem jött ki hang a torkomon. Erre a néni közelebb jött hozzám.

– Nem hallja, kisfiú? Mit csinál itt? Eltévedt?

– Most megfog és kivisz – villant át rajtam. – Én nem vagyok idevaló gyerek ... Elzavar innen, behívja a libériás inast... Elzavar, ahogy Esztike elzavarta a fehéringes kisfiút...”

A néni kedvesen mosolygott. Mondott valamit, és a kezem után nyúlt.

Sikoltás tört ki belőlem, odébb ugrottam. Keresztül bukdácsoltam a széksorokon, az ajtóhoz rohantam.

– Kisfiú, kisfiú! – hallottam a néni ijedt hangját, de akkor már benyitottam.

Reszketve álltam az ajtóban.

A gyerekek az asztalkáknál ültek, ettek-ittak, hangoskodtak. Anyu az egyik ablakmélyedésben ült keresztapával és két katonatiszttel. Fejét hátravetve kacagott valamin.

Odaszaladtam hozzá, könyörögve súgtam a fülébe:

– Anyuka, menjünk haza! Olyan rossz itt, anyukám! Itt nem szeretnek engem ...

Anyu rám csodálkozott, szórakozottan megsimogatta a fejem.

– Jaj, Gabókám, miket beszélsz! No, menj szépen a gyerekekhez.

– Nem megyek – ráztam meg a fejem és toppantottam. – Nem megyek, vigyél haza!

– Gabó! – mondta már bosszúsan, és homlokába ráncok szaladtak.

Keresztapa elfordította a fejét, a két tiszt bácsi furcsálkodva nézett rám.

– Nem megyek oda! – kiáltottam hangosan. – Vigyél haza! Én haza akarok menni! ... – S egyszerre hisztérikusan kitört belőlem: – Én félek itt, félek itt! Én nem akarok itt maradni! Nem akarok itt maradni ...

Emlékszem, a szobában csend támadt, minden fej felém fordult.

Keresztapa vezetett ki kézen fogva. Fejét csóválta, és megnyugtatóan a vállamon tartotta a kezét. Azután anyu is kijött, nagyon mérges és izgatott volt. Nem tudom, mit mondhatott, de keresztapa korholni kezdte őt...

És azt se tudom, hogy jöttünk ki abból a házból, hogy értünk haza. Minden egybefolyt. Csak arra emlékszem, hogy odahaza az asztalon megtaláltam a motorbiciklit a skatulyában, selyempapírba csomagolva, és valahonnan Stein nézett rám, haragosan csillogó, égő szemmel, és azt ismételte, egyre csak azt suttogta:

– Nem kell! Nem kell! Tőled nem kell!

De lehet, hogy ezt már csak álmodtam.

IV.

Meleg, szép nyár volt.

Anyu még a tavasszal megígérte, hogy az idén vagy a Balatonhoz vagy a Tátrába megyünk nyaralni. Mindkét helyre nagyon vágytam. A Balatonhoz azért, mert azzal már jó barátságot kötöttem, a Tátra pedig csábított. Anyu sokat mesélt az ottani magas hegyekről, amelyek tetején soha sem olvad el a hó, mesélt a függővasútról, ami magas kötélpályán úszik a felhők között, mesélt a hatalmas, gyönyörű karácsonyfa-erdőkről, a nagy kiránduló-utakról, s arról a hegytetőre épült, gyönyörű szanatóriumról, ahol ő már volt egyszer, s ahová menni akartunk. Így hát a Tátra mégiscsak jobban izgatott.

De azután, ahogy múlt az idő, annál ritkábban került szóba a nyaralás. Anyu sokat dolgozott, gyakran csak alkonyaikor jött haza az irodából. Olyan fáradt volt, hogy rögtön lefeküdt, és nem akartam nyaralással, meg ilyesfajta dolgokkal zaklatni. Már az óvodába se ő jött el értem délutánonként, hanem Vilma. Mindig zavartan, kissé ijedten nyitott be a várószobába. Az óvónénik ridegen beszéltek velem.

Én azonban mindig nagyon megörültem neki.

Vilmát ugyanis majdnem mindennap rá lehetett venni, hogy ne villamossal, hanem gyalog menjünk haza. Ezek a hosszú séták hazáig, végig a Margit körúton, a hídon, a Szent István körúton izgalmasak és érdekesek voltak. Lassan ballagtunk a délutáni napsütésben, s Vilma türelmesen ücsörgött velem a játékboltok kirakatai előtt. Kiválasztottam a legszebb dolgokat, hogy karácsony előtt majd gondosan, részletesen megírhasam kívánságomat a Jézuskának. Kívánságlistám már ilyenkor júliusban is csaknem egy teljes játékbolt volt, de ezzel nem sokat törődtem. Őszintén szólva, a babákon, főzőcskéken, szobabútorokon kívül – vagyis az unalmas lányjátékokon kívül – minden tetszett, bár ezek a körúti játékkészletek csak szegényes boltocskák voltak Liebner bácsi csodálatos mesepalotájához képest, ahová csak megilletődötten tudtam mindig belépni.

Azért persze a körúti üzletekben is akadt éppen elég látnivaló. Vágyaim netovábbja egy pirosra festett, csillogó csengőjű bicikli volt, természetesen kétkerekű, komoly bicikli, mert háromkerekűre már a világ minden kincséért sem ültem volna. A piros biciklit egy Szent István körúti bolt kirakatában láttam meg.

Utunk hazafelé már nap nap után úgy zajlott le, hogy sietősen átgyalogoltunk a hídon (ahol Vilma engedélyével beleköpködtem a Dunába, amit anyu sose engedett meg), majd a Szent István körútra érkezve, hosszasan elidőztünk a biciklisbolt előtt.

A bicikli olyan csodálatos volt, úgy ragyogott piros váza, apró csengője, sok-sok ezüstös küllője a napfényben, hogy az izgalomtól és bámulattól teljesen megszűnt számomra a világ. Először csak távolról vizsgálgattam bizonyos fensőbbsséggel, mint aki már jogos tulajdonának érzi, majd lassanként közelebb és közelebb merészkedtem hozzá, miközben bódulatomban nekimentem bácsiknak, néniknek, gyerekkocsiknak, és legvégén orromat a kirakatüveghez nyomva, közvetlen közletről vettem szemügyre. Vilma ez alatt leült egy padra. Szóba elegyedett más, gyerekeket sétáltató cselédlányokkal, de biztos lehettem benne, hogy szemét egy pillanatra sem veszi le rólam.

Hosszú hetekig mindennap megálltunk a játékbolt előtt. Mindennap nagyobb gyönyörűséggel nézegettem a csodálatos biciklit, s minden alkalommal fájó szívvel búcsúztam el tőle. Egy nap aztán egy másik kisfiút is ott találtam a kirakatnál. Éppen olyan lelkesen, sóváran bámulta a biciklit, mint én. A kisfiú, akinek egyébként szörnyen nagy, elálló fülei voltak, másnap, harmadnap is a kirakatnál álldogált. Mire átértünk a hídon, s kalapáló szívvel közeledtem a játékkészlet felé, ő már ott állt, és az üveghez szorítva arcát, nézte, nézte a biciklit. A papája – magas, ősz hajú, elegáns bácsi – mögötte állt, és újságot olvasott, türelmesen.

Féltékenykedni kezdtem erre a nagyfülű fiúra. Mindennap jobban aggódtam, hátha megvették neki a biciklit, hátha nincs már ott a kirakatban.

Mert a kisfiú állandóan nyaggatta a papáját:

– Apu, mikor veszed meg nekem ezt a biciklit?

És rángatta közben a papája kabátját és nyugösködött, mint valami kislány. Lehet persze, hogy egész rendes fiú volt különben, talán össze is barátkozhattunk volna, de én rettenetesen kezdtem őt utálni. Hiszen annyi biciklit lehet kapni! Neki pedig éppen ez kell, ez, amit én fedeztem fel, amit én szeretek, és ami tulajdonképpen már az enyém. Ez a bicikli számomra már olyan volt, mint valami kedves, hűséges állat. Ismertem minden porcikáját, még egy piciny horzsolást is a nyereg alatt. A barátom volt és szerettem őt.

És akkor ez a kisfiú szemtelenül elém tolakszik, nyugösködik, ráncigálja a papája kabátját, hogy Övé lehessen a piros bicikli!

A papája pedig nem szidta meg, nem adott neki pofont, amit véleményem szerint feltétlenül megérdemelt volna, hanem csak szelíd hangon mondogatta:

– Hiszen neked már van biciklid, Péterke.

– De nekem ez kell! Ez a piros! – toporzékolt a kisfiú, én pedig a dühtől és a féltékenységtől fátyolos szemmel néztem őt.

Éreztem, hogy a bácsi egy szép nap megunja majd Péterke undok nyugösködését, és megveszi neki az *én* biciklimet.

Egyik este, amikor anyu már fáradtan ágyba bújt, odamentem hozzá.

Megcsókolgattam, hízelkedtem ravaszul, és amikor már nevetett, megölelgetett, borzasztó szemérmesen elárultam neki nagy vágyamat, s nem titkoltam aggodalmamat sem a kisfiú miatt. Az idén inkább semmit nem kérek majd a Jézuskától, mondtam, csak hadd kapjam meg most azt a gyönyörű biciklit.

Anyu különösen mosolygott. Keze közé szorította a fejemet, és szomorúan mondta:

– Nem lehet, Gabókám. Mi most, tudod, nagyon szegények vagyunk. Egyedül csak anyu keres, és az a pénz arra is alig elegendő, hogy ehessünk, kifizethessük a lakbért, a villanyszámlát, Vilma bérét. Mert ugye, te sem akarod, hogy elküldjem Vilmát?

Nemet intettem, mert azt csakugyan semmiképpen sem akartam, és duzzogva szorítottam össze a számat. De hirtelen felderültem. Pompás ötletem támadt.

– Te anyu – szóltam óvatosan. – Én inkább nem fogok enni. Éppen csak annyit eszem majd, olyan icipicit, hogy éhen ne haljak. Akkor Vilmát se kéne elküldeni, és a piros biciklit is meg lehetne venni.

Anyu nevetett, és a fejét csóválta. Majd csendesen, szomorú hangon beszélt hozzám sokáig. Én pedig tudtam már, hogy a bicikli soha sem lesz az enyém. A nagyfülű kisfiúé lesz, akinek van már biciklije, de a papája ezt is meg fogja venni neki, mert annak a kisfiúnak biztosan gazdag apukája van, és... mert *van* neki apukája. Lehajtottam a fejemet, megcsókoltam anyut, és szóltanul visszamásztam az ágyamba.

Arra gondoltam, ha apu itthon volna, már holnap megvinné nekem a biciklit. Milyen jó annak a ronda, nagyfülű Péterkének! S milyen rossz nekem, hogy szegények vagyunk, hogy tulajdonképpen nincs is apukám! Ki tudja, mikor engedik haza a rendőrök?

A kedves, piros bicikli és apu összekapcsolódott gondolataimban. Igen, az volna a legszebb, ha a biciklit apu vásárolhatná meg nekem. Szépen bemennék az üzletbe, a boltos, aki persze öreg ember, mert a játékarusok mind barátságos öreg bácsik, kijönne a pult mögül és nyájasan megkérdezné:

– Mit parancsol a fiatalúr?

Vagy azt kérdezné:

– Miben lehetek a szolgálatára, fiatalember?

Erre én zavarba jönnék, de apu kedvesen noszogatna:

– No Gábor, mondd meg szépen a bácsinak. Csak nem szégyelled magad?

És borzasztó jóízűen nevetni kezdene rajtam, mert apu úgy tud nevetni!

– A piros biciklit akarom – mondanám halkán – és rámutatnék a biciklire ott a kirakatban.

Erre a boltos tréfálkozni kezdene, hogy „ejha, milyen nagy legény ez a fiatalember, pedig azt hittem, még háromkerekűn jár,” de én nem szólnék semmit, mert hát a felnőttek szeretnek viccelődni a gyerekekkel, ami nem szép tőlük, és dühösítő is, de ők már ilyenek.

Szóval a bácsi kiemelné a kirakattól a biciklit – ábrándoztam tovább –, megmutatná, milyen kitűnő darab, s felszólítana, hogy vizsgáljam meg a csengőt és a gumikat. Mindezt megtenném, sőt gondterhelten rámutatnék a nyereg alatti karcolásra: ez itt mi, kérem, miért nem vigyáznak jobban az ilyen szép biciklikre?

De nem, ezt mégsem mondanám. Mert erre a bácsi talán szörnyen megijedne. Igen, egész biztosan szörnyen elszégyellné magát, és egy másikat hozna ki a raktárból. Pedig nekem ez kell. Csak ez a piros. Hiszen ő már a barátom.

Azután a pénztárhoz fáradnék, mert pénztárhoz soha nem megy, hanem *fárad* az ember, apu kifizetné a pénzt, és... esetleg még a szirénázó tűzoltóautóra is rá lehetne beszélni, vagy arra a huncut fakutyára, aminek mozog a farka, vagy ...

Felsőhajtottam.

Olyan szép volt ez az ábránd, hogy gombócot éreztem a torkomban.

Nyitott szemmel feküdtem még sokáig, anyu mély lélegzését hallgattam, és arra gondoltam, hogy egyszer azért nekem is lesz biciklim. Igaz, az nem lesz olyan kedves, szép, mint ez a piros, de azt apu veszi nekem. És mégiscsak az ér legtöbbet a világon, ha ő veszi meg.

Másnap aztán, amikor az óvodából hazafelé sétáltunk, a nagyfülű kisfiút nem láttam a bolt előtt. A bicikli sem volt már a kirakatban. Valami hitvány, zöldre mázolt háromkerekű állt a helyén, s én megszorítottam Vilma kezét, hogy siessünk gyorsabban, olyan keserű volt a szívem. Vilma nem szólt, csak a kezemet szorongatta. A Nyugatinál a nagybajsú, öreg bácsitól három sósperecet vett nekem, holott máskor csak egyet szokott, s hazáig igen-igen bánatosan, szótlánul ropogtattuk a pereceket.

Odahaza egy szóval sem említettem anyunak a dolgot. Jókedvet mutattam, nevetgéltem, mialatt ő írógépeit az ebédlőasztalon, mert mostanában még haza is hozott munkát. Éreztem, hogy én most nagyon jó vagyok, ő nem is tudja, milyen jó vagyok. Ettől egészen könnyes lett a szemem.

Azután anyu még egyszer beszélt arról, hogy szegények vagyunk. Ez akkor történt, amikor július vége közeledett, s már rég el kellett volna mennünk nyaralni.

Az Állatkertben sétáltunk aznap. Vasárnap délelőtt volt, ragyogó idő. Matrózruhámban nagyon elegáns voltam, s egy ismeretlen bácsinak annyira tetszettem, hogy megkérte anyut, hadd fényképezzen le, és le is fényképezett. Később felültünk a pónifogatra, összevissza vágattunk a kis sétautakon, és minden gyerek irigykedve bámult engem.

Anyu egyszer csak hozzám fordult.

– Gabókám – mondta. – Az idén nem utazhatunk el nyaralni.

Anyu fején borzasztó kalap volt, borzasztóbb annál a széles karimájú barnánál is, mert ennek olyan váza formája volt, s hátul egy toll ágaskodott ki belőle. Éppen azon mulattam titokban, hogy ez a toll mennyire hasonlít a sétaúton mászkáló pávák tollához, s így az első pillanatban nem is figyeltem fel arra, amit mondott.

Majd felkaptam a fejem, csodálkozva néztem rá.

– Nem megyünk?

Anyu elfordította a fejét. Azt hiszem, szándékosan nem nézett rám, szégyellte magát.

– Nem megyünk? – suttogtam. – Nem megyünk se a Balatonhoz, se a Tátrába? ... – s hirtelen kitört belőlem: – miért vagyunk mi szegények? Az óvodából mindenki megy nyaralni! És Schmidt Karcsi is elmegy! Az összes gyerek a házból! Én is el akarok menni!

Anyu ijedten nézett rám, csitított.

– Én nem akarok szegény lenni! – kiáltottam dühösen. – Keressél több pénzt, hogy ne legyünk szegények! Én nyaralni akarok!

– Gabó, Gabó – mondogatta anyu riadtan. Szinte kicsike lett ott, mellettem az ülésen, és olyan borzasztóan nevetséges volt a fején az a tollas kalap.

S belőlem kitört minden visszafojtott keserőség. A sok megaláztatás az óvodában, Esztikéék zsúrján, a piros bicikli fölötti fájdalom ... minden, minden, ami lerakodott bennem az utolsó hónapokban. Dühösen, gyűlölködve, lábammal minduntalan toppantva, kiabáltam és őt okoltam mindenért. Már nem tudom, miket mondhattam. De anyu egyszer csak megállította a kocsit, és kiszállt belőle.

Nem szólt hozzám, nem is nézett rám. Lassan ment a sétaúton. Én mögötte lépegettem, még mindig haragosan, de már lelkiismeret-furdalással. Szerettem volna kiengesztelni.

Így jöttünk ki némán az Állatkertből, így szálltunk fel a földalattira, így érkeztünk haza.

Anyu otthon se szólt hozzám, merev, szomorú szemével keresztülnézett rajtam. Később bement a hálószobába, s én görcsösen erőlködtem, nehogy halljam, nehogy észrevegyem, hogy ő odabent sír.

Anyu ezúttal haragtartó volt.

Nekem már nem is fájt az elmaradt nyaralás, belenyugodtam. Mindig meg tudtam ítélni, meddig érdemes valamiért rimánkodni, ha úgy adódik: bögni, s melyik az a pillanat, amikor tudomásul kell venni, hogy minden hiábavaló. Ilyenkor egy kettőre megbékéltem.

Annyi azonban bizonyos, hogy anyut most nagyon megbánthattam. Ő igazán nem szokott ennyire haragtartó lenni. S ami a legrosszabb volt: nem veszekedett, nem kiabált, csak hallgatott. Egészen úgy tett, mintha nem ismerne, nem léteznék a számára, sőt, tulajdonképpen a világon se volnék.

Hazajött az irodából fáradtan, éles vonásokkal az arcán, de nem csókolt meg, nem üdvözölt, mint máskor, nem is kezdett pörölni akármi csekélység miatt – rám se hederített. Az asztalnál vacsora közben se szólt hozzám, s még akkor sem veszekedett, ha kalimpálni kezdtem a lábammal, vagy az arcomat csipkedtem. Kicsit belém bújt az ördög, s annyit csipkedtem az arcomat, akkorákat kalimpáltam, mint soha. Kíváncsi voltam, meddig állja a némaságot.

De igazán nem volt kedvem a rosszalkodáshoz. Kedvetlen voltam, lelkiismeret-

furdalás gyötört. Igaz, búsulásomban volt némi színészkedés is. Hadd lássa anyu, mennyire szenvedek a hallgatásától, hadd érezze, hogy bűnbánatom nagyobb nem is lehetne. Olykor-olykor még sóhajtottam is keserűen, arra számítva, hogy ezt csak nem viseli el szótlánul, csak megesik a szíve rajtam, s végre rám néz, szól valamit, esetleg el is mosolyodik, természetesen korholó pillantás kíséretében.

De ő hallgatott, egyre hallgatott. Szigorúan, komoran és kimerültén. Kezdtém igazán megijedni. Hátha nem szól többé hozzám! Hátha nem szeret már! És amire gondolni se mertem – hátha megírja az egészszet apunak! Megírja, hogy engedetlen, rossz gyerek vagyok. Apu nagyon szomorkodna. Talán sírna is. Még sokkal rosszabb lenne neki ott, abban a táborban.

Ültünk az asztalnál, vacsoráztunk.

Anyu kenyeret szelt, megkente vajjal, és váratlanul elém tette. Sokat ettem, a hasam már dugig volt. Alig tudtam legyűrni a falatokat, de nem mertem ellenkezni. Volt anyuban valami félelmetes. Féltém ettől a makacs hallgatásától, és igyekeztem a legillegedelmesebben viselkedni. Még a szalvétát is a nyakamba kötöttem, amire máskor semmi szín alatt nem lehetett rávenni. És ettem, ettem egyik vajaskenyeret a másik után, miközben szinte éreztem, hogy hízom, gömbölyödöm. „Olyan kövér leszek, mint a Schmidt Karcsi – gondoltam búsan –, és dagadtnak fognak csúfolni.”

Végül nem bírtam már többet enni, óvatosan megszólaltam:

– Anyu! Már nem vagyok éhes...

Ilyenkor ő azt mondja: „Ezt a kenyeret még meg kell enned! Micsoda malackodás otthagyni, amibe beleharaptál! Pfuj Teufel!”

De most nem mondta, hogy *pfuj Teufel*, semmit sem mondott. Közönyös arccal elvette a tányért, a pohárba teát töltött, és elém tette.

Ez már sok volt egy kicsit. Ezt már nem lehetett elviselni.

– Anyu! – szólaltam meg sírásán.

Evett. Nem válaszolt. Rám sem nézett. Bátorságom teljesen elillant, és arra gondoltam, hogy talán *tényleg* nem szól többé hozzám. Valami kaparni kezdte a torkomat, sírhatnékom támadt. Nem bántam volna, ha gorombán beszél velem, vagy magáz, mint Schmidt Karcsit szokta a papája.

– Anyu – szepegtem édesanyu... Én eszem még, ha akarod ...

Nem szólt, rám se nézett, de puff neki... kente is már a kenyeret, szalámit tett rá, finom, vékonyra szelt Herz-szalámit, amitől most enyhe émelygést éreztem. Mégis ettem, ellenkezés nélkül gyűrtem le a vajas kenyeret. Atvillant rajtam, hogy el fogom csapni a hasam. Déness doktor bácsi ricinust rendel majd, s azt is, még a ricinust is ilyen szótlánul diktálja belém anyu.

– Bocsáss meg, anyu – mondtam csendesen. – Nem leszek rossz soha többé.

Egy pillanatra rám nézett, s végre megszólalt:

– Ezt ne mondd. Ne mondd, hogy *soha többé*.

Engedelmesen bólintottam. Igen, nem mondom, hogy soha többé nem leszek rossz, mert igazán biztos, hogy leszek én még rossz. De a héten *tényleg* nem leszek rossz. Vasárnapig azt a négy napot ki lehet bírni. – S nagyon boldog vagyok, röpülni tudnék, hogy anyu végre szólt hozzám.

– Csak azt ígérd meg – folytatta csendesen –, hogy olyan csúnyán nem viselkedsz máskor, mint az Állatkertben.

– Igen – feleltem gyorsan, elfúló hangon. – Isten bizony ígérem, anyu ...

Elgondolkodva kémlelte az arcomat. Azután, amit ritkán tesz, cigarettára gyújtott.

– Nem tudlak elvinni nyaralni – mondta. – Nem vagy már kisfiú, meg kell értened, nincs rá pénzünk. Mástól pedig nem akarok kölcsönkérni. Az szégyen ... Van olyan gyerek is, aki életében sose volt nyaralni. Egyszer te is kibírod.

– Igen, igen – helyeselt. – Hidd el anyu, engem már nem is érdekel a nyaralás. A Tátra se ... Különben is, unalmas lehet folyton csak havas hegyeket látni.

Arcán halvány mosoly derengett fel, de rögtön elkomolyodott. Ráncolni kezdte a homlokát.

– No add csak ide a kezed! – Odahúzta magához és ráütött. – Azt hiszed, te szentelen, nem láttam, hogy folyton csipkeded magad, és kalimpálsz a lábaddal?

Most már csak boldogan nevettem ezen, mire ő is elnevette magát.

– Ő, te gézengúz! Hogy mennyi bajom van veled! De ma legalább rendesen vacsoráztál.

Szívott a cigarettából, és a szeme sarkából rám sandított.

– Voltam ma nagyanyinál. Beszéltem vele. Őhózzá kimehetnél három hétre. Az is csak nyaralás...

Ugrálni szerettem volna örömben.

Hiszen ez csodálatos! Nagyszerű! Nagyanya a városszélen lakik, ami még Pest is, meg már nem is Pest. Kis kertés házuk van, nagy kert, a ház mellett ott a vasúti töltés, azon túl pedig csupa-csupa mező.

– Ez az igazi nyaralás! – lelkesedtem és az asztal fölött meg akartam csókolni anyut. – Ez a Balatonnál meg a Tátránál is jobb!

Ő azonban nem engedte, hogy megcsókoljam.

– Nana! – tolt el magától. – *Ennyire* még nem vagyunk jóban. Azt hiszed, az ilyen könnyen megy? Most pedig egy-kettő, tessék fogat mosni, megmosakodni!

Jókedvem ettől némileg lelohadt, de engedelmesen kibaktattam a fürdőszobába.

Kicsit megmosakodtam, fogat mostam, sőt a hajamat is megfésültem. Az nem volt egyszerű. Valóságos szénaboglya az én hajam, ahogy Vilma mondogatja. És megint azon bosszankodtam, hogy bármit teszek, a forgómon csak kakastaréjom van. De hát azon nem lehetett segíteni.

Szaladtak a napok, néha érdekesen, néha unalmasan. Jobbára unalmasan. Vártam, mikor indulhatok nagyanyához nyaralni. Legszívesebben folyton csak számolgattam volna, hányszor kell még aludnom, felkelnem addig. Csakhogy nem tudtam, mikor megyek. Anyu egyelőre nem hozta szóba, én pedig nem akartam szekálni őt.

Jártam az óvodába, ahol már végképp egyedül éreztem magam. Már Esztike sem szeretett, ha szólt is hozzám, csak azt mondta: *te hazudós*, és nem hívogatott a kertbe hintázni. Reggelente nehezen ébredtem. Keserű szívvel, félve indultam az óvodába, s útközben is azon reszkettem már, milyen büntetést kapok aznap. Szinte mindennap kaptam büntetést. Nemegyszer csak úgy ok nélkül árultak be a többiek, s hiába sírtam, bizonygattam, hogy semmi rosszat nem tettem, nekik hittek. A gyerekek ilyenkor kárörvendően nevettek rajtam, és még Esztike kék szeme is csak kicsúfolt. Igen, senki sem szeretett ott. Nem szerettek, mert szegények voltunk.

Erről otthon egyre többet hallottam. Nem mintha anyu emlegette volna. Alig beszélt róla – hiszen tudom, ő is szégyellte, mert ez bizonyosan valami nagy szégyen is de esténként ceruzával a kezében hosszasan számolgotott. Félhangosan mormolta: tíz pengő erre, tizenöt arra, s a végén mindig csak sóhajtott egyet, és összegyúrte a papirost.

– Nagy a drágaság – mondogatta elkeseredve. – Bizony Gabókám, drágul az élet.

Vilma is mindig ezt mondta, amikor hazatért a piacról. Igaz, ő nem szomorú volt, hanem dühösen szidta a drágaságot.

Anyu azonban csak szomorkodott. Ült tehetetlenül, ölébe ejtett kézzel. Nem szólt, nem veszekedett, csak ült, mint aki mozdulni sem tud, és fáradtan mosolygott maga elé.

Odamentem hozzá, az ölébe másztam és vigasztalni kezdtem:

– Ne félj, anyu! Ha megnövök, olyan sok pénzt fogok keresni, hogy gazdagabbak leszünk a Schmidt bácsinál és Esztikééknél is. Mi leszünk az egész világon a leggazdagabbak. Libériás inasunk lesz és öt zongoránk. És lesz egy piros biciklim is.

Rám mosolygott, megcsókolta a fejemet. Azután elhessentett fésülködni vagy kezét mosni, mert azért olyan szomorú soha nem lehetett, hogy valami rendetlenséget föl ne fedezzen rajtam.

Este, vacsora után dolgozni kezdett.

Elővett egy kék fedelű, vaskos dossziét, amit címer díszített, és amire az volt ráírva: *Securitas*. Ebben a hivatalban volt anyu állásban.

Szigorú arcú, szemüveges ügyvédek dolgoztak az irodában. Sötét ruhában, barátságtalanul üldögéltek asztalaik mögött, és valahogy félni kellett tőlük. De valamennyiük között a legszigorúbb és a legbarátságtalanabb Rechnitz bácsi volt, a főnök úr. Neki külön szobája volt, hatalmas, bőrpárnás ajtóval, aminek a kilincset föl sem értem s amelyen mindenki csak finom kopogtatás után, borzasztó illedelmesen mert belépni. Rechnitz bácsitól mindenki félt. Pedig inkább mulatságosnak látszott, mint ijesztőnek. A kopasz, kicsi öregember vastag, fekete keretes szemüvegével teknősbékára hasonlított. Igaz, hogy ordítani aztán nagyon tudott. Recsegő hangon kiabált az ügyvéd bácsikkal, akik hol lángvörösén, hol sápadtan hallgatták. Anyuhoz azonban, akit úgy szokott szólítani: *Magdikám*, nagyon kedves. Úgy látszik, szereti anyut. Nemrégiben szerzett neki valamilyen különmunkát, hogy több pénzt kereshessen. A különmunkát tartotta anyu a kék fedelű dossziében.

Nagyon sok dolga volt vele.

Éjjelente nemegyszer arra riadtam fel, hogy a másik szobában kopog az írógép. Még mindig dolgozott. De az is előfordult, hogy le sem feküdt, hanem alvás nélkül ment reggel az irodába. Ezért volt olyan fáradt és sovány szegény, hogy Déness doktor bácsi csak veszekedni tudott vele, ha összetalálkoztak az utcán. De még Vilma is sokat veszekedett. Olyanokat mondott: „El tetszik fogyni, m:nt a gyertyaszál”, meg hogy „Olyan hétszűkesztendő a nagyságos asszony, hogy még megbetegszik egyszer.” Ettől féltem a legjobban.

Mostanában nem csak otthon dolgozott már, hanem esténként eljárt egy bácsihoz gépelni.

Ez a bácsi – anyu elmesélte Vilmának és nekem – borzasztó gazdag ember, valami nagy gyáros, akinek ő a leveleit másolja. Ezt a munkát is Rechnitz bácsi szerezte neki, és anyu többször elismételte:

– Milyen rendes ez a Rechnitz úr! Milyen rendes ember, istenem!...

Vilma bólogatott és azt mondta, hogy hiába, vannak még rendes emberek. Erre anyu is bólogatni kezdett, és mind a ketten sokáig bólogattak együtt. Én komoly ábrázatot vágtam, holott Rechnitz úr nem is érdekelt. Az a bácsi érdekelt nagyon, aki gyáros és olyan gazdag. Szerettem volna, ha anyu egyszer elvinne hozzá, de megkérni nem mertem. Ogyse vinne el, csak mondogatná, hogy ne nyugösködjem, és talán még meg is haragudna.

Egyik este aztán mégiscsak magával vitt.

El kellett vinnie, mert Vilma kimenőt kapott, és senki se vigyázott volna rám otthon. Nyafogtam, adtam a sértődöttet, és azt hajtogattam, hogy nagyfiú vagyok már, tudok magamra vigyázni. Anyu azonban örökké arra gondol, hogy véletlenül felgyújtom a lakást, nyitva hagyom az ajtót, vagy bejön valaki és mindent elvisz. Játszottam a megbántottat, a duzzogót, de egy idő múlva beletörődtem, hogy anyu hajthatatlan, és engedelmesen beleegyeztem, hogy magával vigyen. Titokban ugyanis örültem, hogy megismerkedhetek a gazdag bácsival.

8-as villamossal mentünk az Országházig. Ott leszálltunk. Kiertünk a Dunapartra, és egy gyönyörű, új ház kapuján léptünk be. Lift vitt föl a legfelső emeletre, s közben anyu – ki tudja, hányadszor! – azt ismételte:

– Gabókám, itt nagyon jónak kell lenned. Csendesnek, illedelmesnek, úrigyerekek... És köszönj szépen, és mutakozz majd be Günczler bácsinak.

Bóbitás szobalány nyitott ajtót. Bekísért minket egy nagy szobába. Ebben a nagy szobában pompás, süppedős szőnyegek voltak, az ablaknál hatalmas íróasztal állt, odébb egy másik, alacsony asztal fotelekkel. Körös-körül könyvespolc borította a falakat, egészen föl, a mennyezetig. A széles ablakból éppen a Várra lehetett látni. A Dunán kivilágított hajó úszott lassan a Margitsziget felé. A hajón halk zene szólt, amit idefent a nyolcadik emeleten is tisztán hallottam.

Anyu cigarettára gyújtott. Idegesen, de lábujjhegyen járkált ide-oda. Időnként hozzám szaladt, gyorsan megfésülte a hajamat, vagy megigazította a ruhámat, és újra meg újra a fülembe súgta:

– Légy jó, kicsikém. Ne hozz szégyent anyura ...

– Igen, anyu – suttogtam, mert ebben a nagy könyvtárszobában valahogy csak suttogni mert az ember, pedig csiklandozó vágyat éreztem, hogy nagyokat kiabáljak, vagy, mondjuk, teli torokból énekeljek.

– Igen, anyu – suttogtam. – Jó leszek, csak azzal a négerrel hadd játsszam.

Az egyik fotel mellett ugyanis egy néger állt. Fából faragott, libériás néger, s szélesen vigyorogva hamutálcát tartott a kezében. Ha az ember megnyomta a fejét, karja megmozdult, és lejjebb vagy följebb emelte a hamutartót.

– Nem szabad – szólt anyu ijedten, amikor bemutattam neki a libériás néger tudományát. – Jaj, itt semmihez se szabad nyúlni!...

Ekkor nyílt az ajtó. Alacsony, ideges bácsi sietett be, cigarettafüstbe burkolózva. Láttomra csodálkozva megtorpant.

– Günczler úr, kérem – szólt anyu zavartan. – Nem tudtam kire hagyni a kisfiámat. Ne haragudjon, hogy kivételesen elhoztam. Gabóka! Gyere szívem, mutakozz be a bácsinak.

Bemutatkoztam, bár a bácsi csöppet se tetszett nekem, bőként azért nem tetszett, mert anyu oly nagyon ijedt volt előtte. Mogorván nyújtottam kezét. Dünnyögött valamit, két ujjával szórakozottan megcsípte az arcomat, amit különösen utáltam, és többé ügyet sem vetett rám.

Belevetette magát az egyik bőrfotelbe, lábát keresztbe tette. Újabb cigarettára gyújtott, és rekedtes, erős hangon diktálni kezdett.

Anyu pedig gépelt. Büszkén figyeltem, milyen ügyesen, gyorsan kopogtatja a betűket, s nagyon bántott, hogy a bácsi erről egyáltalán nem vett tudomást, és nem dicsérte meg. Nem, a bácsi csak diktált, diktált, fel sem pillantva a kezében tartott papírokból. Anyu csak akkor pihenhetett meg, amikor betelt az oldal, és új papirost csavart az írógépbe.

A bácsi közben ideges fintorokat vágott, türelmetlenül ütögette a fotel karfáját, s színtelen hangon ismételte:

– Siessünk, kérem. Bocsásson meg, de sietnünk kell...

Néztem ezt a bácsit, Günczler urat, és csodálkoztam. Milyen kicsi ember! Olyasféle csalódottság volt ez, mint amikor a Kautzky papájával találkoztam. Kicsi, sovány, csúnya ember volt Günczler úr, és ha az utcán a járókelők közt látom, igazán mindenre gondoltam volna, csak arra nem, hogy gyáros és olyan gazdag. Micsoda undok, ideges ember! Hogy sürgeti, siettetni szegény anyut! S anyu milyen ijedt! Hogy elpirul, milyen zavartan mosolyog, ha hibát ejtés radírozni keli!...

És a bácsi, ez a gazdag, utálatos bácsi, nemhogy vigasztalta volna, vagy mondaná: *nincs semmi baj, nagyságos asszony*, csak hallgatott, ingerülten dobogtatta a karfát, cigarettázott és idegesen kérdezgette:

– Folytathatjuk, kérem?

Meg azt sem tette hozzá: *nagyságos asszony*. Úgy éreztem, a bácsi nem akarja így nevezni anyut. Csak azt mondta: *asszonyom*.

– Folytathatom, asszonyom? ... Na, végre! Hol is tartottunk, asszonyom?

Gyűlöltem!

Az ablaknál ültem a fotelben, és már szerettem volna, ha nem vagyok itt, ha nem látnám anyu ijedt arcát, bocsánatkérő mosolyát, ha nem kellene hallanom megszeppent hangját, s megint csak az jutott az eszembe: milyen más volna minden, ha apu itthon volna. Apu jól rápirítana erre az undok bácsira, hogy így beszél anyuval, esetleg meg is verné. De nem, el se engedné ide anyut, nem is kellene idejönnie, hiszen ha apu itthon volna, nem volnánk szegények ...

Günczler úr pedig diktált, diktált. Olykor fel-alá járt a szobában, s vadonatúj cipője minden lépésnél csikorgott. Ő maga pedig egyik cigarettáról gyújtott a másikra. Mutatóujja egészen sárga volt a sok cigarettától. Rettentően unalmas leveleket diktált. A levelekben csak pénzről volt szó, üzleti dolgokról, és mindegyik levele Svájcba szólt. Az is kiderült, hogy a bácsi nagyon vágyik Svájcba, mindenáron ki akar oda menni a pénzével együtt, mindenáron és minél hamarabb.

Azután, nagyon sokára már, végre abbahagyta a diktálást.

– Mára befejeztük – jelentette ki szárazon, és összecsapta a kezében tartott mappát.
– Holnap fél nyolcra jöjjön, kérem.

Elővette a tárcáját, és pénzt adott anyunak.

– A mukkon és a mai díj... – Rám nézett, rövid habozás után kivett még egy bankjegyet. – Ezen meg vegyen a kisfiúnak csokoládét.

Láttam, anyu fülig pirul, s olyan mozdulatot tesz, mint aki rögtön visszaadja a pénzt. De aztán sietve, kapkodva azt is begyúrta a retiküljébe.

– Köszönöm szépen, Günczler úr – mondta lesütött szemmel. – Nagyon köszönöm a kedvességét.

Günczler úr türelmetlenül legyintett, mint akinek terhes ez a sok beszéd, s megint megcsípte az arcomat. Annyira gyűlöltem, hogy szerettem volna belerúgni.

Anyu pedig mosolygott, furcsán, gyámoltalanul, és nem nézett rám. Nem nézett rám a iépcsőházban sem, ahol a karfába kapaszkodva fáradtan jött le mellettem. Olyan nagyon kicsi volt, olyan sovány és sápadt, hogy összeszorult a torkom, és kiabálni szerettem volna, kiabálni, nem tudom, mit, nem tudom, miért, csak kiabálni, kiabálni torkom szakadtából, hogy minden lakó szaladjon össze ebben a gyönyörű, nagy házban, és lássák, milyen fáradt, sovány az én anyukám. Szerettem volna a karjába kapaszkodni

és sírni és könyörögni neki, hogy soha ne jöjjön ide, hogy felejtse el, ne gondoljon többé erre a bácsira ...

És ahogy hazafelé mentünk a kihalt, elsötétített utcákon, sietve, szótlantul, végig az járt a fejemben: szólni fogok Vilmának, hogy írjunk apunak levelet. Apu pedig tiltsa meg anyunak, hogy Günczler bácsihoz járjon dolgozni. Akármilyen szegények vagyunk is most, legyünk inkább még szegényebbek, de ne engedje meg anyunak, hogy ilyen sokat dolgozzon, mert beteg lesz, és talán még a kórházba is beviszik. S akkor nem lesz már se apukám, se anyukám.

A hét végén váratlanul azt mondta anyu:

– Hétfőn már mehetsz nagyanyához.

Éppen vacsoráztunk, izgalomban felborítottam a kávésbögrét.

„Jaj, most összeszid” - riadtam meg, de ezúttal nem veszekedett.

Szótlantul fölemelte az abroszt, kendőt tett a fölt alá. Csak a fejét csóválgatta kissé.

– Légy jó náluk. Nagyapa, tudod, betegeskedik. Nem szabad lármázni, csintalankodni.

Komolyan bólogattam. Nem fogok se lármázni, se csintalankodni. Jó leszek. Olyan borzasztó jó leszek, hogy anyu el se hiszi majd. Csak ne volna olyan messze a hétfő!

Anyu egyszerre mosolyogni kezd, felvidult az arca.

Én is nevettem. Örültem, hogy végre kicsit jókedvű.

– Ha még azt is megígéred – pillantott rám –, hogy nem tanulsz Janitól illetlen szavakat, valami nagyon nagy meglepetést kapsz tőlem.

Izgatott lettem. Mi lehet a meglepetés?

De hát, hogy ígérhetném meg, hogy nem tanulok illetlen szavakat? Jani az unokabátyám. Anyu testvérének, Áron bácsinak a fia. Ott laknak nem messze nagyanya házától. Ha nagyanyánál vagyok, állandóan Janival játszom. Ő már nagyon nagy fiú, negyedik elemista, de nem szégyelli, hogy én csak óvodás vagyok még, és mindig bevesz a csapatába. Azt hiszem, Jani szeret engem. Az igaz, hogy csúnyán beszél. Az is igaz, hogy gyakran követeli, beszéljek én is csúnyán, s hogy mindenféle csúnya dolgokat mutogassak. Ha nem teszem, haragszik és dühös. Muszáj hát megtanulnom a csúf szavakat, ha nem akarom is, mert ha az embert megtanítyák valamire, akkor azt megtanulja.

De azért anyunak nagy sietve kijelentettem, nem fogok Janitól csúf szavakat tanulni, mondhat ő nekem bármit, egyik fülembe, a másikon ki.

S fészkelődtem, tükön ültem már: mi lehet a nagy meglepetés?

– Apu írta neked.

Mukkanni se tudtam, az asztal lapját szorongattam. Csak néztem, néztem anyura, hogy olvassa már, olvassa hamar.

Rám mosolygott és hangosan olvasni kezdte a levelet.

– „Novák Gábor, jó kisfiúnak!... – Ez a címzés, tudod – tette hozzá. – „Édes kicsi Gáborkám! Apu megint messzire utazik tőled, s egyelőre nem látogathat meg. De mi kctten már nagyon megszoktuk, hogy alig vagyunk együtt, és csupán gondolatban láthatjuk egymást. Kérlek, ne szomorkodj ezen, mert a hónap végén biztosan meglátogathatlak ...” – No, Gabó – zsörtölődött anyu nehogy pityeregj nekem ...

– Nem pityergek – suttoztam, s lenyeltem a könnyeimet.

„Nem jöhet haza – gondoltam. – Nem engedik haza a rendőrök. És biztos később se jöhet haza, csak vigasztalni akar...”

– Figyelsz? – kérdezte anyu. – Olvasom tovább. „Te már ötéves komoly ember vagy, így hát tudom, nem haragszol rám, amiért nem látogathatlak meg, és ugyanúgy fogsz szeretni, mint én téged.”

– Igen, apu – suttogtam. – Én ugyanúgy szeretlek. Én nem haragszom rád. Egy icipicit sem ...

– „Én borzasztó sokat gondolok rád – folytatta anyu az olvasást –, s az itteni nagy üzletben már ki is néztem neked egy gyönyörű taligát, ásót, lapátot. Ezekkel most én játszom, tudod, de ha ugyanolyan jó leszel, s ugyanúgy szót fogadsz anyunak, mint eddig, akkor én ilyen ajándékot hozok neked, de neked nem kell majd idejönnöd, hanem a Ligetben játszatsz vele. Millió fogas-pusztit küld: Apu.”

Anyu rám nézett és mosolygott.

Már én is mosolyogtam, főleg a fogas-pusztik miatt. De kicsit még szomorkodtam magamban, hogy apu nem jöhet haza, meg amiatt is, hogy a taligát, ásót, lapátot csak később kaphatom meg. Bár az nagyon vicces lehet, hogy most ő játszik azokkal...

„Igaz – ötlött az eszembe –, ha engedik játszani, akkor talán mégse lehet ott olyan nagyon rossz. Apu biztosan nagyon örül. Hiszen nagyon szeret játszani. Mindig hajba kapunk, ha játékot ajándékoz nekem. Ő akarja elsőnek kipróbálni...”

– Rajz nincs? – kérdeztem anyutól. – Apu most nem rajzolt nekem?

– De bizony rajzolt – felelte, azzal megfordította a levelezőlapot.

Nagyon kellett nevetnünk a rajzon.

Apu egy bácsit rajzolt, aki félmeztelenül, sapkában, csizmában, óriási talicskát tol a hegyre. Egészen belegörbül az erőlködésbe, és mókás grimaszt vág.

Nevettünk rajta, ám anyu valahogy furcsán nevetett már, mint aki sírni készül. Megremegett a válla is, majd gyorsan felugrott és kiszaladt a fürdőszobába.

Én pedig fogtam a zöld levelezőlapot, és diadalmasan bevittem a hálószobába. Felrajzozogtam a szekrényem fölé, oda, a vonatosrajzhoz, s nagy büszkeséggel gondoltam, hogy beszélhet akármit Esztike, ilyen apukája senkinek sincs a világon!

Persze, igaz, hogy hiába van olyan nagyszerű apukáim, mint senki másnak – nincs itthon. Esztikének állandóan otthon van a papája, pedig tulajdonképpen neki kéne ott lennie, ahol apunak. Hiszen ő a katona. Csakugyan, miért nem az Esztike papája van ott? ...

Ez szöveget ütött a fejembe.

Visszaügettem az ebédlőbe, ahol anyu Vilmával együtt már az asztalt szedte le, és kereken megkérdeztem tőle, miért nem Esztike papája van ott, ahol apu?

Kissé elcsodálkozott, majd türelmesen magyarázni kezdte:

– Tudod, Esztike papája magas rangú katona. Szóval, nagyon nagy ember a katonák között. Táborszó. Táborszó.

– A táborszókát nem viszik el harcolni? – kérdeztem gyanakodva. – És vidékre se viszik őket dolgozni?

Vilma szélesen mosolygott rám, anyu száján is halvány mosoly jelent meg.

– Nem – felelte. – Őket nem viszik el. ők se nem harcolnak, se nem dolgoznak. Azért táborszók.

A fejemet csóváltam.

– Akkor meg mi szükség van táborszókra?

– Ők itt maradnak Pesten – magyarázta anyu. – Innen irányítják a katonákat meg a háborút.

– Telefonon? – kérdeztem még gyanakvóbban, mert biztos voltam benne, hogy anyu viccelődik.

– Igen – mondta komolyan. – Telefonon, postán, távirón ... Odatelefonálnak a frontra, hogy mit csináljanak a katonák.

Hallgattam egy kicsit, nem fért a fejembe a dolog. Lehet, hogy anyu mégse viccel? Mégis igazat mond?

– Akkor Esztike papája gyáva – mondtam óvatosan. – Hiába tábornagy, mégis gyáva. Biztosan nem mer kimenni a háborúba, nehogy eltalálja egy golyó.

Anyu mosolygott.

– Attól mindenki fél, kisfiam.

– Apu nem fél! – kiáltottam. – Ő aztán nem fél! Bátor!

– Igen – bólintott anyu és megcsókolt. – Ő nagyon bátor, Gabókám.

– És a bátor emberek sohase halnak meg – mondtam meggyőződéssel.

– Sohase – mondta anyu. – De most már eredj szépen, feküdj le.

Hanem a lefekvésből, szerencsére, semmi nem lett.

Váratlanul betoppant hozzánk Gyuri bácsi és Vera néni.

Gyuri bácsi apu öccse, és anyu azt mondja róla: lehetetlen, bolondos fiú. Gyuri bácsinak ugyanis furcsa szokásai vannak. Beállít éjfélkor, valamennyiünket fölver, és közli, hogy Vera néni kidobta hazulról, mert összeveszték, és nálunk szeretne aludni. Vagy azért állít be, mert éhes és enni akar, vagy egyszerűen csak húsz pengőt kér kölcsön aputól. Ilyenkor apu és Gyuri bácsi hajnalig is elszórakoznak az ebédlőben. Isznak, beszélgetnek, fojtott nevetésüket egész éjjel hallani. Másnap aztán anyu veszekszik apuval. Olyanokat mond, hogy a mi lakásunk nem szálloda, és szidja Gyuri bácsit, hogy éhenkórász, kunyeráló, könnyelmű, akinek nem szabad pénzt adni.

Én azonban szeretem. Talán azért szeretem, mert csendes, szomorú ember. Kicsi és sovány, mindig kopott kabátban jár. Többnyire csak ül, ül és hallgat, a szeme pedig félénk és nagyon szomorú. Máskülönben verseket ír. Az a foglalkozása, hogy költő. Egyszer, amikor egy kicsit becsípett, és felderült a kedve, elmagyarázta nekem, hogy miért nevezik az olyan embereket, mint amilyen ő is, költőnek. Azért nevezik így őket, mondta, mert egész nap csak üldögélnek a papirosukon, s ahogy a tyúk tojást költ, úgy költik ki ők is a verseket. Nem hittem neki, mire kihúzott a zsebéből egy üres papirost, és ráült. Homlokát ráncolta, szuszogott, sóhajtozott, grimaszokat vágott, szemét hol becsukta, hol kinyitotta – mindezt pissenés nélkül, áhítatosan figyeltem –, majd hirtelen elmosolyodott, feneke alól kihúzta a papírt, és – csodák csodája! – az előbb üres lap teli volt betűkkel.

Már majdnem elhittem neki, amikor észrevettem valamit. „Gyuri bácsi – szóltam gyanakodva. – Hiszen ezen írógépes betűk...” „No, nézd csak – álmétkodott el. – Eddig csak tintásbetűs verseket tudtam költeni.” Azzal felkacagott, megmutatta a papirost. Hát persze, az egyik fele egészen tiszta volt. Egy csöppet se haragudtam a tréfa miatt, de Vera néni bosszúsan dohogott, hogy Gyuri bácsi szégyellje magát, és ne olyan kisfiúk előtt fitogtassa a humorát, mint én vagyok.

Vera néni egészen más, mint ő. Szigorú, gyakran mérges. Sokat pöröl Gyuri bácsival, és néha egészen úgy bánik vele, mintha a kisfia lenne. Én is tartok tőle egy kicsit, de ha csak tehetem, titokban bámulom. Magas, szép néni, sápadt arcával, sötét szemével, hosszú, fekete hajával mesebeli hercegnőre emlékeztet.

Most ott álltak az ajtóban, s anyu ijedten nézte őket.

Én álmétkodtam, mert Gyuri bácsi úgy festett, mint valami ágrólszakadt. Foltozott

ruhában volt, amely lötyögött rajta, és karján könyökéig lecsúszva gyűrött, sárga, széles szalagot viselt. Igazán alig lehetett ráismerni ebben az öltözékben.

Anyu az ablakhoz szaladt, becsukta hamar, és lehúzta a rolettát.

Arca olyan sápadt lett, mintha minden csepp vére elhagyta volna.

– Senki se látott meg titeket? – kérdezte fojtott hangon, és hevesen megrázta a fejét. – Ó, Istenem, de könnyelműek vagytok!

Láttam, Vera néni szeme fellobban erre, de Gyuri bácsi sietve megfogta a kezét. Bűnbánóan nézett anyura.

– Ne haragudj, hiszen csak egy percre jöttem. Éppen csak elbúcsúzni...

– Elbúcsúzni? így? Ebben az öltözetben, ezzel a szalaggal? ... – anyu indulatosan felnevetett. – Azt hittem, ennél több eszed van!

Csak bámultam anyura. Mi történt vele? Mitől ilyen izgatott, ilyen utálatos? Miért van úgy oda, hogy eljöttek? Talán a toprongyos ruha nem tetszik neki, vagy az a sárga szalag? Igaz, elég furcsán fest ebben a ruhában Gyuri bácsi, s meg kéne kérdezni tőle, minek vette fel azt a sárga karszalagot? Dehát, a pillanat igazán nem volt alkalmas a kíváncsiszkodásra.

– Most az egyszer kibírtam volna, ha nem búcsúzol el tőlem – bosszankodott anyu.

Gyuri bácsi a szemébe nézett. Arcán megfeszült a bőr, a tekintete pedig szigorú lett.

– Nem hozzád jöttem – mondta erélyesen, de csendesen. – Én a bátyám fiától akarok elbúcsúzni.

Anyu hallgatott, én pedig hirtelen szorongva néztem Gyuri bácsira. Miért akar elbúcsúzni tőlem? Vera nénire pillantottam, ő elfordította a tekintetét, szép arca elgyötört volt. Megdöbentem. Egyszerre apu elutazása jutott az eszembe, apu búcsúzkodása – s ez itt most úgy hasonlított arra!

– Üljetek le – szólt anyu gyenge hangon.

Leültünk, csend volt.

Kínos volt ez a csend. Visszafojtottam a lélegzetem, moccanni sem mertem.

– Milyen furcsa vagy – mondta Gyuri bácsi, s eltűnődve fürkészte anyut. – Hiszen nem mondtad, egy szóval se mondtad, hogy ne jöjjek ide... Sebaj – legyintett keserűen –, valószínűleg úgyis az utolsó találkozásunk.

– Gyuri! – csattant fel Vera néni, de aztán csak suttogni tudott. – Nem szégyelled magad? ...

Gyuri bácsi arca merev volt, mint a kő. Nem nézett anyura.

– Sajnálom, hogy haraggal válunk el, Magda. Igazán kár... Századunkat a frontra küldik. Ukrajnába. Onnan nem sokan térnek vissza ...

Erre a szóra: *Ukrajna*, anyu riadtan kapta fel a fejét. Azután lassan lehorgasztotta. Nem ismertem ezt a szót.

– Gyuri bácsi – szólítottam meg félénken. – Mi az, hogy Ukrajna?

Kissé meglepődve pillantott rám, majd elfordította a fejét.

– Az egy ország – felelte halkán. – Oroszország egy része ... Ott folyik most a háború ...

Összeszorult a torkom.

– Te oroszokkal fogsz harcolni? – rémüldöztem. – Azok megölnék téged, Gyuri bácsi. Borzalmas, vad emberek azok, megölnék mindenkit...

– Hát ezt kitől hallottad? – kérdezte szigorúan Vera néni.

– Az óvodában hallottam. Elza néni sokat mesél az oroszokról. Megölik a felnőtteket is, a gyerekeket is, mert ők akarnak uralkodni az egész világon.

Vera néni szeme ismét fellobbant, szinte ellenségesen tapadt rám.

– Hazugság! Ne higgy el minden maszlagot, te kis bolond!

– Hallgass, könyörgök, hallgass! – rimánkodott anyu, én meg csak pislogtam ijedten és tanácstalanul.

Anyu kétségbeesetten fogta a halántékát, Vera néni dühös volt, csak Gyuri bácsi mosolygott maga elé halványan.

– Gyuri bácsi – kérdeztem gyanakodva –, te igazán katona vagy?

Nem szólt, mosolygott tovább. Talán nem is hallotta, mit kérdezek. De anyu gyorsan, sietve közbeszólt:

– Igen, katona! Miért nem felelsz neki, Gyuri?

De Gyuri bácsi erre sem felelt nekem, csak azt mondta rekedten:

– Adjatok egy cigarettát.

– Gyuri bácsi – szomorodtam el ekkor –, te nem vagy katona. Te is olyan vagy, mint apu, meg a Stein apukája. Ugye, hogy olyan vagy? Rab vagy te is, Gyuri bácsi?

...

– Gabó! – sikoltott fel anyu, de azután csak hallgatott, csak nézett rémülten maga elé.

– Én tudom, hogy apu rab – mondtam csendesen. – Stein is mondta, meg a doktor bácsi is. De én nem árulom el aput. Téged se foglak elárulni, Gyuri bácsi.

Gyuri bácsi meggyújtotta a cigarettát, lassan kifújta a füstöt. Azon keresztül mosolygott rám.

– Ne is árulj el, Gáborka. Kérlek, ne árulj el.

Komolyan bólintottam.

– Tudom, ez titok. Most a jó embereket mind elviszik. Bezárják őket egy nagy táborba, és rendőrök vigyáznak rájuk. Te jó ember vagy, Gyuri bácsi.

– Te meg kedves kisfiú – mosolygott rám ismét, de a szeme szomorú maradt. – Te, te kedves kisfiú...

Az asztalra ejtette a kezét. Ruhaujja olyan hosszú, nagy volt, hogy egész kezét elrejtette.

Ismét csend támadt.

Arra gondoltam, hogy Gyuri bácsi fél. Fél valamitől, s ezt nem tudtam megérteni. Hiszen ő már volt ilyen táborban, most is onnan jött. Neki tudnia kell, amit apu szokott írni. Nem is olyan rossz ott, ott még vidám is lehet az ember, mint apu ...

– Írsz majd nekem levelet? – kérdeztem. – Valami jó vicces verset?

– Hát... ha megengedik azok a bácsik.

– Megengedik – bólogattam. – Igenis megengedik. Apunak is megengedik, hogy írjon nekem rajzos leveleket. Már küldött is kettőt, egy vonatot, meg egy taligás embert ... És még azt is megengedik neki, hogy játszhasson. Van már ásója, taligája, lapátja. Ha hazajön, nekem ajándékozza majd mind a hármat.

Gyuri bácsi csodálkozva pillantott rám. Hitetlenkedve csóválta a fejét.

– Nem akarsz te engem becsapni, Gábor?

– Dehogy csaplak be – mondtam lelkesen. – Ha nem hiszed, megmutatom a

leveleket. Isten bizony, hogy nem csaplak be! Még kirándulni is szabad ott. Apu mondta, hogy lehet kirándulni is... hegynek föl, völgynek le ... És borzasztó szép ám ott minden...

Gyuri bácsi egyre csak csóválta a fejét, de már nem látszott olyan szomorúnak, mint az előbb.

S ez annyira föllelkesített, hogy már füllentésektől sem riadtam vissza.

– Aztán ... még fürödni is lehet ott – nyeltem izgatottan. – Igen. Van ott egy nagy tó, csónakokkal, vitorlásokkal. Igazi nagy tó, mint a Balaton, csak egy picivel kisebb. Apu mindennap megfürdik benne, lubickol, és halászhat is, ha kedve szottyan rá. És a Stein apukája is azt írja a levelében, hogy milyen gyönyörű az a tó, és hogy milyen pompásan lehet abban úszkálni!...

– Hiszen akkor ez nyaralás! – nevetett fel Gyuri bácsi. – Hiszen akkor nem is szabad szomorkodni, te Gábor! Félre rosszkedv, félre búbánat! – kiabált vidáman.

– Nem szabad szomorkodni – suttogtam, s csak ültem égő arccal, reszketve az izgalomtól, hogy Gyuri bácsi mindent elhitt, a tavat is, a fürdést is, még a vitorlásokat is.

Lesütöttem a szemem, s nem mertem ránézni, nehogy észrevegye rajtam a turpisságot. Ha most kipróbálta volna, egész biztosan puhának találja az orromat.

És már Vera néni is mosolygott. Csillogott a szeme. Csak anyu nem mosolygott. Lehajtott fejjel meredt maga elé, s nagyon féltem, hogy egyszer csak szigorúan rám pillant: „Ejnye, Gabó, mit hazudozol itt összevissza, kisleány?...” Mert anyu nem szereti, ha füllentek; talán nem is érti, hogy ez nem volt igazi füllentés, én csak azt akartam, Gyuri bácsi ne legyen szomorú.

De anyu hallgatott, nem pírított rám, bizonyára csak magában mérgelődött.

Vera néni odahívott magához, az ölébe ültetett. Mosolyogva nézett a szemembe, és hosszú ujjaival a hajamat kócolgatta.

– Ó, te kisleány – susogta a fülembe. – Te okos, buta kisleány. Milyen kicsike leány vagy te. Mint egy mogyoró. Hiszen elférsz a tenyeremen, te kis mogyoró ...

És olyan kedvesen, szépen beszélt hozzám, hogy behunytam a szemem, és mosolyogtam örömben. És hagytam, engedtem, hogy ringasson a kezével, amivel vázákat, hamutartókat, mindenféle mókás kis állatokat formál, és csupa jókedv, boldogság töltött el, hogy sikerült elkergetnem a szomorúságukat. Pedig tudtam, hogy ott nincs is tó, vitorlások sincsenek, a rendőrök pedig biztosan nagyon szigorúak. Csodálkoztam is egy kicsit, hogy Gyuri bácsi mindezt elhiszi nekem, ő, aki már volt egy ilyen táborban ...

Ekkor hirtelen gyanú ébredt bennem. Biztos, hogy hitt nekem? Hátha nem is hitt, csak úgy tett, mintha elhinné, mert ő meg engem akart vigasztalni? Hátha tényleg rossz ott, olyan szörnyű rossz, amitől úgy kell félni, ahogy ő fél. Hátha apu is csak füllent a leveleiben, mert ő is vigasztalni akar... S a gyanú egyre jobban belém fészkelődött. Már nem voltam vidám, nem mosolyogtam. Csak öleltem, szorongattam Vera néni nyakát, s megborzongtam a visszafojtott izgalomtól, a nagy aggodalomtól.

Nemsokára elmentek, a sötét folyosón osontak a hátsó lépcsőhöz.

Gyuri bácsi visszafordult még egyszer, intett nekem, és arca ismét szomorú volt. Olyan szomorú, hogy már biztosan tudtam: csak játszottak velem, csak hitegettek. Ő tényleg rossz helyre megy, ahonnan talán már vissza se jön. S apunak is nagyon rossz abban a táborban.

Féltem, hogy elsírom magam.

Anyu behúzott az előszobába, sietve bezárta az ajtót, s akkor megkönnyebbült, mély sóhajtás szakadt ki belőle. De rám nem nézett, kerülte a tekintetemet, mintha szégyenkezett volna valamiért.

S amikor lefeküdtem már, odajött hozzám, hogy megcsókoljon, s arca még akkor is zavart és szégyenkező volt.

– Anyu – szólítottam meg csendesen. – Miért nem akartad beengedni Gyuri bácsit?

– Aludj kicsikém – mormogta. – Aludj szépen.

A fal felé fordultam, behunytam a szemem. De izgatott voltam, nem tudtam megnyugodni. Arra gondoltam, hogy anyu bizonyára azért nem akarta beengedni Gyuri bácsit, mert ő rab, és táborban van.

„De hiszen apu is táborban van – nyilallt belém hirtelen. – Apu is rab most..

Kinyitottam a szemem, izgatottan néztem rá.

– Aludj, aludj – biztatott.

– Anyu – mondtam szemrehányóan. – Te azért nem akartad beengedni Gyuri bácsit, mert ő rab.

Ijedten meredt rám.

– Ezért nem engedted be – mondtam izgatottan. – Igen, és talán aput se engednéd be. Kopogtat majd az ablakon, és te nem fogod beengedni őt...

– Gabó – suttogta anyu erőtlenül.

– Rossz-szívű vagy! – kiáltottam. – Rossz-szívű vagy, anyu! Nem szereted Gyuri bácsit, és aput se szereted!... És engem se szeretsz!...

Már reszkettem és őrjöngve kiabáltam:

– Senkit se szeretsz, anyu! Mert rossz-szívű vagy! Rossz-szívű vagy!...

Csak arra tudtam gondolni, hogy apu kopogtatni fog az ablakon, és ő nem engedi be.

Anyu pedig csak bámult rám, kerekre tágult, döbönt szemmel.

És elérkezett a hétfő is, a várva várt hétfő reggel, amikor elindulhattam nagyanyáéhoz.

Keresztapa jött értem autóval... Nem is emlékszem, elbúcsúztam-e anyutól, megcsókoltam-e. Csak rohantam le a lépcsőn, hanyatt-homlok, ki az utcára. Arcom tüzelt, lélegzetem elfulladt. Csak akkor nyugodtam meg valamennyire, amikor keresztapa már mellettem ült, és a fiatal katona elindította az autót.

Elmaradt a házunk, a barátságatlan, nagy, szürke bérház, idegenül csillogó ablakaival, homlokzatán a két fekvő szoborral, elmaradt a szemközti mozi, a sarki Kőművesvendéglő, elmaradt az Oktogon, lassan az egész ismerős környék. Ekkor szorongásom enyhülni kezdett, nyomasztó érzéseim lassan elmúltak. Alig emlékeztem már anyu rémült arcára, suttogására, az elmúlt hetek rémületeire, sokszok fájdalmára, az óvodára és Esztikéék zsúrjára, Stein vad tekintetére és Gyuri bácsi szomorúságára, ahogy visszanez a folyosóról. Úgy élt bennem mindez, mintha csak álmom lett volna.

Robogott az autó, ragyogó reggeli nap sütött.

Kihajoltam az ablakon, és boldogan, ámulva néztem a pillanatonként változó utat: egy kocsmába éppen hordókat gurítanak... az úttesten nagy csapat óvodás vonul keresztül ... egy lámpavasnak dülve kecskeszakállas öreg ember újságot olvas... „Jege-es, itt a jege-es!” – ordít egy hang ... öreg néni galambokat etet... amott kiskutyák makrancoskodnak, s gazdája, valami puccos néni, haragosan fenyegeti...

Robogott az autó, és azt suttogtam:

– Olyan jól Olyan jó, hogy nagyanyához mehetek! Keresztapa mosolygott, könnyedén átölelte a vállamat. A karjába kapaszkodtam, és egyre csak ismétелgettem: – Olyan jó! Keresztapa, ez olyan jó!...

V.

Még egy hete sem voltam nagyanyánál, amikor megbetegedtem. Bágyadt lettem, nem esett jól a játék. Nem volt kedvem semmihez se, csak gubbasztottam a verandán, s nagyanyának ez rögtön szemet szúrt. Hőmérőt dugott a hónom alá, s hát persze lázam volt. Bőrömön pici piros foltok jelentek meg. „Himlő” – mondta nagyanya rémulten, és gyorsan ágyba bújtatott.

Feküdtem az ágyban a hűvös, tiszta lepedőn, a tarkakockás párnán, amelyet nagyanya magasra púpozott, hogy felülhessek, ha kedvem szottyán a képekönyvet lapozgatni, és szomorkodtam.

Odakint gyönyörű szép volt az idő, meleg, napsütéses, de az egész mit sem ért, hiszen még az ágyból se mászhattam ki. Az igazat megvallva, nem is nagyon tudtam volna. Egyszer megpróbáltam, szerettem volna elnézegetni az aranyhalakat az akváriumban. De alig tettem egy-két lépést, hirtelen fáradság, szédülés fogott el, és erre ijedten visszavánszorogtam.

Igaz, azt mondták, az egész dolog nem veszélyes, s hogy ötéves korukban gyakran betegek a gyerekek. Ezt nagyanya mondogatta, de minden alkalommal elmagyarázta Déness doktor bácsi is, akit betegségem hírére anyu rögtön elhozott magával. Déness doktor bácsi azt is elárulta, hogy a gyerekek azért betegeskednek olyan sokat, hogy mire felnőnek, erősek és edzettek legyenek. Ha gyerekkorukban nem kapnák meg a betegségeket, akkor felnőtt korukban kapnák meg, és akkor sokkal rosszabb, akkor már meg is lehet halni tőlük.

Báránymimlőm volt, ez jó betegség. Ragályos, ami igen nagy büszkeség, és a kapura állítólag kiragasztottak egy vörös cédulát, hogy senki se léphet be. aki idegen. Igaz, hogy úgyse mer ide bejönni senki, mert ott van egy másik tábla is: „A kutya harap!” Ha valaki mégis bemeleszkedne, Borzas, a fekete pulikutya rögtön megharapná. Ragályos betegség a báránymimlő, tehát igazi, komoly betegség, de szerencsére csöppet sem fáj. Mert az nem fáj, csak kicsit kellemetlen, hogy a bőröm telis-tele van apró pöttyökkel, amik rettentően viszketnek. De akárhogy viszketnek is, vakargatni a világért sem szabad őket, mert akkor csúf és ragyás lesz az arcom, sőt, Déness doktor bácsi szerint, sokkal, de sokkal később gyógyulnék meg. Így hát, hiába is viszkettek, nem vakargattam a pöttyöket, de nagyapa mégis állandóan izgult emiatt.

Egész nap idegeskedett, figyelt, és minden percben valami új tanáccsal lepte meg nagyanyát.

– Te Róza – kérdezte gondterhelten –, nem kéne lekötni a gyerek kezét?

Nagyanya mogorván pillantott rá.

– Jó, majd tőből levágom – dörmögött mérgesen, már-csak azért is, mert nem tűrte, még anyunak sem engedte, hogy beleavatkozzanak az ápolásba.

Úgy viselkedett, mintha nem is anyu kislánya volnék, hanem az övé, s mintha anyunak nem is volna köze hozzám. Mindenkit szemmel tartott, aki odamerészkedett az ágyamhoz.

Ha valami nem tetszett neki, rekedtes, mély hangján nyomban felmordult:

– Eridj onnan! Ne zaklasd nekem azt a gyereket!

És a hangja is, a tekintete is olyan fenyegető volt, hogy kivétel nélkül mindenki megijedt és gyorsan otthagyt.

Délutánonként pedig, mikor a doktor bácsi előírása szerint aludnom kellett volna, még a küszöbön se lehetett jönni. Hallottam néha az ajtón keresztül, hogy anyu könyörög neki: most jön az irodából, egyenesen ideszaladt, csak egy percre hadd lessen be hozzám. De nagyanya hajthatatlan maradt. Hiábavaló volt minden könyörgés, rimánkodás.

Sőt, egy alkalommal, amikor anyu nagyon nyúzta őt, dühösen rárivallt:

– Elhallgass már, te! Ne edd a lelkem, mert a fenekedre vágok!

Ez mulatságos volt. Elképzelttem anyu riadt arcát, és némi elégtétellel gondoltam: „Most legalább megtudja, milyen rossz, ha rákiabálnak az emberre.”

Máskor meg nagyapa dörmögött kint, a konyhában.

– De Róza lelkem, hát tiszta zoknit kéne vennem, no ...

– Ne menj kártyázni! Minek örökké kártyázni? – porolt vele nagyanya. – Ha meg még, eridj csak koszos zokniba...

Egyébként ilyenkor délután sohasem aludtam. Valami kis lázam volt, és kellemes, zsidobongó bágyadtságot éreztem, éppen olyat, mint amikor egyszer vendégek voltak nálunk, s én titokban lehörpintettem egy gyűszűnyit a pálinkás pohárka aljából.

A zsalugáter rései között beszűrődő napsugarat figyeltem. Végigballagott a szobán, megsimogatta a nagy, mahagóni ebédlőasztalt, a kalapdobozra emlékeztető rádiót, amely már csak úgy szólalt meg, ha öklével alaposan rásújtott az ember, végigsiklott a szakadozott, szürkecsíkos tapétán, a bolyhos szőttesen – a falvédőn –, ami a szelvény mögött volt, s megkergette a buta pofájú, tátogó aranyhalacszkákat az akvárium vizében.

Ha eluntam ezt a szórakozást, a szemközti falon függő képet vettem szemügyre.

Színes olajnyomat volt. Egyik karácsonykor a Tolnai Világlapja küldte ajándékba nagyapának. A címe: *Dugovics Titusz hőstette*.

Sokszor nézegettem ezt a képet. Nagyapa elbeszéléséből tudtam, hogy Dugovics Titusz nagy hős, aki a török kopjást magával rántotta a várfokról a mélységbe. Minden alkalommal azon törtem a fejem, hogy muszáj volt-e szegény Dugovics Titusznak is leugrania? Nem tudta volna-e valahogy másképp csinálni a dolgot, valahogy ügyesen lelökni onnan a törököt, úgy, hogy neki semmi baja ne történjen?

„Csakhogy – gondoltam mindjárt –, akkor Dugovics Titusz nem lett volna hős, és biztosan képet se festenek róla.”

Titokban az volt a véleményem, hogy inkább ne legyen hős az ember, ne fessenek róla képet, de éljen sokáig, mert az jó. Igaz persze, hogy gyönyörű látvány, amint hátul lobog a magyar zászló, Dugovics Titusz felemeli a karját, bizonyára a barátainak int, és zsuppsz, máris ugrik a török nyakába ... Egy kis borzongás is elfogott néha. Azzal nyugtatgattam magam, hogy ma már se várok, se törökök nincsenek. Nekem meg sehonnán se kell leugranom.

Így teltek el lassan a délutáni pihenők.

Keresztapa nemegyszer túljárt nagyanya eszén.

Nagy titokban belopózkodott a virágoskertbe, azután ripsz-ropsz, beugrott hamar az ablakon. Mind a ketten gyorsan az ajkunkra tettük az ujjunkat, hogy csak csendesen, még pisszenést se, és borzasztóan megölelgettük egymást.

– Írt apu levelet? – mindig ez volt az első kérdésem.

Tibor bácsi csak a fejét rázta: nem, még most sem írt új levelet.

„Dehát miért nem ír? – szomorkodtam magamban. – Nem szeret már? Vagy nem tudja talán, hogy beteg vagyok? Talán már el is felejtett. Teljesen elfelejtette, hogy van neki egy kisfia is?”

Ez már máskor is előfordult vele.

Egyszer elvitt az Angol Parkba, és felültünk a repülőre. Amikor véget ért a menet, a többiekkel együtt szórakozottan kiszállt, engem ottfelejtett. Csak ültem a nagy repülőben, és ijedtemben sírni se, kiáltani se tudtam. Láttam, hogy újságjába mélyedve, kényelmesen ballag a Dodgem felé. Végül a gépész emelt ki a repülőből, és együtt szaladtunk apu után. Rettenetesen elszégyellte magát. Hazáig kérlelt, hogy ne áruljam el anyunak.

Jaj, ha egyszer, véletlenül, keresztapa helyett ő lopózkodna be a kertbe! Ő ugrana be váratlanul az ablakon!

Bánatomban csaknem pityeregni kezdtem.

De keresztapa mindig felvidített.

Rám kacsintott és sorban kirakosgatta az ajándékait. Elmondani se lehet, mi minden került elő a zsebeiből! Apró, mulatságos játékok, amikkel egyedül is remekül elszórakozhattam. Zubbonya alól képeskönyveket húzott ki, a Pinocchiót, a Három kis malacot, ruhaujjából, akár valamilyen bűvész, csokit, cukorkát varázsolt elő. Ezeket nagy sietve a párna alá rejtettük, nehogy nagyanya észrevegye.

Egyik este mégiscsak rájött a turpisságra.

Huzatot cserélt, és meghökkenve felfedezett a lepedőn egy nagy, barna foltot.

– Hát ez mi? – meredt rám fenyegetően, és összenőtt, sűrű szemöldöke szinte szálanként borzolódott fel a haragtól. – Ki járt bent nálad délután? Hadd törjem le a derekát!

Nem akartam beárulni keresztapát.

Szégyenkező ábrázatot vágtam, még a szemem is lesütöttem.

– Bekakiltam – motyogtam.

– A párna alá? – horkant fel, s dühösen megvizsgálta a foltot. – És mióta kakilsz te mogyorós tejsokit, mi?

Végül mégiscsak be kellett árulnom keresztapát, aki, szegény, nagyon kikapott másnap. De engem nagyanya még csak meg se szidott. Hiszen aki beteg, azt nem szabad bántani.

De nem is tudott volna ő összeszidni engem! Amilyen morcos volt másokhoz a betegségem alatt, olyan kedves volt hozzám. Ha csak egy szabad perce is akadt, máris szaladt be megnézni.

Amikor pedig nem volt dolga a konyhában, odatelepedett a sezlonra, és barátságosan rám nevetett.

– No, te kis csúfság! Mintha darazsak csíptek volna össze, olyan az ábrázatod.

Szomorúan néztem rá.

– Ne csúfolj. Én most nagyon csúnya vagyok, tudom. Inkább mesélj egy kicsit, nagyanya. Valami kicsi mesét.

Sohasem kellett kétszer kérni. Szeretett kényeztetni engem, és mesélni is szeretett.

Hányszor esteledett ránk mesélés közben!

Elfelejtette, hogy vacsorát kéne főznie, hogy ezer dolog várja még, s hogy nagypapa már hazajött, és morog, türelmetlenkedik, mert éhes. Nem törődött ő semmivel, csak velem törődött, és mesélt, mesélt, miközben én is mindenről elfeledkeztem.

Sokat mesélt, és mindenről tudott mesélni. Fákról, virágokról, okos, fürge kis állatokról, de aludni térő autóbuszokról és a töltésen dohogó, fáradt mozdonyokról is. Mesélt jóságos szellemekről és különös csodákról, fenyőkről, amelyek emberré váltak, állatokról, amelyek emberi nyelven szólaltak meg – és suttogó, kissé rekedtes hangja csupa izgalom volt.

Tátott szájjal hallgattam. Pedig valami azt súgta, hogy ezeket a meséket utolsó betűig ő találja ki, és nincsenek benne egyetlen képeskönyvben sem. Örömöm ettől csak nagyobb volt. Hiszen senki más nem ismerhette meg nagymama csodálatos meséit, csak én egyes-egyedül.

És amikor a gonosz elnyerte büntetését, a jó meg a jutalmát, és a mese véget ért, odabújtam hozzá, rajongva néztem a szemébe.

– Te tudod a világon a legszebb meséket! – suttogtam. – Te olyan nagy vagy és olyan szép, mint a hegyek, nagymama. A hegyek, amik az égig érnek, és amiken mindig hó ragyog.

Azokra a hegyekre gondoltam, az erdélyi nagy hegyekre, amelyekről sokat mesélt.

Nevetgélt rajtam.

– Butuska vagy. Én ember vagyok, nem hegy. Az ember szebb a leggyönyörűbb hegynél is. Bizony, így igaz. Pedig azok a hegyek igazán szépek.

Megfigyeltem, hogy szívesen mesél a hegyekről, a sűrű, titokzatos fenyveserdőkről, ahol még medve is tanyázik, a havasi legelőkről, meg a sebes futású patakokról, de a falujáról, ahol született, nem szeret mesélni.

Ezt meg is mondtam neki egyszer.

Eltűnődött.

– Hát persze, neked igazad van. Az ember szeresse azt a helyet, ahol megszületik. Éppen olyan ez, mintha az édesanyánkat nem akarnánk szeretni.

Hirtelen elszomorodott.

– Én mégse szeretem a falumat, Borka – mondta csendesen. – Nem nézném meg újra a világ minden kincséért sem. Néha, mikor gondolok rá, úgy érzem, mintha nyomban megfagyna a szívem.

Halványan elmosolyodott, kissé távol ülő, mély szeme egyszerre tompa tekintetű lett.

– Emlékszel te hároméves korodra? Ugye, nem? Hogy is emlékeznél? Neked, hála a jóistennek, mindened megvolt. Szerettek a szüleid. Nekem hároméves koromra már se anyám, se apám nem volt. Anyám szegény, meghalt, amikor a világra jöttem, apám három évvel később halt meg nagy betegségben, őra sem emlékszem igazán. Azt mondják, jó ember volt. Néha látok homályosan egy arcot, amiről azt gondolom, az övé. De nem vagyok benne biztos. Talán egy másik emberé az az arc ...

Már nem is engem nézett, valahová elrévedt a tekintete.

– Ott maradtam hát árván, egyedül a világban. Hároméves voltam. Keresztszüleim fogadtak a házukba, nekik nem adott gyereket az Isten. Rossz emberek voltak, Borka. Irgalmazzon meg nekik az Isten, tiszta szívemből kívánom, de én azt gondoltam, sohase vezekelhetik le sok gonoszságukat. Talán attól voltak oly gonoszak, hogy a szegénység nyomta őket. Mifelénk mindenki nyomorúságosan szegény volt. Azóta sokszor hallottam már beszélni, hogy Székelyföld gazdag ország. Én nyomát se láttam

soha a gazdagságnak. A városok, azok igen, azok gyönyörűségesek és gazdagok, de a falukban csak a nyomorúság ütött tanyát. Igen, a szegénységtől lehetek rosszak a keresztszüleim. Isten senkit nem teremt rossznak, de a szegénység megrontja az embert. Ők mindig csak veszekedtek, tépték, marták egymást. De engem még annál is többet téptek és martak, ötéves koromban már befogtak dolgozni a ház körül. Ha keveset végeztem, és elégedetlenek voltak velem, vagy beteg lettem, nem adtak enni. Ha a szomszédok megszántak egy karéj kenyérrel vagy puliszkával, elvették tőlem és megverték.

– Megverték? Ezért? – borzadtam el.

– Mindenért megverték – felelte nyugodtan. – Arrafelé az a szokás járta: verni kell a gyereket. Hidd el, Borka, ha jönne most egy ember, és megkérdezné, mire emlékszem a gyerekkoromból, azt tudnám csak mondani neki, hogy vertek, és hogy éhes voltam. Ez minden, amire emlékszem abból az időből.

Figyelmesen rám nézett, fürkésztet egy darabig. Majd elégedetlenül csóválni kezdte a fejét.

– Nagy bolond a te nagyanyád, Borka! – dohogott. – Én mondom, hibádzik már neki egy kereke! Ilyeneket mesél neked ... De talán nem is baj, ki tudja?... és töprengve nézett maga elé, ingatva picit a fejét.

Azután egyszerre hirtelen felnevetett, szívből jövő kacagással. Csodálkozva néztem rá, nem értettem, miért nevet? De ő csak nevetett, csókokkal borított el, és visszasietett a konyhába megfőzni a vacsorát.

Azután meggyógyultam.

Bőrömön nem látszottak már a pici pöttyök, és lázam se volt. Kimehettem sétálni az udvarra, de azt szigorúan megtiltották, hogy az utcára tegyem a lábam. A piros cédula változatlanul ott virított a kapun.

A gyerekekkel még nem játszhattam. Integtettem Jani unokabátyámnak, aki a csapat élén éppen csatázni indult a töltésen túlra, a gyár felé. Verebély Tomi vitte a piros-fehér-zöld zászlót, a szemüveges, pufók Csörnyei a dobot verte, és visszhangzott végig az egész utcán: „Föl-föl, vitézek, a csatára!...” – én pedig figyeltem őket, sóváran, bánatosan, amíg el nem tűntek az utca végén.

Kedvszegetten kószáltam az udvaron.

Itt, nagyanyánál is a délelőttök teltek a legunalmasabban.

Fülledt meleg volt, vánszorgott az idő. Sosem tudtam, hogyan üssem el ebédig. Borzas nem akart játszani, lustálkodott. Így hát vagy a bunkerbe mentem le, vagy a vonatokat néztem.

A bunkert az udvar közepén ásta meg két munkás. Áron bácsi, a nagybátyám is segített nekik. Arról beszélgettek, hogy nemsokára talán már bennünket is bombázni fognak.

„A bombától összedülnek a házak, és meghalnak az emberek” – gondoltam. Apu egyszer elvitt a Scala-moziba, és ott, a híradófilmen, láttunk egy bombázást. Nagy berregéssel repülőgépek úsztak a levegőben, és hatalmas bombákat vetettek ki magukból. Odalent robbanások hallatszottak, fekete füst emelkedett a magasba. A házak egymás után összeomlottak. „Látod, milyen szörnyű?” – kérdezte apu suttogva. Nem tudtam felelni, csak bólintottam, és a sörétben megmarkoltam a kezét.

„De miért bombáznának minket? Nagyanyát, nagyapát, engem? – tűnődtem. – Hiszen mi semmi rosszat nem tettünk.” Ez nem derült ki a beszélgetésből. A két munkás mogorván dolgozott, valami okból nagyon dühösekké váltak, és csúnyán szidták a háborút. A háborút Áron bácsi is szidta, és azt bizonygatta, hogy a zsidók csinálták

ezt a háborút. A munkások a vállukat vonogatták, és az egyik azt felelte: „Akárki csinálta, törje ki a nyavalya ...”

Aztán elkészült a bunker, de még egyszer sem kellett használni. Belül dohos, fülledt levegőjű, és ha megszólaltam, tompán hallottam a hangom. Állandóan olyan érzésem támadt, hogy egyszerre csak rám omlanak a falai, és maga alá temet a föld. Amikor a nehéz vasajtón keresztül ismét kibújtam az udvarra, minden alkalommal megfogadtam, hogy nem megyek oda többet.

A vonatokat szívesebben nézegettem.

A ház a körvasút mellett áll, nem messze a töltéstől, amelyen egész nap zakatolnak a vonatok. Délelőttönként odaálltam a kerítéshez, és fejemen piros huszárcsákóval, kezemben papírzászlóval, minden elhaladó mozdonynak tisztelegtem. Néha a mozdonyvezető is visszaintett, egyszer pedig, amikor a vonat a tilos szemafor miatt vesztegelt, egy harcsabajszú, öreg vasutas lekiáltott nekem:

– Bakter úr, kérem, sokáig kell még várakoznunk?

– Nem sokáig – kiáltottam vissza. – De ne tessék beszélgetni, mert a bakterral nem szabad.

– Pardon – mondta erre a vasutas bácsi, és komolyan szalutált.

Én csak hanyagul tisztelegtem vissza, ahogy keresztapa szalutál az utcán a katonáknak, és roppant elégedett voltam.

Néhány nappal később már nagy sétákat tettünk nagyanyával.

Délután, amint hosszabbakká váltak az árnyékok, felkerekedtünk. Végigmentünk a poros, örökké néptelen utcán, melynek két oldalán kertes, földszintes házak sorakoztak. A sarkon, a söröző kerthelyiségében kugliztak, nagyokat dörrentek a felborított bábuk – ezt nézegettük egy darabig, majd a fűszerüzlet előtt szóba elegyedünk Verebély bácsival, aki éppen boltja rolóját húzta le, de nekem még kihozott egy marék Stollwerket. A kopott kis mozi kirakatában megnéztük a képeket, és nagyanyának bevallottam, hogy a Karády Katalin csodaszép néni, és tetszik nekem, s ezután a vasúti sorompónál átmentünk a töltés másik oldalára.

A körvasút túlsó oldalán széles mező terült el. Bolgárföldek húzódtak arra, és néhány magányos házikó. Távol a gépgyár kéményei füstölögtek, és még messzebb a munkástelep alacsony, zsúfoltan épített házai látszottak.

A nap már bágyadtan süttött, kellemes idő volt.

Nagyokat szaladtunk a térdig érő, selymes fűben, és vidáman kiabáltunk egymásnak. Borzas is velünk tartott. Ott rohángászott körülöttünk, majd kibújt a bőréből. Lepkéket kergetett lihegve, vakkantgatott, hentergőzött, és halálra rémisztőt* egy boldogtalan tyúkot, ami, ki tudja, hogy került oda.

Odébb, egy csapáson kacsák tartottak a kicsiny tó felé. Buta fejüket magasra tartva, jókedvű hápogással billegtek a magas fű között.

Virágot szedtünk, és nagyanya koszorút font belőlük.

– Ezt hazavisszük nagyapának – nevetgélt. – A nyakába akasztjuk, és azt mondjuk neki, hogy menyasszony.

Felegyenesedett, hátrasímitotta hatalmas, szép hajkoronáját, amiből néhány tincs örökké az arcába hullott, és kezét a szeme fölé ernyőzve, a magasba kémlelt.

– Darvak – mondta. – Nézd, Borka, hogy húznak!...

Néztük a tovaszálló darucsapatot, s mind a ketten, de talán még Borzas is, kissé sajnó szívvel néztük őket.

– Nemsokára itt az ősz – sóhajtott nagyanya. – Bizony, Borka, költöznek már a

madarak is. Melegebb országokba szállnak, nekünk meg itt marad a csúf ősz meg a fagyos tél.

– Hová repülnek ezek a madarak? – kíváncsiskodtam. – Mi nem mehetnének el oda, ahová ők?

Nagyanya elmosolyodott.

– Ó, ők nagyon messzire szállnak – mondta. – Olaszországba, Egyiptomba ... Afrikába ... Bizony, még tengereket is keresztülrepülnek, szegénykék. Tengereket, sivatagokat, magas hegyeket, amíg megérkeznek. De alighogy tavasz lesz nálunk, hűségesen visszatérnek.

– Hát visszatalálnak? Olyan messziről is idetalálnak?

– Butuskám – mosolygott rám nagyanya és megcsókolt. – Az állatok okosak ám, és a madarak is azok. ők persze, nem úgy gondolkoznak, mint mi, emberek, őket az ösztönük vezeti. Az ösztön, tudod, amolyan megérzés. Megérik, hogy mikor kell menniük, és mikor kell visszatérniük, s az ösztönük azt sem engedi, hogy eltévedjenek. Figyeld csak meg egyszer a galambokat, Borka. Milyen ügyesen kiismerik magukat ott fenn, a levegőben. Régen, amikor még nem volt repülőgép, vonat, a sürgős üzeneteket galambokkal küldték el. Ezek az okos, szép madarak nagyon jó postások voltak.

Tanítgatott, mesélgetett, még séta közben is.

– Hiszen te mindent tudsz, nagyanya! – mondtam rajongva. – De jó volna mindig veled lenni!

Huncutul pislantott rám.

– Hát anyád? Akkor ki volna az ő kisleánya?

Szégyenkezve hajtottam le a fejem. Hát igen, anyuról mindig megfélemlítek egy kicsit.

Sétánk végén rendszerint útba ejtettük Ljuben bácsi bolgárföldjét is.

Ljuben bácsi a háza előtti padocsán üldögélt és pipázott. Örökké pipázott, szájából szinte sose került ki a csibuk. Így beszélgetett, dudorászott, köpködött – igen gyakran és bámulatos ügyességgel –, de Jani égre-földre esküdözött, hogy Ljuben bácsi még enni is úgy eszik, hogy közben ott fityeg a szája sarkában a pipa.

De ha nagyanyával találkozott, rögtön kivette a szájából.

– Jó estét, jó estét – hívogatott minket érdes hangján, mulatságosan ropogtatva a szavakat. – Köll-e dinnye, finom, zamatos görögdinnye, édeske? Neked én olcsón adom....

Ljuben bácsi mindenkit tegezett, s nagyanyával szívesen elévődött.

– Milyen szép vagy, bábuska! Ül csak ide mellém a kispadra, hadd nézegesselek.

Nagyanya szívből nevetett rajta. Szép, barna arca fiatalosan ragyogott. Megfenyegette az öklével Ljuben bácsit, és tréfásan korholni kezdte:

– Már megint udvarolsz, te komisz pogány? Menyecske kéne neked, menyecske, igaz-e?

Ljuben bácsi csendesen mosolygott. Mindig elámultam, hogy durván faragott, barázdás arcában milyen gyönyörű szempár világít.

– Menecske, menecske, az bizony – bólogatott, s felnevetett, mondott valamit a maga nyelvén. – Ahh, lelkecském, Ljuben öreg már... hej, nagyon vén ám ...

Felállt, szájába dugta a pipát, és intett, hogy kövessük.

Nemcsak én, de nagyanya is eltörpült hatalmas szál alakja mellett. „Ha én ilyen nagy lehetnék egyszer!” – titokban mosolyogtam, milyen remek dolog volna az.

Micsoda jó tréfa! Hipp-hopp, egyszerre ilyen óriásira nőnek, s mindenki csak ámulna-bámulna, nem tudna hová lenni csodálkozásában. Nagyanya összecsapná a kezét és sopánkodna: „Ó, te gonosz gyermek! Te rosszcson Borka! Hát mit csináltál már megint?!” Anyu meg veszekedne velem, de csak a hasamig érne... Igaz, akkor már nem is igen veszekednének velem, nem is fenyegetnének, mert mindenki félne tőlem, én pedig nem félnék senkitől se, és ahány rossz ember és rossz gyerek van a világon, mindet elverném. Számba vettem, hogy kiket vernék el legelőször, s akárhogy is, mindig Schmidt Karcsi, az árulkodós, undok Kautzky és Fräulein Elza jutott az eszembe. Fräulein Elzának például akkora pofont adnék, hogy attól koldulna, és örökre leszokna a kiabálásról, a sípolásról meg az ijesztő mesékről, Kautzkyt pedig Esztiike szeme láttára verném el, hadd lássa, mennyivel erősebb vagyok nála. Akkor újra engem szeretne, és megint én volnék a legjobb barátja.

De ránéztem Ljuben bácsira, és tudtam, hogy én sohasem leszek ilyen nagy ember.

„Én mindig csak kicsike maradok – gondoltam keserűen. – Ha felnőtt leszek, akkor is csak kicsi maradok, és soha senkit nem tudok majd megverni. Igen, kicsinek lenni rossz és szomorú dolog.”

Nagyanya kezét fogtam, és csodálattal bámultam Ljuben bácsit. A legszebb játékaimról is lemondtam volna, ha csak egyszer megszólít. De ő nem szólt hozzám, rám se hederített. Olyan borzasztó magasból talán észre se vett engem.

Azután hazacipeltük a két görögdinnyét. Alkonyodott már, az utcán felgyulladtak a lámpák. Az ereszkedő szürkületben ez a pisla lámpafény nagyon lehangelő volt.

Nagyapa a verandán várt minket. A fonott karosszékben üldögélt, és újságot olvasott. Olvasás közben mozgatta a száját, meresztgette a szemeit, mulatságos volt figyelni. A falon két virágkosár között kovácsoltvas hajólámpa függött. Nem is volt az talán hajólámpa, de én annak tartottam, mert üveglapjára dagadó vitorlájú hajót pingáltak. Közelében pillék, éjjeli bogarak keringtek.

Augusztus végi, szép éjszakák voltak ezek. Langyos szellő járt, virágillatot, nehéz mezei szagot hozott magával. A levegőben már az őszi íze érződött. Ez is nagyon szomorú volt.

Megvacsoráztunk, és szótlánul üldögéltünk odakint. Nagyanya harisnyát javított, dúdolgatott, nagyapa kezében zizegtek az újságlapok. Borzas a sötétbe húzódva, a sötéttel szinte egybeolvadva, a lépcső tövében szunyókált. De tüstént megmoccan, fülét hegyezni kezdte, ha a mély, esti csöndet megzavarta valami: hirtelen éles vonatfüty, messziről úszó, elnyújtott kutyaugatás vagy egy kései járóelő lépteinek roppanása az utcán.

Aztán nagyapa összecsukta az újságot, és megnézte ezüst láncon függő zsebóráját.

– Későre jár – dünnyögött. – Tegyük el magunkat holnapra.

És elment aludni, mert másnap kora reggel indult a bankba.

Nagyanya és én még maradhattunk egy kicsit. A tiszta, csillagos eget néztük, ezt sohasem untuk meg.

Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok – énekelgette nagyanya.

Csendesen, szinte suttogva énekelt, de gyönyörű volt az úgy is.

Az égboltról lehullott néha egy csillag.

– Most meghalt egy ember – szólta nagyanya. – Ha csillag hull le, meghal valaki.

Szomorúan pillantott rám, én meg szorongva őrá.

– Meghal? Biztos ez, nagyanya?

– Bizony, Borka – intett a fejével –, ez így igaz. Mindenkinek megvan a maga

csillaga. Kisebb csillag, nagyobb csillag, halványabb vagy fényesebb, amelyen ő maga, amelyen a lelke. És amikor meghalunk, lehull az a csillag, amelyik a miénk volt.

Elmerengtem egy percre, a szorongás nem hagyott el.

– És ha én halok meg – kérdeztem bizonytalanul –, akkor is lehull majd egy csillag?

– Mi nem jut eszedbe? – zsörtölődött nagyanya. – Hát miért halnál te meg? Ejnye-bejnye-teremtette, csak nem szomorodtál el, Borka?

Hallgattam, az égboltot néztem. Teli volt csillaggal. És ezek a csillagok csakugyan titokzatosaknak látszottak. „Mindegyik csillag egy emberé – gondoltam. – Közöttük van apué is, anyué is, nagyanyáé is... meg az enyém is.”

Nagyon elfogott a kíváncsiság: vajon melyik lehet az enyém?

– Nosza, keressük meg hamar! – biztatott nagyanya.

Ez jó gondolat volt.

Ő abbahagyta a stoppolást, én az ábrándozgatást, és alaposan szemügyre vettük a csillagokat.

Odabújtam a karjába, és az ujjammal mutogattam:

– Az ott egy szép csillag, látod, nagyanya? Hadd legyen az az enyém.

Szelíden ellenkezett.

– Nem lehet. Az nagy csillag, felnőtt csillag, te pedig apró vagy még. Apró csillagot keresünk. Aprót, de nagyon fényeset, jó?

„Apró csillag nem is lehet nagyon fényes – gondoltam elszontyolodva. – A nagy csillagok fényesek, nem a kicsik.”

De egyszer csak nagyanya halkán felkiáltott, és kinyújtotta hamar a kezét.

– Ott van, ni! – mondta izgatottan. – Nézd, Borka, megtaláltam! ... Nézd, ott van, ott ragyog a Göncöl mellett! Látod-e?

Izgalomban felugrottam, hogy közelebbről láthassam, s – csodák csodája! – volt ott csakugyan egy csillag, egy csöpp kis csillag, amelyik fényesebben ragyogott a többinél.

– Látod – nevetett nagyanya. – Hát megtaláltuk. Ugye, hogy megtaláltuk? Ej, be szépen csillog-villog, ragyog ez a Borka-csilag!

– Borka-csillag – suttogtam magamban. – Borka-csillag ... Szervusz, Borka-csillag ... – s csak azért nem sírtam, mert szégyelltem volna.

– Most keressük meg a te csillagodat is, nagyanya – suttogtam.

Megkerestük azt is, és megkerestük az Apu-csillagot, az Anyu-csillagot, meg nagyapáét és Ljuben bácsiét is. Gyönyörűek voltak azok is mind, de nekem azért az enyém tetszett a legjobban.

– Most pedig lefekszenek szépen – súgta a fülembe nagyanya. – Nagyon elszaladt ám az idő.

Elbúcsúztunk a csillagoktól, a hajólámpától, Borzas kutyától, és kézenfogva bementünk a házba lefeküdni.

Azután egy nap, amikor megint megvizsgált, a doktor bácsi azt mondta:

– Most már kutya baja sincs. Mehet a többi lurkó közé.

Nagyanya meg én kiballagtunk a kertkapuhoz, és letéptük a piros cédulát; már rég kifakult. Ez nagyon ünnepélyes pillanat volt. Nagyanya vidáman hunyorgott, Borzas a farkát csóválta, barátságosan vakkantgatott. Ott volt Jani is meg Verebély Tomi, és ők

is örvendeztek.

– Csináltam neked egy csúzlit – mondta Jani. – Direkt neked csináltam ám!

A csúzli gyönyörű volt, és nekem még sose volt saját csúzlim.

Nagyanya a kezünkbe nyomott egy-egy őszibarackot, aztán elmentünk játszani.

Végigtrappoltunk az utcán, s mire kiértünk a töltés melletti tisztásra, már összegyűlt az egész csapat. Egy otffelejtett, korhadt krampácsoló-bódé előtt sorakoztak, amit Jani úgy nevezett: a főhadiszállás. Hát, a főhadiszállás előtt állt tíz-tizenkét fiú, valamennyi már iskolás, nagyobb nálam, és amikor megláttak, Jani parancsára, feszesen szalutáltak nekem. Pedig én még iskolába se jártam, s a csapatban is csak – így mondták – kültag voltam.

Verebély Tomi kibontotta a zászlót, a szemüveges Csörnyei megperdítette a dobot, azzal Jani hozzám lépett. Kezet szorított velem, barátságosan megveregette a vállamat, majd átnyújtott egy barnára festett, lapos kavicsot.

– Ez a kis vitézségi érdemrend – közölte. – Aztán becsüld meg a kitüntetést, Novák, és máskor ne legyél beteg.

– Igenis – motyogtam borzasztó zavarban. – Köszönöm szépen, tábornok úr.

Büszke és meghatott voltam, bár arra gondoltam, hogy kis vitézségje már kivétel nélkül mindenkinek van a csapatban, és ez nem is olyan nagy dicsőség. Ami igazi, komoly kitüntetés volt, az ezüst vitézségi meg az arany vitézségi, az nekem csak álom lehetett. Ahhoz nem volt elegendő holmi ragályos betegség, ahhoz valódi hőstett kellett, valami egészen kivételes, nagy tett, amit csak csatában lehetett véghezvinni. Én pedig, szégyenszemre, nem kedveltem a csatákat. Olyankor szerényen meghúzódtam oldalt, és csak a többieket biztattam.

Mert a körvasút innenső és túlsó oldalán borzasztó nagy és elkeseredett csaták zajlottak le a Csuli-féle bandával. Ez a Csuli igazi csibész, akihez képest a házunkbeli Csőri is kismiska. Ráadásul Csuli a gyári telepen lakott, és az egész bandája odavalósi volt. Úgy hívtuk őket, hogy *prolik*, s ha valamelyikükkel összetalálkoztunk az utcán, csúfalkodva kiabáltuk:

– Proli, proli, koszos a füled!

Abban a hitben éltem, hogy a *proli* valami csúnya szó, olyan, amelyet Janitól éppen eleget hallani. De Verebély Tomi elmagyarázta, hogy *proli* embert jelent, csavargó, verekedés, rossz embert, olyat, aki folyton iszik és sohase mosakszik. Ő mindezt a papájától tudta, és a papája mondta neki azt is, hogy a proli meg a zsidó, az egykutya.

Csuliék azonban nem prolinak hívták magukat, hanem kalózbandának. A csatában mindig fekete álarcot viseltek, mint a kovboj-filmeken a banditák. Így jelentek meg, álarcban, a töltésen, halálfejes, fekete zászlójukat lengetve, és teli torokból bömbölték csatakiáltásukat:

– Héjjá hó! Héjjá hó! Hó! Hó!

Nekem ilyenkor rögtön elillant a bátorságom, és roppant örültem, hogy csak kültag vagyok, és még kicsi, és senki sem törődik velem.

– Tá-riadó! Tá-riadó! – harsogták a mieink. – Huj, huj, hajrá!

Pergett a dob, lobogott a nemzetiszín zászló. A két banda összecsapott.

A töltés oldalán üldögéltem. Izgalmamban tövig rágtam körmömet, és arra gondoltam, hogy haza kéne menni nagyanához.

A csaták váltakozó sikerrel folytak. Hol a mieink verték el Csuliékat, hol pedig ők futamítottak meg minket.

Ilyenkor egyenesen nagyanya kertjébe szaladtunk be, ami szerencsére közel esett a

harcmezőhöz, és ahová az ellenség nem mert utánunk jönni. Ennek főleg Borzas volt az oka. Ott morgott, vicsorgott a kapu mögött.

Az ellenség megtorpant, és az utca másik oldaláról, tisztos távolságból csúfolni kezdett minket:

– Gyávák! Anyámasszony katonái! Gyertek ki, ha mertek!

– Borzas! – kiáltottuk, és kinyitottuk a kaput. – Borzas, csípd meg őket!

Borzas kiugrott az utcára, veszettül ugatott, de Csuliék akkorára már elszeleltek. Úgy eltűntek, mintha a föld nyelte volna el őket!

Nekünk pedig nagyon megjött a kedvünk. Nevettünk, visítottunk, hemperegtünk a porban, és torkunk szakadtából üvöltöttük:

– Proli Csuli! Proli Csuli! Mezítlábas, koszos fülű! Azután beköszöntött a szeptember.

Janiék megint iskolába jártak. Nekem már csak néhány napom maradt hátra a nyaralásból.

A hátralevő néhány nap azonban már nem telt olyan kellemesen.

Nagyapa akkor vette ki a szabadságát, és egész nap otthon volt. Reggelente sokáig aludt – ilyenkor csak lábujjhegyen lehetett járkalni a házban –, majd felkelt, és egész délelőtt a virágoskertben locsolt, gyomlálgatott. A virágoskert volt a szeme fénye. Rajta kívül senkinek se volt szabad belépnie oda. Szegény Janit egyszer félholtra verte a nadrágszíjjal, mert bemerészkedett a kertbe, és véletlenül letört egy rózsát. Jani sírt, zokogott, azt hajtogatta, hogy többé nem teszi, de nagyapa nem lágyult meg. Száját összeszorította, állát előreszegezte, s csak a szíj csattanását és Jani fájdalmas sikoltozását lehetett hallani.

Nem szerettem nagyapát. Ha bal lábbal kelt, jobb volt elbujdosni hazulról.

– Gábiel! – szólt rám éles, sípoló hangján. – Ne járj görbén, Gábiel, mert púpos ember válik belőled.

Ilyenkor naphosszat egzecíroztatott.

– Gábiel – reccsent rám ebéd közben. – Mikor tanulsz meg illedelmesen bánni a késsel, villával! Vízet meg ne igyál, hallod-e, mert elveszi az étvágyadat!

Nincs a világon annyi hiba, amennyit ő bennem talált! Miért piszkos a kezem, s kócos a hajam? Mitől vagyok úgy kihevülve, és mi az a kék folt a homlokomon, a sok horzsolás a lábamon? Ez persze, mind a játszástól volt. Attól, hogy a föld ledörzsöli az ember lábát, ha elesik, vagy lepotyog a kerítésről, amin borzasztó csábító átmászni. Ezt ugyan nagyapa is jól tudta, de úgy tett, mintha nem tudná, mert így veszekedhetett.

„Nemhiába az anyu papája – gondoltam sötéten. – Még anyunál is gorombábban veszekszik.”

Sokszor éreztem úgy, hogy igazságtalanul pöröl velem. Titokban sírtam, és megkérdeztem nagyanyát:

– Te szereted nagyapát?

– Persze hogy szeretem. Ha nem szeretném, nem volnék a felesége. – Elmosolyodott és megcirógatta fejemet. – Sokat eszi a lelkedet, Borka? De hiszen, tudod te is: beteg, szegény. Igen, ő nagyon beteg. Ez az öregségtől van, meg attól, hogy egész életében sokat dolgozott.

„Sokat számol – gondoltam. – Biztosan attól lett beteg és kopasz.”

– Ne légy rossz-szívű – kérelt nagyanya. – Minden ember fél a betegségtől. Ő

csak akkor rosszkedvű és haragos, ha fáj neki. Te is morcos vagy ám, meg nyugós, ha fáj valamid.

Ezt beláttam. A fájó betegségek rosszak. És nagyapa néha csakugyan nagyon beteg volt.

Feküdt az ágyon, bíborvörös arccal, vonásai eltorzultak, és halkan nyögdécselt. Nagyanya ki-be szaladgált, gyógyszereket hozott, borogatást, és könnyes volt a szeme.

Én némán álldogáltam, és rettentően meg voltam ijedve, hogy nagyapa meghal. Csendesen, könnyörögve mormoltam:

– Nagyapa, gyógyulj meg, nagyapa, gyógyulj meg ...

Kissé fölemelte a fejét, mosolyogni próbált.

Másnap azonban kezdődött minden előlről. Rosszalkodtam egy kicsit, és ő egész nap szidott. „Hiába veszekszel – dühösködtem magamban. – Én mégis sajnállak, mert beteg vagy.”

Leginkább azért szidott, hogy sovány vagyok. Mintha legalábbis én tehetnék róla, hogy soványnak születtem, és nem olyan kövérnek, hál' isten, mint például Schmidt Karcsi. Nagyapa azonban ezzel sem törődött. Gilisztának, hétszüksztendőnek csúfolt, és annyira belelovalta magát a méregbe, hogy a végén rákvörös arccal csapkodni kezdett: – Egyél, te kölyök! Te arcátlan, pimasz! Egyél, mert idő előtt elpusztulsz nekem!

Azt tartotta, hogy a kövér ember egészségesebb, derekabb a soványnál. Ezt minden áldott nap hosszasan magyarázta. Ünnepeyles ígéreteket kellett tennem, hogy sokat fogok enni, és nem maradok sovány.

Ilyenkor megenyhült, egészen megbékélt velem.

A térdére ültetett, és lovagoltatni kezdett. Az arcom égett a szégyentől, hiszen nagyobb fiú voltam már, hogy ilyen buta játékot játsszanak velem, de túrnöm kellett, ő meg arról mesélt közben, hogy fiatal korában huszár volt a háborúban, és kergette az ellenséget.

„Nincs is ilyen kövér huszár – gondoltam dühösen. – Ilyen kövér huszárt el se bír a lova.”

Nagyapa nem tudta, miket gondolok róla. Lovagoltatott, mesélt. Olykor még énekelt is lelkesen:

*Olyan-olyan rendet vág a
Muszkában a magyar honvéd kaszája,
Szanitéc a marokszedő,
Alig győzi szedegetni utána!*

Rettentően gyűlölte az oroszokat. Ha beszélnie kellett róluk, félelmetes indulat fogta el, szinte szikrákat hányt a szeme.

– Cudar gonoszok – fuldokolt a haragtól. – Hozzájuk képest még a zsidók is szelíd báránycák!

Nohát, több se kellett, a lélegzetem is elakadt. Hát, milyenek lehetnek ezek a szörnyű oroszok, akikhez képest még a zsidók is, akik pedig csúnyák, fekete szakállasak, és gyerekeket ölnek, szelíd báránycák? Nem is nevezte őket másképp nagyapa, csak muszkáknak.

Olyan-olyan rendet vág a

– fújtam lelkesen, miközben fakardommal jobbra-balra vagdalkoztam.

Nagyapa ellágyultan, büszkén mosolygott rajtam.

– Ejha, te szittyá gyerek! – mondogatta. – Te kis székelypalánta! Aztán hírmondót se hagyj ám az ellenségből!

Nagyanyának nem tetszettek az efféle játékok.

– Mire tanítod ezt a kisgyereket? – morgolódt nagyapának. – Mire való ilyen buta, vad dolgokra tanítani? Vidd inkább sétálni, és vegyél neki felhőcukrot.

– Róza lelkem, te csak ne szólj bele – mondta nagyapa méltósággal. – Ebből a gyerekből igazi magyar lesz. Igazi magyar levante.

Nagyapától tudtam meg, hogy nemesi vér is csörgedezik az ereimben, még hozzá nem akármilyen, hanem hamisítatlan székelý lófő-vér, amire, szerinte, igen büszkének kell lennem. Egyszer megmutatott valami agyongyűrött, barna írást, amit ő viccesen kutyabőrnek nevezett. A kutyabőr azt bizonyította, hogy milyen előkelő származású vagyok. Ez nagyon tetszett nekem, s valóban büszkévé tett. Arra gondoltam, hogy ha megtudják az óvodában, ezentúl majd más szemmel néznek rám. Bizonyára egy kicsit velem is kivételezni fognak.

De nemcsak én büszkélkedtem nagyapa kutyabőrével, hanem nagyapa is szívesen eldicsekedett velem.

– Hát, ő az én kisunokám, a Gábriel – mondogatta büszkén a szomszédoknak. – Német óvodába jár a lelkem, a legelőkelőbb helyre egész Pesten. No, mondj szépen valamit németül, Gábriel.

A szomszédok kíváncsian bámultak rám, mint valami csodabogárra.

Én meg nem túl sietősen, kissé talán hanyagul, borzasztóan élvezve sikeremet, szavalni kezdtem a versikét:

*Ist die schwarze Köchin da?
Nein! Nein! Nein!*

– Bizony, ez a legelőkelőbb óvoda – magyarázta nagyapa és ragyogó arccal nézett a szomszédokra. – Miniszterek fiacskái járnak oda. Az én Gábriel unokám valamennyiükkel jó barátságban van.

Nagyapa már csak azért is hengegett olyan szívesen a német óvodával, mert bálványozta a németeket.

Ha politizálásra került a sor, szigorú arcot öltött, és tekintetét körülhordozva a jelenlevőkön, nagy komolyan azt mondta:

– A német vasnép. Vasnemzet. Ott aztán ráncba szedték a rendbontókat! Volt nekik az a Bismarckjuk, meg a Vilmos császár. Most meg van egy Hitlerjük... No, ráncba szedik ők az egész világot!

Eszembe jutott a Hitler-kép az óvodában, meg az egész óvoda, és elkecsereedtem.

„Mondhat nagyapa akármit – gondoltam a régi óvodában sokkal jobb volt ...”

Különösen este, kártyázás közben szeretett nagyapa politizálni. A rádió bemondta a híreket, és ő elégedetten megjegyezte:

– Most már biztosan megnyerjük a háborút.

– De papa – szólt közbe ingerülten Áron bácsi hiszen az angolok partra szálltak Olaszországban, és az olaszok most kergették el Mussolinit!

– Annál jobb! – mondta nagyapa. – Csak hulljon a férgese. Sose szerettem azokat a makarónievőket! A német és a magyar együtt majd megmutatja ...

Áron bácsi ilyenkor rendszerint felszisszent. Ő nemcsak az oroszokat, a zsidókat, a románokat gyűlölte, hanem a magyarokon kívül minden egyéb nációt megvetett. A németeket is csak úgy hívta: a svábok.

Milyen pokoli ordítózás tört ki néha!

Áron bácsi, aki nemcsak külsejében – jámbor, kék szemével, pisze orrával, kopaszodó, kerek fejével –, hanem könnyen felfortyanó természetével is nagyapára ütött, hevesen bizonygatni kezdte, hogy nem lett volna szabad belépnünk a háborúba, mert a svábok hibájából el fogjuk veszíteni.

– Igen – bólogatott Verebély bácsi is. – Mi, kérem, minden háborút elvesztünk.

Nagyapapa az asztalt kezdte verni, és magából kikelve ordított Áron bácsira:

– Áruló vagy! Idegenbérenc, hazaáruló, dezertőr! Te kufár, te zsidó!

– Kikérem magamnak! – visította Áron bácsi. – A papa azonnal vonja vissza! A papa vegye tudomásul, hogy...

Nagyapapa azonban nem látott, nem hallott. Pulykavörös arccal tajtékozott, és azzal fenyegette Áron bácsit, hogy nyomban rendőrt hív.

Én ijedtemben a legtávolabbi zugban húzódtam meg, vagy nagyanya háta mögé bújtam. Semmit nem értettem, mindez felfoghatatlan volt.

Keresztapa a karosszékekben ült, cigarettázott, és gúnyosan mosolygott.

Ő sohase keveredett bele ezekbe a vitákba. Ha kérdezték, csak ímmel-ámmal mondott valamit.

Engem azonban roppant izgatott, amiket Áron bácsi a háborúról beszélt. Egyszer, amikor keresztapa sétálni vitt, faggatni kezdtem:

– Mondd, Frigyes. Igaz, hogy elveszítjük a háborút?

Keresztapa először meghökkenve pillantott rám, majd vidáman elmosolyodott.

– Nocsak, tábornokom. Magát ilyen dolgok is foglalkoztatják?

– Ugye, nem veszítjük el? – kérdeztem reménykedve. – Az nagyon rossz lenne, ha elveszítenénk.

– Valóban – bólintott félig tréfásan, félig komolyan. – Valóban, az nem lenne jó dolog.

– Nagyon rossz lenne – bizonygattam – Ha elveszítjük a háborút, akkor idejönnek az oroszok és a zsidók, és mindenkit lekaszabolnak. Még a gyerekeket is.

Nevetett rajtam, és egészséges karjával átölelte a vállamat. Kissé bántott, hogy nem veszek komolyan, hogy csak tréfálok velem.

Megálltam, és elkeseredetten toppantottam.

– Vedd tudomásul, hogy utálok a zsidókat. A zsidók rossz emberek, és a világon minden bajt ők csinálnak.

Keresztapa halványan mosolygott, és nagyon furcsa tekintettel mért végig.

Nem értettem ezt a tekintetet. Az hittem, Steinre gondol most, aki jó zsidó, s akiről tudja, hogy a barátom. „Stein az más – gondoltam. – Stein jó zsidó. És különben is, ő még gyerek...” De valahogy mégsem éreztem tisztának a lelkiismeretemet. Lehorgasztottam a fejem, és hallgattam.

– Jól van – szólt keresztapa csendesen. – Hát csak utáld őket.

Cigarettát húzott ki a zsebéből, és az öngyújtóval rágyújtott. Máskor megengedte, hogy én lobbantsam fel az öngyújtót, most nem adta ide. Fújta a füstöt, majd kedvetlenül megfordult.

– Gyere, Gábor, menjünk vissza. Nincs kedvem sétálni.

„Csak nem haragudott meg rám?” – ijedeztem.

Szomorúan baktattam mellette.

Úgy éreztem, mégsem kellett volna azt mondanom neki a zsidókról. De hát miért? Az ember mindenütt erről hall. Otthon, a fűszeresnél, az utcán, erről beszélnek a fiúk is a tisztáson. Miért kedvetlenedik el ettől keresztapa? Hiszen ha nagyapának mondom ugyanezt vagy Áron bácsinak, mosolyogva veregetik meg az arcom, és húsz fillért adnak fagylaltra. Keresztapa azonban különös tekintettel néz rám. Úgy látszik, csöppet sem tetszik neki, hogy ilyeneket beszélek.

Amikor befordultunk a kiskapun, rápillantottam, és azt motyogtam:

– Nem is utálok őket. Hidd el, Frigyes, igazán ... Én nem is utálok őket.

Erre elhajította a cigarettát, és bosszankodva megrázta a fejét.

– Ó, te! Hogy is vehetlek téged komolyan!

S látszott, hogy nagyon haragszik magára. Fejcsóválva ment be a házba.

Pedig ekkor nem mondtam igazat neki.

Titokban mégiscsak nagyon utáltam a zsidókat. Tudtam ugyan, hogy akad közöttük jó ember is, mint Stein, de hogy *általában* rossz emberek, az nem volt kétséges. Nagyapa és Fräulein Elza például igazán nem beszélhetek össze, mégis mind a ketten ugyanazt állítják róluk. Lopnak, csalnak a zsidók, gyereket ölnek, becsapják a szegény embert, és mindenhol kitúrják a magyarokat.

Főleg a két utóbbi háborított fel. Hiszen anyu meg én most szegények vagyunk, nincs pénzünk, még a piros biciklit se tudtuk megvenni, s ennek is biztosan a zsidók az okai. Lehetséges, hogy az a kisfiú is zsidó volt, aki elhalászta előlem a piros biciklit. Igen, egész biztosan az volt! Egyre inkább meg voltam győződve. És azt is megtudtam – anyu mondta valakinek –, hogy az utálatos, gazdag Günczler bácsi, aki olyan gorombán bánt anyuval, amikor gépeltünk nála, szintén zsidó.

Amikor nagyapának elmeséltem az egész dolgot, roppant felháborodott.

– Pizkos gazember! – kiabálta. – Hallod ezt, Áron? Hallod ezt az arcátlanságot? Elvette a magyartól a gyárat, szívta a vérünket, meghízott a zsírunkon, most pedig viszi a pénzét meg az irháját Svájcba.

„Hát, meg nem hízott – gondoltam –, mert szörnyű nyápic kis bácsi, de azért nagyapának nagyon igaza van, hogy haragszik rá.”

– De nem baj! – mondta nagyapa, és fenyegetően szuszogott. – Fogják ők még lejjebb is adni!

Ezt Áron bácsi is mondta, Verebély fűszeres bácsi is, de még Jani is.

Ő különben gyakran hengegett azzal, hogy az iskolában borsot tör a zsidó gyerekek orra alá. Rajzszőget dug alájuk, viszketőport szór a nyakukba, vagy egyszerűen elagyabugyálja őket.

Főleg egy Müncz nevű kisfiúra haragudott, akiről azt mondta: olyan rút, mint az ördög. De lehet, hogy nem is ezért haragudott rá, hanem azért, mert a Müncz jó tanuló volt, jó magaviseletű, és csupa egyes volt a bizonyítványa, ő pedig örökké intőket hozott haza, és egyest sohase kapott.

Egyszer a moziból hazafelé jövet összetalálkoztunk ezzel a Münczcel.

Jani nem túlzott, csakugyan csúnya volt. Kicsi, görbe lábú, vörös hajú, arcán szeplők virítottak. Tejet vitt haza a boltból. Amikor meglátott bennünket, rettentően megijedt. Magához szorította a tejesüveget, és ina szakadtából elfutott.

– Szervusz, paprikajancsi! – kiabált utána Jani. – Hol égetted meg a hajad?

És rám nézett büszkén, látom-e, mennyire fél tőle a Müncz.

Én persze nagyon dicsértem őt, és csúfoltam Münczöt.

De magamban azt gondoltam: nincs is semmi dicsőség abban, hogy egy ilyen beijedt, gyenge kisfiút jól elver, fiz éppen olyan, mint hogy a Schmidt Karcsi folyton bántja a Bucsek Dodót a házunkban. Nagyon meglepett, hogy Schmidt Karcsi jutott eszembe Janiról. Persze, nem vallottam be neki, hanem egyre csak azt mondogattam, milyen jól elkergette a Münczöt, s hogy az egy milyen kis hülye.

Jani másnap a bandának is elhencegett Müncz megfutamodásával: „Csak ránéztem, srácok! Bizisten, csak ránéztem és úgy elpucolt, mint egy ürge!” – és állandóan engem hívott tanúnak. Minden második szava után bizonyítanom kellett, hogy nem hazudik.

A főhadiszállás előtt, a sárguló fűben heverészett az egész banda.

Lustálkodtunk, egyikünknek se volt kedve játszani. Ezen a napon Csuliék se jöttek át csatázni, bizonyára ők is lustálkodtak valahol a nagy melegben.

– A zsidók mind gyávák – mondta az egyik fiú. – Ha rájuk kiált az ember, rögtön összezsínálják magukat.

Ezen neveltünk, csak Jani nem nevetett.

– Utálok a Münczöt – szólt töprengő arccal, mintha hosszú gondolkodás után sütötte volna ki. – Nem tudom, miért, de utálok. Ha meglátom az osztályban, mindig szeretnék belérúgni.

Jani egy osztályba járt vele. Mind a ketten negyedikesek voltak.

– Én is utálok – mondta Csörnyei, a dobos. – A Müncz bűdös. Egy padban ültem vele, és mindig szagoltam, hogy milyen bűdös.

Egy szőke kisfiú szólt közbe, akit Mikinek hívtak.

– Nem is bűdös – ellenkezett. – Én is ültem vele egy padban.

Csörnyei dühös lett.

Szemüvegén keresztül meresztgetni kezdte a szemét, és sziszegett.

– Igenis, bűdös! Libaszagú! Ha tudni akarod, minden zsidó libaszagú!

– Úgy van – szólt közbe Verebély Tomi, aki nagyon szeretett fontoskodni. – A zsidók folyton libát esznek. Azért is hívják őket libásoknak.

– Az lehet – mondta a szőke kisfiú. – De Müncz nem bűdös. Nem igaz, hogy bűdös.

– De véded! – nézett rá ferdén Jani. – Talán te is zsidó vagy, Miki egér?

Néhányan nevettek, a szőke kisfiú zavarba jött.

– Dehogyan védem – mondta, és a füle tövéig elpirult. – Hát, érdekel engem? Lehet, hogy tényleg bűdös... Mit tudom én?

„Stein egyáltalán nem bűdös – tűnődtem el. – A mamája se az. Schmidt Karcsi meg nem zsidó, és mégis bűdös. Azért bűdös, mert kövér, izzadós, és nem szeret mosakodni. Mindig veszekszik is emiatt a papája.”

Biztos voltam benne, hogy azok bűdösek, akik nem mosakodnak rendesen. Ha valaki zsidó, és rendesen megmosakszik, fogat mos, hiába zsidó, mégse bűdös.

Csodálkoztam, hogy ez nem jut a többiek eszébe, és szerettem volna megmondani nekik. De ha együtt volt az egész csapat, én mukkanni se mertem. Szerettem meghúzódni csendben, ne is lássanak, észre se vegyenek. Nehogy egyszer csak eszébe jusson egyiküknek, és azt mondja: te még iskolás se vagy, mit keresel köztünk?

Így hát hallgattam.

Ők már egészen másról beszélgettek. Arról beszélgettek, hogy a zsidóknak görbe orruk van, fekete hajuk és szakálluk, és ezért hasonlítanak úgy az ördögre.

– Mondjátok – kérdezte ekkor Csörnyei, és izgatottan felkönyökölt a fűben. – Igaz, hogy *ezeknek* levágják a pöcsét?

A többiek nyerítve nevetni kezdtek, én meg elpirultam, mert ez a szó csúnya volt, s Janitól tudtam, hogy mit jelent.

Csörnyei megint dühös lett. Azt hitte, hogy rajta nevetnek. Mérgében sírós hangon ismételte:

– Igenis, aszongyák! Igenis, aszongyák!

Verebély Tomi megigazította szépen elválasztott haját, mert ő nemcsak fontoskodó volt, hanem ficsúr is (így is csúfoltuk), és nagyon felnöttesen magyarázni kezdett:

– Igen, ezt én is hallottam. A papám mesélte, hogy *ezeknél* nincs keresztelő, mint nálunk, hanem, amikor megszületik a gyerek, akkor levágnak a ... farkából.

Verebély ezt olyan finoman, szemérmesen mondta, hogy megint kitört a nevetés. A fiúk vihogtak, gyömöszölték egymást. Nagyon tetszett nekik a beszélgetés.

– Nézzétek! – kiáltott fel hirtelen Jani, és a sorompók felé mutogatott.

Ljuben bácsi és Müncz jött át éppen a sorompón. Müncz valami kosarat cipelt, ami igen nehéz lehetett, mert alig bírta, és a kosár széle a bokáját verdeste. Talán krumpli volt a kosárban, nem tudtuk megállapítani. Ljuben bácsi ezúttal is pipázott. Azután barátságosan rávert Müncz fenekére, és láttuk, hogy elindul a kocsma felé.

Már attól is leesett az állunk, hogy Ljuben bácsi Münczcel sétál, hát még attól, hogy beszélget is vele. Hiszen velünk szóba se áll, ránk se hederít soha!

Csak egyedül Jani nem csodálkozott.

– Most mindjárt megtudjuk, hogy tényleg van-e pöcse? – morogta, azzal tölcserít formált a tenyeréből és elrikoltotta magát: – Müncz! Gyere ide! Ne félj, nem bántunk. Naaaa, isten bizony...

Müncz ránk bámult, habozott. Majd a másik kezébe vette a kosarat, és hozzánk bandukolt. Ijedt is volt, de kíváncsi is, hogy mit akarunk tőle?

– Szervusz – mondta Jani és ránk kacsintott. – Na, ne gyulladj be – nézett aztán mindjárt Münczre –, most nem bántunk. Tedd le a kosarat.

Müncz engedelmesen letette a kosarat, de mukkanni se mert. Hol egyikünkre, hol másikunkra kapta a tekintetét. Olyan szerencsétlenül álldogált ott, hogy kínomban lesütöttem a szememet.

„Haza kéne menni – gondoltam. – Nagyanya már biztos befejezte a munkáját, és mesélne nekem.” Egyszerre kimondhatatlan vágyat éreztem, hogy odabújhassak hozzá, és kérleljem, meséljen valami szépet.

– Csak nem félsz, Müncz? – hallottam Jani hangját. – Mi farkaskölykök vagyunk – mondta ünnepélyesen. – A farkaskölyök nem bántja a gyengébbet.

Müncz semmit se szólt. A fiúk is hallgattak, lélegzetviszsafojtva várták, mi sül ki ebből.

– Húzd le a nadrágodat! – mondta Jani. – Meg akarjuk nézni, hogy van-e pöcsöd?

A fiúk megint vihogni kezdtek, kényszeredetten csapkodták a combjukat.

Csak a szőke Miki ellenkezett rémülten.

– Ne, azt ne! Jani, azt ne!...

– Csend! – kiáltotta Jani, s nagyon parancsoló volt, mint egy vezérhez illik. – Na, húzd le a nadrágodat, Müncz!

A szemem sarkából pillantottam oda.

Müncz mozdulatlanul állt, csak éppen a szája reszketett egy kicsit. Azután gyöngén, szinte habozva megrázta a fejét.

Jani türelmetlenül toppantott.

– Nem lesz semmi bajod, te buta! Hát, nincs abba semmi. Vagy talán igaz, hogy neked nincs is?

Most már senki nem nevetett. A fiúk lassan, éhes kíváncsisággal körülfogták Münczöt.

– Naaa, húzd le – mondták kérlelően. – Nincs abba semmi, igazán...

– Ha akarod, mi is megmutatjuk a magunkét – mondta az egyik kisfiú.

„Én nem mutatom meg” – gondoltam.

A puszta gondolatra is elszégyelltem magam. Anyu meg Apu előtt is szégyellem, hát még idegenek előtt.

Müncz egyszerre csak sírni kezdett.

– Bóg – szólt valaki utálkozva.

Mereven magam elé néztem.

„Úgy látszik, ő is szégyelli magát” – villant az eszembe. Furcsa volt, hogy egy zsidó kisfiú pontosan ugyanazt gondolja, amit én. „Majd jól megverik” – gondoltam kárörvendve. De ekkor, furcsa mód, keresztapa pillantása jutott az eszembe. Milyen különösen nézett rám, amikor azt mondtam, hogy utálok a zsidókat! Mi lehetett az oka? Bizonytalanul éreztem magam. Szerettem volna elmenni, de kíváncsi is voltam. Vajon mi lesz ebből az egészből? „Jó volna láthatatlannak lenni” – gondoltam.

Amikor felnéztem, Verebély és Csörnyei Müncz háta mögött álltak. Éppen a karját csavarták hátra.

Müncz nem védekezett, de egész testében remegett, és fájdalmasan verdestek a szempillái. Valamit motyogott, talán azt mondta: „Engedjete el..De egészen halkán szólt, nem lehetett érteni.

– Na, ki akarja megnézni először? – kérdezte Jani harsányan, de közben megcsuklott a hangja.

– Ne, ezt ne! Ezt ne! – hebegte a kis szőke Miki, és fehér volt az arca.

A töltésen éleset fütyült egy mozdony.

– Gyávák vagytok – kiáltotta Jani magas gyerekhangon.

– Hát, majd megnézem én!

Vonat zakatolt el a fejünk felett. Dübörgése minden más hangot elnyomott.

Láttam, Jani lehajol, és lehúzza Müncz nadrágját.

De mielőtt az alsónadrágját is lehúzhatta volna, Müncz hirtelen felüvöltött, és kitépte magát őrzői kezéből. Azt hittem, most mindjárt elszalad. De nem szaladt el, tapodtat se mozdult, csak a szeme volt csupa rémület, és a nadrágját próbálta visszaráncigálni.

– Meg kell ruházni – mondta dühösen Csörnyei.

Jani a fejét rázta.

– Nem lehet. Megígértük neki, hogy *most* nem verjük el. Farkaskölykök vagyunk, megtartjuk a szavunkat. – Váratlanul gonoszul elvigyorodott és rám nézett. – Gyere ide – mondta. – Te nem vagy farkaskölyök. Ruházd meg te.

Rémülten bámultam rá.

– Én még kicsi vagyok – suttogtam.

A fiúk vihogtak, tetszett nekik az ötlet.

– Ruházd meg te – mondta Jani. – Ha vissza mer ütni, palacsintát csinálunk belőle.

„Én utálok a zsidókat – gondoltam magamban. – A világon minden bajt ők csinálnak.”

De megint eszembe jutott keresztapa tekintete. Vajon miért nézett rám olyan furcsán? Annyira gyötört ez a gondolat, hogy be kellett hunynom a szemem.

– Na, mire vársz? – hallottam Jani türelmetlen hangját. – Talán bejeddél?

A fiúk közül néhányan nevetni kezdtek. Nem szerettem, ha kinevetnek.

– Ne félj tőle – bátorított egyikük. – *Ez zsidó.*

„Zsidó” – mormogtam magamban. Keresztapa különös tekintete rémlett fel ismét. Ettől forró lett a fejem.

Müncz behúzott nyakkal állt előttem, és bután pislogott. Ketten is fogták őt. Csodálkozva láttam, hogy alig nagyobb nálam.

„Zsidó” – gondoltam ismét.

És hirtelen arcul köptem.

Nem tudom, hogy jutott ez az eszembe.

Azután másodszor is leköptem.

A fiúk nagyon nevettek.

– Klassz srác vagy!

De én nem néztem rájuk. A földre szegeztem a tekintetemet. Csupa tűz, láng volt a fejem, enyhe szédülés fogott el.

„Megint beteg leszek – gondoltam. – Beteg leszek, és nagymama mesélni fog nekem. Jó lesz...”

Jani állt előttem. Komolyan nézett rám.

– Meg fogod kapni az ezüst vitézségit – mondta.

A kerítés hasadékán bújtam be a kertbe.

Már alkonyodott, lehűlt a levegő. A borok levelein esti harmat gyöngyözött. Mezítláb voltam, napozóban, fáztam egy kicsit. Fehér napozóm csupa piszok volt, s én magam is fülig maszatos. Ha az ember egész nap játszik, rohangál, labdázik, nem csoda, hogy bepiszkolódik. Már csak emiatt is jobb alkonyaikor hazajönni. A sötétben kevésbé látszik, hogy szutykos vagyok, és nagymama, aki kicsit vaksi, ilyenkor nem veszi észre, és nem sopánkodik miatta. Nagymama előtt, igaz, akár titkolni se kell, ő csak nevet a dolgon. Maszat Ferkónak nevez, vagy Szutyok Petinek, s miután jól összecsókol, beleállít a nagy, barna lavórba, és a jó meleg sparherd mellett alaposan lecsutakol. Vele még mosakodni is érdekes. Közben ugyanis remekül elbeszélgetünk. Elmesélem, merre jártam, mit csináltam egész nap, és azon ő nagyokat nevet.

Ma aztán sok mesélnivalóm lesz!

Kihalásztam a zsebemből az ezüstsínűre festett, lapos kavicsot, a kitüntetést és –

ki tudja már, hányadszor? – büszkén meggusztáltam.

Eközben Borzas került elő valahonnan. Egyszerre csak ott állt előttem, farkát csóválva, kíváncsian nézett rám.

– Szervusz – biccentettem neki kissé leereszkedően, és rögtön megmutattam a kavicsot. – Tudod-e, hogy milyen bátor vagyok én? Látod ezt, te buta? Ez a nagy ezüst... Nem hitted volna, hogy ilyen hős vagyok, ugye?

Borzas félrehajtotta a fejét, nyelvét leffegtette, és nyájasan bámult rám.

– Bizony – folytattam kidüllesztett mellel –, kisfiú vagyok, iskolába se járok még, de már megkaptam az ezüst vitézségit. Na, mit szólsz hozzá, te buta?

Borzas semmit sem szólt, mert a pulikutyák, sajnos, nem tudnak beszélni, és dicsérni se tudják az embert. De arra gondoltam, hogy az óvodában egész más sorom lesz, ha elmesélem a dolgot. Először Esztkének mesélem el, mert őt még mindig szeretem, utána pedig Elza néninek, aki bizonyára szörnyen megdicsér majd a többiek füle hallatára, és azt mondja: „Nem is olyan félénk ez a Novák. Nem ijedt be a zsidó gyerektől se.” Ebédkor majd a Führer képe alá ültetnek, a külön díszasztalhoz, ahol mindig azok a gyerekek ehetnek, akik aznap jók voltak, vagy valami különleges cselekedetet hajtottak végre. A játékszobában pedig beleülhettek a gyönyörű, piros autóba, dudálva száguldoztak fel-alá, és elgázolhatom az undok Kautzkyt.

Gyönyörű volt erről ábrándozni, álmodni se lehetett volna szebbet. A kavics pedig ott fénylett, ragyogott a markomban, és az se rontotta meg az örömet, hogy a festék kissé már leolvadt róla, és összemaszatolta a kezem.

„Igen – gondoltam –, Déness doktor bácsinak teljesen igaza volt. Ragályos betegség után bátrabb és erősebb az ember.”

Fütyülgettem kicsit és megsimogattam Borzas fejét.

– Nemsokára az arany vitézségit is megkapom. Majd meglátod! Pedig az csak Janinak meg Verebélynek van az egész csapatban! Akkor bámulhatsz majd, ha azt is megkapom!...

Arra gondoltam, hogy hiába vagyok kicsi, mégis igazi, nagy hős válik egyszer belőlem. Attila, Csaba vezér vagy Botond, akikről nagyapa szokott mesélni. Vagy, ki tudja, olyan leszek talán, mint Dugovics Titusz. Münczcel együtt levetem magam a várfokról, és rólam is festenek majd egy képet.

Már csaknem teljesen besötétedett.

Az utcán felgyulladtak a lámpák, és a hajólámpa is égett a verandán. Sárga fényénél nagyanya tett-vett, vacsorára terítette az asztalt. Szél kezdett fújni, fölzúgtak a fák, suhogtak a bokrok. A szél valami furcsa illatot is hozott, erős, édes illatot, amitől szomorúnak kell lenni. „Ez már őszi szag – búsultam el. – Itt az ősz, nemsokára hazavisz anyu...”

Zsebre dugtam a kavicsot, és odaszóltam Borzasnak.

– Gyere kutyus, menjünk nagyanyához.

Végigbaktattunk a kerti úton, és a veranda feljárójánál megálltunk.

Nagyanya egyedül volt a verandán. Csörögtek a tányérok, az evőeszközök, és ő csendesen dűnnyögött magában.

„Biztosan éppen engem szid – kuncogtam. – Haragszik, hogy ilyen későn jövök haza. De ha meglátja a kitüntetést, hogy fog álmélni!”

Egy pillanatra átvillant rajtam: hátha nem fog álmélni? Hátha örülni se fog? Nem szereti, ha verekszem vagy rosszalkodom. De azután azt motyogtam magamban: „Zsidót bántani nem rosszalkodás.” Ezt mindenki mondja. Mondja nagyapa, Fräulein

Elza, de mondják még a gyerekek is az óvodában, akik minden nap versenyt dicsekszenek, hazudoznak, hogy milyen csúnyákat kiáltanak a zsidóknak az utcán. Csak egyedül keresztapa haragudna, mert ő nagyon furcsa, ha zsidókról beszél neki az ember. Az a különös, érthetetlen tekintete ismét az eszembe jutott, de gyorsan elhessegettem magamtól. „Majd megfőzöm nagyanyát, hogy ne árulja el neki.”

Rákacsintottam Borzasra, és lábujjhegyen fellopakodtam a lépcsőn. Azután hirtelen nagyanya elé toppantam, megöleltem, és borzasztó sok csókot adtam a ruhájára.

– Te rosszcson! – kiabált rám, és zsörtölődve igyekezett eltolni magától. – Eridj innen, te rosszaság! Hol csavarogtál ilyen soká?

Borzas ugatott és ott ugrándozott körülöttünk, én meg teli torokból ordítottam: „Tá-riadó! Tá-riadó!”

Végül Borzas meg én, közös erővel, ledöntöttük nagyanyát az egyik székbe, diadalmasan körüláncoltuk, majd odabújtam hozzá.

– Nagyanya, én úgy szeretlek! – suttogtam lelkesen. – Én olyan borzasztóan szeretlek! Nézd, mit kaptam! Milyen nagy kitüntetést kaptam!

– Menj csak, eredj csak, te hízelkedő – morgott, de már nevetett is, és megnézte a kavicsot. – Hiszen ez a nagyezüst! – örvendezett. – Ej, be szép! Miért tüntettek ki, Borka?

– Mert hős vagyok – düllesztettem ki a mellem, és sietve helyet foglaltam nagyanya ölében. – Mert olyan igazi hős vagyok, hogy az egész csapat tisztelgett nekem. Beírták a nevemet a Nagykönyvbe is, és közben kibontották a zászlót, pergett a dob. Azt írták bele a könyvbe: „Novák Gábor ma hőstettet csinált. Ezért kitüntetem az ezüst vitézségivel. Endródi János tábornok úr.” Bizony, ezt írták bele. Szóról szóra! Jani olvasta fel nekem.

Nagyanya mosolygott, és megsimogatta a hajamat.

– De hiszen te még olyan kicsi vagy.

– Nem is vagyok *olyan* kicsi – feleltem sértődötten. – És különben is. Botond is kicsi volt, de milyen nagy hős!

Nagyanya elnevette magát, de a fejét rosszállóan csóváltgatta.

– És az a Botond is ilyen Szutyok Peti volt? A Botond is úgy nézett ki, ha hazament, mint egy kéményseprő?

– A hősök össze szokták piszkítani magukat – jegyeztem meg óvatosan.

– Az igaz – bólíntott nagyanya. – A hősök bepiszkolódnak a csatában meg a sok verekedésben ... Remélem, te nem verekedtél? – pillantott rám görbén.

Méltatlankodva ráztam a fejem.

– Én nem verekedtem, csak köptem.

Csudálkozva bámult rám.

– Köptél? Mi a csudának köptél?

– Mert kellett. Éppen ez volt a hősiesség.

Nagyanya szemei egészen kikerekedtek, annyira álmélgodott. Nekem meg borzasztóan tetszett, hogy álmélgodik, hogy el nem tudja gondolni, miért kellett köpnöm. Kuncogtam magamban.

– Igen, valakit le kellett köpni – mondtam büszkén. Nagyanya összecsapta a kezét, ijedten nézett rám.

– Te Borka! Te leköptél valakit? És nem is szégyelled magadat?...

Csak nevettem és kalimpáltam a lábammal. Borzas ugatni kezdett. Azt hitte a buta,

hogy őt akarom megrugni.

– Zsidót köptem le – hencegtem. – És zsidót leköpni nem rosszalkodás. Egyszer a Kautzky is leköpött az utcán egy zsidó kislány. Mindenki nagyon nevetett az óvodában.

Nagyamama nem szólt. Újra megnézte a kavicsot.

– És ki volt az, akit leköptél? – kérdezte még mindig hitetlenkedve.

Már nem volt jókedvű. Csöppet sem volt az.

– A Münczöt köptem le – mondtam csendesebben. Nem értettem, mitől szomorodott így el nagyanya. – Azt a csúf, vörös kislányt, aki Janival jár egy osztályba.

Szomorúan nézett rám. Éppen úgy, mint máskor, ha rossz fát teszek a tűzre.

– Miért csináltad ezt, Borka?

– Mert kellett – makacskodtam, pedig már meg voltam szeppenve kicsit.

A sárga fény éppen az arcába hullott. Fáradt volt és szomorú. Elszorult a torkom.

– Mert kellett – mondtam. – Meg akartuk nézni, hogy Müncznek van-e fütyülője? Verebély azt mondta, hogy a zsidó gyerekeknek levágják a fütyülőjét, és nincs nekik... De a Müncz nem akarta engedni, és erre a fiúk lefogták, és én leköptem őt, mert nagyon haragudtunk rá, hogy olyan buta és gyáva, hogy még a fütyülőjét sem meri megmutatni.

Nagyanya felsóhajtott, és letette az asztal sarkára a kavicsot.

Gyorsan elvettem, és zsebre akartam dugni.

– Gábor – szólított meg ekkor valaki. – Mutasd csak azt a kitüntetést.

Ettől a hangtól úgy megijedtem, hogy azt hittem, rögtön meghalok.

Keresztapa állt az ajtóban, a hátunk mögött.

A falnak támaszkodva cigarettázott. Arca homályban volt, de jól láttam, hogy a szeme haragosan csillog.

„Mindent hallott – gondoltam rémülten. – Itt állt, és mindent kifülelt. Akkor jöhetett ki, amikor Borzas ugatott ...”

Lecsúsztam nagyanya öléből, lehorgasztott fejjel álldogáltam.

– Na mi lesz? – szólt keresztapa fenyegetően, és összeszűkül a szeme.

Hirtelen előrelépett, és olyan durván szorította meg a kezem, hogy a kavics kihullott belőle, s én fájdalommban felkiáltottam.

– Ne bánts! – mondta nagyanya ijedten. – Tibor, engedd el.

– Vedd föl! – parancsolta keresztapa.

Csupa düh volt az arca.

Behúztam a nyakam, rémülten vártam, hogy pofon üssön.

Felvettem a kavicsot, és reszketve odaadtam neki.

Egy pillantást vetett rá, azután ismét engem fürkészt. Tekintete szúrós volt, keskeny ajkát összeszorította. Ilyen félelmetesnek soha nem láttam még.

„Nem kellett volna elmondanom” – gondoltam. Eszembe jutott, hogy anyu néha azt mondja: aki igazat mond, annak betörik a fejét. Ezt apunak szokta mondogatni, és sír. Apu pedig olyankor borzasztó dühös lesz, és kimegy a szobából. Néha még az ajtót is bevágja maga után.

Ijesztő csend volt.

Nagyanya megszeppenve hol keresztapára, hol rám nézett, és nem mert szólni. Még Borzas is odébb ódalgott, olyan szörnyű volt ez a csend.

„Meg fog verni – gondoltam ismét. – Vagy beárul anyunak, és majd ő ver meg. Igen, keresztapa szereti a zsidókat ... Ebben már egész bizonyos voltam. Ezért nézett rám olyan különösen a múltkor is.”

Nem mertem rápillantani. A csizmáját néztem. Csillogó fényesre tisztított csizmája volt. Úgy éreztem, hogy egy ilyen csizma nagyon ijesztő dolog. Azután ez a csizma megmozdult, finoman csikordult – keresztapa odébb lépett.

Féloldalt állt nekünk, a lámpafényben ismét megnézte a kavicsot. Majd egy kurta, gyors mozdulattal kihajította a kertbe.

– A kitüntetés! – jajdultam fel és sírva fakadtam.

– Hallgass! – mondta és fenyegetően végigmért. – Ki se merd nyitni a szádat!

Hirtelen olyan kétségbeesetté vált az arca, hogy elbámultam, és a sírás is elakadt bennem.

– Te hülye kölyök – mondta tompán, és bement a házba.

Nem úgy vacsoráztunk, mint máskor.

Én előbb ettem, nem vártam meg se nagyapát, se keresztapát. Csak nagyanya üldögélt az asztalnál mindvégig szótlanul, ijedten. Néha, csak lopva simogatta meg a fejem, mintha attól félne, hogy keresztapa észreveszi, és megszidja. Halkan, szemrehányóan sugdosta a fülembe:

– Látod, mit tettél? Hogy elszomorítottad keresztapát!

És simogatta a fejemet, nézett rám ijedten.

Azután bevitt lefeküdni. Csókokkal halmozott el, vigasztaló szavakat suttogott a fülembe. Amikor átmentünk a sötét ebédlőn, láttuk, hogy keresztapa az ablaknál áll, cigarettázik, és kibámul a kertbe. Magas, szikár alakja szinte megmerevedett.

De én nem sajnáltam őt, haragudtam rá. Annyira haragudtam, hogy a gyűlölettől gombóc nőtt a torkomban.

„Nem baj – suttogtam az ágyban, a sötétbe. – Holnap úgyis megkeresem a kitüntetést, és legközelebb is leköpöm a Münczöt. Minden zsidót le fogok köpni ezentúl...”

Nehéz volt a lelkem a keserűségtől és a haragtól. Olyan nehéz, hogy szempillantás alatt elaludtam.

De valami mélyen mégse alhattam, mert egyszerre csak fölébredtem.

Valami fölébresztett. Úgy rémlett, valami zaj. De bárhogy füleltem, semmi zaj nem hallatszott. Csak a falóra ketyegett, a bútorok roppantak meg, és az ablak előtti akácfa susogott rejtelmesen. Majd a padló is megreccsent hirtelen, és erre rémülten megmarkoltam a takarót. „Valaki jár itt – borzongtam össze. – Valami szellem ...”

A hold alig világított. A szobában szinte teljesen sötét volt. Az ablak előtti fa újra felzúgott, ez a zúgás is ijesztő volt. Gyorsan behunytam a szemem, és számolni kezdtem magamban, hogy ismét elaludjam. Hanem a szél egyre erősebben fújt odakint, zúgott-zúgott az akácfa, és valami a nyitott ablak üvegének vágódott.

„Szólni kéne nagyanyának – gondoltam vacogva. – Be kéne hívni őt, hogy csukja be az ablakot...”

Kótyagos volt a fejem, s úgy éreztem, a következő pillanatban beugrik valaki az ablakon.

– Nagyanya! – nyögtem fel a takaró alatt.

És akkor, szinte egészen közelről, nagyanya hangját hallottam.

Nem értettem, mit mond, de egészen biztosan az ő hangját hallottam. Az ő tompa,

kissé rekedtes, mély hangját.

– Nagymama! – suttogtam. – Hol vagy, nagymama?

Kiszálltam az ágyból, és tétován az ablak felé indultam.

Megint szólítani akartam, már hangosabban szólítani, amikor egy éles, szinte kiáltó hang megakasztott.

– Ebből elég volt! – mondta ez a hang. – Untig elég! Akár tetszik, akár nem, torkig vagyok az egészszel!

„Ez keresztapa – szeppentem meg. – Jaj, Istenem, ez ő!”

Megismertem nagymama hangját is.

– Hallgass! – sivitotta. – Hát elment a jódolgod? Egy magas rangú katonatiszt... egy alezredes így beszéljen? ...

– Psss! – csitította őket nagymama. – Fölébresztitek a gyereket.

Az ablakhoz surrantam, és kilestem rajta.

A verandán beszélgettek. Négyen voltak ott. Nagymama, nagymama, Tibor bácsi és anyu. Igen, anyu is ott ült közöttük.

Ez kellemetlenül lepett meg. Vajon miért jött ide ilyen későn? Csak nem akar hazavinni? Csak nem azért jött, hogy elvigyen magával? ...

Dobogott a szívem, alig tudtam megnyugtatni magam.

„Nem, ez nem lehet – mondogattam. – Ilyen későn nem keltenek fel és nem visznek el. Anyu biztosan csak azért jött ilyen késő este, mert gépelni volt valakinél...”

A verandán keresztapa ekkor rágyújtott.

Az öngyújtó fellobbanó lángjánál egy pillanatra élesen láttam az arcát. Idegen volt, sovány és fáradt. Mintha megöregedett volna. Eszembe jutott, hogy este, előttem változott ilyenné az arca, s akkor elbámultam a csodálkozástól. „Hát még mindig rám haragszik?” – keseregtem magamban.

Felkelt a székről, és egészséges kezében tartva a cigarettát, járkálni kezdett fel-alá. Kékes füstfelhő lebegte körül. Csizmája minden lépésnél halkán ropogott.

– Igen – mondta csendesesen, mintha csak magával beszélgetne –, így beszél egy alezredes. Csakugyan, ez elég meglepő. Én se hittem volna soha. – Megállt, rámeredt a többiekre, és kezével kört rajzolt a levegőbe. – Ez az ördögi kör, amiben élünk, valamennyiünket körülzárt. Ebbe a körbe zárva, többé nem lehet reménykedni. Se reménykedni, se ostobaságokat beszélni országgyarapításról, magyar feltámadásról és legkevésbé a becsületről. Ez már csak egy kavargó örvény, fülsiketítő zenebona! Ebből már nincs kiút! Néha úgy érzem, mintha egy pokollabdát dobálnának körülöttem. Ezt a labdát néha én is elkapom, továbbhajítom. Pocséknak érzem magam. Precízebben: hitvány, gyáva pocséknak, aki a legpocsékabb kör kellős közepében üldögél, és alávalóan siralmasan járkál körbe-körbe.

– Nem szoktam meg, hogy így beszélj – mondta újra nagymama. Fehér vászonruhában üldögélt, szalmakalapban, s most a kalapot izgatottan lekapta, és homlokát, kopasz fejét kezdte törölgetni. – Még egy... egy zsidó sem mond ilyeneket! – kiáltott suttogva. – És te, az én fiam!... az én büszkeségem!...

Keresztapa szívott a cigarettából, és mereven nagymamára nézett.

– Hát szokja meg! – mondta szárazon. – Ez a legkevésőbb, amit meg kell szoknia! Pocsék nemzet lettünk, gerinctelen, puhány náció! Ennyi önérzetünk nincs – és itt pattintott az ujjával. – De nekünk magunknak ezért még nem kell pocsékokká válnunk! Ennyire azért már ne legyünk hazafiak, apám!

Nagyapa nem szólt, elfordította a fejét.

– Hát tényleg nem érti? – kérdezte hirtelen nagyon mélyen, keserűen keresztapa. – Hát tényleg nem ért és nem lát semmit? Hát a tetőnek kell beomlania, hogy végre észrevegyen valamit?

– Hallgass – szólt nagyapa. – Nekem ne mondj ilyeneket. Hallgass.

Láttam, egymásra néznek s azután mind a ketten elfordítják a fejüket. Nagyapa arcát nem láthattam, mert háttal ült nekem. Keresztapáét tisztán láttam. Összeszorította a száját, és mozdulatlan arccal állt.

Ekkor anyu nagyapára nézett.

A lámpafényben különösen sápadtnak látszott, és úgy rémlett, remeg a szája.

– Apa, kérem. Nagyon kérem... mos t ne, ne vitatkozzunk ezen...

– Nocsak! – fortyant fel nagyapa – Talán le akarsz torkolni? Már te is belém akarod fojtani a szót? Hát csak hallgass! Neked aztán igazán hallgass a neved, lányom! Ez az egész a te lelkesed szárad!

Nagyanya nyugtalanul pillantott az ablak felé.

– Fölébred – szólt gyöngye hangon. – Csendesebben, mert fölébred ...

– Nem érti! – mondta keresztapa kétségbeesetten. – Nem érti! Ö, egy szót sem ért az egészből. Apám, hát szedje össze magát! Kérve kérem! Ami ma ezzel a gyerekekkel történt, az katasztrófa! Tragédia! Mindannyiunk rettenetes felelőssége! Hát mit akar? Csak azt árulja el: mit akar? Nyomorékot, lelki beteget, meghasonlott embert? Ezt akar az unokájából, akit szeret?

Megdöbbenve bámultam magam elé.

Csak most értettem meg, hogy rólam beszélnek. Annyira el voltam képedve, hogy hirtelen semmi sem jutott az eszembe.

– Sértegetsz? – kérdezte nagyapa valami nevetséges vékony hangon. – Te ... engem?

– Apa, apa kérem ... – könyörgött anyu, és szinte rimánkodva nyújtotta ki a karját. – Apa kérem, hallgasson meg ...

– Nem érdekel! – sivített nagyapa. – Edd meg, amit főztél! Én könyörögtem neked! Én, az apád! Összetett kezekkel kértelek, hogy nem menj hozzá ahhoz az emberhez!...

– Hallgasson! – szólt keresztapa fojtottan.

Olyan volt ez a hang, mint valami suhintás. Még én is összerezzenem az ijedtségtől.

– Hallgasson! Ezt nem tűröm! – összeszűkülte szeme jéghidegen szegeződött nagyapára. – Vagy talán az unokáját is gyűlöli?!

Azt hittem, nagyapa most éktelen haragra gerjed, és ordítani kezd. De nem ez történt. Furcsa dolog történt. Vonogatni kezdte a vállát, a kalapot félszegen a fejére tette, és kicsire húzta össze magát a székben.

– Jól van, no – mondta szelíden és szipogott. – Hát mit gondolsz te? így kiabálni? Micsoda dolog... – És egész halkán motyogta: – Hiszen én kedvelem Imrét. Semmi bajom vele ... Ő igazán nem olyan, mint a többi...

Erre megint csak fölfigyeltem.

„Mi az, hogy *többi*? – töprengtem el. – Mit jelent az, amit nagyapa mond? Hogy apu nem olyan, mint a *többi*?... És különben is, hogy kerül ide apu? Miért beszélnek róla? Hiszen ő messze van, ő rabságban van ... Vagy nagyapa azt akarta mondani,

hogy apu nem olyan, mint a többi rab? Hogy ő jó ember? De hiszen a többiek is jó emberek ... Ma csak jó embereket visznek el rabnak... Ezt mindenki tudja. Meg kéne mondani nagyapának is...”

Aggodalom szorította el a torkom.

„És miért haragszik anyura, hogy feleségül ment apuhoz?” – egyre jobban fojtogatott valami. „Igen – gondoltam –, nagyapa azért beszél ilyen csúnya gorombán szegény anyuval, mert apuhoz ment férjhez. És biztosan ... biztosan azért ilyen haragos nagyapa ... főleg azért, mert anyu ... rabhoz ment feleségül ...”

Ekkor azonban egészen megdöbbsentem. Annyira megdöbbsentem, hogy még a torkomat szorító érzés is elmúlt.

„Hiszen anyu nagyon rég lett apu felesége. Olyan rég, amikor én még nem is éltem ... és apu akkor nem volt rab..

Egészen furcsa volt. Furcsa és érthetetlen. Csak arra lehet gondolni, hogy nagyapa nem szereti aput. De hiszen azt mondja, hogy szereti. És engem is szeret. Bármilyen utálatos és szigorú néha, nagyon szeret. Ezt jól tudom.

Tanácsstalanul néztem magam elé. A fejem is lassan belefájdult.

– Elfogyott a cigarettám – dörmögte odakint keresztapa –, a fene egye meg ... – Hirtelen megmeredt, az ablak felé nézett.

Riadtan húztam be a fejemet.

„Észrevett – dobbant meg ijedten a szívem. – Most biztos észrevett.”

– Alszik ez a gyerek? – kérdezte gyanakodva.

– Alszik hát – mondta nagyanya gyöngéden. – Alszik a lelkem, mint a tej. Ó, hogy alszik!...

Keresztapa keserűen nevetett.

– Jó neki. – Azután hozzátette: – Egyelőre.

Most csend volt.

Ismét kilestem. Keresztapa már nem fürkészett ide. Leült az egyik székre és maga elé nézett.

– Nem akartam megbántani, apa. Ne haragudjon ... – dünnyögte. – De Imre, amikor elment, azt mondta nekem: vigyázz a fiamra! Óvjad, rejtegesd, bújtasd. Tégy meg érte mindent.

Megint izgalomba jött, ujjaival dobolni kezdett az asztalon.

– De azt nem mondta – csattant fel azt nem mondta, hogy tagadtassam meg vele az apját! Pedig már ott tartunk! Hát ki a felelős azért, ami ma történt? Hogy leköp egy gyereket, mert zsidó, és büszke rá? ... Hát eddig fajult a dolog! Sikerült beléjecsöpögtetni ezt az undok mérget. Nos, ki a felelős?

– Tibor! – kérlelte nagyanya szelíden.

Keresztapa hallgatott, mereven nézett maga elé.

– Hát persze. A német óvoda az oka. „Zsidót leköpni nem rosszalkodás...” A német óvoda az oka. De vajon ki protezsálta be oda? Én! És ha nem protezsálom be? Hát itt? ... Itt, magánál, apám, itt, ebben a házban nem ugyanazt hallja? Nem ugyanazt hallja éjjel-nappal, szüntelen?

– Én ezt nem akartam – motyogta nagyapa. – Esküszöm neked, csak azért tettem ... No, nem mondom, a zsidóságot ki nem állhatom ... De én csak azért tettem, hogy a gyerek még álmában se sejtse ...

„Mit? – szinte felkiáltottam, és két marokkal ragadtam meg a párkányt. – Mit ne

sejtsek?...”

De odakint most csend volt. Hallgattak.

Lehorgasztottam a fejem.

„Mennyi titok – gondoltam szomorúan. – Milyen rossz ilyen kicsinek lenni, és ennyi titok közt élni. Csak egy kicsit lehetnék nagyobb...”

– Nem tudom – szólalt meg keresztapa. – Én már nem tudom, mi a helyesebb. Amikor ma este elmesélte ezt a dolgot, és büszkén megmutatta a kitüntetését, egyszerre elfogott a tehetetlen düh és kétségbeesés. De hát elég ez az üdvösséghez? Lehet tehetetlennek és tisztességesnek lenni egyszerre? És vállalni még a felelősséget is? Hát nem! Ez így nem mehet tovább!

Anyu lehajtotta a fejét, sírni kezdett.

Ettől nekem is kaparni kezdte valami a torkomat. Titok lappangott itt, amit nem érthettem, amiről sejtelmem se volt, de éreztem hogy ez a titok szörnyű titok lehet.

Anyu sírt és azt mondta:

– Én ezt nem bírom tovább. Nem bírom idegekkel. Ez a gyerek már gyűlöl engem. Hiszen ő már sokat ért, sokat érez... A múltkor azt mondta: én rossz-szívű vagyok, és nem engedném be az apukáját, mert rab... – Felcsuklott és keresztapára nézett: – Mit tegyek? Mondd meg, mitévő legyek? Az óvodából nem akarom kivenni. Ott biztonságban lesz. Engedjem meg, hogy zsidó gyerekekkel barátkozzon? De azt nem szabad ...

– Nem – mondta keresztapa. – Egyiket sem szabad. – Hallgatott, majd hirtelen anyura pillantott: – Be kell vallani neki – mondta halkán. – Mindent el kell mondani neki. Szépen, okosan ...

– Nem! – kiáltott fel anyu rémülten. – Ezt nem lehet! Hiszen még gyerek! Istenem, hiszen ötéves... még csak ötéves...

„Mit kell elmondani nekem? – motyogtam. – És miért van anyu ennyire megijedve? Hát mi történt? Valami rossz történt talán?”

– Meg kell mondani – ismételte keresztapa, de anyu csak zokogott, rázta a fejét és azt mondogatta:

– Nem! Nem! Nem!

És ráborult az asztalra, és nagyanya ijedten simogatta.

„Anyu! – suttogtam száraz torokkal. – Anyukám!... Édesanya!...”

– Meg kell mondani – hajtogatta keresztapa kegyetlenül. – Ha Imre hazajön, neki kell megmondania. Tudjon csak meg mindent ez a gyerek. Mindent! Tudja csak meg, hogy félnie kell, hogy rejtőzködni kell. Tudja csak meg, hogy holnapután már az élete is veszélyben lehet. És ha egyszer róla is le akarják húzni a nadrágot, hát akkor tudja, hogy miért akarják!...

Nem emlékszem többre.

Az akácfa hatalmas árnyékára emlékszem csak a fehér falon. Arra, hogy zúg, rettenetesen zúg, zúg a szél. Tépi, cibálja a zsalugáttert. S arra, hogy dideregve húzom össze magam a takaró alatt és azt mormolom: „Nem, nem, nem igaz! Nem igaz!” S hogy fázom, iszonyúan fázom, szinte önkívületben reszketek az ágyban, és arra gondolok, hogy meg fogok halni.

S hiába húzom a fejemre a takarót, hunyom be a szemem, tapasztom be a fülem, ez a szörnyűséges érzés odalopózik mellém, rám telepszik, fojtogat. Valami nem ismert, soha el nem képzelt, soha el nem gondolt borzalmas rémület száll meg, és a lábam felől lassan, lassan közeledik fölfelé.

VI.

Csúf, esős ős lett, mire anyu hazavitt a Körútra. Egész nap vigasztalanul esett, és a napok is vigasztalanul teltek. Öilmos, sötét felhők borították az eget, lomha eső verte a háztetőt, a néptelen gangot, és hosszú, szálkás csíkokat húzott az ablakra.

Az utolsó napokban nagyanyánál meghültem kissé, és ez még nem múlt el egészen. Ezért anyu az óvodába sem engedett el, egész nap otthon tartott, és Vilmának meghagyta, hogy délutánonként fűtsön be.

Vígan ropogott a tűz a nagy, barna cserépkályhában. Ha elvégezte dolgát és a konyhát rendberakta, Vilma mellém telepedett. Anyut vártuk haza, ő azonban már szinte mindennap későn jött meg. Két bácsinál is gépek esténként. Néha szomorkodtam anyu miatt, de nem igazán, csak egy kicsit. Hiszen Vilmával jól megértettük egymást, remekül mulattunk, s olyan hamar elfutott az idő vacsoráig, hogy észre sem vettük.

Odacipeltük a kályhához a kisasztalt, leültünk melléje, és játszani kezdtünk. Főleg társasjátékoztunk, amiben mindig én nyertem, mert Vilma engedte. Vagy kártyáztunk. Fekete Pétert, Csapd le csacsit és Papucsot, de ezekben is mindig én nyertem. És amikor nyertem, Vilma úgy örvendett, mintha legalábbis ő győzött volna. Dicsérte az ügyességemet, az okosságomat, a ravaszdiságomat, és ez – hiába tudtam, hogy ő csal a javamra – mégiscsak jólesett. „Ha igaziból játszana, akkor is én győznék” – vigasztaltam magamat.

Ha pedig meguntuk a társasjátékot, a kártyát, mást játszottunk. Vilma megtanított egy mókás versikére, amit ha csak tehettem, pergő nyelvvel, büszkén szavalgattam:

*Egy, megérett a meggy,
Kettő: feneketlen teknő,
Három: te leszel a párom,
Négy: süt a pék ...*

És mire az ember eljutott tízig a versikében, már számolni is tudott.

A tíz pedig így szólt: *tíz: a te fejed víz.* Így hát anyunak csak kilencig volt szabad számolni. Neki mégsem lehetett azt mondani, hogy a feje víz, hiszen ő anyu, és különben is megsértődött volna.

Apunak persze vígan lehetett volna ezt is mondani. Nagyot nevetne rajta, még a nyakába is felültetne menten. De hát ő nincs itthon. Úgy látszik, egyhamar nem is jön haza. Csak írt, írt. Egyik levele a másikat követte, azt azonban már nem is említette, hogy hazautazik.

„Nem engedik el – gondoltam csüggedten, már ki tudja, hányadszor. – A katonák, meg a rendőrök nem engedik haza...”

Ilyenkor bánatomban sokáig nézegettem a rajzait, újra és újra szemügyre véve mindegyiket, holott már becsukott szemmel is pontosan ismertem őket.

A játékszekrény fölött a fal már telis-tele volt a rajzaival. Ma új levele érkezett, valami csodaszép képpel, már kirajzszögezni is csak úgy tudtam, hogy odatoltam egy széket, és arra álltam fel. Mennyi sok szép kép volt ott! Csupa színessel a Lánchíd, amely mögött hátul a Várat, de a Gellérthegyet is látni lehetett, és a Duna felett éppen

ezüst testű repülőgép szállt, amiben persze én ültem. Ha az ember jobban megfigyelte, tulajdonképpen én vezettem a repülőgépet. De rajzolt villamost is mérges kalauz bácsival és annyi, annyi rengeteg utassal, hogy bele sem fértek a kocsiba, és fejük vagy lábuk kilógott az ablakon; lerajzolta az Országházat meg a mi házunkat is, csak hogy az utóbbi képen két hiba akadt, mert apu kifelejtette a Szabó néni trafikját és a piros postaládát a kapu mellett, én pedig bárhogy bántott is apu feledékenységére – egyik hibát sem mertem kijavítani, mert féltem, hogy elrontanám a gyönyörű képet.

Azután küldött egy csúfolós rajzot is, amiért haragudtam egy kicsit. A képen jókedvű fehér csacsi látszott, és az volt aláírva: „Szervusz, Gabi! Üdvözöllek, testvérem!”

Vilmának a kép roppant tetszett, jót mulatott rajta. Még anyu is elnevette magát, én azonban csöppet sem voltam elragadtatva. Elpirultam és azt mondtam mérgesen:

– Én nem vagyok csacsi! És csacsi testvérem sincs!

– De hát ez nagyon szép csacsi, Gáborka! – kacagott Vilma. – Nézze csak, milyen szép, hosszú füle van! Milyen kedves farkincája! Be szép, kedves csacsi!

– Fehér csacsi se vagyok! – toppantottam. – Különböznék is, ha ez a csacsi az én kistestvérem, akkor apunak a kislánya. Embernek pedig nem lehet csacsi-kislánya.

Vilma az ölébe kapott.

– De bizony lehet. Aj, de még milyen csacsi kislánya lehet! Hát éppen itt van egy, ni! – azzal rám bökött, s bárhogy tiltakoztam, rúgkapáltam, úgy összezsúfolta, hogy szusz is alig maradt bennem. Barátságos délutánok voltak ezek.

Még a riasztóan komor lakás is kedvesebbnek tetszett. Néha akkorákat neveltünk, hogy a porceláncsészék összekoccantak a vitrinben, néha meg szomorkásak voltunk. Vilma mesélt a falujáról, én a nagyanyómnál töltött nyaralásról mesélgettem, sóhajtozva, bánatosan, hogy elmúlt a nyár, és hogy úgy múlt el, mintha csak egy perc lett volna az egész.

Hallgattunk is olykor.

Vilma ezt úgy nevezte: most merengésziünk. Hát merengésztünk, néztük a lassan ereszkedő, szomorú szürkületet. Vilma a kályhához támasztotta a fejét, hosszú, szép copfját fonogatta, és hamiskás mosollyal figyelte, hogy töprengenek.

– Min gondolkodik, Gáborka? – kérdezte csöndesen.

Sóhajtottam, nehéz volt a szívem.

Ha nagyanyára gondoltam, a nála töltött napokra, örökké eszembe jutott az a borzalmas este is, amikor álltam a nyitott ablaknál és hallgatóztam. Nem felejtettem el a félelmet sem, amit akkor éreztem.

– No, Gáborka, kedves – szólongatott Vilma, és meleg tenyerével az arcomat cirógatta. – Bántja tán valami? Hát mitől olyan nagy és szomorú a szeme?

Lágyan, biztatóan mosolygott, és a tekintete gyöngéd volt. Ettől csak mélyebb szomorúságot éreztem. Ujjaimmal a kályha langyos kockáit piszkálgattam, lehorgasztottam a fejemet, és úgy éreztem, hogy sírnom kell.

– Ugye, te szeretsz engem? – kérdeztem, s nem mertem ránézni. – Ugye, te nagyon szeretsz engem Vilma?

Megcsókolta a fejem búbját és nevetett.

– Nagyon, nagyon – mondogatta.

Behunyta a szemét és mosolygott.

– Hiszen nem is szeretek én senki mást... Senki mást, csak a Laci katonát és magát,

Gáborka. Magukat szeretem az egész világon a legjobban.

„Az egész világon” – gondoltam, s ez jó volt.

Megint lehajtottam a fejem, még mélyebbre. A cipőmet nézegettem.

– És ha én... zsidó kisfiú volnék? – kérdeztem, és a nagy fájdalomtól hirtelen alig kaptam levegőt. – Szeretnél akkor is?

Kinyitotta a szemét, és csodálkozva bámult rám. Láttam, egy csepp ijedtség is van a tekintetében.

– Zsidó kisfiú? Ha szaracén lenne Gáborka, szintúgy szeretném akkor is.

– Mi az a szaracén? – kérdeztem gyanakodva.

– Hát... az olyan fekete – mondta Vilma bizonytalanul. – Aki Afrikában lakik ...

Hevesen ráztam erre a fejemet.

– Azok nem szaracénok, hanem négerok – ellenkeztem. – Akik feketék és Afrikában laknak, azok négerok. Keresztapa mondta. Azok borzasztó vadak, és még embert is esznek.

Vilma ismét nevetett, csillogott a szeme.

– Ó, biztos nagyon éhesek szegénykék.

Ez vicces volt, nevettem én is.

Már nem voltam olyan szomorú, mint az előbb.

Vilmára pillantottam és komolyan rázogattam a fejem.

– De én nem is vagyok zsidó kisfiú. Ugye, elhiszed, hogy nem vagyok az? Csak viccből mondtam ... Igen, Vilma, ez nem igaz. Ha tudni akarod, én nemes vagyok. Igazi nemes, nagypapa is megmondhatja. Van egy kutyabőrünk is. És arra a kutyabőrre rá van írva, hogy mi mind valamennyien nagyon előkelőek vagyunk.

– Nahát! – álmélkodott Vilma, és még a kezét is összecsapta. – Én ezt nem is tudtam!

– Pedig ez egészen biztos – mondtam izgatottan. – Mindenki tudja. Egyszer majd megkérem nagymamit, hogy hozza el a kutyabőrt, és mutassa meg neked is.

Vilma ijedt arcot vágott.

– Hiszen akkor én nem is szerethetem magát, Gáborka. Én nem vagyok nemes. Én csak cselédlány vagyok. Maga meg igazi nemes úrfi...

Ettől én is megijedtem. Hiszen mit sem ér az egész, ha Vilma többé nem szeretheti az embert.

– De mi nagyon *kicsi* nemesek vagyunk – mondtam elszontyolodva. – Egészen kicsike kis nemesek. – A kutyabőr is egészen kicsi... és én is kicsi vagyok még ... Én csak ötéves vagyok még ...

– Az más – sóhajtott fel Vilma és gyorsan megcsókolgatott. – ötéves nemeseket persze hogy szabad szeretni...

– És tízéveseket is – motyogtam. – Ha tízéves leszek, ugye akkor is fogsz szeretni?

Ezt Vilma megígérte, én pedig nagy ravaszul mindjárt arra gondoltam, hogy ha tízéves nemeseket szabad szeretni, akkor biztosan húszéveseket is szabad, meg felnőtt nemeseket is szabad, és akkor Vilma mindig szeretni fog engem. Az nagyon jó lesz. Ha megnövök, én még jobban fogom őt szeretni. Sokkal jobban, mint most. Egyedül csak őt fogom feleségül venni, mert ő minden lánynál szebb és mindegyiknél többet ér.

Azon a napon, amikor mindezt megbeszéltük, egyszerre aggódni kezdtünk anyuért.

Aznap olyan sokáig nem jött haza, hogy mind a ketten megijedtünk. Fél kilencre,

kilencre rendszerint hazavetődött, de most már tíz óra is elmúlt. Hallottuk, hogy Pintér néni döngve becsapja a kaput. Azután fél tizenegy is elmúlt, egyre kevesebb ablak világított a házban.

Csendben megvacsoráztunk kint a konyhában, majd Vilma lefektetett.

– Aludjon szépen, nemsokára megjön anyukája – suttogta és megcsókolgatott.

Én azonban nagyon friss voltam még, és nagyon izgatott. Éberem figyeltem minden zajra, ami odakintről beszűrődött, de a lift nem zúgott, anyu nem jött. „Hol marad ilyen sokáig? – tűnődtem szorongva. – Csak nem történt baja?” – Eszembe jutott, hogy amikor Günczler bácsinál voltunk és olyan késő este indultunk haza, milyen félelmesek voltak az elsötétített, néptelen utcák. Mindegyik ház a mi lépteink koppanását verte vissza, és már a 8-as villamos sem járt. Amíg ki nem értünk a Körútra, egyetlen emberrel sem találkoztunk. S most ráadásul még a szél is fúj. De még hogy süvít, füttyül a kályhalyukban. És esik az eső. És sötét van ...

Vilma hangját hallottam a másik szobából. Telefonon beszélt.

– Kezitszókolom – mondta kissé ijedten, mert nem tudni, miért, a telefontól mindig megszeppent. – A Novák nagyságos asszony cselédlánya beszél. Nem tetszik tudni, a nagyságos asszony elment már? ...

„Biztos a bácsinak telefonál, akinél anyu gépel?” – gondoltam.

– Nem is volt ott? ... – hallottam ismét Vilma hangját.

Hallottam, hogy leteszi a kagylót.

„Nincs ott – gondoltam ijedten. – Nem is volt ott. Ma el sem ment oda ...”

Hirtelen nagyon fáradt lettem és elaludtam.

Anyu ébresztett fel.

Még éjszaka volt, égett a villany a szobában. Anyu az ágyam szélén ült, nagykabátban, egyik kezén még muffal. Sírt-nevetett örömeiben.

– Gabó – szölongatott, és alig tudott beszélni. – Gabó! Apu hazajött... Érted, kicsikém? Megjött apu ...

Az álom kiröppent a szememből. Szólni sem tudtam.

– Hát mit szólsz hozzá? – nevetett anyu. – Megjött! Hazajött egy napra! Gabókám, édes, kicsi fiam ... – és úgy elkezdett sírni, hogy nekem is sírnom kellett.

„Apu – gondoltam. – Mégse csapott be ... itt van ...”

Lerúgtam magamról a takarót, és kiugrottam az ágyból. Vilma az ajtóban állt és mosolygott.

– Vilma – kiáltottam. – Te már láttad őt?

– Nincs itt – mondta anyu. – Nem itt van. Máshol van...

Máshol? – s úgy álltam, mint akit megütöttek. Nem itt... máshol? ... Nem ide jött?

...

Anyu magához húzott és megcsókolta.

– Nem jöhetett ide – súgta a fülemben. – Hiszen te tudod, ő rab ...

„Nem engedte be – gondoltam kétségbeesve. – Anyu mégse engedte be.”

– Egy bácsinál lakik – suttogta anyu. – Egy mókás, kövér bácsinál, aki holnap eljön érted. Emilke bácsinak hívják. Reggel idejön és elvisz apuhoz.

Hallgattam.

Vilma biztatóan mosolygott az ajtóban. „Vajon most nem csapnak be?” – gondoltam.

– Te már beszéltél vele? – néztem anyura.

– Hát persze – nevetett. – Egész délután és egész este. Azért jöttem ilyen későn, te csacsi. Egyszer csak beállított az irodába az az Emilke bácsi, és rögtön elszaladt velem apuhoz.

Némán bújtam vissza az ágyba.

„Holnap látni fogom” – gondoltam.

Szinte hihetetlen volt.

Anyu pedig még sokáig beszélt. Sírt és nevetett, de én nem figyeltem oda.

A mennyezetet néztem, és arra gondoltam, hogy apu felkap majd, forgat, puszikat ad, és akkor megkérdezem tőle: igaz-e, amit keresztapa mondott?

Egyszerre valami furcsa szorongást éreztem, nagy, heves fájdalmat, és be kellett hunynom a szemem. „Meg fogom kérdezni tőle – gondoltam –, mindent megkérdezek tőle. És megkérem szépen, nagyon szépen megkérem őt, hogy vigyen el magával. Vigyen el, és legyünk együtt rabok abban a messzi faluban. Apuval lenni, vele lenni, még rabnak is sokkal jobb, mint itthon, ahol csak rossz és szörnyű dolgokat hall az ember, és ahol örökké félni kell, hogy a következő percben valami rettenetes dolog történik, valami olyasmi, amit még érteni sem lehet.”

Reggel korán ébredtem.

Anyu még nem ment el az irodába. Ki-be szaladgált és ő is roppant izgatott volt.

– Csodaszép idő van – nevetett rám. Nézd csak, hogy ragyog a nap! Igazi arany ősz – „Arany ősz” – mormoltam.

Ez nagyon tetszett nekem. Kidörgöltem az álmat a szememből és kinéztem hamar az ablakon.

Gyönyörű idő volt csakugyan. Napsugarak táncoltak a tetőn, a folyosón, csillogtak-villogtak az ablakok. Hinni sem lehetett, hogy tegnap még esett, hogy vigasztalan, csúf felhők borítják az eget.

Anyu szélesre tárta az ablakot, és egyszerre reggeli zajokkal telt meg a lakás.

Ajtócsapkodás, kedves, friss lárma. Gyerekek vágattak le a lépcsőn iskolatáskával a hátukon, szemben Schmidt bácsi lépett ki az ajtón, homlokon csókolta Schmidt nénit, és magasra tartott fejjel, peckesen elindult a folyosón. Hegedűcincogás ütötte meg a fülem, halk muzsikaszó. A zenész bácsi gyakorolni kezdett az első emeleten. Valahol felbömbölt egy rádió: „Figyelem, figyelem! Reggeli torna következik.” Éles és tiszta volt a levegő, csípős egy kicsit, de mégsem hideg.

„Arany ősz – gondoltam elragadtatva. – Apu hazajött, és arany ősz lett.”

– Gabó! – kiabált anyu, de most még ő sem volt haragos, a tükör előtt állt, és valamelyik mókás kalapját illegette a fején. – Siess, fiacskám. Mosakodj, öltözz. Nemsokára jön érted a bácsi. És fogat is mossál, hallod?

Azzal már rohant is az irodába, és a folyosóról kiabálgatott vissza Vilmának, hogy ebedre karfiolt vegyen, és el ne felejtse, hogy nekem fogat kell mosnom.

A konyhában Kálmán bácsi üldögélt, nagybajuszos, alacsony bácsi, aki bár alacsony és öreg is kicsit, nagyon erős ember. Ő vágja fel a fát a pincében, és hordja fel nagy zsákokban, minden héten kétszer. A lakásban pedig minden hibát megjavít. Recseg a rádió, csöpög a vízcsap, vagy letörik egy kilincs, máris nekilát, s mintha csak varázsló lenne, megcsinálja. Egy nagy gyárban dolgozik valahol Újpesten, és csak azért vállal fahordást, mert nagyon kevés pénzt kap a gyárban. Vilmának erről panaszkodott egyszer, és szidta az egész világot. Pedig nemigen szokott panaszkodni. Mogorva,

hallgatag ember, aki csak akkor szól, ha nagyon muszáj.

Ma azonban kicsit ő is barátságosabb volt. Amikor kimentem a konyhába reggelizni, cigarettasodrás közben mogorván rám pillantott.

– Szóval hazajött apád. Hát üdvözlöm. Mondd meg neki, el ne felejtse.

– Tessék eljönni velünk – mondtam biztatóan. – Nemsokára értem jön egy kövér bácsi, és elvisz apuhoz. Tessék csak velünk jönni.

Megnyálazta a cigarettapapírt, és újból összesodorta az ujjáival. Mintha halvány mosoly suhant volna keresztül az arcán.

– Nem lehet – mormogta. – Nem lehet. Dolgozni kell menni.

Reggeliztem, miközben ők kerten, Vilma meg ő, csendesen beszélgetni kezdtek.

A háborúról beszélgettek és arról hogy Laci katona valószínűleg ki fog menni a frontra. Vilma ezen nagyon kesergett, és egyszeriben rosszkedvű lett, szótlan. Kálmán bácsi pedig valamiféle zöldingéseket kezdett szidni. De olyan csúnya, goromba szavakkal, amilyeneket még Janitól is ritkán hallottam.

– Itt lakik maguknál, a harmadik emeleten az a Káldy – mondta sötéten. – Na hát az is egy ilyen ronda nyilas, Vilmuska. Szóba se álljon vele.

– Mi az, hogy nyilas? – pillantottam fel a bögréből. Ezt a szót még sose hallottam.

Vilma kicsit ingerülten ütögette meg a vállamat.

– Egyen szépen, Gáborka. Ne legyen olyan kis minden-lében-kanál.

Sértődötten húztam fel az orrom, de Kálmán bácsi figyelmesen nézett rám.

– A nyilas az rossz ember – mondta. – Alávaló, gonosz ember.

„Hát a Káldy bácsi tényleg elég rossz ember – gondoltam. – Folyton ordibál és veri a Káldy nénit. Pintér néni azt szokta mondogatni róla: részeges, disznó ...”

Fészkelődtem a hokedlin.

– Azért nyilas, mert nyila van? Az indiánoknak is nyiluk van, láttam a moziban.

Úgy rémlett, Kálmán bácsi megint elmosolyodik a bajusza alatt.

– Nincs nyila – rázta a fejét. – Nem indián, és nincs nyila. Csak a fenekébe kéne egy nyíl.

– Jaj, Gáborka, hát miért nem eszik? – porolt Vilma. – Mindjárt betoppan az a bácsi, és maga még meg se mosakodott.

„A fogmosásról megfeledkezett” – gondoltam örömmel.

Kimentem a fürdőszobába, és kinyitottam a csapot.

Folyattam kicsit a vizet, és pancsoltam, prüszköltem. Aki hallotta, azt hihette, hogy én most borzasztó mód mosakszom, pedig cseppet sem mosakodtam, csak köpködtem a kádba.

Azután gyorsan felöltöztem, és visszamentem a konyhába.

Kálmán bácsi már lement a pincébe. Vilma a tűzhelynél szorgoskodott. „Ma nagyon haragos” – gondoltam.

Rám se hederített, tett-vett, dolgozott.

Emilke bácsi pedig egyre késett.

Hiába leskelődtem az ablakban, semmiféle kövér bácsi nem jött, se a liften, se a lépcsőházban. „Lehet, hogy nem is jön – gondoltam ijedten. – Talán anyu mégiscsak becsapott ...”

Az ikreket láttam a harmadik emeleti folyosón. Négykézláb mászkáltak, és látszott,

hogy rémesen unatkoznak. Aztán Irént is megpillantottam. Kijött Schmidték ajtaján, és kosárral a karján bevásárolni indult. Az egyik ablakpárkányon pedig aprócska cica üldögélt. Sütkérezett, és kényesen nyalogatta magát.

Ekkor zúgni kezdett a lift, és izgalom fogott el. „Jaj, csak meg ne álljon a harmadiknál!” Zúgva, kattogva emelkedett fölfelé, és nem állt meg a harmadiknál, jött fel egészen a negyedik emeletig.

Azután kicsapódott az ajtaja. Pintér nénit lehetett látni, amint a lakásunk felé mutogat. Majd előtűnt egy prémgalléros bácsi, aki szivarjából szinte ontotta a füstöt.

– Emilke bácsi! – kiáltottam fel. – Vilma, megjött Emilke bácsi!

– Ne ugráljon, Gáborka – mondta Vilma. – Várjuk meg, amíg becsönget a bácsi.

Nagyon utálatos volt.

A bácsi pedig csöngetett, majd bejött a lakásba.

Csakugyan roppant kövér volt. Egészen mulatságosan kövér, a kabát alatt is előretolakodó pocakjával, arca azonban, fénylő holdvilágarca kedves és barátságos volt. Apró barna szeméből annyi jókedv áradt, hogy mosolyogni kellett rajta.

Megemelte előttünk széles karimájú puha kalapját, és azt mondta:

– Novák Gábor urat keresem.

Vilma elmosolyodott, én pedig zavarba jöttem. A bácsi a legnagyobb komolysággal beszélt.

– Én vagyok az – pirultam el, és előreléptem.

A szivar füstöt ontott, és a bácsi a kezét nyújtotta.

– Örvendek a szerencsének – szólt recsegő hangon. – Uraságod szereti a csokoládét?

– Igen – feleltem megilletődve.

Emilke bácsi komolyan bólogatott, majd a zsebéből kihúzott egy hatalmas tábla Stühmer-csokit. A legfinomabbat és a legdrágábbat. Jó egészséget kívánva hozzá, a kezembe nyomta.

Nagyon tetszett nekem ez az Emilke bácsi.

Először is megkért, hogy legyek szíves őt tegezni, mert a magázás roppant zavarba hozza, majd igen komoly beszélgetésbe elegyedtünk. Megkérdeztem tőle, hogy miféle szivart szív, mire ő elmondta, hogy legjobban a Coronas-szivart kedveli, de ha nagyon muszáj, a Jávát is elszívja, sőt ha úgy adódik, még cigarettára is rágyújt. Én meg bevallottam neki, hogy nem tudom, mi a jó abban, hogy az emberek cigarettáznak meg szivaroznak, mert egyszer keresztapa megengedte, hogy szívjak egyet a cigarettájából, és attól olyan rosszul lettem, hogy majdnem hánytam.

– Alkati kérdés – felelte Emilke bácsi kis töprengés után. – Jellemes természetű emberek általában hányingert kapnak a dohányzástól.

Kézen fogva baktattunk a Körúton.

Megbámultuk dr. Janda magánnyomozó hatalmas cégtábláját a szemközti házon, egy kockás-sapkás, pipás ember látszott rajta, és csupa nagy betűvel ezt közölte: „Legyen az ügy bármily sanda, kinyomozza dr. Janda”, majd a sarki planétás embernél vásároltunk egy húszfilléres, kék színű planétát, amit a bácsi vállán ülő vén kakadu húzott ki a dobozból. A planétából kiderült, hogy rövidesen feleségül fogok venni egy gazdag lányt. Emilke bácsinak ez nemigen tetszett. Közölte, hogy a nősülés ellen semmi kifogása nincs, de gazdag nőknek ne udvaroljak, mert azok általában nagyon csúnyák és elkényeztetettek, és különben is, a nősülésnek épp olyan kevés értelme van,

mint a cigarettázásnak vagy a szivarozásnak.

Ezután a Mussolini téren felszálltunk az autóbuszra, mert Emilke bácsi Budán lakott. Sajnos már sokan voltak, s nem ülhettem kedvenc helyemre, a vezetőfülke melletti ülésre, ahol pedig a legizgalmasabb. Az ember figyelheti a sofőr bácsit, és titokban tulajdonképpen ő kormányozza az autóbuszt.

Gyönyörű, napos délelőtt volt. Az Andrássy út telis-tele volt sétáló, sütkérező emberekkel, színes gyerekkocsikkal. Az autóbusz mérges pöfögéssel robogott, és hallani lehetett, hogy a vezető bácsi vígan füttyörészik elöl, a fülkéjében. Emilke bácsi a zöld színű sportújságot olvasta, és időnként barátságosan rám kacsintott.

– Nemsokára megérkezünk – mondta, amikor a Ferenc József-hídon szaladtunk keresztül.

Sirályok röpködtek, villogtak a híd felett. A Dunán uszályokat lehetett látni, amint méltósággal úsztak lefelé a vízen. Mellettünk egy újfajta villamos sivített, a „stuka”, de hiába volt újfajta, és hiába sivített olyan nagyon, lehagytuk, mint a pinty.

A Lenke téren leszálltunk, és Emilke bácsi felmutatott az egyik ház tetejére.

– Látod, itt lakom.

Furcsa ház volt. Nem volt igazi teteje, mert a teteje helyén hatalmas ablakok szikráztak a napfényben.

– Az ott a műterem – mondta Emilke bácsi. – Tudod, mi a műterem? Ahol a festők dolgoznak.

– Te festő vagy, Emilke bácsi? – csudálkoztam. – Te képeket is tudsz festeni?

– Hát ha nagyon muszáj – nevetett, azzal bementünk a kapun.

Ahogy a lift fölfelé emelkedett, egyre gyorsabban dobolt a szívem. Még két emelet, még egy emelet, és látni fogom aput. Izgatottan szorongattam Emilke bácsi kezét.

Azután bementünk a műterembe, ami csupa napfény volt. Egy pillanatra szinte elkábult az ember, s hunyorogni kellett. A falakon körös-körül képek függtek. De képek sorakoztak mindenütt, az asztalhoz támasztva, a kanapén, egy x-lábú állványon. A levegőben különös, facsaró festékszag szállt, és olyan iszonyú rendetlenség volt az egész teremben, hogy teljesen megzavarodtam. „Ha anyu látná ezt – izgultam. – Hű, ha ezt látná.”

Csak akkor vettem észre, hogy oldalt kicsiny ajtó nyílik, amelyen Emilke bácsi eltűnt. „Apu van odaát” – villant át rajtam, s az izgalom megint elfogott. Milyen különös itt lenni ebben a műteremben, és apura várni. De elfogott valami szomorú szorongás is. Megint eszembe jutott, hogy apu nem jöhetett haza, mert akkor a házban mindenki megtudta volna, ami titok, azt, hogy apu nem is katona, hanem rab. Csak ilyen bujdosva szabad vele találkozni. És még az is átvillant rajtam, hogy meg kell kérdeznem, okvetlenül meg kell kérdeznem: igaz-e, amit keresztapa mondott, de akkor egyszerre hangok hallatszottak bentről, és világosan felismertem apu hangját. Kicsit mély, lassú beszédű hangját, amely most nagyon izgatottnak tűnt.

Ekkor hirtelen, egy csapásra minden valószínűtlenné változott. Ez a verőfényes, hatalmas terem. A fényes, szikrázó napsütés. A különös szag. Apu közeli hangja. Az, hogy én most itt vagyok: Olyan hihetetlen volt mindez, hogy egyszerre összeszorult a torkom, és a lélegzetem is elakadt.

Majd hirtelen felpattant, szinte kivágódott az ajtó, és apu állt a küszöbön.

Nem szólt, csak szélesre tárta a karját, mintha azt mondaná: fuss ide, szaladj ide, mire vársz? – De én se szólni, se mozdulni nem tudtam. Csak néztem, néztem őt, mint aki váratlanul valami szép mese kellős közepébe csöppent. Keservesen sírni kezdtem.

Igen, minden mintha csak mese volna.

A fák, a bokrok, a sárga homokkal teleszórt, kanyargós kis út. A friss, csípős levegő, odafönt a nap, amely olyan, mint egy narancs. Az erdő, aminek már félig elhullottak a levelei. A száraz levelek az út mentén, amelyek nem zöldek, mint nyáron, hanem barnák, sárgák, és szőnyeget terítenek a lábunk alá. Valami édes, bódító illat száll, amitől minduntalan elszomorodik az ember. És apu. Apu, aki itt áll, aki a kezemet fogja, és hunyorog ebben a tiszta verőfényben.

– Arany ősz – motyogom. – Milyen arany ősz ez, apu!

Ő elmosolyodik, és megszorítja a kezemet.

– De szépen mondtad!

Bokáig gázolunk a barna levelekben.

Körös-körül csend van. Mély, háborítatlan csend. A lefelé induló fogaskerekű zúgása szűrődik csak ide, s egy messziről úszó, elmosott harangszó.

Hirtelen, szívszorítóan éles madárfütty harsan. Füttyülni kezd egy madár.

– Cinke – suttogja apu. – Nagyon szépen füttyül.

Óvatosan lopózkodtunk előre. Arra, amerről a madárfütty szól.

De egyszer csak elhallgat a füttyező. Gyors surrogás hallatszik, és valamelyik bokorról felröppen a cinke.

– Elszállt – szomorkodom. – Nem is akartam bántani, mégis elszállt.

Ismét megfogjuk egymás kezét, és ballagunk tovább.

Hatalmas koronájú fát látunk. Olyan, mint a sátor. Lehajtó ágai a földet súrolják. Ez a fa is meseszerű. Leszakítok róla egy fonnyadó levelet, morzsolgatom az ujjaimmal.

Szomorú vagyok, és apu is szomorú. Az erdőt nézi, és mosolyog.

„Milyen furcsa – gondolom. – Csak hallgatunk. Nem beszél apu se, és nem beszélek én se. És mégis olyan, mintha folyton beszélgetnénk.”

Eljöttünk Emilke bácsitól, villamoson utaztunk sokáig, majd felszálltunk a fogaskerekűre, és egész úton hallgattunk. Csak szorongattam Apu kezét, nem eresztettem el egy pillanatra sem, és folyton úgy éreztem, hogy mi most beszélgetünk, gyönyörű szépeket mondogatunk egymásnak, és persze a legfontosabb dologról beszélgetünk, arról, hogy én nagyon szeretem őt. És közben mosolyogtunk egymásra. Az emberek, akik láttak minket, azok is mind mosolyogtak, és azt gondolhatták magukban: „Ez a kisfiú meg az apukája milyen borzasztóan szeretik egymást.”

Belehunyorgok a napba, könnyel telik meg a szemem.

Igen, mi nagyon szeretjük egymást.

Apu is egy levelet dörzsölget a kezében. Azután megszagoltatja a kezét, és rám nevet.

– Jó szagú – mondja. – Mandulaszagú.

S odatartja elém a tenyerét, szagoljam meg én is. Tényleg mandulaszagú. Gyorsan a tenyeréhez dörgölöm az arcomat, és azt mondom:

– Az arcom is mandulaszagú.

És ballagunk tovább, amíg a golfpályához nem érünk.

A golfpályán néhány bácsi álldogál, botjaikkal valami labdát ütögetnek.

Nézzük őket egy darabig. Úgy látszik, ez a játék igen unalmas lehet, és a bácsik is

roppant unatkozhatnak. Kényelmesen sétafikáinak ide-oda, és ütögetik a labdát, mintha muszáj volna nekik. Ott hever a gyepen egy hatalmas, rozsdaszínű kutya. De az is szörnyen unhatja magát, mert nem figyel se a bácsikra, se miránc, hanem szunyókál. Nagyon jól teszi, hogy szunyókál, mert ekkora hatalmas kutya nagyon tudhat ugatni, és akkor félnék egy kicsit. De csak egy kicsit, mert apu úgysem engedné, hogy bántson ez a kutya. Jól ellátná a baját.

Az egyik bácsi nagyot üt a labdába, és az a puha gyepen éppen felénk siklik.

Elengedem apu kezét, és sietve átbújok a fakorlát alatt. Nagyon kíváncsi vagyok, hogy miféle labda ez?

De alig indulok el a labda felé, az összes bácsi szörnyen izgulni kezd. Integetnek, botjaikat lengetik, és kiabálnak valamit. „Azt hiszik, hogy el akarom venni a labdájukat” – gondolom sértődötten.

Hátat fordítok nekik is, a labdának is, és sietve visszaszaladok apuhoz. Közben felkel a nagy kutya is, és fenyegetően morog.

– Ejnye – csóválja szemrehányóan a fejét apu. – Ezt nem szabad. Látod, most ki fogunk kapni.

És már jön is, igen peckesen, katonásan lépeget is felénk az egyik golfnadrágos, kockás sapkájú ember. Hosszú, mint egy égimeszelő, és furcsa módon csak az egyik szemén visel szemüveget.

Odalép a korláthoz, végigmér bennünket, és azt mondja nagy mérgesen:

– Kérem, erre nem lehet járni. Ez játékterület...

Csak azért nem kuncogok, mert félek, hogy akkor még haragosabbá válna. De amikor továbbsétálunk, és már senki sem hallja meg, vidáman mondom apunak:

– Ez a bácsi nem is tud rendesen beszélni.

Apu csöndesen nevet.

– Raccsol – mondja. – Ezt raccsolásnak nevezik. A bácsi bizonyára valami arisztokrata.

– Az mi? – kíváncsiskodtam, és meg se próbálom, hogy kimondjam a szót. – Mit jelent az, amit mondtál?

– A bárókat, a grófokat, a hercegeket nevezik arisztokratáknak – magyarázza apu. Rám kacsint huncutul, megcsillan a száné. – Tudod, ezek nagyon felvágós és hülye bácsik, akik még a rö-t se tudják kimondani.

„Tényleg elég hülye bácsik – ismerem el magamban. – Hogy bejiedtek, hogy elviszem a labdájukat!”

– És mondd, apu – érdeklődöm tovább –, annak a bácsinak miért csak az egyik szemén volt a szemüveg? Ha olyan előkelő és gazdag, miért nem vesz a másik szemére is egyet?

Apu még nagyobb nevet, és megsimogatja a fejem.

– Az nem szemüveg, te buta. Az monokli. Az arisztokraták, a nemesek ilyet hordanak.

Nevetünk mind a ketten. Nekem azonban valami furdalja az oldalamat.

– A nemesek is? – kérdem.

– Igen, azok is.

Hallgatok, lesütöm a szemem.

– Apu – kérdezem. – Mi ugye nemesek vagyunk?

Apu most nagyon csodálkozva nézhet rám. Hallgat is kicsit, csak azután felel csöndesen.

– Nem, kisfiam, mi nem vagyunk azok.

– Hát nagyapa? Neki kutyabőre is van.

– Ő igen – mondja apu. – Ő nemes.

– És anyu?

– Anyu? Ő is.

Kissé szomorúan pillantok rá.

– És te nem vagy az, apu?

– Nem. De azért még, remélem, szeretsz?

– Igen – dünnyögöm. – Nagyon szeretlek. De azért kár, hogy te nem vagy nemes, mert akkor én is az lehetnék.

Találkozik egy pillanatra a tekintetünk. Furcsán néz rám.

Hirtelen elszégyellem magam, a földet nézem.

– Apu – kérdelem nem ülhetnék föl egy kicsit a nyakadba?

Így baktatunk tovább, és nagyon elégedett vagyok.

„Apu sokkal jobban lovagokat, mint a Laci katona – gondolom. – És apu akkor se haragszik meg, ha csavargatom a fülét.”

– Apu – kérdezem –, te ugye sose fogsz más kisfiút a nyakadba ültetni?

– Sose. Más se. Mindig csak téged. – És megszorítja a lábamat.

Ballagunk beljebb az erdőbe.

Erre már nem barna meg sárga az erdő, hanem vörös. Vörösen lángol, mint a tűz. És erre már madárfütty sincs, egyre nagyobb a csend.

– Apu – szólítom meg újra. – Szeretni se fogsz úgy más kisfiút, mint engem?

– Nem, ebben biztos lehetsz.

„Ez jó – gondolom és megölelem a nyakát. – Mi nem vagyunk nemesek, de mégis a legjobban szeretjük egymást a világon.”

Megyünk beljebb, egyre beljebb, és az erdő mind sűrűbbé válik. Megint megcsap a különös, édes illat, és elszomorít egy kicsit. Tudom, hogy ez az ősz szaga. Nagymamánál éreztem utoljára.

– Apu – kérdezem csöndesen. – Igaz, hogy ma este már újra elmész?

Most nem felel, csak a lábamat szorítja meg.

„Elmegy – gondolom szomorúan. – Ezért nem felel. Ha nem menne el, akkor érte jönnének a rendőrök meg a katonák.”

Elszorul a torkom, a füléhez hajolok.

– Apu – suttogom apukám... Én tudom ... én tudom ám, hogy te nem is vagy katona. Azt is tudom, hogy te rab vagy... De senkinek, senkinek nem árulom el.

Megáll, óvatosan leemel a válláról.

– Gyere – szól lágyan. – Ott egy pad. Ülünk le.

Letelepszünk a korhadt padra és nézzük egymást.

Nem szólunk, csak nézzük egymást. Apu szája sarkán van egy ránc, hosszú, mély ránc, amelyet azelőtt nem ismertem. Ettől a ráncból most fáradt és keserű az arca.

– Apu – suttogom, s az izgalomtól alig tudok szólni. – Rossz, ugye, rabnak lenni?

Furcsán mosolyog, szétzilált haját kezdi rendezgetni.

– Jól összekócoltál – mondja. – Ezt pedig kitől hallottad? Ki mondta neked, hogy én rab vagyok?

– Kitaláltam – dünnyögöm. – Stein mesélte, hogy az ő apukája is ugyanoda ment, ahová te, és hogy abban a faluban rabok leszték. Erre beteg lettem egy kicsit, és nehogy máskor is beteg legyek, Déness doktor bácsi elmondta, hogy Stein nem hazudott, és hogy a jó embereket most mind ilyen táborokba viszik.

Apura nézek, és elszántan suttogom:

– Én senkinek sem árulak el! Még Gyuri bácsinak sem árultalak el, pedig ő is rabnak ment. Azt mondtam neki, hogy az nem is rossz dolog, és neked se rossz. Egész nap sétálgatsz, kirándulsz, és fürdesz egy nagy tóban.

Apu a fejemet simogatja, hallgat egy darabig. Ráncolja a homlokát, és eltűnődve fürkészi az arcomat.

– Okos fiú vagy – bólint. – Csak azt nem értem, miért szeretnél nemes lenni?

Lehajtom a fejemet. Félek, hogy a tekintetem elárulna.

– Mert a nemeseket senki se bántja ...

– Hát téged bánt valaki?

Hallgatok.

„Most kéne megkérdezni tőle” – gondolom, de nem merem megkérdezni. Gyöngének érzem magam, és valami fáj.

– Olyan rossz nélküled – suttogom. – Minden, minden rossz. Az óvodában mindig engem büntetnek meg, és kicsúfolnak. Anyu egész nap dolgozik, és nincs velem soha. Ha pedig velem van, akkor csak szid, veszekszik, és ha kérek tőle valamit, azt mondja, hogy szegények vagyunk. – Felnézek, könnyörögve pillantok rá. – Vigyél el magaddal. Legyünk együtt rabok! Olyan jó volna veled lenni.

Apu hallgat, elgondolkodva rágyújt.

Szívja a cigarettát. A füst ott lebeg közöttünk, jól érzem a kesernyés szagot. Apu pedig hallgat, hallgat, csak a szája szélén a hosszú ránc válik egyre keserűbbé. Főlemeli a fejét, a levelek között beomló napsugarakat figyeli.

– Ott nincsenek gyerekek – szólal meg halkán. – Ott nagyon nehéz az élet. Sokat kell dolgozni. Perzsel a nap, zuhog az eső, dolgozni kell.

„Nem visz el – gondolom fájdalommal. – Jaj, megint itthagyl!”

Két tenyerébe fogja az arcom, közletről pillant a szemembe.

– Gáborkám – szólít meg szomorúan. – Ne mondj ilyeneket, kisfiam. Nagyon rossz lesz neked, ha ilyeneket mondasz. Hiszen nem vagy te már olyan kis fiú. Sok mindent tudsz a világról. Lám, azt is tudod, hogy én nem vagyok katona ...

– Kicsi vagyok – dünnyögöm elkeseredve. – Igenis, én még nagyon kicsi vagyok. És azt akarom, hogy neked mindig legyen apukám. Ne menj el tőlem!

Elfordítja a fejét, és az arca ugyanolyan fájdalmas, mint amikor először ment el.

Hallgatunk.

A szomorú őszi illat egyre erősebben száll. Nehéz tőle a szívem.

– Apu – kérdelem elakadó hangon. – Mondd... ott zsidók is vannak?

Jól látom, megrebben a szeme. Azután kutatóan szegeződik rám.

– Miért kérded?

– A Stein apukája zsidó – motyogom.

Apu hallgat.

– Én nem szeretem a zsidókat – suttogtam, és hirtelen majdnem sírva fakadok. – Én nem tudom szeretni őket, apukám. És félek is tőlük. Nagyon félek tőlük. A zsidók rosszak, bűdösek, és meg akarják ölni a gyerekeket.

– Ezt ki mondta neked?

A hangja most fojtott. Idegenül néz rám.

– Tudom – dűnnyögöm. – Mindenki mondja ...

– Ki az a mindenki? – csattan fel.

Ijedten nézek rá. Sose láttam ilyen haragosnak.

De azután elfordítja a fejét, és azt mondja csendesen:

– Hát persze, a zsidók között is vannak rosszak. Éppen úgy, ahogy a katolikusok között is, meg a reformátusok között is. Érted? Aki zsidó, az se nem jobb, se nem rosszabb ember a többinél. – Rám néz, szigorú arccal fürkészköz. – De jegyezd meg, hogy aki ma rossz embernek nevezi a zsidókat, az gonosz. Igen, Gábor, az nagyon gonosz.

– A jóisten se szereti a zsidókat – suttogom, de nem merek rápillantani. – A zsidók megölték a Jézuskát, és a jóisten most megbünteti őket. Igen, apu, ezt az óvodában mesélték – Elza néni magyarázta el. A jóisten a németeket szereti meg a magyarokat. A zsidókat börtönökbe és táborokba zárja. Nem szabad sajnálni őket...

Apu nem szól. Sokáig nem szól, csak keserűen néz rám.

– Én is be vagyok zárva – mondja csendesen. – Ha neked valaki azt mondja, hogy rossz ember vagyok, te elhiszed?

– De te nem vagy zsidó! – kiáltok fel. – Te nem vagy az!

Apu hallgat.

Arca megfeszül, és nagyon furcsa most a szeme.

Azután lassan felemeli a kezét, és fáradtan megsimogatja az arcomat.

– Gyere – mondja. – Sétáljunk tovább. Fel akarsz ülni a nyakamba?

„Nem felelt – suttogom magamban, és a fájdalomtól be kell hunynom a szemem. – Nem felelt.”

– Hát nem jössz? – kérdezi és gyengén mosolyog. – A nyakamba se ülsz már?

– Ne menj el – suttogom, és két kézzel kapaszkodom a karjába. – Édes, drága apukám, ne menj oda vissza! Ne hagyj itt engem. Én félek, nagyon, nagyon félek! Nekem rossz!... És én nem akarok zsidó lenni! Nem, nem, nem! Én nem akarok!...

– Gábor – mondja ijedten apu.

– Nem, nem, nem, én nem akarok! – kiáltom. – És én nem is vagyok az! Ugye, hogy nem vagyok az? Hiszen nekem fütyülöm is van! Ha lehúzzák a nadrágomat, mindenki látni fogja!... És akkor engem nem fognak leköpni! Ugye, nem fognak? ...

– Gábor! – mondja apu. – Gáborkám!...

És rémülten magához szorít, felkap, ölbe visz visszafelé az úton.

Fejem a vállán pihen. Érzem a leheletét, ami forró és szaggyal. Hallom, hogy csendesen beszél hozzám, hogy vigasztal, csillapítgat. Ez jó. Látom a fákat magam fölött, összeboruló, hatalmas koronáikat, amint védelmezően betakarnak. Látom a napot is, amint fátyolba burkoltan, áttörtén megvillan az ágak levelei közt. Hallom apu talpa alatt a gallyak zörgését, a száraz levelek ropogását.

Úgy rémlik, hogy nem is hazafelé megyünk. Hiszen már régen a golfpályánál kéne járnunk, ahol az a fura, mulatságos bácsi az mondta: „*Kévéem, evve* nem szabad...” Nem

látom a nagy vörös kutyát sem, a csodálatos fát sem, amelynek olyan a lombja, mint a sátor, és ágai a földet súrolják. Hol a bokor, ahonnan elrepült a cinkemadár? ... Nem, nem is hazafelé megyünk. Apu most biztosan egyenesen elvisz magával. Magával visz abba a messzi faluba, ahol már nem is magyarul beszélnek az emberek. Magával visz a rabságba, és az nagyon jó lesz, mert akkor örökké együtt leszünk, és akkor nekem már nem kell többé félnem. Semmitől sem kell félnem.

És akkor hirtelen arra gondolok: Nem, nem, nem igaz! Én nem vagyok zsidó kisfiú! Hiszen akkor be se engednék a német óvodába. Akkor éppen úgy nem játszanának velem a házban, mint a Steinnel! És nekem van fütyülöm, pedig a zsidó gyerekeknek nincsen ... Igen, ez biztos. Verebély Tominak is mondta az apukája, és a Müncz azért szégyellte megmutatni, mert neki nincsen ...

Keresztapát látom magam előtt. A hajólámpa sárgára festi az arcát. Vonásai eltorzulnak. Azt kiáltja: „Tudja csak meg! Tudja csak meg!”

„Már tudom – suttoztam magamban. – Tudom már, keresztapa ...”

Könnyek lepik el a szemem, és a könnyeken keresztül nézem apu arcát.

Szalad velem. Rémuült a szeme, az arca sápadt. A szája mozog, mint aki beszél. Nem értem, mit mond. Egy szót se hallok. Egy hangot se. Mintha félálomban lennék... És most kinyújtom a kezem, apu nyakába kapaszkodom. Ez jó. Nagyon jó. Soha semmi baj nem érne, ha mindig így lehetnék ...

Azután, mintha csengetne valami, mintha újra a fogaskerekűben ülnék... és más emberek is lennének ott... és erről hirtelen eszembe jut, hogy nem szabad beszélni, hallgatni kell... egy szót sem szabad szólni, hiszen apu rab, és ez titok!... és most már én is titok vagyok, ugyanolyan titok, mint ő. És érzem, hogy görcsösen összeszorul a fogam, szinte fáj...

Amikor felébredtem, úgy rémlett, hogy nagyon hosszú ideig aludtam. Kinyitottam a szemem, és csodálkozva bámultam magam elé. Hol vagyok? Megint Emilke bácsi műtermében volnék?

Igen, semmi kétség, Emilke bácsinál vagyok. Amott vannak a nagy ablakok, amelyek most sötétek, mert, úgy látszik, közben beesteledett... Hát persze, a mennyezeten ég a villanykörte. Érezni az átható festékszagot is, itt pedig, az állványon, épp előttem, egy kép szárad. Egy ember látszik a képen, talpig kékruhás ember, aki valamilyen szerkezeten kapaszkodik. Hiszen ez híd! Világosan látni. Alatta ott a folyó, és még csónak is úszik rajta. Akkor ez a kékruhás ember biztosan munkás, aki javítja a hidat. Ott egy másik munkás is. Felül, szinte fejjel lefelé lóg, és megfeszül, eltorzul az arca. Karján, nyakán kidagadnak az izmok. Valami hosszú fúrót tart a kezében. S hallani, valósággal hallani a fúró fülsiketítő csattogását.

Óvatosan nyújtóztam egyet, és megdörgöltem a szemem. „Hát persze – gondoltam már megnyugodva –, apu hozott ide. Haza nem vihetett, mert ő rab, és nem szabad bemennie a házunkba.”

Kaparni kezdte valami a torkomat.

„Én pedig zsidó vagyok – gondoltam keserűen. – Biztosan jó zsidó, mint a Stein, de mégiscsak zsidó.”

Csodálkoztam egy kicsit. Suttymban megtapogattam az arcomat, a karomat, a lábamat, és mindegyik ismerős volt. Mindegyik ugyanolyan, mint tegnap, meg azelőtt.

De azért fáj, egyre fáj valami. „És mi lesz azután? – töprengtem. – Senki se fog játszani velem? És többé nem mehetek a német óvodába? Az nem is volna rossz... Ha már zsidó kisfiúnak kell lennem, valami jó is legyen benne.” Azután eszembe ötlött,

hogy az egész dolog titok. Titok, amit csak apu tud, anyu, keresztapa és nagynyáék. Senki más nem tudja, ők pedig nem árulnak el. Szeretnek engem. És akkor én tulajdonképpen nem is vagyok igazán zsidó kisfiú, mert ha senki nem tudja, akkor nem is olyan nagy baj...

Így vigasztalgtam magam, de azért csak szomorú maradtam. A fájó érzés se múlt el.

Majd hirtelen apura gondoltam. „Neki itt kell lennie. És talán ... mégis elvisz magával.”

Elhúztam a spanyolfal egyik szárnyát, és kilestem mögüle.

Apu és Emilke bácsi az asztalnál ültek. Emilke bácsi háttal volt nekem, most zöld pulóvert viselt és zöld svájcisapkát, és persze szivarozott. Gomolygott körülötte a füst. Apu az asztal túlsó oldalán ült. Öklére támasztotta az állát, és maga elé nézett.

Ekkor vettem csak észre, hogy ismét abban a ruhában van, amelyikben először ment el, a gyűrött, viseltes, kirándulóruhában. Ott állt a földön, az asztallábnak támasztva a hátizsák is.

„Elmegy – gondoltam. – Megint elutazik. És engem nem visz magával.”

– Igyunk még egy pohárával – dörmögött Emilke bácsi. Az üvegből valami italt töltött a poharaikba, azután megint csak hallgatott egy darabig, aput nézte. – Örülök, hogy megismertelek, Imre – mondta csendesen. – És te csak ne köszönj semmit. Micsoda dolog! Okos gondolat volt, hogy énhozzám küldtek.

– Semmit nem üzensz? – pillantott rá apu.

Emilke bácsi elgondolkozva pöfékelt, majd kivette a szájából a szivart.

– Ölelem a barátaimat – mondta. – Semmi mást. Nincs mit üzennem. A híreket elmondtam neked.

– Igen – bólintott apu. – Mindent megjegyeztem.

– Hát, más nincs – dünnyögte Emilke bácsi. – Más nincs... No, az egészségedre, Imre!

Felemelték a poharaikat, és ittak.

Én meg óvatosan odébbhúztam a spanyolfalat. De zajt csaptam mégis, erősen megroppant a padló, és erre mindketten felkapták a fejüket.

– Gábor – örvendezett apu. – Fölébredtél, kisfiam?

Felugrott, hozzám szaladt.

– Uraságod úgy aludt, akár egy mormota – nevetett Emilke bácsi.

Apu az ágy szélére ült, a fejemet simogatta, és megcsókolt.

– No – mormogta gyengéden. – Nincs semmi baj... semmi baj...

– Elmész? – néztem rá szomorúan.

Ő meg szomorúan mosolygott.

– Muszáj. Hiszen tudod ...

„Hát persze – gondoltam. – A rendőrök meg a katonák...”

Fogas-pusztit adott, azután csak fürkészett.

– Szép vagy – mosolygott. – A legszebb kisfiú vagy a világon.

Én is mosolyogtam.

– Nekem pedig most el kell mennem – sóhajtott fel apu. – Anyu jön majd érted, én már meg se tudom őt várni.

Mindketten a faliorára néztünk, és csak szorítottuk egymás kezét.

Nagyon férfiasán tartottam magam. Összeszorítottam a számat, nehogy véletlenül pityeregni kezdjek.

Apu meg mosolygott, mosolygott, majd gyorsan a fülemhez hajolt.

– Gondolj rám sokat – súgta. – Én meg sokat fogok írni neked.

– Rajzosat is?

– Rajzosat is, persze – nevetett. – És azokat is kirajzszögezheted majd a falra. Mert tudom, hogy kirajzszögeztél valamennyit. És ne hidd ám, hogy a talicskáról és az ásóról megfeledkezem. Emilke bácsi majd odaadja neked. Ha kimentek anyuval a Szigetre, mindig vidd magaddal.

– Igen – suttogtam. – Igen, apu.

És hiába erőlködtem, már könnyes volt a szemem.

Ekkor harangozni kezdett az óra, és apu felállt.

– Szervusz – mondta. – Nemsokára megint látjuk egymást.

Ujjai hegyével végigsimította az arcomat, és figyelmesen megnézett.

Azután hirtelen megfordult, felkapta a hátizsákot, és kiment az ajtón. Emilke bácsi is kiment vele.

Egyedül maradtam a teremben.

– Apu – suttogtam.

Leugrottam az ágyról, és az ajtóhoz szaladtam.

– Apu – mondtam csendesen. – Hát elmész?

Ajtó csapódott odakint, majd nehéz léptek közeledtek.

Emilke bácsi nyitott be. Ravaszul mosolygott, és rám kacsintott.

– No hát akkor, keressük meg azt a talicskát.

S kihozta a másik szobából a talicskát, a kis ásót, meg a kis lapátot és odatette őket eléem. Leguggoltam, és megsimogattam a talicskát. Ez még a piros biciklinél is jobb ajándék.

Félénken néztem fel Emilke bácsira.

– És el is vihetem?

Emilke bácsi nagyot nevetett.

– Hát a tiéd. Ekkora pocakkal úgyse lehet talicskát tolni.

Nevettem én is, de aztán elszontyolodtam.

– Anyu nem fogja megengedni, hogy velük aludjam. Legalább a kis lapáttal hadd aludjam.

– El fogjuk intézni a dolgot – mondta Emilke bácsi. – Meglásd, megfőzzük majd anyut. Ez fontos dolog. Meg fogjuk főzni.

Azután leültünk az asztalhoz. Süteményt ettünk, teát ittunk, és kicsit szomorúan mosolyogtunk egymásra.

MÁSODIK RÉSZ

(1944. március – 1945. január)

I.

Idén ez volt az első szép, tavaszias nap. Vakítóan dús fény omlott, és az ég szokatlanul kék volt.

Kinyitottam a szemem, és az ablakon át, az álomtól félig még bódultan, ezt a csodálatosan kék eget pillantottam meg. Úgy éreztem, hogy ilyen kéknek még nem láttam soha. Furcsa érzés volt. Hiszen az ég a legtermészetesebb dolgok közé tartozott: olyan volt, mint egy ismerős utca, mint a ház, amelyben lakunk, s ha derűs, tiszta időben pillantottam fel rá, mintha csak valami kedves, megszokott arcra néztem volna. De most idegen volt. Idegen és félelmet keltő, akár egy hideg, kék tekintet, s ettől egyszerre kicsinynek, gyámoltalannak éreztem magam, és valami érthetetlen fenyegetettség fogott el.

Ámbár lehetséges, hogy mindez – az ég idegen kéksége és a fenyegetettség – csak az álom hatása volt. Álmomban apuval találkoztam. Váratlanul jelent meg előttem, nem is tudom, hogyan. Azt a nem-igazi katonaruhát viselte, amelyben elutazott, vállán ott lógott a kopottas hátizsák is, és különös, távoli, minduntalan elúszó mosollyal nézett rám. Majd a háta mögé nyúlt hirtelen, és előhúzott egy kétkerekű biciklit. A szívem megdobbant, mert azonnal ráismertem. A piros bicikli volt, amelyet olyan sokat és sóvárogva nézegettem a kirakatban, és amely nem lehetett az enyém. Igen, az volt, egészen bizonyosan, még az apró karcolást is fölfedeztem a nyerge alatt.

– A születésnapodra hoztam – szólt ekkor apu, de egyebet nem mondott, csak mosolygott tovább furcsán és elúszón.

Megfogtam a biciklit, büszkén forgatni kezdtem a kormányát, veregettem a nyergét, csengőjét nyomkodtam, és közben állandóan az járt a fejemben: lám, nem is vagyunk mi szegények. De apu hirtelen megcsókolt, és nagyon sietősen elindult valamerre. Nem értettem, miért megy el, hová megy, miért hagy el, csak azt tudtam biztosan, hogyha most elmegy, soha nem tud már visszajönni hozzám. Ezt mindenáron meg akartam mondani neki. Kiáltani akartam, de nem jött ki hang a torkomon, utána szerettem volna szaladni, de a lábam nem engedelmeskedett. Nagyon meg voltam ijedve. Erdőben voltam, idegen, ismeretlen, komor erdőben, ahová a napsugarak sem vetődtek be, és ahol olyan sűrűn nőttek a fák, hogy nem lehetett kikerülni közülük ...

Tekintetemet elfordítottam az ablaktól, és egy kicsit megborzongtam. És gyorsan, mintha csak ki akarnám próbálni, hogy tudok-e még beszélni, csendesen azt mondtam:

– Apu ...

Ezután végleg fölébredtem. Szempillantás alatt felocsúdtam, és arra gondoltam: ma a születésnapom van. Erről egyszerre sok minden az eszembe jutott, hogy a születésnap

jó dolog, mert ajándékokat kap az ember, hogy már hatéves vagyok, lassan nagyfiú, aki ősszel iskolába megy, hogy ma március tizennyolcadika van, hogy a Kautzky születésnapját egy hete hatalmas csokitortával ünnepeltük meg az óvodában, az enyémről pedig mindenki elfeledkezik, igaz ugyan, hogy ma nem kell óvodába mennem, mert anyu ezen a kivételes, szép szombati napon megengedte, hogy itthon maradjak, és hogy diós- vagy csokoládétortát kapok-e, és egyetlen fújással tudom-e majd kioltani mind a hat gyertyát. De mindez csak egy pillanat volt, még annyi se talán, amíg átcikázott a fejemen, mert hirtelen nyugtalanság vett erőt rajtam, és csökönyösen, kétségbeesett meggyőződéssel már arra gondoltam: *apu ma haza fog fogni*. És amint megfogalmaztam magamban, máris természetesnek tetszett, hogy ez így is lesz. Hiszen a születésnapom van, és apu eddig mindegyik születésnapomon velem volt. Tavaly is, tavalyelőtt is, de bizonyára kétéves meg egyéves koromban is, csak hogy arra nem emlékszem, mert akkor olyan kicsike voltam még, hogy arra nem lehet emlékezni.

Igen, apu minden bizonnal odament a rendőrökhöz meg a katonákhoz, és megkérte őket, hogy eresszék haza a kisfia születésnapjára. Azok pedig akármilyen gorombák, rossz emberek, elengedték, mert nekik is van kisfiúk, és jól tudják, hogy a gyerekek születésnapján az apukáknak otthon kell lenniük. Talán már meg is érkezett. Már Emilke bácsinál van talán. Átöltözik, fölveszi a rendes ruháját, és délután, amint besötétedik (milyen szerencse, hogy márciusban korán sötétedik), és a házban már senki sem fog kint ácsorogni a folyosón, egyszer csak csönget és betoppan. Anyu halkán felsikolt, Vilma csak ámul-bámul, még a kezét is összezsapja, csak én nem lepődöm meg egyedül, mert mindezt előre tudtam, hanem odaszaladok hozzá, a nyakába ugróm, és ahol csak hely van az arcán, mindenhol megcsókolgatom.

Elmosolyodtam.

„Hazajön – gondoltam már magabiztosan, szinte már csak azért, hogy az izgalmamat lecsillapítsam. – Hazajön és estére bekopog...”

Nincs kizárva, hogy ajándékot is hoz. Valami szép meglepetés-ajándékot. Esetleg talicskát és ásót megint. Ez egyáltalán nem lenne baj. A régiekkel annyit játszottam már, hogy a talicskának bizony kiesett a kereke, a lapátnak a nyele törött el, és most kint fekszenek a kamrában. Kálmán bácsi ugyan ígéretet, ígéretet, hogy megjavítja őket, de mindig elfelejti. Megtörténhet ugyan az is, hogy apu semmit sem hoz. Hiszen előfordult már velem, hogy elindult Mikulás-ajándékot venni nekem, de útközben összetalálkozott a barátaival, leült velük beszélgetni a kávéházban, és megfeledkezett rólam is, a Mikulás-napról is, az ajándékról is. Késő éjjel vetődött csak haza, s nem értette, mitől kisírt a szemem. Máskor pedig a zacskó bonbont, amit nekem vásárolt, szórakozottságában utolsó szemig megette, amikor hazafelé baktatva újságot olvasott. Apu utcán, villamoson, mindenütt újságot olvas, mindenkinek nekimegy, és az úttesten az autók dühösen túlkölnék rá. De őt nem érdekli, mert újságolvasás közben az egész világról megfeledkezik. Hátha most is így lesz! Be akar menni a boltba ajándékért, de közben meglát egy rikkancsot, újságokat vesz tőle, és akkor már el is felejt, hogy a kisfiának játékot kell vennie. „Igen, ez lehet – gondoltam elszontyolodva. – Ha pedig csokit vesz, olvasás közben megint eltünteti az egésztest...”

Összeszedtem magam, és azt mondogattam, hogy az se olyan nagy baj. Persze, nem kellene örökké azokat a vacak újságokat bújni és mindent elfelejtenie, de ha nem hoz ajándékot, hát nem hoz! Fő, hogy amikor aludni megyünk este, odavegyen picurkát az ágyába, és csendben, sugdosva nagyot beszéljünk. Ez pedig biztosan így lesz. Mindig megengedi, hogy odabújjak hozzá. Csak anyu morog, zsörtölődik. Irigykedik, hogy nem ő, hanem én vagyok apunál. De amíg ő fortyog, bosszankodik, mi apuval kuncogunk a takaró alatt, és cinkosan bökdössük egymást.

Később beszélgetünk. Elmesélem neki, hogy milyen jó gyerek voltam egész nap, még a sárgarépa-főzeléket is megettem ebédre, pedig az a legutálatosabb étel még a főzelékek között is, és tulajdonképpen rég semmi értelme, hogy sárgarépát egyem, hiszen fűtülni tudok, és azt se a sárgarépától tanultam meg, hanem Csóritól a hátsó lépcsőn, három pompás üveggolyóért. De megettem mégis a sárgarépát, este fogat is mostam, aminek szintén nincs értelme, mert tejfogaim vannak még, és azok később úgyis kihullanak; szóval borzasztóan jó voltam egész nap, és anyu kizárólag azért haragszik rám, mert eltörtem az egyik hamutartót (ami különben mindenki szerint förtelmesen csúnya volt). De még azt is véletlenül törtem el, és a véletlen nem számít rosszaságnak.

Apu bólogat, gyöngéden meghuzigálja a fülem.

– Nem rosszalkodtál hát. Egész nap csak *jókodtál*.

– Igen, jókodtam – felelem komolyan, majd ravaszul rápislogok. – Pedig, ha tudnád, apukám, mennyivel érdekesebb rosszalkodni!

Ezt ellenvetés nélkül elismerni, s utána még bizalmasabban beszélgetünk.

– Mondd, apu – kérdem tőle homlokomat ráncolva –, teszerinted milyen magas Párizsban az Eiffel-torony?

Vagy még komolyabb ábrázattal azt mondom hirtelen;

– Ez a Göring marsall tiszta balek a hadvezetésben.

A hatás sosem marad el. A sötétben is jól látni, hogy apu megnyúlt arccal bámul rám, még a szája is tátva marad egy picit. Én azonban úgy teszek, mintha nem venném észre. Komoly, töprengő arcot vágok, bár furdalja az oldalamat, és szeretném megkérdezni, igaz-e, amit Csóri mond, hogy a marsall tulajdonképpen azt jelenti: *mars, hal!* És persze, a világ minden kincséért sem árulnám el, hogy az Eiffel-tornyot is, a Göring marsaik is keresztapától hallottam, amikor a múltkor vendégségben jártunk nála. Csak csodálkozzon apu, és ha legközelebb vendégek jönnek, mesélje el nekik. Mert ő titokban nagyon szeret dicsekedni velem. Ülnek a vendégek az ebédlőben, beszélgetnek mindenféléről, de apu egyszer csak azt mondja:

– Ez a Gabi csodálatos egy srác!

Ilyenkor én nyomban az ajtónál termek, mert kezdődik a dicsekvés velem. A kulcslyukra szorítom a fülem, és a büszkeségtől, az izgalomtól kipirulva hallgatom apu rólam szóló történeteit, amiknek a végén az összes bácsi és néni összecsapja a kezét, és versenyt álmélikodik.

Apu tűzbe jön, a szavukba vág:

– Ez mind semmi! Ha azt hallanátok, amikor Adyt szaval, meg amikor megkérdi, hogy a Hamlet valódi történet-e?

A bácsik és a nénik még jobban csodálkoznak, de erre már én is csodálkozom. Ilyeneket egyáltalán nem mondtam. Apu találta ki. Kicsit szégyenkezem ezért, de jót kuncogok. Apu éppen úgy henceg, büszkélkedik velem, ahogy én övele a gyerekek előtt.

„Ma este is mondok neki valami jó vicceset – gondoltam. – Azt, amit keresztapa mondott tegnap anyunak: valami nagy disznóság készül itt, Horthy Hitlerhez utazott.”

Apu megint csodálkozni fog. Főleg azon álmélikodik majd, hogy tudom, ki az a Hitler. „Hát a Führer – mondom én erre legyintve –, az óvodában is kint van a képe. Elég csúnya ember...”

Egy kicsit elszomorodtam. Utoljára Esztikének mondtam ezt, amikor összebarátkoztunk, és kilopakodtunk a kertbe hintázni. Milyen szép nap volt az! És

milyen jó volna, ha Esztiike még mindig szeretne engem! De változatlanul haragszik rám. Már a többi gyerek közt is elhíresztelte, hogy hazudós vagyok. „Meg kéne kérni aput, hogy írjon egy levelet Esztikének – ötlött az eszembe. – írja meg neki, hogy én nem hazudtam akkor, csak nem árulhattam el a dolgot.” Apu szívesen megtenné, ha elmagyaráznám neki, hogy milyen fontos ügyről van szó. Esztiike pedig nagyon meg volna lepődve. Még szégyenkezne is előttem. Azután újra nagyon jóban lennék, és folyton meghívna magához játszani. De nem ám gyerekzsúrra, sok más, utálatos gyerekkel, hanem csakis engem egyedül. Apu is eljönne velem, és nagyon jól összebarátkozna a tábornagy bácsival. Ott lenne keresztapa is, aki bemutatná Esztikének, hogyan kell füstkarikákat eregetni. Kautzky többé be se mehetne a házukba. Ha mégis be akarna menni, a libériás inasok rögtön elkergetnék ...

Felsőhajtottam, és nehéz szívvel beláttam, hogy a szép álomból semmi sem lesz. Egyáltalán nem lesz belőle semmi. Soha többé nem lehetek jóban Esztikével. Hiába is írná meg apu a levelet, Esztiike nem tudná elolvasni, hiszen akármilyen hengegő kislány, ő se jár még iskolába. Ha pedig másvalaki olvasná el, abból könnyen baj lehetne. Kiderülne, hogy apu nem katona, hanem rab, és talán még olyasmi is kisülne, hogy én tulajdonképpen zsidó kisfiú vagyok.

Keserű lett a szám, és most megint csak erre tudtam gondolni. Milyen rossz érzés ez! Vidáman játszom, szánkózni vagy sétálni megyek Vilmával, vagy éppen valami egészen másra gondolok, amikor hirtelen az eszembe jut.

– Mi történt magával, Gáborka? – kérdi ilyenkor csodálkozva Vilma. – Hisz az előbb még olyan vidám volt!

– Semmi se történt – motyogtam lehajtott fejjel.

„Vajon miért vannak zsidók a világon? – töprengtem. – És miért kell egy olyan kisfiúnak, amilyen én vagyok, zsidónak lennie? Miért nem Kautzky zsidó vagy Schmidt Karcsi, akik tényleg rossz, utálatos gyerekek?”

Úgy éreztem, ebben is nagy igazságtalanság ért. Azzal vigasztalgtam magam, hogy azért még nem teljesen biztos. Hiszen keresztapa másról is beszélhetett ott a verandán, és tulajdonképpen apu csak hallgatott, amikor megkérdeztem tőle, és nem mondott semmit. Néha teljesen elhittem magammal, hogy az egész csak valami tévedés, hogy egy szép napon kiderül majd az igazság, és valamennyien az oldalunkat fogjuk neveltünkben. Nyúztam, nyaggattam anyut, hogy járjunk templomba, amin nem győzött csodálkozni, hiszen azelőtt mindent kitaláltam, csak templomba ne kelljen mennem, ahol az unalomtól rendszerint leragadt a szemem. És ha elmentünk a Nagymező utcai templomba vagy a Bazilikába, a gangon elmeséltem a gyerekeknek, négyszer-öttször is elmondogattam, de úgy hengegve, mintha legalábbis az Angol Parkba vitt volna anyu, vagy az előkelő Lukács-cukrászdába, ahol a legfinomabb süteményeket ehette az ember, és a legszebb számológépeket kapta egész Pesten.

Schmidt Karcsiék még csúfoltak is, milyen imádkozós fiú lett belőlem. Minél jobban csúfoltak, annál boldogabb voltam. Néha elmentünk a Vörösmarty utcai kápolnába is. A színes szentképeket, amiket ott kaptam, szétsztoztogattam a házbeli gyerekek között.

Csak akkor bémultam meg, ha kimondták előttem egy szót: zsidó. Az óvodában pedig mindennap kimondták. „Olyan piszkos a keze, mint egy zsidó gyereké” – pirított rá Fräulein Elza az egyik kisfiúra, vagy Kautzky hengegett azzal, hogyha nagy lesz, bosszút fog állni a zsidókon, és mindegyiküket megöli.

Ezt szándékosan hangosan mondta az ebédlőben, és büszkén körülnézett, hogy Elza néni hallja-e? Ő persze meghallotta, és rá is szólt Kautzkyra, hogy ne fecsegjen ebéd közben. De egy szikrát se látszott haragosnak, sőt mosolyogva mondta:

– Mire maguk nagyok lesznek, már egyetlen zsidó sem lesz a világon.

– Csak az Állatkertben lesznek, ketrecben – szól közbe fontoskodva egy pisze orrú kislány. – Anyukám azt mondta, hogy egy-két zsidót megtartanak az Állatkertben.

Elza néni nevetett, nyihogott szinte, és hosszú, csontos arca ilyenkor különösen hasonlított a lóéhoz. S mert ő nevetett, az összes gyerek kuncogni, nyeríteni kezdett. Csal? én hallgattam egyedül, annyira megijesztett, amit hallottam.

– Novák, te miért nem nevensz? – kérdezte szigorúan Esztike.

Erre rémülten nevetni kezdtem én is, s nevettem még akkor is, amikor a többiek már abbahagyták. „Nekem kell a legjobban nevetnem – gondoltam –, nehogy Esztike újra megkérdezze: te miért nem nevensz?”

Szívdobogató érzés volt a rejtőzködés. Játékhoz hasonlított, ahhoz, amikor bújócskázik vagy ipi-apacsozik az ember és torkot szorító izgalommal reméli, hogy nem fedezik fel. Csakhogy ez nem volt játék, és ezt már én is tudtam. Hányszor töprengtem el azon, hogy keresztapa szavai talán mégis igazak voltak, és egy napon minden kiderül rólam! Vajon mi történik akkor? Engem is elkerülnek a házbeli gyerekek, és az iskolában senki sem akar majd mellém ülni? Nem tudtam elhinni. Nem tudtam elképzelni, hogy nekem is olyan rossz legyen, mint Steinnek.

A legrosszabb az volt, hogy csak magamban, titokban tépelődhettem. Anyu nem beszélt velem erről, én meg nem mertem szóba hozni. Lassanként ijesztő, nehéz teherré nőtt ez a titok. Sokszor fogott el a félelem. Az okát se értettem pontosan. Egyszer csak jött, rám telepedett, és a rettenetes érzéstől felsikoltottam.

– Anyu! Vilma! – és reszkettem egész testemben.

Ők meg rohantak be hozzám, még nálam is rémültebbek voltak. El nem tudták képzelni, mi bajom. Én hallgattam. Összeprésem a számat, és faggathattak, könyöröghettek, nem árultam el semmit. Nem is igen tudtam volna mit mondani. Olyan félelem élt bennem, amilyenel még nem találkoztam, és amilyenről semmit sem tudtam. Csak fájt, nagyon fájt. Idővel a titokzatos, nagy félelem tisztán kirajzolódott. Bizalmatlanul nézegettem az emberek arcát, akik beszélgettek velem, se nyájasságuk, se tréfálkozásuk nem tudott megnyugtatni. Egyszer Csőrivel rosszak voltunk, összelopkodtuk az emeleti lábtörlőket, és bevittük mindet a hátsó lépcsőre. De hirtelen kiugrott az ajtaján Káldy bácsi, és megragadta a fületem.

– Megvagy, kölyök! – kiáltott rám, s én rosszul lettem az ijedtségtől, egész este hánytam.

Ilyesfajta volt ez a félelem is. Attól féltem, hogy valaki hirtelen megfogja a fületem, és azt kiáltja:

– A Novák Gábor zsidó! Le akarta tagadni a rossz gyerek!

„Nem is biztos, hogy az vagyok – gondoltam rögtön. – Nem biztos. Keresztapa nem mondta ki, és apu se mondta ki.”

Anyuhoz mentem oda ilyenkor, és kérve kértem, hogy csak egy percig hadd lehessek vele. Szorosan bújtam hozzá, hogy a lélegzetem is elfulladt. Ő ijedezett, sopánkodott, hogy mennyire lefogytam, milyen sápadt vagyok, és csukamájolajat kezdett szedetni velem. Az kissé lelohasztotta a félelmemet, mert nem lehet olyan szörnyű dolog a világon, aminél a csukamájolaj ne volna szörnyűbb. „Azért szedeti velem – gondoltam megbántva –, hogy ne panaszkodjak neki, és hagyjam dolgozni.”

Máskor egyszerűen rám kiáltott, hogy ne egyem a lelkét. Nem ér rá velem foglalkozni, és ha félek valamitől, menjek át a másik szobába, és imádkozzam a jóistenhez!

De kihez imádkozzam? Ha csakugyan zsidó kisfiú vagyok, úgyse hallgat meg a

jóisten. A zsidókat nem szokta meghallgatni. Erről nemegyszer mesélt az óvodában a tisztelendő bácsi. „De a zsidók kihez imádkoznak akkor? – töprengtem. – Van külön zsidó jóisten? S ha van, nekem szabad hozzá imádkoznom?” Megpróbáltam elképzelni azt a jóistent, nemigen sikerült. Még abban se voltam biztos, hogy tegezhetem-e?

„Igaz – gondoltam ekkor –, ha félig zsidó vagyok is, félig mégiscsak katolikus. Fél füllel meg kell hallgatnia az igazi jóistennek.”

De nem bírtam tiszta szívvel imádkozni. Ez a féligség egyre inkább zavart.

Egyik este, napokig tartó tétovázás után, végül anyuhoz fordultam.

Éppen elővette az írógépet, hogy egy keveset még dolgozhasson, amikor hálóingben kimentem az ebédlőbe, és megálltam előtte.

Lehajtottam a fejem, és zavaromban az arcomat kezdtem csipkedni.

Ő kérdőn, kissé türelmetlenül nézett, mert nagy halom másolnivaló feküdt az asztalon.

– Anyu – szólaltam meg bizonytalanul, vakmerőségetől már megriadva. – Anyukám, zsidó vagyok én?

Megdöbbenve bámult rám.

Hirtelen kerekre táguló szemétől, megnyúlt vonásaitól szinte nevetséges lett az arca.

– Én azt hiszem – motyogtam. – Igen, anyu, hallottam ...

És bűnbánóan bevallottam, hogy még a nyáron, akkor, ott nagyanyánál kifüleltem beszélgetésüket a verandán.

Az írógép a levegőbe emelkedett, és csörömpölve visszazuhant az asztalra.

– Nem bírom! – sikoltott anyu. – Nem hagysz élni engem! A sírba viszel, te átkozott!

Zokogásba fulladt a hangja, kétségbeesetten tördelte a kezét. Majd hisztérikus haraggal nekem ugrott, és ezúttal is Vilmának kellett kimentenie a kezei közül.

Nem vert el kevésbé, mint amikor Steinék lakásában jártam, ezúttal mégsem haragudtam rá. Sajnáltam magam. Most már bizonyos lett, hogy keresztapa szavait nem értettem félre, és jól értettem apu hallgatását is. De sajnáltam anyut is, és ez az érzés meghökkentett. Hát anyu is olyan, akit sajnálni kell?

Vizes borogatással a homlokomon, csendben feküdtem az ágyban. Éjszaka volt, a szomszéd szobából behallatszott anyu fel-felcsukló, görcsös sírása. Lázasan dolgozott az agyam. Azon elmélkedtem, hogy sajnálom anyut. Csodálkoztam ezen a váratlan felfedezésen, s egyszerre nagyon világosan megértettem, hogy *ő is fél*. Ugyanúgy fél, mint én, csak másképp mutatja. A gyerekek, amikor félnek, szomorúak, ijedősek, sírósak, a felnőttek meg, úgy látszik, idegesek, haragosak, veszekedősek. Igen, anyu fél, azért vert meg. Ez egészen biztosnak látszott. Semmi rosszat nem tettem, amiért megverhetett volna. Halványan sejteni kezdtem, hogy anyu is attól fél, amitől én. Attól, hogy én zsidó kisfiú vagyok, és ezt mások is megtudhatják, de talán attól is, hogy kiderül; apu nem katona, hanem táborban van. És ő bizonyára azt hiszi, kicsi vagyok, és kikotygom a dolgot. „Anyu engem nagyon butának tart” – gondoltam sértődötten.

Igaz, ő felnőtt, és a felnőttek valami okból butábbnak tartják a gyerekeket, mint amilyenek.

Sokáig tépelődtem még, dűnnyögtem magamban, azután nagyon elfáradtam. S amint elfáradtam, máris rám tört a félelem. Olyan erővel, mint még soha. Úgy éreztem, hogy már anyu sem tud segíteni rajtam. Nem tud megvigasztalni, s ha odabújnék hozzá, csak sírna és reszketne ő is. „Csak egy kicsikét, egy picit lehetnék nagyobb! –

sóhajtottam fel magamban. – Bárcsak én volnék már olyan nagy, mint anyu, akkor nem volnék megijedve és megvédeném őt is. Hát még, ha akkora hatalmas ember volnék, mint Ljuben bácsi, a bolgárkertész ...”

Egy percre lehunytam a szemem, annyira megtetszett ez az ábránd. Egy percig elringatóztam a gondolaton: ma a születésnapom van, és anyu mondta egyszer, hogy aki a születésnapján nagyon erősen vágyik valamire, a kívánsága teljesülni fog. Hát én arra vágyom, hogy hirtelen hatalmas szál emberré nőjek, mint Ljuben bácsi. De még annál is jobban szeretném, ha mégis nemes lehetnék, mint nagyapa és anyu, és ha úgy hívhatnának: *endrödi Endrödi Gábor*. Milyen szépen hangzik ez a név! Három nevem lenne, mint az óvodában a legtöbb gyereknek. Hányszor irigykedtem azon, hogy a Kautzkyt ablánczkürti Kautzky Lászlónak hívják, s hogy az Esztiike neve még ennél is hosszabb: alsó- és felsőmányoki Mányoki Eszter. Úgy látszott, minél hosszabb egy gyerek neve, annál jobban kivételeznek vele az óvónénik. Jól tudtam, hogy szép, hosszú nevük csak a nemeseknek van. De olyan neve, hogy Novák Gábor, mindenkinek lehet. „Ez a név csak csúfolódásra jó – gondoltam dühösen. – Arra, hogy Schmidt Karcsiék azt ordibálják a folyosón: szerbusz, Novák, te kis pupák!”

Kinyitottam a szemem, erre az ábrándok mind elröppentek. „Nem leszek hatalmas szál ember – gondoltam búsan. – Nemes se leszek soha. A nevem is mindig Novák marad.”

Kissé szemrehányóan gondoltam most apura, hogy miért ilyen szegényes a nevünk? De a következő pillanatban már melegség támadt a szívemben. Apu hazajön! Ma egész biztosan megjön!

Az ég még mindig ugyanolyan hideg kék volt.

A délelőtti mulatságosan kezdődött.

– Öltözzön, Gáborka – szólt Vilma. – Bevásárolni megyünk.

Fogtuk a kosarat, és elindultunk bevásárolni.

Az idő tavaszias volt, a levegő is felmelegedett valamicskét.

A házban itt-ott már nyitva álltak az ablakok, és a cserepes virágok kikerültek a párkányra. Az első emeleten sámlin ülve öreg nénik sütkéreztek a napon. Valahol kanári fütyült. Az udvar végiben Csőri állt, és unottan rugdosott egy gumilabdát. A labda lyukas volt, s ha a falnak repült, tompán, sziszegve puffant. Pintér néni az ajtaja előtt söpörgetett, és a harcsabajszú postásbácsival trécselt, aki szokás szerint most is pityókás volt.

A porolónál pedig egy szalmakalapos kintornás állt, aki még nála is öregebb verklijét a legnagyobb közönnyel forgatta. Az akadozó muzsika kissé elnyütt és fáradt volt már, mint az öregember, aki akkor sem pillantott fel az emeletekre, ha papírba csomagolt pénzdarab hullott a lába elé. Csak unottan mondta: „Az Isten áldja meg jószágukat.”

A szalmakalapos bácsi rendszeres látogatója volt házunknak. Nálunk valami ismeretlen okból nem függött kint a tábla: „Koldulás és kintornázás tilos!”, mint a szomszéd, előkelő házban, ahol még egy államtitkár és egy igazi báró is lakott. A szalmakalapos bácsi minden héten begördítette verklijét az udvarunkra, és leforgatta ugyanazt a három lemezt. Csak azt nem értettem, hogy miért hívják kintornásnak. Verklizett, verklizett, de soha nem tornázott. Még rejtélyesebbé vált a dolog, amikor kiderült, hogy kintornásnak nevezik a fehér hajú, vak hegedüst is, meg a toprongyos, kövér bácsit, aki szintén sűrűn látogatta házunkat, és aki bömbölő hangon énekelt: „*Szárátnék má-ájus éccakáján...*” A kintornázásról senki nem tudott kielégítő

magyarázatot adni. Sűrű homály fedte, akár a rajcsúrozást. Lassanként beletörődtem, hogy értelmüket sosem fogom kideríteni.

Azután a kapun kimentünk az utcára.

Az utca is tavaszias külsőt öltött. A házakon imitt-amott kint lengedeztek a piros-fehér-zöld zászlók, amiket még március tizenötödikére tűztek ki. A Janda-ház erkélyén hatalmas Kossuth-kép függött.

A Körút ebben a délelőtti órában is nagyon forgalmas volt. Az úttesten, közvetlenül a járda mellett, nagy testű, lomha villamosok csörömpöltek el, az út közepén pedig autók, autóbuszok robogtak. Mély dübörgéssel lovaskocsi haladt. A kocsis mellett nagy fekete kutya ült, és dühösen ugatott.

A járdaszélen két kisfiú ácsorgott. Ha az Oktogon felől közeledett a villamos, sietve rátettek a sínre egy kétfillérest. Ez igen jó játék. A villamos papírvékonyra lapítja a pénzdarabot, és azt azután el lehet cserélni bélyegre, patkóra vagy üveggolyóra. Csőrivel egyszer öt kétfillérest raktunk a sínre. De mielőtt a villamos odaért volna, hirtelen hozzánk lépett lépett egy borostás arcú, rongyos ember, és haragosan elkergetett minket. Vad külseje volt, és gyulladásszerű szemével olyan ellenségesen nézett ránk, hogy ész nélkül rohantunk be a kapu alá. Onnan láttuk, hogy fölszedegeti a kétfilléreseket, zsebredugja és továbbáll. „Ez biztos rabló volt” – mondtam fogvacogva Csőrinek. „Hülye vagy – köpött megvetően. – A rablóknak sok pénzük van. Ez koldus, vagy olyan, akinek nincs munkája.”

A járdán óvodások jöttek rémes lármával, sivalkodva. Egészen kisóvodások voltak még, de mélyen irigykedtem rájuk. Milyen jól lármázhatnak! Ha minket visz el sétálni Elza néni, nemcsak lármázni, de beszélgetni se szabad. Ha valamelyikünk mégsem bírja ki, és mond valamit a párjának, Elza néni erős hangja máris felharsan:

– *Rubel* Ki fecseg ott? *Rubel*

Megszorítottam Vilma kezét, ő elmosolyodott.

– Látja, Gáborka? Az idő is megszépült a születésnapjára.

„Csak az ég ne volna olyan furcsa-kék” – gondoltam szorongva. Nem mertem megkérdezni, hogy valóban olyan furcsa-kék-e, vagy csak én látom annak?

Ezt hát nem kérdeztem meg, ehelyett erősen faggatni kezdtem Vilmát, árulja el, milyen ajándékokat kapok este? Vilma semmit sem volt hajlandó elárulni. Nevetgélt, huncutul rázogatta a fejét.

– Csak ne legyen kíváncsi, mert hamar megöregszik!

„Butaság – dohogtam magamban. – Ugyanolyan butaság, mint az, hogy a sárgarépatól megtanul fütyülni az ember. Én vagyok a legkíváncsibb kisfiú a világon, és egyáltalán nem öregszem.”

Az egyik padon egy bácsi ült, nagyon öreg bácsi, és a sétabotjára támaszkodva bóbiskolt. „És nem is akarok megöregedni – gondoltam, a bácsit látva. – Öregnek lenni rossz és szégyen. Az öregek mind csúnyák.”

A bácsi éppen ekkor fölemelte a fejét. Ráncos arcát felém fordította, s láthattam lila orrát, kicsiny, fénytelen szemét is egy pillanatra. Ettől úgy elborzadtam, hogy riadtan másfelé kaptam a tekintetemet.

Az Aradi utca sarkán ott ácsorgott a planétás ember, kezében a zöldre pingált dobozzal, vállán a vén kakaduval, de most senki nem akart planétát venni tőle. Ő pedig nem hívogatta az embereket. Csendben türelmesen álldogált, akárcsak vállán a kakadu – amellyel roppant hasonlítottak egymásra és fáradtan nézegette az előtte elsiető járókelőket. Annál harsányabban kiabált mellette a kövér rikkancs, akinek bámulatosan nagy és vörös orra volt. Vilma szerint azért, mert folyton pálinkát ivott.

– Magyarország, Kis Újság, Népszava-a-a! – ordította rekedten. – Horthy Hitlernél! Szenzációs hírekkel a Magyarország, Kis Újság, Népszava-a-a!...

Erről megint az eszembe jutott, hogy este meglepem aput, és megkérdezem, tényleg disznóság-e, hogy a Horthy Miklós Hitlerhez utazott?

A járda mellett eldübörgött a villamos, a szemközi kávéházból pedig nagy ricsajjal kitódult egy csomó bácsi. Csak abban az egyben hasonlítottak egymáshoz, hogy mindegyikük rendetlenül volt felöltözve. Éktelen lármával, vitatkozva átjöttek a mi oldalunkra, ahol egymás szavába vágva, ordítva és dühösen fenyegetőzve vonultak tovább.

Ezeket a bácsikat művész uraknak nevezik, ezt Vilma mondta egyszer. Azért ordítanak meg handabandáznak – ezt is Vilma mondta –, mert nincs jobb dolguk, s amíg a többi rendes ember dolgozik, ők egész nap lopják a napot a kávéházban. Anyu Gyuri bácsira is ezt szokta mondani. Nagyon kíváncsi lettem volna, hogy a csendes, félénk Gyuri bácsi is így ordítózik-e az utcán, mert őt is művész úrnak vagy szerkesztő úrnak szólítják a pincérek ebben a kávéházban, s a Liszt Ferenc téri Japán-kávéházban is, ahol külön, fenntartott helye van az ablaknál. „Vajon hol lehet most Gyuri bácsi? – tűnődtem el. – És miért nem ír nekem verses levelet? Megígérte!...”

Befordultunk az Andrássy útra, ahol a sétányon nagy csődület volt. A forgalom leállt, az úttesten hosszú sorban csendőrök vonultak. Allukra szíjazott kakastollas kalapban, hátizsákkal a vállukon meneteltek, lépteik tompán dobbantuk az aszfalton. A kakastollak finoman libegtek, a feltűzött szuronyok csillogtak. A komor menet keresztül vágott a Körúton, és az Opera felé haladt tovább.

– Ezek tábori csendőrök – mondta valaki az ácsorgók közül. – Ide gyűjtik őket, Pestre.

Azután elvonult az utolsó szakasz is, a forgalom megindult, és megkérdeztem Vilmától, hogy annak a zöld kalapos néninek, aki mellettünk állt, amikor a csendőrök masíroztak, mitől olyan nagy a hasa? Ezt bizonyos célzattal kérdeztem meg, mert amióta Csőritől érthetetlen dolgokat hallottam erről, élénken foglalkoztatott a probléma. A kérdést már csak azért is időszerűnek tartottam, mert születésnapom volt, s úgy éreztem, jogom van megtudni, hogyan születtem.

Vilma nem válaszolt. A csendőrök után nézett még egy darabig, és szórakozottan, de helytelenítően rázta a fejét. Ez csak jobban felcsigázta kíváncsiságomat, és mindenféle ravaszkodás helyett most már kereken megkérdeztem:

– Mondd, Vilma, igaz, hogy a gyereket nem a gólya hozza?

Vilma változatlanul a fejét csóválta. Rosszallóan pillantott rám.

– Hát *ezt* meg kitől hallotta?

– Csőritől – feleltem magabiztosan. – Azt mondta, hogy a gyerek az anyja hasából bújik elő.

Átkeltünk az úttesten, már az Eötvös utcában baktattunk a vásárcsarnok felé.

Vilma lóbálgatta kezében a kosarat. Arcán olyasféle kifejezés jelent meg, hogy rendkívüli butaságnak tartja, amit beszélek.

– Jó, jó – dünnyögte. – De hogy kerül be a gyerek az anyja hasába? – s nagy kíváncsisággal rám sandított.

Elöttem is éppen ez volt a rejtély. Csőri becsszórá állította, hogy a néniknek attól szokott nagy lenni a hasuk, hogy ott hordják a gyereket. És csakugyan, gyakran lehet látni nagy hasú néniket az utcán, a villamoson, ahol át kell adni nekik az ülőhelyet. Bár lehetséges, hogy ezeknek a néniknek a kövérségtől nagy a hasuk, mint Pintér néninek, akinek nincs gyereke, csak sokat eszik. De például Méry néninek, a házunkban egyre

nagyobb lett a hasa, már járni is alig tudott szegény, amikor egyszerre megszületett a gyereke, aki most egész éjjel bőg, és nem lehet tőle aludni. A leggyanúsabb az egészben, hogy Méry néninek már egyáltalán nincs nagy hasa, sőt az egész néni inkább sovány. A hétszűkesztendőnél is soványabb. De hogy a gyerek miként kerül oda bele?

...

Gondterhelten néztem Vilmára.

– Én hogy születtem? Te biztosan emlékszel rá.

– Hogyne emlékeznék – bólintott Vilma. – Ültem otthon a telefon mellett, nagyon izgultam... És egyszer csak csörögni kezd a telefon, felkapom a kagylót, és az apukája belekiáltja: „Megszületett! Fiú!...”

– És mást nem tudsz? – ráncolgattam a homlokom. – Anyunak nem volt nagy a hasa?

– Dehogyanem – csodálkozott el Vilma. – Minden asszonynak nagy a hasa, amikor gyereket vár. Ó, maga kis buta! Hát megcsípi őket a gólya! Az nagyon fájdalmas ám...

„Milyen egyszerű – gondoltam kissé szégyenkezve hát persze, megcsípi őket a gólya... És éppen erre nem gondoltam...”

A rejtély tehát megoldottnak látszott, és elégedetten vettem tudomásul. Első adandó alkalommal Csörít is értesítem majd a fontos felfedezésről. Már csak az volt a kérdéses, hogy hol a csudába csíphette meg anyut a gólya, mikor a gólyák falun élnek, és az egész Körúton egyet sem látni belőlük? Erre Vilma sem tudott válaszolni. Azt tanácsolta, hogy érdeklődjem meg talán anyutól a dolgot. Ettől menten elpárolgott a kíváncsiságom. Inkább még azt is elhiszem, hogy a Körúton minden kéményen gólya fészkel, semhogy ilyet merjek tőle kérdezni.

Azután bementünk a csarnokba. Beléptünk a hatalmas kapun, amelyet két otromba tehénfej díszített, s odabent – mintha egy másik világba csöppentünk volna. Az első pillanatokban bizony nagyon ijesztő volt ez a piac. Az utcácskák zsúfolásig tele emberekkel, főleg szatyros, kosaras nénikkel (szombat volt, mindenki sietett a bevásárlással), és ez a sok-sok ember összevissza kavargott, pokoli zajt csapva. Ráadásul az egész csarnokban félhomály volt. A magasra épített ablakokon fény alig derengett be, a villanykörték pedig csak lehangoló, sápadt világosságot adtak.

A lárma, úgy rémlett, egyre nő, árad, mindent magába nyel. Kofák rikácsoltak, hentesbárd csattogott, bőgő motorral, túlköelve, teherautó próbálta áttörni magát a kijárat felé. Rikkancsok kiabáltak, és bazárárusok kínálták éneklő hangon a portékáikat. Fejünk felett pedig még a hangszóró is recsegni kezdett. Elkeseredetten ismételte: „Glóbus konzerv! Békében, háborús időben: Glóbus konzerv!”

Csörömpölő targoncával hordár futott el mellettünk, éles füttyökkel rebbentve szét maga előtt az embereket.

Szorongtam Vilma kezét, egész szorosan hozzá simultam. Szerettem volna, ha már hazafelé mehetnénk innen. Ijedten pillantgattam jobbra-balra, és eszembe villant, hogy megeshet az a szörnyű dolog, hogy eltévedek ebben a zűrzavarban, és sohase találom ki innen.

„Glóbus konzerv! Glóbus konzerv!” – bömbölte a hangszóró, de a kofák harsány hangját nem tudta elnyomni.

Rojtos vállkendőben, bekecsben, csizmában üldögéltek pultjaik mögött. Pillanatra sem állt be a szájuk.

– Ide tessék, drága naccsága! Itt a legolcsóbb!

– Mit adhatok, szép kisasszony?

– Friss a tőróm! Friss a tojásom! Friss a sajtom!

Bekanyarodtunk az egyik utcácskába, ahol nagy hordókban uborkát, káposztát, ecetes paprikát, s még tudj isten, mi mindenfélét árultak.

A kofák azonnal észrevették bennünket, és versengve kiabáltak:

– Ide tessék! Ide, ide, lelkecském!

Vilma a füle botját se mozgatta, még csak rájuk se pillantott. Szemügyre vette a hordókat, mindegyikből kivett egy csipetnyi káposztát. Tanácstalanul kullogtam mögötte, és nem tudtam elképzelni, mi ütött belé, hogy valamennyi hordóból kóstol keveset. Végigkóstolgatta majdnem az egész kis utcát, míg végül a legkövérebb néni előtt megálltunk.

– Hogy adja? – kérdezte Vilma.

A néni megmondta, és kedvesen mosolygott ránk. Legalábbis kedvesen *akart* mosolyogni. Ugyanis olyan bámulatosan kövér volt, hogy nem lehetett eldönteni, mosolyog-e? De erre nem is igen maradt idő, mert teleszívta a tüdejét levegővel, és pergő nyelvvvel, harsányan beszélni kezdett. Hol Vilmát dicsérte, akit galambomnak, tubicámnak, gyönyörűségemnek nevezett, hol meg a káposztáját, amiből – égre-földre megesküdt – rendszeresen vásárol a Jávor színész úr cselédlánya és a Bakay gróf úr szakácsnője is. Ezen csodálkoztam magamban. Ha gróf volnék, igazán mindent ennék, csak savanyú káposztát nem!

– No, mérje már, jóasszony – türelmetlenkedett Vilma, és erre a néni egy facsipesszel kotorászni kezdett a hordóban.

Közben nagyon panaszkodott Vilmának. Azon volt oda, hogy a többi kofa rothadt káposztát is belecsempész a hordóba, csak ő olyan becsületes hülye, hogy nem csapja be a vevőjét.

Többször is elmondogatta, hogy ő milyen egy becsületes hülye, s ezen annyira meghatódott, hogy könnybe lábadt a szeme.

– Istenem, Istenem – suttogta, miközben lemérte a káposztát. – Nincs is nagyobb átok, mint ha becsületes hülye az ember! Ó, Istenkém, teremtőm!...

Elvette a pénzt, még bánatosabbat sóhajtott, majd nagy rémületemre, hirtelen egy marék káposztát tömött a számba. Vilma ezen borzasztóan nevetett, én azonban egyáltalán nem nevettem. Dühösen megállapítottam magamban, hogy a néni tényleg teljesen hülye, és máskor nem szabad a közelébe menni.

Húst vettünk azután, és az nagyon izgalmas volt. Vilma ugyanis először nem találta a jegyet, s roppant megijedt, hogy elveszítette. Izgatottan keresgélte a zsebében, a kosárban, eközben a sorbanállók zajongtak, méltatlankodtak. A mogorva képű hentes bácsi bárdjával a pultot ütögette, csúf szemeket meresztett rám, és grimaszokat vágott. Majd megkérdezte, hogy tulajdonképpen kisfiú vagyok, vagy kislány? Fülemlövég elpirultam, és úgy éreztem, hogy a sorban most mindenki rajtam nevet. Haragosan közöltem a bácsival, hogy igenis, kisfiú vagyok, amit abból is látni, hogy nadrágom van, és boy-kabátot hordok, s ha tudni akarja, már kisfiúnak se vagyok olyan kicsike, hatéves vagyok, aki ősszel iskolába megy. A bácsi erre hunyorított, és megkérdezte: hogy ityeg a fityeg, öcskös? Ezt én nem értettem, de ő nagyon jól mulatott, és öblösen nevetni kezdett.

– Mondd, Vilma – kérdeztem elkeseredve, amikor már továbbmentünk –, tényleg olyan kicsike vagyok én, hogy mindenki kislánynak tart?

Vilma komolyan nézett rám. Tetőtől talpig végigfürkészett, majd határozottan kijelentette, hogy semmiféle kislánynak nem hasonlítok. Az emberek azonban igen buták, mert azt hiszik, hogy attól férfi valaki, ha olyan marha nagy ember, mint az a

hülye hentes. Pedig a dolog nem azon múlik. Ő igazán tudja ezt, mert ki nem állhatja a nyafka, buta lányokat, s ha bennem akármi is lányos volna, akkor bizony nem szeretne egy szikrát se.

Nagyon hálás voltam neki. Újra közöltem, hogy nagyon szeretem, és amint megnövök, a Laci katonával együtt, okvetlenül elveszem feleségül. Vilma erre azt felelte, hogy ő türelmesen meg fogja várni, amíg megnövök és elveszem, bár nem tetszik neki, hogy csélcsap természetem van. Ha még egyszer megtudja, hogy a Schmidték Irénjének is udvarolok, letöri a derekam.

Fenyegetően mondta ezt, és közben barátságtalanul nézett rám. Megszeppentem, és sietve megfogadtam, hogy Irénnel ezután csak játszani fogok, és nem udvarlok neki.

– Jól van, majd meglátom – bólintott Vilma.

Azzal odaállított a nagy üvegtartály mellé, hogy nézegessem a halakat, és semmi szín alatt ne mozduljak el onnan, amíg sorban áll kenyérért.

Nézegettem hát engedelmesen a halakat. Ide-oda úszkáltak a piszkoszöld vízben. Hosszú bajszukkal, düledt szemükkel utálatosak és buták voltak.

Egy piros svájcisapkás kisfiú is odaállt. Ő is a halakat nézegette.

– Ezek harcsák – szólalt meg fontoskodva és rám nézett. – Én tudom, mert a papám mindig elvisz magával horgászni.

– Engem is elvisz az én papám – feleltem sietve, de kissé tartózkodóan, mert nem szerettem az ilyen barátkozós gyerekeket.

– És tudod, hogy ezek miért harcsák? – kérdezte a kisfiú. – Na, mondd meg, ha tudod!

– Mindenki tudja! – feleltem mogorván. – Ez a nevük.

Kezdett bosszantani ez a kisfiú.

– Nem is tudod! – nevetett ki. – Nem is tudod, nem is tudod! Mert bajszuk van, te hülye!

– Nem vagyok hülye – mondtam dühösen, és csak azért nem vágtam orrba, mert erősebb volt nálam. – Te meg mást nem tudsz. Azt se tudod, hogy mi az Eiffel-corony, és hogy ki a Führer? És azt se tudod, hogy mit jelent az: Guten Abend, Elefant, du bist mir gar nicht unbekannt. Meg azt se tudod, hogy ki a Göring marsall...

A kisfiú bizonytalanul pillantott rám.

– Olyan hal nincs is. A papám sose fogott még.

– Az nem hal – mondtam gúnyosan. – Az egy balek a hadseregvezetésben.

A kisfiú egyre jobban pislogott, és teljesen bátortalan lett. Megigazította a sapkáját, szipogott, és csöppet sem fontoskodott már.

– Te már iskolába jársz? – kérdezte.

– Csak ősztől. Most a német óvodába járok.

– Németbe? – tátotta el a száját. – Miért németbe?

– Mert az a legjobb és a legelőkelőbb – és óvatosan hozzátettem –, te hülye.

A kisfiú nem haragudott meg. Csak szipogott.

– Neked mi a papád? – kérdezte félénken.

Szemrebbenés nélkül feleltem:

– Tábornagy. Tudod, az még a tábornoknál is nagyobb. Fent lakunk a Rózsadombon, és két zongoránk van, meg öt libériás inasunk. Tudod, mi a libériás inas? És mi nemesek vagyunk. Engem úgy hívnak, hogy alsó- és felső-mányoki

endrődi Endrődi Gábor. Téged hogy hívnak?

– Nagy Mihálynak – mondta a kisfiú, és lesütötte a szemét. – Mi nem vagyunk gazdagok. A papám kint van a fronton, és a mamám kevés pénzt keres.

– Gépelni jár? – pillantottam rá együttérzően, és már elment a kedvem a hencegéstől.

A kisfiú érthetetlenül bámult.

– Ő mosónő.

– Ühüm – bólogattam, és egyik lábamról a másikra álltam. – Hát... szerbusz. Nekem most el kell mennem.

De nem mentem el, csak álltam földbe gyökerezett lábbal.

Egy kopott kirándulóruhás, hátzszakos ember ment el előttem. Eltűnt egy pillanatra, majd ismét felbukkant a forgatagban. „Ez apu – gondoltam. – Ez ő!” Nagyot dobbant a szívem.

A zömök, hátzszakos ember gyorsan haladt a kijárat felé. Bakancsa kopogott.

– Apu! – üvöltöttem fel és utánairamodtam. – Apu! Apukám!

Az emberek csodálkozva bámultak rám, és utat nyitottak. Lábak, kosarak, kocsik között bukdácsoltam előre, és a könnyektől vaksin azt motyogtam magamban: „Hazajött! Tudtam!”

De a bácsi eltűnt. Egészen a kijáratig szaladtam, de eltűnt. Azután visszanyargaltam a halárusig, ott sem volt már. Eltűnt. Eltűnt, mintha a föld nyelte volna el.

Nekidőltem az oszlopnak, és sírni kezdtem.

Megállt előttem egy keménykalapos öreg ember, és fejcsóválva, szigorú arccal nézett rám. Majd odajött egy fiatal néni és megkérdezte:

– Miért sírsz, kisfiú?

Kedvesen mosolygott, ettől csak jobban elfacsarodott a szívem.

– Elveszett az apukám – hüppögtem. – Itt ment el előttem ... és nem vett észre ...

A keménykalapos bácsi felhorkant, meglengette a botját.

– Nahát! Szép kis szülő!

– Ne sírj – vigasztalt a néni. Leguggolt előttem, és puha tenyerébe fogta az arcomat. – Hát mitől félsz? Tudod, hol laksz? Hívunk egy rendőr bácsit, és ő majd hazakísér szépen, jó?

Elakadt bennem a sírás. Ijedten néztem rá. „Nem lehet. – gondoltam –. Rendőrt nem szabad ...”

A néni biztatóan mosolygott.

– Hogy hívnak, kisfiú? Mi a neved?

– Endrődi – suttogtam. – Endrődi Gábornak hívnak.

– Szép neved van. Na gyere szépen.

Megfogta a kezem, hogy vezessen, de én rögtön kiszakítottam magam.

– Ne tessék rendőr bácsihoz vinni! – kiáltottam. – Néni kérem, ne tessék! Engem nem szabad!...

És kitört belőlem a zokogás. Vacogni kezdtem, mintha a hideg rázna. A néni csodálkozva és ijedten nézett rám, és azt hajtogatta: „Kisfiú, kisfiú, mi van veled?”

Azután hirtelen Vilma suttogását hallottam: „Gáborka! Gáborka, hát hol járt maga?” – és sápadt volt az arca, ijedtében ő is sírva fakadt. Én pedig megöleltem a nyakát, és

még mindig zokogva suttogtam a fülébe:

– Apu itt járt a csarnokban ... Láttam őt... És eltűnt ... Vilma, eltűnt... Egészen eltűnt...

Még ebéd után is izgalomban tartott, ami a csarnokban történt velem. Olyan volt ez, mint az álombéli találkozás. Apu éppen olyan sietősen és nyomtalanul tűnt el, mint álomban. Megfordult ugyan a fejemben, hogy tévedtem talán, s valaki idegent néztem apunak, de ez éppen csak keresztülvillant rajtam, mert egészen biztos voltam benne, hogy őt láttam. Még a hátizsákját és a bakancsát is megismertem, és a járását is, rövid lépteit s kissé görnyedt vállát. Hiszen emiatt korholja mindig anyu: miért nem jár egyenesen, miért olyan öregemberes, hogy örökké lógatja a fejét. Nem, semmiképpen sem tévedhettem, és bizonyára az se véletlen, hogy éppen ma álmodtam róla. Olyan érzésem támadt, hogy a piaci találkozás különös jelentőségű. Ez ebédelés közben jutott az eszembe, és izgalomban csak hogy fel nem borítottam a levessel teli tányért. „Jaj, de buta vagyok! – s majdnem hangosan felnevettem. – Hát ez azt jelenti, hogy apu már itt van! Nem csapott be az álom, és nem hiába akartam erősen, hogy hazajöjjön. Nem tudni, hogy miért járt a piacon, ahová sohase szeretett elmenni, de itthon van, ez egész biztos, és este becsönget majd ...”

A párkányon üldögéltem kabátban, sapkában – Vilma csak így engedte kinyitni az ablakot –, és lelkesedésemben annyira lógáztam a lábam, hogy kis híján kiestem a gangra.

– Csiribi-csiribá – mormoltam vidáman. – Hazavarázssollak, apukám.

Jól mulattam ezen. Kinyújtottam a karom, és roppant titokzatos arccal a Schmidt Karcsitól tanult varázsigét kezdtem mondogatni:

*Csiribi-csiribá!
Abrakadabra,
Hopp-hopp-há!*

A varázsversike segítségével egyszer Schmidt Karcsi egész szelet csokit varázsolt elő Bucsek Dodó zsebéből. Saját szememmel láttam, bár gyanítottam, hogy csalás van a dologban, és a csokit talán már előzőleg becsempészte Bucsek zsebébe. De ha nem is volt abban semmi csalafintaság, akkor se valószínű, hogy egy igazi aput is csak úgy elő lehetne varázsolni. „De én elővarázsolom – kuncogtam magamban. – Estére úgy elővarázsolom, mint a pinty!”

Csóri bukkant fel a hátsó lépcső felől. Titokzatos arccal közeledett.

– Nem veszel négus-bombát? – kérdezte. – Tíz fillérért adom.

Mondtam, hogy nem szeretem a négus-bombát mert nagyot durran.

– Viszketőpor se kell? Beleszórhatod a mamád ágyába, és egész nap vakarózni fog.

Ez tetszett. Mindjárt el is képzeltem anyut, amint szörnyen vakarózik. De azután bevallottam Csörinek, hogy nem merem megtenni.

– Gyáva betojós vagy – mondta erre ő, és szokása szerint kiköpött. – Nem is tudom, miért neked akartam eladni.

Én azonban örültem, hogy odajött hozzám, s nem akartam, hogy máris elmenjen.

– Csóri – néztem rá kérlelően. – Mozgasd egy kicsit a füled. Ma a születésnapom van, igazán megtehetnéd.

Ő ugyanis borzasztó mulatságosan tudja mozgatni a fülét, és tíz fillérért bárkinek

szívesen mozgatja, aki csak megkéri rá.

De hát születésnapom volt, s nekem most ingyen is mozgatta egy kicsit. Nevettünk mind a ketten, majd Csőri elhallgatott, és hirtelen azt kérdezte:

– Te, milyen dolog a születésnap?

Nem értettem, mit kérdez.

– Milyen érzés az, ha valakinek születésnapja van? – kérdezte újra, de már bosszúsan.

Rettentően csodálkoztam ezen.

– Neked is van születésnapod.

– Nekem nincs – mondta sötéten, és megint sercintett egyet. – Nincs. Nem is volt soha. Engem a mutterom a születésnapomon szokott a legjobban elverni.

Ez igaz volt. A mamája néha borzasztóan megverte. Hajánál fogva kiráncigálta az udvarra, összevissza püfölte a seprűnyéllel, és közben azt kiabálta, hogy miért is született Csőri a világra.

Zavartan néztem rá. Észrevettem, hogy mindkét könyökén lyukas a pulóvere, s hogy a nadrágja is csupa folt. Ilyesmire fel se figyeltem máskor, de most hirtelen zavarni kezdett, hogy ő ennyire szegény és rongyos, s hogy nekem születésnapom van, és bizonyára sok ajándékot kapok majd.

– De születésnapod mégis van – dünnyögtem vigasztalóan. – Csak nem ünneplitek meg.

– Hülye vagy! – mondta ellenségesen, és olyan mozdulatot tett, mintha mellbe akarna vágni. – Kis hülye!

Mégse vágott mellbe, hanem hosszú karját esetlenül leengedte. Majdnem elbőgte magát. Ez furcsa volt, sose láttam még ilyenek. Szípigott, és lesütötte a szemét.

– Mit kapsz ajándékba? – kérdezte mogorván.

Zavartan habogtam.

– Csak egy ... valami kis játékot. De az is elég vacak.

Az járt a fejemben, hogy valamit neki kéne adnom az ajándékaim közül.

Csőri nem szólt. Hallgattunk mind a ketten.

– Nem baj – szólalt meg aztán. – Le van tojva az egész! Káldy bácsi azt mondta, hogy nemsokára jó lesz már nekünk is. Elkergetik a gazdagokat meg a zsidókat, és akkor a szegényeknek is lesz pénzük. Akkor nekem is lesz születésnapom.

– Kik kergetik el? – kérdeztem kíváncsian és ijedten.

– A nyilasok – mondta Csőri. – Akik zöld ingben járnak, mint a Káldy bácsi.

Eszembe jutott, Kálmán bácsi szerint a nyilasok gonosz emberek, de ezt nem mertem megmondani Csőrinek. Most már nemcsak sajnáltam őt, hanem kicsit féltem is tőle. Ő is szidta a zsidókat, s látszott rajta, hogy haragszik rájuk. Óvatosan hallgattam hát, s az járt a fejemben, hogy anyunak talán igaza van. Csőri csibész utcakölyök, vicigyerek, akivel nem kéne barátkoznom.

– Kár, hogy nem vagyok nagyobb – mondta Csőri –, mert akkor én is zöldinges lennék. Kapnék egy klassz pisztolyt, és kinyiffantanám itt a házban az összes gazdagot meg zsidót. De negyedik osztályosokat még nem vesznek be.

– A zsidókat is kinyiffantanád? – kérdeztem félénken.

– Ki én! – horkant fel. – Ők szedik el előlünk a pénzt!

– Van szegény zsidó is – dünnyögtem, s azt akartam mondani, hogy a Steinék is

azok, de azután mégse mertem mondani.

Csóri megvető arcot vágott.

– Kis hülye vagy – legyintett. – Azok csak eldugják a pénzüket, és ülnek rajta. De Káldy bácsiék majd elszedik tőlük, és szétosztják a szegények között. Akkor pedig minden ember gazdag lesz, és egyetlen szegény se fog maradni. Majd meglátod, hogy milyen klassz ruhákban fogok járni! És mindennap két moziba ülök be ...

Csettintett a nyelvével, sóváran csillogott a szeme.

– És az is lehet – hajolt hozzám suttogva –, hogy anyám lesz a házmester. Káldy bácsi azt mondta, hogy a Pintérék vörösök.

– Ez baj? – néztem rá csodálkozva. – És különben se a Pintérék vörösök, hanem Pelikán bácsi, a hegedűs. De Vilma azt mondja, hogy ő is csak festeti a haját.

Csóri lenézően vigyorgott. Azt mondta, hogy kis pisis vagyok, és nem is tudja, miért beszélget velem ilyen komoly dolgokról. De azután türelmesen elmagyarázta, hogy nem azokat hívják vörösöknek, akiknek piros hajuk van, hanem azokat, akik az oroszok barátai, s hogy azok a gazdagoknál meg a zsidóknál is sokkal rosszabbak, mert kémek. Suttogva közölte, hogy Káldy bácsiék a vörösöket is ki fogják nyiffantani. Azoktól is elveszik a pénzt, és szétosztják a szegények között.

Ebből az egészből nem sokat értettem. Az az érzésem támadt, hogy Csóri most megint éppen úgy összevissza hazudozik, mint amikor azt állította, hogy a gyerek az anyja hasából bújik elő. Az pedig igazán nem szép tőle, hogy csúnyákat beszél a Pintér bácsiról, aki mindig megengedi – és egyedül csak neki –, hogy beüljön a vezetőfülkébe, amikor a többi gyereket elviszi a Mérayn kocsikázni. Nyugtalan voltam egy kicsit. Fázni kezdtem, és szerettem volna már, ha Csóri elmegy.

Szerencsére, ekkor zúgni kezdett a lift, és Csóri sietve azt mondta:

– Jön a mutterod. Szevasz!

Megkönnyebbülten leugrottam a párkányról, és becsuktam hamar az ablakot. Azt azonban elhatároztam, hogy aputól este okvetlenül megkérdezem ezt az egész vörösdolgot.

Anyu fáradt volt, karikás szemű és ideges. De mindent megtett, hogy kedves legyen hozzám ezen a napon. Én meg igyekeztem kihasználni az engedékenységet. Állandóan körülötte sündörögtem, s különféle hízelkedésekkel, ravaszkodásokkal rá akartam venni, hogy árulja el, milyen ajándékot kapok. S ha a nagy ajándékokat nem is szabad elmondania, legalább a kicsi ajándékokat súgja a fülembe.

De ő csak nevetgélt, és a fejét rázta.

– Estére majd meglátod.

Annyit mindenesetre tudtam, hogy tortám az idén is lesz. Ezt nem csak abból gyanítottam, hogy a konyhába tilos volt kimennem, hanem főleg az onnan kisurruló illatokból. minden kétséget kizáróan megállapíthattam, hogy Vilma süt, tortát süt, méghozzá csokitortát.

Amikor erről kérdeztem anyut, megint csak azt felelte:

– Estére meglátod, kisfiam.

„Estére, estére – háborogtam magamban. – Estig megesz a kíváncsiság.” Bosszúból nem meséltem el találkozásomat apuval a piacon. Pedig szerettem volna elmesélni. Azért is kértem meg Vilmát, hogy ő hallgasson, ne szóljon erről egy szót se. Most azonban elhatároztam, hogy nem mondom el.

– Jó – mondtam duzzogva, mikor már látszott, hogy anyut sehogyan sem lehet meglágyítani. – Jó. Akkor én se árulom el a titkomat.

Ez már nem tetszett neki.

– Miféle titkod van neked? – húzta fel a szemöldökét.

– Nagyon érdekes és szép kis titkom van – mondtam büszkén. – Ha elárulsz valami ajándékot, én is elmondom a titkomat.

Szigorúan végigmért, és azt mondta: ne legyek szemtelen. És egészen úgy tett, mint akit nem is érdekel a dolog, sőt, mint aki el sem hiszi, hogy titkom van. Ez nagyon rosszulesett. Mintha egy olyan kisfiúnak, mint én, nem is lehetne titka!

Roppantul szerettem volna, ha faggatni kezd, vagy akár haragosan rámripakodik, hogy azonnal mondjam meg a titkomat. Akkor kéretem magam egy kicsit, majd sebesen elhadarom neki töviről hegyire az egészet, ő meg ámul-bámul, talán sír is, nevet is örömeiben, majd bűnbánóan bevallja, nem hitte volna, hogy ilyen igazi, komoly titkot őrzök.

Csakhogy anyu rám se hederített. Ki-kiment a konyhába, majd visszajött. Szennyes ruhát rendezett, szortírozott a hétfői nagymosásra, s egy papirosra feljegyezte, hány inget ad oda, hány zsebkendőt, zoknit, nehogy a mosónő valamit ellopjon. Pedig Gizi néni, a mosónőnk, már évek óta mos nekünk, és még soha semmit nem lopott el. Anyu is mindig azt mondja róla: ritka becsületes asszony ez a Gizi. Az volt az érzésem, hogy anyu kizárólag azért foglalatoskodik most ilyesmivel, hogy bántson engem, és elrontsa a születésnapomat.

Egyre elkeseredettebben kullogtam utána.

– Anyu, eláruljam neked? Ugye, elárulhatom? ...

– A titkot? – nézett rám szórakozottan, s látszott, egész máshol jár az esze. – Milyen titokról beszélsz? ... Mondd csak, Gabó – kérdezte gyanakodva –, nem dobálod te el a zsebkendőidet?

– Nem – feleltem leforrázva, s majdnem sírtam.

Szerettem volna megmondani neki, hogy egy igazi, jó anyu sokkal kedvesebb a kisfia születésnapján. Játszik, nevetgél, beszélget, és nem törődik olyan utálatos dolgokkal, mint a nagymosás. „Nem szeret már engem – gondoltam. – Bezzeg, amikor megszülettem, biztosan örült, dédelgetett. Most meg már a születésnapomat is unja, ami pedig csak egyszer van az évben ...”

Fortyogott bennem a harag. Fájdalommal gondoltam a tavalyi születésnapomra, ami bizony sokkal különb volt. Eljött keresztapa és Gyuri bácsi Vera néniel. Vera néni kivételesen nem volt undok és haragos, hanem nagyon jókedvűen hancúrozott velem. De beállított apu másik két testvére is, Dezső bácsi meg a szemüveges kis Péter bácsi, akit mindenki Petikének hív. Dezső bácsi, szokása szerint, mogorván hallgatott egész este. Kiolvasott egy könyvet, amiért senki se haragudott, ő gépészmérnök, de arról se igen lehet beszélgetni vele. Egy dolog érdekli csak, a fényképezés. Ha arról esik szó, egyszerre figyelni kezd, felélénkül, és még beszélni is hajlandó. Péter bácsinak viszont éppen az a hibája, hogy folyton beszél. Mindenbe beleszól, tanácsokat ad, fontoskodik, és többnyire azt bizonygatja, hogy Tamás, a fia, lángész. Tamás, aki csak két évvel nagyobb nálam, hencegő, nagyképű kisfiú, és szívből utálok. Valószínűleg azért utálok, mert őreiké dicséri mindenki, hogy milyen okos, eszes, rendkívüli, s azért is mert lefitymálta az összes ajándékot, amit kaptam. De egész este a gyönyörű játéktelefonnal játszott; amit végül el is rontott. Szerencsére azonban Dezső bácsi fia, Andris, mindig az én pártomat fogja. Szeret engem, és szívesen játszik velem. Ez már csak amiatt is büszkévé tesz, mert ő nagy fiú, második gimnáziumba jár. Tamás zongorázott, amitől a felnőttek el voltak ragadtatva. Csak Dezső bácsi nem, mert ő ezalatt átment a másik szobába zavartalanul olvasni. Mi pedig Andrissal összekacsingattunk, kuncogtunk, és azt sugdostuk egymás fülébe, hogy Tamás kicsi

fiú, de nagy hülye.

Egyszerre még az ajándékoknál is nagyobb kedvem lett megtudni, kiket hívott meg anyu estére. Megkérdeztem, ő számolgatott a papiros fölé hajolva, és rám se pillantott.

Senkit, Gabókám – mondta. – Mára nem hívtam vendégeket.

Most már biztos voltam benne, hogy ezt mind direkt csinálja! Direkt akarja elrontani a születésnapomat! Egy pillanatra szinte gyűlöltem őt, hogy csak számol, számol, s egyáltalán nem törődik velem.

– Miért nem hívtál? – kérdezem vadul. – Miért nem hívtál vendégeket? Miért rontod el a születésnapomat?

Csodálkozó tekintettel nézett rám.

– Mi bajod van? – kérdezte. – Nyafogni akarsz nekem? Senkit se hívtam és kész.

– Mert nem szeretsz már! – kiáltottam, és a haragtól könnybe lábadt a szemem. – Nem törődsz se velem, se a születésnapommal! És nem akarsz *beengedni* apu testvéreit!

Anyu letette a ceruzát, és összeszorította a száját.

– Kapsz egy pofont, Gabó – mondta fenyegetően.

Dühösen toppantottam a lábammal.

– Nem baj! Te úgymint mindig megversz! És ha úgy megversz, hogy meghalok, az se baj! Tudd meg, hogy mindent, mindent meg fogok mondani apunak!

Ekkor felállt, az asztaltól, és odajött hozzám. Láttam, hogy nagyon haragos, és tényleg kaphatok tőle egy pofont. De bántam is én azt! Még a kezemet se tartottam az arcom elé.

– Verjél csak meg, anyu! Verjél csak meg! Nem szeretsz, mert én zsidó kisfiú vagyok! És szégyellsz engem!...

– Hallgass! – kiáltotta anyu, és hirtelen úgy megszorította a karomat, hogy felsikoltattam. – Elhallgass, te pimasz, mert összetörlek!

– Beárullak! – üvöltöttem teli torokból. – Mindent elmondok apunak! Mert ma este igenis hazajön! Láttam őt a piacon, és este ide fog jönni!

Anyu ekkor eleresztette a karomat és hűledezve nézett rám. Én egérutat nyertem ezalatt. Az ebédlőasztal túlsó oldalára menekültem.

– És semmi se kell – mondtam. – Se a torta, se az ajándékok! Semmi!

Ettől úgy megsajnáltam magam, hogy zokogni kezdtem.

Anyu pedig csak állt, nézett engem, és sehogyan sem tudott magához térni a csodálkozástól.

– Mit beszélsz te? – hebegett. – Hol láttad te aput?

– A piacon – mondtam sírva. – Igenis, láttam őt. Tudd meg. Elöttem ment el...

– De hisz az nem lehet – mondta anyu egyszerre már gyöngéden. – Az nem lehet, kicsikém, ő most nem jöhet haza. Ne kínozd magad.

„Beijedt – gondoltam kárörvendve. – Fél, hogy megmondom őt az apunak.”

– De igen – morogtam. – Haza fog jönni. Majd meglátod.

Erre már nem szólt semmit, hanem visszaült az asztalhoz. Fáradtan maga elé nézett, s úgy látszott, elmúlt már a haragja.

– Gyere közelebb, ülj le – pillantott rám. – Na ne félj, nem bántlak.

Duzzogva a szék sarkára ültem. De miután láttam, hogy tényleg nem akar bántani, kényelmesen elhelyezkedtem.

– Micsoda dolog, hogy így toporzékolsz? – kérdezte szelíden. – Te nem szoktál ilyen csúnyán viselkedni.

– Elrontottad a születésnapomat – motyogtam, és megint sírnom kellett. – Legalább Andrist hívtad volna meg. Vele olyan jól lehet játszani.

Csendesen sírtam, anyu hallgatott. Éreztem, hogy könnyű kezével simogat. Bárhogy haragudtam rá még mindig, ez jólesett.

– Nem hívhattam meg senkit, kisfiam – mondta halkán. – Te nem tudod, mert nem mondtam meg neked, Dezső bácsi és Péter bácsi is ugyanolyan táborban van, mint apu.

– Ők is rabok? – kérdeztem suttogva, és már nem sírtam.

Anyu bólintott.

„Ezért nem jöhet Andris – gondoltam szomorúan. – Nehogy kiderüljön, hogy mi unokatestvérek vagyunk.” Bármennyire váratlanul ért és megijesztett, amit anyutól hallottam, leginkább mégis csodálkoztam. Szokatlan volt, hogy ilyen komoly dolgokról beszél velem, ő többnyire kicsinek néz, akinek semmit se kell az orrára kötni, főleg felnőtt-ügyeket nem. Azon tűnődtem, hogy mitől változott meg hirtelen anyu. Attól, hogy hatéves lettem, vagy attól, hogy rejtegetni kell engem? Nagyon a nyelvemen volt, hogy megkérdezzem, aztán meggondoltam magam. Még elhallgatna, és nem mondana többé semmit.

– Azt pedig te is tudod – folytatta anyu –, hogy Gyuri bácsi Ukrajnában van. És egy ideje már semmi hír nem jön róla.

„Nekem se írta meg a verses levelet” – gondoltam, és egyszeribe összeszorult a szívem. Meghalt talán? Riadtan anyura pillantottam, de most sem szóltam semmit. Gyorsan arra gondoltam, hogy ez nem lehet igaz, mert az emberek csak akkor halnak meg, ha öregek, vagy nagyon megbetegszenek. De aztán eszembe jutott az is, hogy Ukrajnában háború van, és iszonyú hideg. Ő pedig olyan sovány kis ember.

– De ugye, nem halt meg? – kérdeztem suttogva.

Anyu halványan elmosolyodott.

– Nem, szivecském – rázta meg a fejét. – Egész biztos, hogy nem halt meg. Az emberek nem halnak meg könnyen. Csak Vera néni aggódik szörnyen, és szeretne már levelet kapni Gyuri bácsitól.

– Keresztapa azt mondta – mondtam izgatottan –, hogy Ukrajna borzasztó messze van. Onnan csak soká érkezhetsz meg a levél.

– Igen – helyeselt anyu. – Látod, én is azt hiszem.

– Akkor ezt meg kéne mondani Vera néninek is. Látogassuk meg őt, anyu. Viszünk neki valami szép ajándékot, megvigasztalgatjuk, és rábeszéljük, hogy veszekedjen csak velünk. Hidd el, hiányozhat neki a veszekedés, hogy Gyuri bácsi nincs itthon.

– Te haszontalan – mondta anyu, és elnevette magát.

Megfenyegetett az ujjával, de csak tréfából. Szent volt már a béke. Abba is beleegyezett, hogy a jövő héten elmenjünk Vera nénihez. Persze, erről senkinek se szabad beszélnem.

Titokban nagyon elégedett voltam, hogy ilyen szépen kibékültünk, s hogy anyu kedves és engedékeny lett. Így már nem kell visszautasítanom se a tortát, se az ajándékokat.

Mondogattam magamban, nem is nagy baj, hogy nincsenek vendégek. Péter bácsi amúgy is csak fecsegne, Tamást dicsérné, Dezső bácsi unott arcokat vágna, és kiolvasna egy másik könyvet, Tamás pedig zongorázna, és megint elrontaná valamelyik játékot. Apu azonban irt lesz! Nemsokára már jönnie kell! Egészen későn állít majd

be, de bizonyára kapuzárás előtt, nehogy Pintér bácsi meglássa. De tíz óra még messze volt. Az óramutató lustán vánszorgott előre.

Megvacsoráztunk, beszélgettünk egy kicsit, miközben anyu állandóan az órát leste, majd hirtelen megölelt, megcsókolt és azt mondta:

– Látod, éppen ebben a percben születél.

Elnémultam, és úgy éreztem, hogy ez a negyed-tíz-múlt-öt perccel igen ünnepélyes pillanat. Anyu újra megcsókolt. Meghatott volt, és gyanúsán csillogott a szeme.

– Hatéves vagy – mondta halkán. – Istenem, hogy múlik az idő! Már hatéves vagy ...

Vilma is megcsókoltatott, ő is kicsit meghatottan, majd megcibálgatta a fülem.

– Isten éltesse sokáig, Gáborka! – súgta.

Büszke voltam, megint csak arra gondoltam, hogy tulajdonképpen borzasztó jó dolog hatévesnek lenni. Szerettem volna anyunak is megmondani, de ő csak csodálkozott, hogy mennyire múlik az idő. Vilma azonban udvariasan azt mondta, lehetséges, hogy az idő múlik, de a nagyságos asszony ugyanolyan szép és fiatal, mint hat évvel ezelőtt. Ettől anyu egyszerre megnyugodott, sőt egészen vidám lett.

– Lássuk az ajándékokat! – ütötte össze a tenyerét.

Nagyon helyeseltam. Ezt már én is akartam mondani.

Vilma behozta a tortát a hat égő gyertyával. A gyertyákat ügyesen, egy fújással kioltottam, és anyu ekkor sorban elem rakosgatta az ajándékokat, amiket a nagykredencbe zárt be, nehogy idő előtt fölfedezzem. Az asztal hamarosan teli lett játékkal. Izgalmamban, bámulatomban azt se tudtam, melyikhez kapjak előbb. A meséskönyvekhez vagy a festőkészlethez, amivel többet nem hengegetnek az ikrek, mert már nekem is van, vagy a csodálatos barna mackóhoz, aminek a nyakában még egy kis mézescsupor is lógott? A csákót meg a kardot biztosan nagyapától kaptam. Bizonyára a kisdobot is, aminek ugyan kissé repedt hangja volt, de pompásan lehetett verni, s még anyu is úgy tett, mint akinek tetszik a dob, pedig egy hét múlva el fogja dugni valahová, vagy veszekszik majd velem, hogy megőrül tőle. Most azonban derekasan kihasználtam az alkalmat, és úgy püföltem, hogy végül anyu is, Vilma is befogták a fülüket. Nagyon szépen megkértem, hogy játsszam inkább a xilofonon, ami Péter bácsiék ajándéka, mert az sokkal nagyfiúsabb hangszer a dobnál, és a hallásomat is szépen javítja. Ezenkívül kaptam még kis perselyt, amiben egy fitying se volt, valami buta társasjátékot, ami azonban anyunak nagyon megtetszett, és egészen kis fiúknak való kirakós kockát. Ezen meg is sértődtem némileg.

Az asztal közepén egy zöld bádogskatulya állt. Anyu biztatott, hogy nyomjam meg az oldalán a sárga kis gombot. Megnyomtam, mire a skatulya teteje felpattant. Egy apró pilóta repült ki belőle, aki aztán nyitott ejtőernyővel visszaereszkedett szépen az asztalra. Ez valami olyan hihetetlenül remek játék volt, hogy tátva maradt a szám. Hitetlenkedve, lelkesen, újra meg újra kilőttem a pilótát. Nem tudtam betelni vele, míg harmadszorra belepottyant a tejszínhabba. Anyu csendesen mérgeledni kezdett, s egyelőre abba kellett hagyni ezt a játékot.

Vilma közben fölszeletelte a tortát, és éppen hozzá akartunk látni, amikor becsöngetett valaki.

A villa kiesett a kezemből, kezem-lábam reszketni kezdett. Láttam, hogy anyu is elfehéredik. Hitetlenkedve rám néz, s mindkét kezével a melléhez kap.

– Látod – motyogtam, de egyebet nem tudtam kinyögni.

Vilma kiment, s mi lélegzetvisszafojtva lestük az ajtót, hogy mozduljon már a kilincs, lépjen be apu.

De nem ő, hanem keresztapa jött be a szobába. Egyenruhában volt, vállszíjjal, pisztolytáskával. Csak állt az ajtóban, és nézett bennünket. Szikár arca feszült volt, csupa nyugtalanság. Tekintete merev és kellemetlenül átható.

Anyu halkan felsóhajtott, én pedig lehajtottam a fejem. Könnyeim rápotyogtak a tortaszeletre. „Nem jött. Nem ő jött” – gondoltam fájdalommal.

Keresztapa ekkor közelebb lépett. Csendesen, de erélyesen mondta anyunak:

– Azonnal csomagolj! Reggel el kell utaznotok! Bejöttek a németek.

Csodálkozva néztünk rá, de ő nem törődött velünk. Bement a hálószobába, és bekapcsolta a rádiót. A rádióból vidám tánczene szólt. Rögtön kikapcsolta.

Azután ismét kijött, cigarettára gyújtott. Anyu félig ijedten, félig álmélkodva megkérdezte, hogy igaz-e, amit mondott?

– Igen – felelte kurtán keresztapa, s látszott, hogy anyu hitetlenkedése bosszantja. – Kilenc órakor lépték át a határt, és hajnalra már Pesten lesznek.

„Biztos emiatt nem jött haza apu” – gondoltam keserűen.

Anyu hol rám, hol Tibor bácsira nézett. Nagyon tanácstalan volt.

– És ezért... el kell utaznunk? ... Nem értem. Es hát... hová?

Keresztapa szívta a cigarettát, összehúzott szemmel nézte anyut.

– A minisztériumból szaladtam ide, szolgálatból – szólalt meg kimérten. – Nincs időm vitatkozni. A németek bejöttek, és ezzel mindenféle játéknak vége. Ez *óra* vonatkozik – mutatott rám –, ha netán még mindig nem fognád fel. Néhány hétre leutaztok vidékre, egy ismerős családhoz. Én már sürgönyöztem nekik. Reggel nyolcra értetek jövök a kocsival, és azonnal indulunk. Most pedig ne spekulálj, hanem csomagolj össze! A további teendőket holnap megbeszéljük.

Azzal elnyomta a cigarettát, és visszatette a sapkáját a fejére. Anyu arcáról eltűnt az álmélkodás. Már csak ijedt volt. Kislányosan, panaszosan ijedt.

– De hát, beállítani egy helyre. Ismeretlenül... – motyogta.

Keresztapa egy pillantást vetett rá, ettől nyomban elhallgatott.

– Mennem kell – mondta keresztapa. – Kísérj ki.

Fél perc múlva már az ablak előtt hallatszottak a léptei. Anyu sápadtan, összetörve visszatért a szobába.

– Istenem – suttogott, és a kezét tördelte. – Jaj, Istenem, mi lesz ebből? ...

Nem figyeltem rá.

Elborzasztott a gondolat, hogy elutazunk, és még távolabb kerülök aputól. Ki tudja, milyen messzire kell elutaznunk, és erről ő nem tud semmit. Hazajön majd látogatóba, én pedig nem leszek itt...

Keserúséget éreztem, és megráztam a fejem.

– Én nem megyek el! Én nem akarok elmenni! – kiáltottam fel.

Ráborultam az asztalra, és tehetetlenségemben zokogni kezdtem.

II.

Egyik szombaton bált tartottak a faluban. Ekkor már ötödik hete laktunk Tóthék

tornácos, nagy házában, a református templom mellett, ahol keresztapa is gyakran nyaralt azelőtt. Anyu azt mondta, hogy elmegy a bálba, én pedig viseljem jól magam, ne haszontalankodjam, feküdjek le korán, és aludjam szépen. Legszebb ruhájába öltözött, kicsinosította magát, azzal elment.

Egyedül feküdtem le, és szörnyen dühös voltam magamra. Sivalkodnom kellett volna, toporzékolnom, levetnem magam a földre, míg anyu itthon nem marad, vagy engem is magával visz. A bál izgatta a fantáziámat. Úgy képzeltem, hogy valami egészen rendkívülien pompás és gyönyörű dolog lehet, amitől az ember szeme-szája eláll. Lehetséges, hogy azért gondoltam ezt, mert egyszer a moziban láttam egy bált, s ott csillogott-villogott minden.

Nekem pedig csak tollasbál jut! Itt kell feküdnöm a babos dunyha alatt a vendégszobában, ahol koromsötét van, és szű perceg a mennyezetgerendában. A szű, szerencsére, nem bántja az embert, és nem kell félni tőle, de azért mégiscsak kellemetlen, hogy folyton perceg. Hallgattam is egy darabig a percegését, s azt reméltem, hamar elalszom, de nem aludtam el. Márcsak amiatt sem, mert a konyhában Tóth néni trécselt valakivel, és minden szó behallatszott az ajtón keresztül.

„Hallgatózom egy kicsit, legalább nem fogok annyira unatkozni” – gondoltam, és azon törtem a fejem, hogy kivel beszélget Tóth néni ilyen későn.

A szomszéd néniel beszélgetett. Neki könnyű megismerni a hangját, mert foghíjas. Pöszén beszél, és állandóan sopánkodik valamin.

Most is azt mondogatta:

– Jaj, jaj, édef jóiftenem! Micsoda affonyok vannak a világon!...

Tudniillik, arról beszélgettek, hogy vannak nagyon rossz anyák, akik sohase törődnek a gyerekeikkel, és akiket, a szomszéd néni szerint, mind meg kéne égetni.

„Ronda boszorka – gondoltam magamban –, téged kéne megégetni.”

Biztos voltam benne, hogy a szomszéd néni tulajdonképpen boszorka, és éjjelente talán még seprűn is lovagol. Ijesztően csúf volt. Aszott, sovány, mint a kóró. Orrán, arcán lila bibircsókok éktelenkedtek.

– Én csak ezt a szegény kisfiút sajnálom – mondta ekkor odakint Tóth néni. – Egész nap rí, szomorkodik. Csak lesi, várja szegényke, hogy mikor gyün már haza az anyja.

„Rólam beszélnek” – s ezen egészen elképedtem.

Annyira elképedtem, hogy azt hittem, megcsal a fülem.

De a konyhában tovább beszélgettek. Csakugyan anyuról meg rólam.

– Rossz asszony ez – hallottam újra Tóth néni hangját. – Egész nap csak pomádézza magát, illeget magát. Csupa pacsuliszag tőle a ház ...

– Hát, mert udvarokat magának – mondta izgatottan a szomszédasszony. – De még hogy udvarokat! Hogy nem szégyelli el magát az ilyen!

– A jegyző úrral – dünnyögte Tóth néni. – Avval udvarokat magának...

Kis csend támadt, s én azon kaptam magam, hogy hangosan ver a szívem.

– Férjet akar – károgta a szomszédasszony. – Azt hát! Férjet akar magának. A jegyző úr meg szép ember. És előkelő ember. Módos ember.

– Az – mondta erre Tóth néni is. – Férjhez akar menni. Azt bizony...

Folytatták-e a beszélgetést vagy elhallgattak? – nem tudom. A szívem egyre hevesebben kalapált, és azt motyogtam magam elé: „Hazudnak! Hazudik Tóth néni és a bibircsókos boszorka is...”

Szakadatlanul dörömbölt a szívem. Azt kívántam, hogy bárcsak rögtön elaludnék.

„Hazudnak – dűnnyögtem. – Minden hazugság, amit mondtak. Nem szeretik anyut, és most bántani akarják.”

A párnába fúrtam a fejem. Ha nagyobb volnék, most kimennék, és felpofoznám mind a kettőjüket. Véresek maradnának, úgy elverném őket! Vagy legalább apu volna itt! Ő aztán jól ellátná a bajukat!

Gyűlöltem őket, hogy így beszélnek anyuról. Még hogy udvarokat magának! Mint Vilma a Laci katonával. Hogy ő szerelmeskedik a jegyző bácsival!... A kezem is ökölbe szorult a haragtól.

De valami fájni kezdett, és csodálkozva éreztem, hogy egyre jobban fáj. Az járt a fejemben, hogy anyu csakugyan örökké a jegyző bácsival van. Lehoczky bácsi pedig – így hívják a jegyzőt – gyakran megfogja anyu kezét, simogatja, sőt folyton kezét csókol neki. És anyu olyankor mindig zavarba jön, még el is pirul. Pedig rengetegen csókolnak kezét neki mások is, de akkor nem pirul el, és nem jön zavarba. De még az is igaz, hogy ha Lehoczky bácsival van, mindig jókedvű. Olyan vidám akkor, hogy rá sem lehet ismerni arra az anyura, aki odahaza örökké fáradt volt, rosszkedvű, ideges és szomorú. Ha Lehoczky bácsival van, sokat kacag. Kacag, hátraveti a fejét, úgy kacag, olyan vidáman nevet.

Elszorult a torkom. Felrémlt Esztikéék zsúrja, ahol anyu az ablakbenyílóban ült a katonatiszt bácsikkal. Iszik és ugyanígy nevet. Fejét hátravetve vígan, csengőn kacag. Csak úgy repdes hosszú, szőke haja. Rólam pedig teljesen megfélemez. Amikor odamegyek hozzá, idegesen és türelmetlenül vissza akar parancsolni a gyerekek közé.

„Most is így bánik velem – gondoltam. – Egész nap csak lesem, várom őt, hogy mikor jön haza.”

Napok teltek el úgy, hogy szinte nem is találkoztam vele. Falun lassabban múlik az idő, unalmasabb a nap, és az ember állandóan arra gondol: miért nincs velem anyu? Megharagítottam volna valamivel? Semmivel se haragítottam meg. Amikor elindultunk, akkor ugyan még sírtam, ellenkeztem, de aztán beletörődtem szépen, hogy menni kell. Gyönyörű reggel volt, jó szagú tavaszi vasárnap, amikor keresztapa autóján elindultunk. A hátsó ülésen anyu megcsókolta, és azt mondta: „Nagyon jó fiú vagy, Gabókám. Igazán jó kisfiú ...” Hát itt talán most rossz vagyok? Hiszen még annyit se rosszalkodhatok, mint otthon, annyira egyedül vagyok.

Egymagamban reggelizem, s délelőttönként egyedül játszogatok a tágas udvaron, a gémeskút melletti homokban. Aztán titokban odasettenkedem a disznóólhoz, és kissé riadozva megnézegetem a malacokat. Süldők még, de már rettentő rondák és bűdösek. Ha pedig megnőnek, biztosan még rondábbak és még bűdösebbek lesznek. Oda-ballagok az istállóhoz is, ahol Bodri, a hatalmas, fehér kuvasz, nyájasan leffegteti rám a nyelvét, és a farkát csóválja. Harapós, vad kutya. A felnőttek el is kerülnek messzire, de a kisfiúkat, úgy látszik, szereti. Engem legalábbis igen-igen szeret, mert még akkor se haragszik meg, ha megráncigálom a farkát, s akkor sem, ha a hátára pattanok, sarkantyúzom, és azt kiabálom neki: „Gyia, lovacska! Hó!” Bekukkantok a félhomályos istállóba, ahová a két ló, a tehén meg a kisborjú van bekötve. Az öreg Tóth bácsi villával hajigálja a jászolba a szénát, csibukpipáját szívja, és barátságtalanul pislog felém. Ugyanilyen szóltan, mogorva, mosolytalan a természetes Tóth néni is, aki háromlábú sámlin ülve feji a tehenet. A tehén eközben bambán engem bámul, majd rosszkedvűen bődül egy nagyot.

Visszamegyek az udvarra, s egy pillanatig tünődöm, azért olyan barátságtalanok ők ketten, mert a Tóth bácsi fia a fronton van, és most minden munkát nekik kell elvégezni? Bodri a kukoricagóré mellett hever, rám vár, és látható kíváncsisággal lesi,

hogy mit fogunk játszani. Lovagolunk. Azután azt játsszuk, hogy eldobom az agyonrágott teniszlabdát, ő pedig szélesebben visszahozza, és a lábam elé teszi. Vagy nem játszunk semmit, csak a hasát vakargatom, amit különösen szeret.

Unalmas egy ilyen falu. Lehetséges, hogy Vilma faluja egészen más, hogy ott csakugyan olyan vidám az élet, ahogy meséli, itt azonban minden unalmas, egyhangú és csúf. Csúf az utca, ahol vagy meg kell fulladni a portól, vagy térdig érő latyakban gázol az ember, és csúfak a házak, amelyek olyan rendetlenül vannak egymás mellé, mögé hajigálva, mintha részeg ember építette volna valamennyit. És a házaknak egyáltalán nincs piros cserepes tetejük, színes-tarkára kifestett faluk, mint a mesekönyvbéli falucskákban, fedelük szalmából van vagy fekete palából, oldaluk pedig vályog, amit fehérre meszelnek, és ami itt is, ott is repedezik már. De még az sem igaz, hogy falun jókedvűek az emberek. A mesekönyvekben vidáman mosolyognak a parasztok. Szépek, pirosposzgások, irigyli őket az ember. Itt azonban mindenki mogorva, rosszkedvű. A gyerekek is. Nem eresztenek sárkányt, nem fonnak virágkoszorút, s rabló-pandúrt se játszanak. Üldögélnek csak az árokszálen, vagy a kidőlt-bedőlt kerítések tövében mezítláb, szutykosan, foltos, lyukas ruhában, és unalmukban gomboznak, verekszenek, vagy a pocsolyába köpdösnek. Hiába szeretnék összebarátkozni és játszani velük. Csak néznek rám, s nem lehet tudni, hogy mit mond a szemük. Néznek, nem szólnak, s ha odamegyek hozzájuk, lassan szétszélednek.

Egyszer-egyszer lemerészkedem a Tisza-partra is. Felkapaszkodom a töltésre, és a töltéstől egy szaladásnyira van a Tisza. Sokkal kisebb a Dunánál, és kevésbé szép. Mindenféle hátborzongató történeteket mesélnek róla. Gonosz, hamis folyó – mondják –, teli van örvénnyel, és minden nyáron belefulladás valaki. Ezért nagyon óvatos vagyok, még a lábam ujját se dugnám bele. Elnézegetem a pipálgató halászokat, akik hálójukat foltozzák, vagy térdükre könyökölve mereven ülnek ütött-kopott ladikjaikban, s csak akkor moccannak meg, ha kihúzzák a hálójukat.

Kimegyek a falun túl, a széles mezőre, ahol a csorda legel. A hatalmas gesztenyefa tövében ott pihen a vén pástor, aki hajnalonként nagyokat fúj a dudájába, és mindig fölébreszt minket. A marhák között lankadatlanul szaladgál a fekete puli, mérgeesen csahol, és néha meg-megkergeti a kolompos ökröt.

Délben, amikor a féltornyú, sárga templomban harangoznak, hazabaktatok. Délután is, már alkonyaikor, akkor megyek haza, mikor szól a harang. De anyu nincs otthon se ebédkor, se vacsoraidőben. Az öreg Tóth bácsi a sparherd mellett ül, pipál, harákol, és véres, apró szemével engem figyel. Ez zavar, és rossz érzéssel tölt el. Tóth néni a tányéromba méri a levest, és csak annyit mormog:

– Anyád elment. Azt üzeni, hogy éccakára majd meggyün...

„Igen – gondoltam most a sötét szobában –, Tóth néninek abban igaza van, hogy anyu keveset van velem. És abban is igaza van, hogy mindig csak lesem, várom.”

Vacsora után sokszor egy órát is ott állok a kerítésnél, és leskelődöm a templom felé, amerről jönni szokott. Néha valaki olyan tűnik fel, aki messziről és az ereszkedő szürkületben hasonlít rá. Izgatottan megmarkolom a kerítés lévét, de aztán már látom, hogy tévedtem, nem ő az. Végül lehajtott fejjel, bánatosan kullogok be a házba lefeküdni.

Főleg Lehoczky bácsira, a jegyzőre haragszom. Rendszerint ő viszi el anyut. Keresztapa sokszor nyaralt ebben a faluban, és jó barátságba került Lehoczky bácsival. Amikor ideérkeztünk, megkérte, hogy vigyázzon ránk. Azóta Lehoczky bácsi minden áldott nap eljön hozzánk. Barackot nyom a fejemre, vagy meghuzigálja az orromat, amiről azt hiszi, kedveskedés, és beülteti anyut a nagy, fekete túraautójába. Azután már csak a kavargó port látni utánuk. A templomnál, tudom, fölveszik Nagy bácsit, a

református lelkészt, és a két német tiszt bácsit is, akik Lehoczky bácsi barátai, és akiket – nem tudni, miért? – *eszes*-tisztoknak neveznek, és halálfej van a sapkájukon. Így négyesben-ötösben beautóznak aztán Sárospatakra, vagy Tokajba mennek bort inni, vagy csak a kis szigetig mennek, ahol a nádfedeles halászcseréje áll.

Eleinte engem is magukkal vittek. Nagyon unatkoztam köztük. Lehoczky bácsi harsányan hahotázott csaknem egész úton, és direkt kacskaringósan vezetett, hogy anyu ijedezzen, sikoltozzon. A lelkész bácsi szótlánul üldögélt és anyut nézte. Az *eszes*-tisztok pedig hol az arcomat csipkedték, hol ők is barackot nyomtak a fejemre. Noszogattak, hogy szavaljam el az *Ist die schwarze Köchin da?* kezdetű versikét, amin nyerítve nevettek, és elragadtatásukban teletömködték a számat csokoládéval.

Főleg a szőke Helmuth bácsi volt elbűvölve tőlem, aki a csárdában folyton azt magyarázta anyunak, hogy rettentően hasonlítok az ő kisfiára. Mutatott is fényképet, amin egy kövér, szőke néni ölében egy kövér, szőke kisfiú ült. Roppant bamba képet vágott, éppen olyat, mint Schmidt Karcsi szokott. Igazán egy csöppet se hasonlított rám. Helmuth bácsi azonban egyre csak bizonygatta, majd hirtelen könnyes lett a szeme, megcsókolgatta a fényképet meg az én fejem búbját, s nagy megrökönyödésemre, szomorúan énekelni kezdett. A csárdában minden arc felénk fordult. Helmuth bácsi vékony hangon, de nagyon belevörösödve énekelt, amire mindenki azt mondta, hogy gyönyörű. Sőt, anyu kedvesen mondta: *wunderbar*, amiért a bácsi külön kezét csókolta neki, és még lelkesebben, még meghatottabban énekelt tovább.

De Lehoczky bácsi is tudott ám énekelni. Az asztalra vágott és elkurjantotta magát:

– Hé, cigány, ide!

Erre a cigány hajlongva, vigyorogva odajött. Muzsikálni kezdett, Lehoczky bácsi pedig dörgő hangon énekelt: „*Szép asszonynak kurizálok...*”

Épp úgy énekelt, szilajon, duhajkodva, amilyen ő maga volt. Szélesvállú, magas ember volt, koromfekete hajjal és bajusszal, vad, barna szemmel. Állandóan az erejét fitogtatta, mert az egyszer biztos, hogy félelmetes ereje volt. Egymaga rántott ki szekeret a sárból, és két ujjal meghajlította az egypengőst. Féltem tőle, az erejétől, a vadságától, és meg voltam győződve róla, hogy rossz ember.

Ebben akkor lettem biztos, amikor szemünk láttára megpofozott egy öreg parasztot, aki nem tért ki szekereivel az autó elől. Az öregember orrán-száján szivárogni kezdett a vér, de nem szólt semmit. Lehajtott fejjel, szégyenkezve állt a szekere mellett még akkor is, amikor a jegyző bácsi már visszaült a kormány mellé.

– Vén marha – morogta, és a szeme szikrát hányt a haragtól.

Anyu megszeppenve hallgatott, a lelkész bácsi úgy tett, mintha semmit se látott volna. A tiszt bácsik azonban a fejüket csóválták, és németül mondogattak valamit egymásnak.

Megint eszembe jutott, amit Tóth néni mondott odakint, és ekkor újra azt gondoltam: „Hazudik! Anyu nem engedheti, hogy ilyen durva, rossz ember udvaroljon neki.” Aztán ismét arra gondoltam, hogy Lehoczky bácsi gyakran megcsókolja a kezét, és anyu akkor elpirul. Ott, a csárdában Nagy bácsi le nem vette a szemét anyuról, de ő csak viccelődött ezen. Nevetve mondogatta: „Jaj, Laci, maga egy aranyos kis gyerek” – amin csodálkoztam is, mert egy papnak mégse illene ezt mondani. De Lehoczky bácsival nem tréfálkozott. Rá se mert nézni, s ha mégis ránézett, mélyen elpirult.

„Talán fél tőle...” – töprengtem. Izgalom fogott el, és azt gondoltam: igen, anyu biztosan fél ettől a goromba embertől. Félt tőle, és nem meri megmondani neki, hogy ő nem akar elmenni se autózni, se kirándulni, se Tokajba bort inni, de még a bálba se. Teli voltam aggodalommal. „El kéne mennem a bálba – gondoltam. – Haza kéne hozni

anyut. Lehoczky bácsi biztos berúg, és akkor még vadabb lesz.”

Jól tudtam, hogy nem fogok elmenni a bálba. Sötét van odakinn, kutyák ugatnak, és meg is halnék talán a félelemtől, amíg odaérnék. És különben is... Anyu haragudna, és ingerülten haza is zavarna talán. „Szívesen ment el a bálba – gondoltam keserűen. – Örült, hogy elmehetett.” Hiszen ugyanolyan izgatottan öltözködött, készülődött, mint otthon szokott, ha apuval együtt táncolni mennek, színházba vagy valakihez vendégségbe. „Igen, szívesen ment a bálba” – gondoltam megint.

És minden bizonnyal szívesen megy kirándulni is, nem sokat törődik azzal, hogy mi van velem. Én meg egyedül fekszem le minden este. Tóth néni megveregeti az arcomat, elfújja a petróleumlámpát, és azt mondja:

– Aludj szépen, kis árva.

Vajon miért mondja ezt? Mindig szeretném megmondani neki, hogy nem vagyok árva, mert apukám is van, anyukám is van, de szomorúságomban sose mondom semmit.

Azután pedig, sokszor már félálomban, hallom, hogy nyílik az ajtó, anyu jött be. Lábujjhegyen járkál ide-oda, halkán neszez (bizonyára vetkőzik). Odajön hozzám, csókot lehelt az arcomra, majd nyikordul az ágya, lefekszik. Szeretnék odabújni hozzá. Lázasan, sóvárogva vágyom erre. De félek, hogy nem engedné meg, és türelmetlenül visszaparancsolna a helyemre.

Idegen ő mostanában. Néha annyira idegen, mintha semmi köze nem lenne hozzám. Örülök, hogy nem fáradt, és nem ideges, mint odahaza, és annak is örülök, hogy nem veszekszik velem. De néha, amikor most nagy ritkán együtt vagyunk, van egy-egy perc, amikor hirtelen úgy érzem: ez a szép néni nem is az anyukám.

Ijedten és szégyenkezve sötét le rögtön a szemem. Nem értem, hogy juthat ilyesmi az eszembe. Hiszen ezt akkor se éreztem soha, ha megvert, vagy valami miatt haragudott rám. A verés hamar elmúlt, a fájdalom is, az ő haragja pedig egy-kettőre lecsillapult. Néhány óra múlva már beszélgettünk, szerettük egymást. Én hízelkedtem neki, és minden ügyemről beszámoltam. De amióta itt vagyunk, ez egészen megszűnt. Ha véletlenül együtt vagyunk kicsit, ő ugyan érdeklődik felőlem, nekem pedig már a nyelvemen van a szó, amit ki szeretnék mondani, tolulnak fel a szavak, melyekbe minden keserűségemet beleöntöttem, de valahogy megakadnak a torkomon. Nem tudom kimondani őket. Talán anyu tekintete zavar meg, amely szórakozott. Talán az zavar, hogy simogatása, bár kedves, nem elég biztató. Csak nézem őt bámulva, hogy milyen szép, milyen gyönyörű, és büszke is vagyok, meg szomorkodom is. Egyre többet tűnődöm azon, hogy talán jobban szeretne engem, ha nem volna ilyen szép. Akkor nem hívnák el állandóan mulatni, kirándulni. A kezét se csókolgatnák folyton. Sokkal többet volna velem. Hiányzik a csókja, de legjobban a z hiányzik, hogy nem beszélgethetek vele.

Nagyon sok dolgot kellene megbeszelnünk. Például meg kellene tudni tőle, hogy meddig maradunk még itt, hogy amióta elutaztunk hazulról, írt-e apu levelet, s ha írt, küldött-e nekem újabb rajzot? Száz kérdésem is volna, amit mástól nem tudakolhat meg az ember. Anyu biztosan felelni tudna arra, ami már nagyon furdalja az oldalamat, hogy mi az a sárga csillag, amit a faluban néhány bácsi, néni, de még egy kisfiú is hord? A csillag éppen olyan, mint valami kitüntetés. De az a gyanúm, hogy mégsem az. A bácsik és nénik, akik viselik, ugyanis szomorúak és félénkek. A csendőrök, a zöldingesek gorombáskodnak velük. A többi ember pedig nemigen áll szóba ezekkel a csillagosokkal. Ha egyikük-másikuk megjelenik az utcán, az emberek elfordítják a fejüket, átmennek a másik oldalra, vagy behúzódnak a kapujuk mögé. Csak a falu bolondja, a púpos Matyi ugrál folyton körülöttük, számfület mutat, és nagyokat röhög, amíg el nem zavarja az az öreg, ősz bajuszos halász, akit már sokat láttam a

Tisza-parton. Ő mindig odamegy a csillagosokhoz, megemeli előttük a kalapját, és bemegy helyettük vásárolni a szatócsboltba. Nagyon különös öregember. Olyan, mint Ljuben bácsi. Magányosan, leszegett fejjel ballag az utcán, és sem a csendőrök, sem a zöldingesek nem mernek belékötni. Róla is kérdezősködni kéne anyutól. Azt is meg kéne kérdezni, hogy miért van itt olyan sok német katona, és odakint a mezőn miért áll annyi ágakkal, gallyakkal letakart tank, amiknek még a közelükbe se szabad menni? Tóth néninek volna igaza, aki arról beszélt egy nap az öreg Tóth bácsival, hogy nemsokára errefelé is bombázás lesz, ide is elér a háború? Tóth néni reméli, ha ideér a háború, hazatér az ura, és akkor ő nem engedi el többet, ő beszélt arról is, hogy az öreg patikus bácsit, aki mindig ingyen adott nekem gilisztacukrot, egyik éjjel véletlenül lelőtte egy német katona.

Főleg persze, azt kéne megkérdezni anyutól, hogy szeret-e még engem? Haragszik-e rám valamiért, hogy alig törődik velem?

Minderre csak úgy lehetne sort keríteni, ha esténként odabújhatnék az ágyába, és a karjába göngyölődhetnék.

Egyik este különösen fáj a szívem. Elhatároztam, lesz, ami lesz, odamegyek hozzá. A lábamat is kidugtam már a dunyha alól, amikor muzsikaszó csendült fel az utcán. Ez a muzsika annyira váratlan volt, olyan hirtelen hangzott fel a nagy csöndben, hogy riadtan bújtam vissza az ágyba, és szusszanni sem mertem.

Anyu kiszállt az ágyból, megkereste a papucsát, és pongyolában az ablakhoz szaladt. Bátorságra kaptam én is, kilesekedtem a háta mögött.

Ámulva láttam a teliholdnál, hogy egy egész cigánybanda húzza. Azok, akik a nádfedeles csárdában muzsikálnak. Előttük Lehoczky bácsi állt, mosolygósán, délcegen, világos ruhában, gomblyukában virággal. Mellette pedig ott állt Nagy bácsi, a lelkész, sápadtan, soványan, és amikor megpillantotta anyut az ablakban, mélyen, kissé esetlenül meghajolt. De megismertem Helmuth bácsit is. Ő vigyázzban állt, kezében a sapkáját tartotta, és szőke haját összeborzolta a szél.

Anyu kiszólt valamit, és jókedvűen nevetett. Azután becsukta az ablakot, és a falhoz dőlve hallgatta tovább a zenét. A zene pedig még sokáig szólt. Cincogtak a hegedűk. Lehoczky bácsi mély hangon énekelt. Egyszerre csodálkozva láttam, hogy anyu sírni kezd. Visszabújik az ágyba, és még ott is sír ...

Odakint a konyhában már minden elcsendesedett. A bibircsókos szomszédasszony bizonyára már rég hazament, Tóth néni pedig lefeküdt. Az udvaron Bodri morgott, majd ismét csend lett.

Az ablakra bámultam, és megint csak azt éreztem: anyu fél. Éppen úgy fél, mint amikor Günczler bácsinál voltunk gépelni, és amikor másodszor vert meg, teljesen igazságtalanul, hiszen csak azt kérdeztem meg, hogy tényleg zsidó kisfiú vagyok-e? „Mi titokban jöttünk ebbe a faluba – gondoltam. – El kellett rejteni engem, mert odahaza most már biztosan kiderült volna rólam az igazság.”

Eszembe jutott, amit keresztapa mondott az elutazás előtt. *Most már vége a játéknak!* Még rám is mutatott, hogy rólam van szó. Ezek a szavak most nagyon fenyegetően csengtek a fülemben, holott nem is tudtam pontosan, hogy mit jelentenek. A játéknak Esztikével lett vége, aki hazudósnak tart, és vége lett Steinnel is, akivel találkoznom se szabad, őszintén szólva, olyasvalamire gondoltam, hogy hosszú ideig senkivel se szabad majd játszanom, és éppen ezért jöttünk ebbe a faluba, ahol Bodrin kívül igazán egyetlen pajtásom sincs.

De ez a magyarázat éppen olyan kevésbé elégített ki, mint, hogy anyu furcsa viselkedésének oka a félelem. Ha igazán félne Lehoczky bácsitól, akkor egyáltalán nem volna vele, s ha engem akarna nagyon őrizni, akkor el se mozdulna mellőlem.

Keserű volt a szám, behunytam a szemem.

„Aludni kéne – gondoltam. – Jót aludnék, nem törném a fejem ezeken a dolgokon, amik csak fájdalmat okoznak. Reggel, amikor fölébredek, anyu már úgymint itthon lesz.”

A fehér falon sötétlő feszületre szögeztem a szemem, és imádkoztam egy kicsit. Azután azt mondtam: „Most elalszom.” De nem álmosodtam el, egyre éberebb lettem. A szű percegett a gerendában, és a kályhalyukban hallani lehetett a szél zúgását. „A házimanó” – mosolyodtam el.

Vilma szokta ezt mondogatni. Hirtelen erős vágy fogott el utána. Egész belesajdult a szívem. Ha most azt mondanám: *Vilma*, és erre ő belépne az ajtón, meg is halnék talán az örömtől. Izgatott lettem, és játszani kezdtem, hogy azt mondom: *Vilma*, ő pedig bejön hozzám. Behunytam a szemem, és olyan élénken képzeltem magam elé, hogy szinte ott állt az ágyam előtt. Még a leheletét is éreztem az arcomon. „Nem alszom még – szólítottam meg –, csak tudod, félek egy kicsit, Nem is félek, rosszul mondom. Nem jó itt nekem, Vilma, és az a legrosszabb, hogy nagyon egyedül vagyok. Szólhatnál anyunak, hogy ne hagyjon mindig egyedül...” „Jó – mondta Vilma, s tisztán hallottam a hangját –, jól van, Gáborka, szólok majd. Csak ne lógassa már úgy az orrát. Ejnye no, hát legyen már egy kicsit vidámabb ...”

S nemcsak a hangját éreztem, de még a csókját is. Meleg karját, ahogy megölel, magához húz. Én meg átölelem a nyakát, két kézzel kapaszkodom belé, és lélegzethez sem jutok az izgalomtól meg a boldogságtól. „Szeret engem, nagyon szeret” – hajtogatom magamban.

„Igen, ő tényleg nagyon szeret engem” – gondoltam már másképp, kiesve a játékból.

A szobában sötét volt és csend. Percegett a szű.

„A világon legeslegjobban apu szeret, ez biztos. Apu után pedig nagymami és Vilma. Ők mind a ketten jobban szeretnek, mint anyu ...”

Ha most itt volna Vilma, ezt is elmondanám. Egyáltalán, nagyon sokat keseregnék neki. Ő pedig kedvesen vigasztalgatna, és egész nap csak velem volna. Hosszú sétákat tennénk. Átcsónakáznánk a Tisza túlsó partjára, ahol titokzatos, sűrű erdő húzódik, s amelyről mindig az az érzésem támad, hogy ott már egy másik ország van. Felülnénk a zötyögős kisvasútra, és bevonatoznánk Sárospatakra. Finom süteményeket ennénk a cukrászdában, azután megnéznénk a Rákóczi-várat, amely állítólag teli van régi fegyverekkel, zászlókkal meg olyan páncélos lovagokkal, amelyet Esztike akart mutatni a papája dolgozószobájában. De még Tokajba is elmennénk. Innánk egy kis bort, jól éreznénk magunkat. S anyu hiába keresne, amikor este hazamegy, mi még később mennénk haza.

Igaz, ha Vilma itt volna, anyu is többet törődne velem. Ő nemigen szereti, hogy mi olyan jóban vagyunk. Irigykedik kissé Vilmára, duzzog, és titokban haragszik. Mondta is egyszer nagyanyának: „Ez a gyerek lassan már jobban szereti Vilmát, mint engem.” Nagyanya erre valamiért megharagudott, és zsörtölődni kezdett anyuval...

Most azonban, sajnos, nincs miért irigykednie és haragudnia anyunak. Vilma messze van, és meg se fog látogatni minket.

Odakint Bodri megint felmordult, aztán vad ugatásba tört ki. Az utcáról zavaros láрма szűrődött be. Nagy lábdobogással sok ember közeledett. Zseblámpafények cikáztak. Egyszerre megszólalt egy harmonika, és néhányan németül énekelni kezdtek.

„Német katonák – gondoltam. – Talán már vége van a bálnak, és anyu is hazajön.”

Azután halkult a harmonikaszó, az ének, újra csend lett.

„Hány óra lehet?” – töprengtem. Bizonyára nagyon későre járt már. Én azonban

egy szikrát se voltam álmos. Talán azért, mert nem tudok egyedül elaludni. Máskor Tóth néni fektet le, és azt mondja:

– Aludj szépen, kis árva.

„Miért mondja folyton, hogy kis árva – tűnődtem. – És miért beszéltek arról az előbb, hogy anyu férjet keres magának?”

Ez szöveget ütött a fejembe. Azt hiszik talán, hogy nincs apukám? Hiszen a legkisebb és legbutább óvoda is tudja, minden gyereknek van apukája. Igaz, vannak, olyan gyerekek is, akiknek meghalt az apukájuk ...

Megdöbbenve néztem magam elé. Egy pillanatig azon tűnődtem. mitől látok hirtelen piros, sárga és lila karikákat a sötétben? Miért hallok tisztán tompa dobütéseket? De ez csupán egy pillanat volt. A következő pillanatban már felnyögtem a rémülettől.

Gondolni sem mertem arra, hogy apunak valami baja történt, vagy különösen arra, hogy meghalt. Csak egy járt a fejemben: *apoval van valami*. Eszembe jutott, amit anyu mesélt. Gyuri bácsi eltűnt, nincs róla semmi hír. Apu se írt mostanában! De ide nem is írhatott. Nem tudja, hogy ebben a faluban vagyunk. Biztosan haza írt, csak Vilma nem küldi utánunk a leveleit. Ez nem szép tőle. Anyutól se szép, hogy nem sürgeti a leveleket. Vagy talán mégsem ír apu? Talán mégis *valami van vele*? Nem, az nem lehet! Ő nincs a fronton, mint Gyuri bácsi! Ő táborban lakik, ahol csendőrök őrzik. A menetelő csendőröket láttam az Andrassy úton, s most, emlékezve rájuk, hirtelen ijesztő és torokszorító lett, ahogy ott vonultak. *Tramm-trapp! Tratntn-trapp! Tramm-trapp!* Egyszerre dobbant a lábuk, villogott a szuronyuk, és merev, kegyetlen volt az arcuk az állukra szíjazott kalapban.

„Nem kell félni – motyogtam magamban. – Én nem félek. Úgysem félek...”

Ugráltak a szemem előtt a színes karikák, összébb húzódtak, széjjelebb nyíltak, hullámzóttak és gyűrűztek, mint a víz, amibe kavicsot vet az ember. Apu tudja ezt pompásan játszani! Beleejt a követ a vízbe, és máris fürge hullámok gyűrűznek szét a víztükrön. Nagyobbak, egyre nagyobbak, aztán eltűnnek, nyomuk se marad, csak a víz reszket még egy kicsit.

„Úgysem félek, úgysem félek – mondogattam. – És apoval se történt semmi... Semmi... Leveleket is ír ... Mindennap hoz tőle levelet a postás bácsi...”

Anyu szeret előttem mindent eltitkolni. Úgy gondolja, hogy kicsi vagyok, és semmiről sem kell tudnom. Ilyet azonban csak nem titkolna el! Ezt még ő se tenné meg!... Különben is, ha apoval történt volna valami, szomorú lenné. Szomorú lenne, egész nap sírna, és nem járna folyton bálba meg kirándulni. Vera néni is milyen szomorú, amióta nem kap hírt Gyuri bácsiról. Amint hazautazunk, meg is látogatjuk majd rögtön ...

Elernyedtem a dunyha alatt. De nem nyugodtam meg igazán. Amiről Tóth néniék beszélgettek, az egyre, makacsul ott motoszkált a fejemben. „Hátha anyu sem tud semmiről – tépelődtem. – Talán ő előtte is eltitkolják ... Persze, ez butaság. Honnan tudhatna olyat apuról Tóth néni, sőt a szomszédasszony, amit anyu nem tud?”

Tanácsstalan voltam. Nyugtalanosság kínozta. Kínóztak a táncoló, színes karikák is, amelyektől, ha lehunytam a szemem, se tudtam szabadulni. Titok előtt álltam ismét. És ez a titok is megfejthetetlen volt.

„Legalább keresztapa jönne már látogatóba – sóhajtottam fel. – Tőle ezt a dolgot is megtudhatnám.”

Magam előtt láttam őt feszes egyenruhában, fényes, ropogós csizmában, és meghatódtam kicsit. „Ő is szeret – gondoltam. – Néha ugyan szigorú, és dühösen rám

ripakodik, de szeret. Az a legjobb benne, hogy bármit kérdezek tőle, mindenre válaszol. Sose feleli azt, hogy *te ehhez kicsi vagy még...* Csak jönne már minél előbb! Ő megmondja majd, hogy történt-e apuval valami? És úgy beáruolom neki Tóth nénit meg a bibircsókös boszorkát, mint a pinty!”

Előre élveztem már, hogy sír, jajveszékel majd a két banya, amikor keresztapa szigorú arccal, keskenyre húzott szemmel rájuk mered. Természetesen Lehoczky bácsit is beáruolom neki. Ő majd maga elé hívhatja, és szúrós szemmel ránéz: „Ne találkozzon többet a kis Gábor anyukájával, Lehoczky úr. Értette? Maga kérem, rosszat akar neki.” Lehoczky bácsi erre rémesen megijed, és égre-földre esküdjözik, hogy nem találkozik többé anyuval. Igaz, lehetséges, hogy ellenkezni kezdene keresztapával. De keresztapa lekenne neki egy óriási pofont, amitől zsinóros, zöld kalapja lepottyanna a fejről, vagy elővenné szépen a pisztolyát, és durr... jól belelőne a hasába. Ez volna tulajdonképpen a leghelyesebb. „Frigyessel nem lehet szemtelenkedni – gondoltam elégedetten. – Csak jönne már! Ad majd ő a jegyző bácsinak!”

Csakhogy ezek mind szép ábrándok voltak csupán. Anyu a bálban van, talán éppen Lehoczky bácsival táncol. Vagy bort iszik, és hangosan kacag, miközben Nagy bácsi szótlanul és szomorúan bámulja őt. Helmuth bácsi pedig könnyezve énekelget. Én meg most is hiába várom. Az eszébe se jutok talán.

Pedig meg kéne várni akkor is, ha csak reggel vetődik haza, és meg kéne kérdezni: „Mondd, történt valami apuval? Mondd meg, anyu! Kérlek, nagyon szépen kérlek, mondj el nekem mindent! Nem vagyok én már olyan kis fiú, akivel ne lehetne beszélgetni! Én már úgylis annyi titkot örök magamban! Hiszen én magam is titok vagyok! És én vigyázok erre a titokra, megőrzöm. Akkor se árulom el, ha hízelegnek, vagy ha bántanak, fenyegetnek ...”

Anyu ekkor bizonyára elnevetné magát, és megcsókolgatna. „Apu éppen tegnap írt, szivecském. Felolvassam neked a levelét?” Megkérném őt, ő pedig felolvasná, s közben ölelgetnének egymást. Úgy szeretne, mint azelőtt, és megígérné, hogy ezentúl már egész nap velem lesz.

Ekkor azonban már éreztem, hogy nem tudom megvárni anyut, mert elfáradtam, és azonnal leragadnak a szemeim. Ő pedig csak reggel jön haza. Lehoczky bácsi kíséri el. Beszélgetnek még egy darabig a kiskapunál. Lehoczky bácsi többször is megcsókolja a kezét, és borzasztóan udvarol neki. Anyu jóízűen nevet. Azután bejön ide, lefekszik az ágyába, és sóhajtozik magában.

Vörös, sárga és lila karikák táncoltak előttem. A szű percegett a gerendában. Hirtelen aludtam el.

Április végén egyszer csak megérkezett keresztapa. Szokása szerint váratlanul toppant be, de ezúttal olyan jókedvű volt, ami nála ritkaság.

– Üdvözlöm, tábornok! – kiáltott fel, amint megpillantott.

A nyakába ültetett, és megkérdezte, hogy paprikajancsinak vagy keljfeljancsinak örülnék-e jobban?

Közöltem vele, hogy egyformán örülnék mindkettőnek, és ezért választani sem tudok közöttük. Megértően bólogatott, majd kihúzott a zsebéből keljfeljancsit, paprikajancsit, de még egy piros süveges, nagyhasú bohócot is, akinek a szájában pici cigaretta csüngött, és abból a cigarettából jóízű kis karikákat pöfékelt.

– Ez még nálad is szebb karikákat fúj – ugrattam keresztapát.

Ezen egy kicsit megsértődött. Letett a nyakából, rágyújtott, és nyomban bebizonyította, hogy a legszebb karikákat azért mégiscsak ő eregeti.

Bolond jókedvem volt. Körültáncoltam a szobát, bukfaceztem, és összevissza csókoltam őt. Csak anyu vágott mogorva arcot, csöppet sem örvendezett. Aztán, mintha csak az örömet akarná megkeseríteni, panaszkodni kezdett rám. Nagyon panaszkodott. Arról beszélt keresztapának, hogy micsoda engedetlen, rossz gyerek lettem az utolsó napokban. Keresztapa az ágyamon ült, keresztbe vetett lábbal, és időnként rosszállóan megcsóválgatta a fejét. Annyi bizonyos, hogy egy kicsit csakugyan rossz lettem az utolsó napokban, de anyu erősen túlzott, amikor többször is elismételte: gonosz gyerek vagyok.

Főleg amiatt haragudott, hogy egyik este elbújtam a kukoricagóréban. Szándékosan bújtam el, hogy ráijesszek egy kicsit. Este lett már, a hold is feljött, anyu pedig halálra váltan keresett. Azt hitte, hogy befulladtam a Tiszába. Felkutatták értem az egész falut. Tóth néni hangosan imádkozott a feszület előtt, Lehoczky bácsi a kispíróval együtt lement a Tisza-partra, és a halászokat faggatta, Helmuth bácsi és két német katona pedig – nem tudni, miért? – bejárták az árterületet, és minden zugba, bokorba bevilágítottak a zseblámpáikkal. Borzasztó ribillió volt! Eközben én a góréban kucorogtam, és vacogtam a hidegtől, de a félelemtől is. Sejtettem, hogy ezt a tréfát nem úszom meg simán, és még jól járok, ha csak két nyaklevest kapok. Magamban azonban kárörvendve kuncogtam. Ez a ráijesztés biztosan meggyőzi anyut, hogy többet kell velem lennie.

Másik gonoszágom meg az volt, hogy ráuszítottam Bodrit Lehoczky bácsira. Egyszer, amikor az autójával eljött anyuért, szokás szerint bekiáltott az udvarba, hogy meg van-e kötve a kutya?

– Igen – kiáltottam vissza. – Meg van kötve. Tessék csak bejönni.

Benyitott. Megvártam szépen, amíg a tornácig ér. Akkor kioldottam a láncot Bodri nyakörvéről. Lehoczky bácsi majd hanyatt esett a megrökönyödéstől. Bizony, hiába rugdalózott, csapkodott a keze ügyébe kerülő seprűnyéllel, Bodri alaposan megharapta, s még a szép, kockás nadrágját is elszakította. Lehoczky bácsi aztán igyekezett nevetni a dolgon. Tapogatta a fájós lábát, és viccesen fenyegetett, hogy meghuzigálja az orromat. Én azonban, bárhogy féltem is a következményektől, úsztam a boldogságban, hogy ilyen pompásan sikerült a bosszúm.

Anyu egyik alkalommal se vert meg. Sírógörcsöt kapott mindkétszer, majd migrénje lett, és ágyba kellett fektetni. Én meg odasompolyogtam hozzá, bocsánatot kértem álnokul, és úgy tettem, mint aki szánja-bánja, amit tett. Magamban azonban ezt gondoltam: „Látod, anyu? Ilyen rossz leszek mindig, ha te is rossz vagy hozzám.”

Arról persze nem beszélt keresztapának, hogy ő alig törődik itt velem. Egy szóval se említette, hogy kirándulni meg mulatni jár, ahelyett, hogy velem lenne és ügyelne rám.

Sírós hangon panaszkodott. Kezét a halántékához szorította, és sokszor elmondta:

– Mint valami utcakölyök! Úgy viselkedik, mint egy neveletlen, vad utcagyerek. Visszafelesel, engedetlen. Egy nap talán még kezet is emel rám ...

Keresztapa elnyomott egy mosolyt. Én is mosolyogtam. De ahogy ezt észrevette, rögtön olyan szúrósan nézett rám, hogy elment a kedvem a nevetgéléstől. Bármilyen elszántan álldogáltam is a szoba közepén, ez a tekintet megszeppentett egy kicsit.

– Gábor – szólalt meg halkán. – Igaz ez?

– Két pofon kellene neki – szipogott anyu. – Két hatalmas pofon, hogy észhez térjen.

Keresztapa összehúzta a szemét.

– Nem hallod? Kérdeztelek, Gábor.

Lehajtottam a fejem, de hallgattam. „Verjete csak meg – gondoltam elkeseredve. – Akárhogy elverték, akkor se sírok.” Pedig kis híján már elbőgtem magam.

– Látod! – kiáltotta anyu diadalmasan. – Ilyen engedetlen! Ilyen makacs! Szólok hozzá, hallgat. Mintha a süket falnak beszélnek.

– Gyere ide – mondta keresztapa. Olyan fenyegető volt már a hangja, hogy behúzott nyakkal odasomfordáltam elé.

Jéghideg tekintettel nézett rám.

– Felelj! – intett. – Igaz, hogy ilyen rossz gyerek vagy?

A cipőm orrát nézegettem. A sírás már a torkomon kaparászott.

– Nem igaz – suttogtam. – Nem vagyok rossz gyerek.

– Hazudsz! – kiáltotta anyu izgatottan. – Hallod, Tibor! Még hazudik isi A szemembe hazudik, letagadja... Gonosz, elvetemült kölyök vagy! – sikoltotta.

– Te meg sose vagy velem – motyogtam. – Egész nap kirándulni jársz és mulatozni... És a jegyző bácsival szerelmeskedsz ...

Azzal kitört belőlem a zokogás. Úgy megrémültem attól, amit mondtam, hogy kirohantam az udvarra.

Tóth néni jött éppen szembe a moslékos vödörrel, és csodálkozva bámult rám. Elrejtőztem a kukoricagóré mögött, és hangosan sírtam. Egy percig se volt kétséges, most úgy megharagítottam anyut, hogy többé talán nem is áll velem szóba. Vagy bead egy olyan intézetbe, ahová a rossz gyerekeket viszik, és amilyenel Schmidt Karcsit fenyegeti folyton a papája.

Nemsokára odajött hozzám keresztapa. Hallgatagon cigarettázott, és éreztem, hogy engem néz. Felpillantottam rá, és csodálkozva láttam, hogy már csöppet se haragos az arca. Eltűnődő, szelíd tekintettel nézett.

– Kelj fel, megfázol.

Engedelmesen felálltam, és letörülgettem a könnyeimet.

Keresztapa fürkészett még egy darabig, majd azt mondta:

– Ebédelj meg. Utána sétálunk egyet.

Anyu nem ebédelt velünk. Migrént kapott megint, és bent sírdogált a szobánkban. Tóth néni és az öreg Tóth bácsi se ültek az asztalunkhoz. Tóth néni tiszta kötényben, takaros főkötővel sürgött-forgott, izgatottan tálalt. Az Öreg Tóth bácsi pedig, ha keresztapa kérdezett tőle valamit, haptákba vágta magát, és reszkető hangon azt kiáltotta:

– Igenis, alezredes úr! Parancsára, alezredes úr!

Ez mulatságos is volt, meg szomorú is. Tóth bácsi vén volt, keresztapánál sokkal öregebb. Nadrágvarráshoz szorított kézzel, feszesen állt, még a szeme se rebbent, úgy leste, várta keresztapa valamilyen kívánságát.

Ő azonban kelletlenül, rossz étvággal evett. Később pedig eltolta maga elől a rántott csirkét, pedig külön az ő tiszteletére készítette Tóth néni, és rám nézett.

– Na gyere. Menjünk sétálni.

– Egészségére, alezredes úr! – kiáltotta Tóth bácsi, amikor felálltunk az asztaltól.

Lementünk a Tisza-partra.

Sütött a nap, de nem volt meleg, mert könnyű szél fújt. A halászok mozdulatlanul ültek ringó ladikjaikban. Egyikük-másikuk a parton a hálóját foltozgatta. A homokban két fekete kutyakölyök kergetőzött.

Keresztapa egészen a víz széléig ment, és néhány pillanatig a halászokat nézte. Szikár, magas alakja kissé görnyedt volt.

Odasettenkedtem mellé. Csodálkozva láttam, hogy nem is a halászokat nézi, hanem szórakozottan valahová a távolba bámul.

Halványan rám mosolygott, és a vállamra tette a kezét.

– Jó itt, nem? Jó és szép. Egész nap játszatsz, csavarogatsz.

Hevesen intettem nemet.

– Itt nagyon rossz! Nagyon rossz, keresztapa! Hazamenni, az lenne jó!

Köpenyét a fövényre terítette, és letelepedtünk. A két kiskutya abbahagyta a kergetőzést, kíváncsian néztek minket.

– Nemsokára hazamehettek – mondta keresztapa. – Ezért is jöttem, hogy megmondjam. Még néhány nap. Annyit már csak kibírsz.

Szerettem volna megmondani, hogy nehezen, még azt a néhány napot is nehezen, de aztán mégis hallgattam. Örültem, hogy nemsokára itthagyjuk ezt a szörnyű helyet.

– Igaz, hogy annyira rossz vagy? – kérdezte keresztapa. – Miért nem fogadsz szót anyádnak?

– Nem vagyok rossz – dünnyögtem. – Ő rossz hozzám.

Keresztapa erre elhallgatott. Rágyújtott, és egészséges könyökére dőlt. Különös volt, hogy hallgat, és nem mond semmit. Úgy rémlett, hogy zavarban van. Ezen csodálkoztam.

– No, beszélj csak – biztatott. – Miért rossz ő hozzád? Mondjad csak, ne félj semmitől.

Nehezen kezdtem el, de egyszerre aztán ömleni kezdett belőlem a panasz. Magam se hittem, hogy ennyi keserűség van bennem. Beszéltem, beszéltem, kapkodva, elfulladva és összefüggéstelenül. Közben állandóan arra gondoltam, hogy úgyse ért meg. Hiszen én kisleány vagyok, gyerek, s ő nem tudja, milyen keserű rossz dolog gyereknek lenni. Néha sírtam is egy sort közben, de mindent elpanaszoltam neki. Elmondtam, hogy anyu már nem szeret engem, és sosincs velem, elmondtam, hogy mindig hiába várom haza, s elmeséltem azt a nehéz éjszakát is, amikor ő a bálban mulatott, én pedig nem tudtam elaludni. Csak arról hallgattam, amit Tóth néni a szomszédasszonnyal beszélt a konyhában.

Keresztapa a könyökére támaszkodva cigarettázott. Nem vette le rólam a tekintetét, de nem is szakított félbe. Akkor is csak hallgatott, amikor szipogva, könnyeimet maszátolva befejeztem.

Csend volt. A kiskutyák a sekély vízben lubickoltak. A homokban aprócska rigó lépegetett. Fent, a töltésen megjelent két karszalagos német katona. A járőr. Lassan ballagtak tovább.

– Mondd, keresztapa – kérdeztem hirtelen –, apuval, ugye, nem történt semmi?

– Ezt miért kérded? – nézett rám.

– Csak. Szeretném tudni. Ugye, semmi se történt vele?

Gyors mozdulattal elhajította a körméig szívott cigarettát, és kurtán megrázta a fejét.

– Semmi. Nem történt vele semmi, Gábor.

– És ír? Vilma miért nem küldi utánunk a leveleit?

– Mert nem lehet – felelte keresztapa.

Felült, figyelmesen nézett rám. Tekintete most nem volt se szigorú, se szúrós.

Mégis megriadtam tőle. Lesütöttem a szemem, és izgalmamban kapirgálni kezdtem a földön.

– Gábor – szólt ekkor keresztapa furcsa hangon. – Apád és anyád elváltak, Gábor.

Egy pillanatig nem értettem, mit mond. Aztán az eszembe jutott: a *válás* az, amikor apu és anyu közül az egyik elmegy, és soha többé nem jön vissza. Méry néni vált el a házban az urától, pedig akkor már a gyerekük is megszületett. Azóta Méry bácsi máshol lakik.

Keresztapára néztem, és nem tudtam szólni. Csak néztem rá, vártam, hogy elmosolyodjék, kiderüljön, hogy csak tréfál velem.

De nem mosolyodott el. Figyelmesen nézett, és szomorú volt az arca. Én pedig még mindig nem tudtam megszólalni, már tudtam, hogy nem tréfál. Hiszen Tóth néni is úgy beszélt rólam akkor este, mint akinek már nincsen apukája, s világos lett az is, mire mondta a szomszédasszony: anyu férjet keres magának.

Éleset kiáltottam. Azután még egyszer kiáltani akartam, de nem mozdult meg a nyelvem. Keresztapa hirtelen átkarolt, és erősen tartott. Én néztem, egyre csak néztem rá, ő azonban elfordította a tekintetét.

– Mert tudod – mondta tompán apukád nem is volt a te igazi édesapád. Ő csak feleségül vette anyukát, amikor már megszületél, hogy neki ne egyedül kelljen téged fölnevelnie. Nagyfiú vagy már, okos gyerek. Meg kellett tudnod ezt. És most megint úgy hívnak, mint amikor megszületél: Endrődi Gábornak. Ez ám nagyon szép név. Igazán szép név.

– Nem úgy hívnak – suttogtam. – Engem Novák Gábornak hívnak.

Égett a szemem, és szerettem volna, ha keresztapa elenged. De szorosan ölelt, és nem volt erőm, hogy kibontakozzam a karjából. Kezem-lábam zsibbadni kezdett. Úgy éreztem, menten széthasad a fejem.

„Mennyi iszonyú, rossz dolog történt velem tavaly óta! – gondoltam. – Most pedig aput is elveszik tőlem.”

Az elutazásunk előtti este jutott az eszembe, amikor vadul és kétségbeesetten sírtam, mert éreztem, hogy szándékosan akarnak messzebbre vinni aputól. Majd arra emlékeztem, hogy Emilke bácsinál apu így búcsúzott el tőlem: „Ne félj, nemsokára újra látjuk egymást.”

Egy pillanatig se hittem el, hogy nem az én igazi apukám. A szemem ugyanolyan zöldeskék, mint az övé, de a szám is, az orrom is, a fülem is mind-mind az övére hasonlít. Hányszor mondják az ismerősök: *Hogy hasonlít ez a Gáborka az édesapjára!*

„Keresztapa hazudik” – gondoltam. Láttam: zavart a tekintete, és zavart az egész viselkedése. Nem nézett rám, hanem maga elé meredt. Szája sarkán a két ránc mély és keserű lett. „Hazudik – gondoltam szomorúan. – Ő is hazudik.”

Nagyon fájt ez a fölfedezés, ő mindig őszinte és nyílt volt hozzám. Akkor is, ha haragudott vagy neheztelt valamiért. Hát akkor most miért hazudik? Nem értettem, hogy miért.

Ránéztem és csöndesen megkérdeztem:

– Anyu már nem szereti aput?

– Dehogynem – felelte. – Honnan veszed ezt?

– A felnőttek akkor szoktak elválni, ha az egyik már nem szereti a másikat. Méry bácsi már nem szerette Méry nénit, és hiába született meg a gyerekük, elvált tőle.

Keresztapa a fejét rázta.

– Az más. Anyu és apu szeretik egymást.

– Nem, anyu nem szereti aput – mondtam makacsul. – Akkor nem válna el tőle, és nem engedné, hogy a Lehoczky bácsi udvaroljon neki.

Keresztapa megint rágyújtott. Éreztem, hogy nem tud megnyugtatni. Semmit se tud válaszolni arra, amit mondtam. Ez is nagy csalódás volt. Csak hallgatott és nem szólt.

– Apu az én igazi apukám – mondtam botladozó nyelvvvel. – Nekem nincs másik apukám. Ezt csak ti találtátok ki, hogy anyu elválhasson tőle, és új férjet keressen.

– Hallgass – szólt keresztapa.

Elsírtam magam. Sírtam egy darabig. Majd hüppögve megkérdeztem:

– És apuval... többet már nem is találkozhatok?

– Dehogynem – felelte keresztapa. – Majd ... majd találkozhatsz vele ... Most azonban nem. Még sokáig nem ...

Rám nézett, mosolytalan volt az arca.

– Okos fiú vagy, Gábor. Meg kell értened. Anyádhoz pedig légy jó, mert neki most nagyon nehéz.

– Nem leszek okos – dünnyögtem. – És jó sem leszek. Rossz leszek. Anyu nem szereti aput. És engem se szeret már...

– Hallgass – mondta újra keresztapa.

Hevesen szívta a cigarettát. Azután felállt, és talpra állított engem is. Gyenge volt a lábam, a karjába kellett kapaszkodnom. „Árva vagyok – erre gondoltam –, Tóth néninek igaza volt. Apukám már nincs, anyu meg nem szeret ...”

– Gyere, Gábor – mondta szelíden keresztapa. – Menjünk vissza.

Szótlanul bandukoltunk. A vállamra akarta tenni a kezét, de én elhúzódtam tőle.

– No, haragszol rám? – mosolyodott el gyöngén.

Hallgattam.

Csupa harag és gyűlölet volt a szívem. „Nem baj – gondoltam sötéten. – Ha nagy leszek, mindenért bosszút állok. Nem fogom szeretni se anyut, se a keresztapát. Olyan rossz leszek hozzájuk, hogy sírni fognak. És megkeresem majd aput, és nála fogok lakni.”

Senkihez se szóltam aznap egész este.

Keresztapa el akart búcsúzni tőlem, mert utazott vissza Pestre, de én még csak nem is köszöntem neki. Anyu az ágyam szélén ült, a lázamat mérte, és ijedten szólongatott. A mennyezetet néztem, és hallgattam. A végén mérgében cibálni kezdte a hajam, és sikoltozva kiabált velem, de akkor is hallgattam.

Négy nap múlva hazautaztunk Pestre.

III.

Lakásunk ajtajáról lekerült a réztábla, amin apu neve állt. Kálmán bácsi egy másikat erősített fel a helyére, és kérésemre elolvasta a táblára írt nevet: *endrődi Endrődi Magdolna*.

A napsugár megcsillant az új táblán, s egy darabig nézegettem a beléje vésett betűket, amelyek még ismeretlenek voltak a számomra. Keresztapa figyelmeztetése csengett a fülemben, hogy Endrődi Gábornak hívnak ezután, és emlékeztem arra is,

hogy milyen hevesen tiltakoztam ellene. Pedig ez már az én új nevem. Mindenkinek így kell bemutatkoznom, és sokan mondják, hogy szebb nevem lett a réginél.

Ha mondják, hallgatok.

„Ez nem igaz” – gondolom. Nemrégiben magam is úgy éreztem, szebb név ez a réginél, és néha mondogattam magamban: endródi Endródi Gábor – milyen jól hangzik!

De az én valódi nevem mégiscsak Novák Gábor, és az most ezerszer szebbnek tetszett.

Sok minden társult ehhez a névhez. Apura kellett gondolnom, de furcsamód, eszembe jutott Gyuri bácsi is, meg apu többi testvére. És képzeletemben fölrémlett egy másik arc is. Öreg, fehér szakállú ember arca, aki fekete kalapban van, botjára támaszkodik, és csodálatosan fénylő, dióbarna szemével mosolyogva pillant reám.

Nagyon kicsi voltam még. Félhomályos szobára emlékszem, ahol két gyertya ég az asztalon. Nevetni kezdek, hangosan, jókedvűen nevetek, és nyújtogatom a kezem. Szeretném megfogni a nagy, fehér szakállat...

Azután vonaton utazunk, apu az ölében tart. Szikrázó napsütésben szalad velünk a vonat. Széles mező tárulkozik ki az ablakból, és egy vasút menti ház kéményén golyák fészkelnek. S én megint nevetek: eszembe jut a fekete kalapos, szakállas öregember, dióbarna, mosolygós szemével.

Az öregember a nagyapám volt. Ezt nehezen fogtam fel eleinte. Ha azt hallottam: nagyapa, a másikkra gondoltam, aki szigorúan ráncolja a homlokát, és recsegő hangon mondja: „Gábrriel”.

A dióbarna szemű öregember halványan élt az emlékezetemben. Apai nagyanyámra egyáltalán nem emlékeztem. Mindkettőjükről csak annyit tudtam, hogy vidéken laknak. Apu néha felolvasott leveleikből egy-egy sort, amiben csókoltattak.

Nemigen gondoltam rájuk, ők pedig soha nem jöttek látogatóba hozzánk.

És mégis, most felidéződtek.

Csak Novák Gábornak tudtam elképzelni magam, Endródi Gábornak sehogyan sem. Amikor kisebb voltam, nagyanyával együtt sokat neveltünk nagyapán, aki Borzas kutyát mindenáron Botondra akarta átkeresztelni. Bárhogy mérgeződött, a kutya nem hallgatott új nevére, fejét félrehajtva, nyelvét lógatva értetlenül bámult. De ha én azt kiáltottam neki: *Borzas*, máris szélvészféleg jött. „Csak nekem kell új névre hallgatnom – gondoltam keserűen. – Mert kicsi vagyok, és nem ellenkezhetem.” Holott tudtam, új nevem – ezért is vágytam rá egy időben – hosszú név, senkié se hosszabb az óvodában. Talán nem is fognak már csúfolni ezután, biztosan jobb dolgom lesz, és talán kicsit kivételeznek is majd velem.

Mindez nem vigasztalt. Sokszor álldogáltam a nyitott ablaknál, eltűnődve néztem ki rajta; azt gondoltam: nem leszek más kisfiú. Állandóan az járt a fejemben, hogy nemcsak aput, a nevemet veszik el tőlem, hanem belőlem, magamból is valami más gyereket akarnak faragni. „Márpedig én nem leszek más – hajtogattam magamban. – Megverhetnek vagy betehetnek abba az intézetbe, ahová a rossz gyerekeket viszik, akkor se leszek más”.

Keresztapa jelent meg előttem, amint ridegen mered rám, és sziszeg: „Ne ellenkezz, amíg szépen mondom!” Anyu felcsattanó, éles hangját is hallottam: „Endródi Gábor vagy, érted? Érted, te rossz kölyök? A régi nevedet verd ki a fejedből!”

És idegesen kiabál, ráncigái, fenyeget, én pedig behunyt szemmel, rémülten várom, hogy mikor csattan el arcomon a pofon.

Nagyobbak, erősebbek nálam, és én félek tőlük. Csak egy dologban nem

parancsolhatnak. Abban, hogy higgyek nekik, és bízzam bennük.

Kimeredtem az üres folyosóra, amit hirtelen zápor vert végig, és fejemben egymást kergették a gondolatok. „Úgy teszek, mintha szófogadó volnék, és hinnék nekik. Mindenben úgy fogok tenni, ők nem tudhatják, hogy mit gondolok. Nem vallom be nekik, ha örülök, és azt sem, ha fáj valami. Nem beszélek előttük apuról, és arról sem, hogy szomorú vagyok, amiért elvették a nevemet.”

Egy percig úgy éreztem, hogy tulajdonképpen erős vagyok, igazi nagyfiú. „Saját titkom van – gondoltam elégedetten, de izgatottan is. – Mindenkinek azt mondom: Endrődi Gábor vagyok, és apukám nem az igazi apukám. De magamban azt fogom gondolni, hogy Novák Gábor a nevem, és soha más apukám nem volt. Azt mondom majd, hogyha kérdik, apu és anyu elváltak, de azért nagyon szeretik egymást, s közben azt gondolom: anyu már nem szereti aput, és szeretné, ha én is elfelejteném.”

Néztem a zuhogó esőt, a tető felett kirajzolódó tompa szivárványt, és mosolyogni kezdtem. Honnan is sejthetné anyu, hogy emlékszem a dióbarna szemű, szakállas öregemberre, és nem felejtettem el apu utolsó kézszorítását sem: „Hamarosan visszajövök hozzád, Gábor.”

Biztosan tudom, hogy ez így lesz. Ő valóban visszajön egyszer, s ha elrejtenek is, rám talál. Novák Gábornak hívnak majd ismét, és senki se nézhet rám többé sajnálkozva: szegény árva kisfiú, nincsen apukája ...

A névtáblát Kálmán bácsi kicserélte, de az új tábla – bár sárgábban, fényesebben ragyog a napfényben – utálatos és idegen nekem. A régi táblát titokban elkértem tőle, és szekrényem leghátsó zugába rejtettem.

– Hová lett a tábla? – kérdezte másnap anyu.

Azt mondtam, hogy kihajítottuk, és ebben megnyugodott. De azért igazán egy percig sem volt nyugodt. Valami feltűnhetett neki rajtam, mondogatta is Vilmának: „Mi van ezzel a gyerekkel? Csak nem beteg?”

Ha ilyet vagy ehhez hasonlókat hallottam tőle, titokban mosolyogtam, ő pedig furcsálkodva, aggódva kémlelt, s ajkán ott lebegett a kérdés: „Nincs valami bajod, kisfiam?” Úgy tettem, mintha nem venném észre csodálkozásait, fürkésző pillantásait. Közönyösen játszottam tovább, vagy ártatlanul visszánéztem rá, s ő fordította el előbb a tekintetét. Ha pedig faggatni kezdett, arról vallatott, mi bajom, megmerevítettem magam, és makacsul felelgettem: „Semmi. Semmi. Semmi.”

– Miért nem játszol a többi gyerekkel? – kérdezte. – Máskor szeretsz velük lenni. Kimehetsz egy kicsit a folyosóra is. Menj csak ki, Gabókám, ha akarsz.

– Nem megyek ki – dünnyögtem. – Nincs kedvem.

A hátam is borsózni kezdett attól, hogy a többi gyerek azonnal körülvenne, és kíváncsiskodnának az új nevem miatt. Az ikrek már úgyis állandóan az ablakunk alatt ólálkodtak. Alig várták, hogy elcsíphessenek.

– El fogom hívni a doktor bácsit – sóhajtott fel anyu. – Neked valami bajod van, Gabókám.

– Semmi bajom sincs – mondtam újra meg újra, s ő nem tudott mihez kezdeni velem.

Fáradtan tért haza az irodából, amire mostanában sokat panaszkodott Vilmának. Rechnitz bácsi is zsidó volt, új főnök került a helyére, aki mindenkivel gorombáskodott és elégedetlenkedett. Otthon pedig nagy, s napról napra nagyobb halomban várta a másolnivaló. Arca beesett és sápadt lett ismét, haja kócosán hullott a homlokába.

Egyszer úgy találtam, hogy az írógépre hajolva sírt. Tágra nyílt szemmel figyeltem az ajtóból, és nagyon megijedtem. Első pillanatban azt hittem, hogy fáj valamije. De

azután sóhajtott, letörölgette a könnyeit, és gépelt tovább.

„Nem fáj semmije” – lélegeztem föl.

Nesztelenül visszahúzódtam a hálószobába, és újra lefeküdtem. Egyszerre csak éreztem, hogy valami kaparászni kezdi a torkomat, és arra ösztökél, hogy kiugorjak az ágyból, odafussak hozzá, átöleljem a derekát, és fejem a mellébe fúrva kiáltsam: „Ne sírj anyukám, hiszen én szeretlek! Én igazán nagyon szeretlek, csak ne sírj...”

De váratlanul felrémlt a kép, ahogy kacag, fejét hátravetve kacag a csárdában, miközben Lehoczky bácsi a kezét csókolgatja. Kacag, kacag, s bárhogy szeretném, rám se pillant. S amint ez az eszembe jutott, már nem sajnáltam.

Keresztapára pedig csak haraggal tudtam gondolni. Valami azt súgta: ő az oka mindennek. Ha számba vettem a dolgokat, hogy ő tett be a német óvodába, ő parancsolt ránk, hogy falura utazzunk, s tőle kellett megtudnom apu és anyu válását – nem maradt kétségem, hogy mást sem akar, csak minél több keserűséget okozni. Amikor egy nap az óvodában a tisztelendő bácsi Júdásról mesélt, hirtelen keresztapára gondoltam. Úgy éreztem, hogy ő is Júdás, hiszen elárulta aput, s engem is elárult, akit pedig apu őrá bízott.

Jött, nevetett, tréfálkozott, azt mondogatta: *tábornokom*, és mulatságos kis játékokat halászott ki a zsebéből. Nevetgéltem, mintha örülnék a játékainak, de közben azt gondoltam: „Júdás vagy, keresztapa. Szomorúságot és fájdalmat okozol nekem.” Nagyon kellett igyekeznem, nehogy meglássa arcomon, hogy már nem szeretem, és egyre jobban idegenkedem tőle.

Amikor elment, ajándékait földhöz vágtam, és dühösen rájuk tapostam.

Csak Vilmában bíztam már. Pusztá jelenléte is megnyugtató. Órák hosszat elüldögéltem a konyhában, és néztem, ahogy mos, barna karját könyökig merítve a habzó teknőbe. „Jó volna panaszkodni neki” – gondoltam. Sokszor elképzelttem, hogy megszólítom, ő pedig kedvesen rám néz a teknő felett, s megkérdi: „Mi baj van, Gáborka? Mi nyomja a kis szívét? No, panaszolja el hamar...” És akkor elmondanám neki azt is, hogy milyen sokat gondoltam rá falun, s hogy akkor éjszaka, amikor anyu bálba ment, és különösen egyedül éreztem magam, vele beszélgettem. Keseregnék neki arról is, hogy anyu és keresztapa nem szeret már, apuról sincs hír, nagyanya pedig nem látogat meg.

Ott ültem a sámlin, leverten, elszontyolodva, és reméltem, hogy Vilma észrevesz, ő mindig megérezte, ha bántott valami. Vilma azonban mosott, mosott, és sokszor talán még azt sem vette észre, hogy ott ülök. Ő is megváltozott az utóbbi időben. Hallgatagabb lett, szomorúbb. Alkonyaikor behúzódott a szobájába. Az ágyán ült, ölébe ejtett kézzel, elrévedő tekintettel, s csak nézett, nézett maga elé hosszú percekig.

A falról Laci katona fényképe mosolygott le. Félrechapott katonasapkában, huncut tekintettel nézett az emberre, épp úgy, mint amikor meglovagoltatok már a gangon, és rávert a fenekemre:

– Most pedig eridj a szobádba, Gábris. Szerelmeskedni akarunk egy kicsit.

De ezt már nagyon rég nem mondta, s nagyon rég nem lovagoltatok meg. Elment a frontra harcolni, és Vilma azóta ilyen szomorú. Annyira szomorú, hogy meg se érzi már az én fájdalmamat.

Néha azonban levél érkezett, és Vilmát egyszeribe kicserélték. Boldogan kiáltott be a szobába:

– Gáborka, jöjjön hamar! Nézze, írt a Laci katona.

Kivágtattam a szobából, ő pedig ölébe ültetett, és felolvasta a levelet. Nem mindent olvasott fel belőle. „Ezt kihagyjuk, ezt nem olvassuk el” – mondta. Máskor meg csupa

láng lett az arca és kuncogott: „Jaj, hogy miket ír ez a Laci! Hogy nem szégyelli el magát ilyet írni!...”

Furdalt a kíváncsiság, szerettem volna tudni, miket ír a Laci katona, amiktől Vilma annyira nevet és szégyenkezik. De hiába kérleltem, ilyeneket soha nem olvasott fel.

Azután összehajtogatta a levelet, a kötényébe rejtette. Engem meg felkapott a levegőbe, összezúskolt s nevetett, nevetett, hogy a végén már nekem is nevetnem kellett, és az a délután egyetlen nagy vidámság volt.

Hát még ha Irén is átszaladt, lobogtatva a zöld levelezőlapot, hogy az ő katonája is írt. Én ugyan nem értettem, mit szeret Irén azon a nyápic kis katonán, akit Laci katona a kisujjával is a földhöz teremtene, de nem töprengtettem rajta, mert Irén is felkapott, és ő is összezúskolt.

– Csélcsap! Csélcsap! – fenyegetett Vilma. – Hát magát mindenki csak úgy összezúskolhatja?

Azután Irén visszasietett Schmidtékhez, Vilma énekelgetve mosott, nekem meg hirtelen eltörött a kedvem. Fájdalmat éreztem, s le kellett horgasztanom a fejem.

– Apu sose ír – suttogtam.

Vilma rám nézett, és arcáról lehervadt a mosoly.

– Sose ír – motyogtam. – És azért nem ír, mert már nem vagyok a kislátka ...

– Gáborka – mondta Vilma. – Édes, kicsi szívem ...

Sietve leguggolt elém, és csupa lágyság, kedvesség volt.

– Csak egy kis rajzot küldene legalább – néztem rá. – Egy egész picike rajzot... vagy csak egy kis levelet...

– Küldeni fog – susogta Vilma. – Bizonyosan küldeni fog ...

De aztán csak hallgatott. Nem mondott vigasztaló szavakat, csak cirógatta a fejemet, vagy lágyan megcsúkolgatott. „Vajon miért hallgat?” – tűnődtem. Talán, mert nem akar becsapni? Nem akar hazudozni, hogy apu levelei elkallódnak a postán, vagy hogy mostanában éppen nagyon elfoglalt, s nincs ideje írni – nem akar hamisságokkal áztatni, mint anyu és keresztapa. Nekik nem hiszek. Mindenegyedű füllentésük után csak a gyanúm erősödik, hogy apu ír, ők azonban eltitkolják. „Lehet, hogy Vilma is ezért hallgat” – gondoltam. Igen, biztosan ezért hallgat. Nekem hazudozni nem akar, anyuékat pedig meghazudtolni nem akarja.

Erősen a szemébe néztem. Mit nem adtam volna, ha olvasni tudok a tekintetében. A szeme barna volt, most egészen mélyen barna és szomorú. Úgy éreztem, ez a szomorúság nekem szól, és csak jobban elfacsarodott a szívem. „Ő szeret engem, nagyon szeret – motyogtam magamban. „Ha megkérdezném: mondd, Vilma, ugye, ír apu? – ő nem hazudna. Az igazat mondaná.”

Lesütöttem a szemem. „Nem merem megkérdezni – gondoltam. – Félek.”

– Igen – suttogtam. – Küldeni fog levelet. Igen, én is tudom ...

– Egész biztos, egész biztos – bólogatott Vilma.

– Küldeni fog – mondtam én is. – Igen, igen, én tudom ...

Láttam magam előtt, ahogy a postás bácsi jön a folyosón. Jön, kacsázva, mert akkor is be lesz kissé csípve, jön orra hegyére csúszott púpos szemmel, kezében lengetve a zöld levelezőlapot, és beszél az ablakon: „Levele gyűjt, fiatalúr. Levele gyűjt az apukájátul..

Újra elfogott az izgalom. Hiszen miért ne írna nekem apu? Igaz, hogy anyu elvált tőle, de én azért az ő kislátka maradtam. Neki tudnia kell, hogy az igazi apukám, és én az

övé vagyok. Nekem mondhatja anyu, keresztapa, hogy más az igazi apukám, de neki nem hazudhatják ezt. Akárhogy meghánytam-vettem magamban, csak arra lyukadtam ki: lehetetlen, hogy ne írjon nekem.

Vilma ismét a teknő mögött állt, mosott tovább. A szappan oda-odakoppant a teknő oldalához. Behunytam a szemem, megint láttam a postás bácsit. Jön, lengeti a lapot, és vastag, borízú hangján bekiált az ablakon: „Halló, van itthon valaki? Levél gyűtt kérem, levél gyűtt Novák Gábor fiatalúrnak...”

Ekkor megakadt bennem a lélegzet. Majdnem felkiáltottam a rémülettől. Hiszen én már... már nem Novák Gábor vagyok!

– Én Endrődi Gábor vagyok – mondtam kétségbeesetten, és felugrottam a sámliról.

Vilma tágra nyílt szemmel nézett rám.

– Jaj istenem – motyogtam. – Nekem új nevem van már...

És hanyatt-homlok berohantam a szobába. A rekamiéra vettem magam, fuldokoltam a dühös sírástól. Most már világos lett minden. Apu hiába ír, nem talál meg a levele. „Endrődi Endrődi Magdolna” – ez van az ajtóra kiírva, a postás bácsi pedig apu leveleit biztosan visszaviszi a postára.

Felugrottam az ágyról, és izgatottan rohangálni kezdtem a szobában. Szinte az eszemet vesztettem, hogy apu ír, én meg nem kapom meg. „Beszélni kell a postás bácsival. Beszélni kel) vele” – gondoltam.

Ez jó gondolat volt. Abbahagytam a futkosást, és arcomról ledörgöltem a könnyeket. „Beszélni kell vele – gondoltam. – Meg kell tudni, hogy ír-e apu?” A zongoraszékre telepedtem, és csipkedni kezdtem az arcomat. Azt fogom mondani: „Kérem, postás bácsi, ugye szokott nekem levelet írni az apukám?” Ő belepislog a levelek közé, rezes orrát vakargatja, majd azt feleli: „Nem szokott kérem. Endrődi Gábornak nem jön levele.” Diadalmasan nevetek erre: „Én nem vagyok Endrődi Gábor. Az én nevem: Novák Gábor!” „Az más – mondja erre a postás bácsi. – Az, kérem alássan, egészen más.” Azzal át is nyújt egy gyönyörű szép rajzos levelet.

Körültáncoltam az asztalt, majd cigánykereket vettem. A cigány kerék, sajnos, nem sikerült, és kis híján berúgtam a vitrinüveget. De attól is csak jobb kedvem lett. A vitrinben ott állt a kicsi elefánt, a Frédi, ormányát az égnek tartva. Vidáman rákiabáltam: „Szervusz Frédi! Levelet kapunk aputól!”

Frédi csontból volt, nem trombitálhatott örömeiben, én trombitáltam helyette egy vígát. Azután felmásztam az ablakpárkányra, napoztam, kalimpáltam a lábammal, és azon törtem a fejem, hogy ejtsem szerét a beszélgetésnek a postás bácsival? Amikor ugyanis jönni szokott, éppen óvodában vagyok, és a többi gyerekkel együtt kórusban üvöltöm:

*Morgen, morgen! Nur nicht heute!
Sagan alle faule Leute.*

És igazán nagy lelkesedéssel fújom ezt is, mást is, vígan, teli torokból, hogy Elza néni is szemet szúr. „Nagyon virgonc, nagyon virgonc! Nehogy aztán sírás legyen belőle!” „Be-e-e! te ronda lópofa! Azért se veszed el a jókedvem!”

Három napig tartott, amíg apróra kisütöttem az egész tervet. Nagyon izgalmas és komoly terv lett belőle. Ha rágondoltam, már attól is elfogott a lámpaláz. Titokzatos arccal jártam-keltem, annyira titokzatosan, hogy mindenkinek feltűnt otthon. De én hallgattam, mint a sír.

Azután egyik reggel, mikor anyu kissé elaludt, és sebtében öltözködött, nehogy

elkészen, halkán nyögöcsélni kezdtem, és hosszas faggatás után szemérmesen bevallottam, hogy fáj a torkom, nem tudok rendesen nyelni, és azt hiszem, lázam is lehet egy kicsi. Jól számítottam. Anyu annyira sietett, hogy nem ért rá lázat mérni, szemügyre venni, hanem megengedte, hogy otthon maradjak, és telefonált Déness doktor bácsinak, hogy jöjjön át délután.

Azzal elment, én pedig lustálkodtam az ágyban. Madarat lehetett volna fogatni velem. Ha Vilma benézett a szobába, sóhajtoztam, nyögöcséltem, és nagy komolyan magyaráztam, hogy olyan érzésem van, mintha gombóc akadt volna a torkomon.

– Ugyan-ugyan – vigasztalgot Vilma. – Ne legyen úgy oda, Gáborka. Kis torokgyulladás. Katonadolog.

Én azonban váltig odavoltam. Bizonygattam, hogy szörnyen beteg vagyok, de ha nem is vagyok szörnyen beteg, akkor is elég baj az nekem, hogy Déness doktor bácsi ricinust szedet majd velem. Vilma csak mulatott ezen, és azt mondta, hogy a ricinust gyomorrontás ellen írja fel a doktor bácsi. Ezt persze én is jól tudtam, de azért tovább nyafogtam, jajongtam egészen tizenegy óráig, amikor Vilma legnagyobb megdöbbenésére frissen kiugrottam az ágyból. Közöltem vele, hogy már nem érzem magam betegnek, a torokfájás, úgy látszik, teljesen elmúlt. Vilma először igen dühös lett, fenyegetett, hogy kiporolja a nadrágom, de öt perccel később már versenyt neveltünk és kórusban fújtuk:

*Óvodába táj a lába,
Hazamenni nem fáj semmi.*

A terv első része hát pompásan sikerült. Elgondolni se lehetett szebben. Felöltöztem, és nyomban kiültem a párkányra, nehogy elszalasszam a postás bácsit. „Én nem vagyok Endrődi Gábor. Én Novák Gábor vagyok” – mormoltam magamban, s a nagy izgalomtól még a markom is nyirkos lett. „Az más – feleli erre ő –, az egészen más, kérem alássan...”

Hirtelen megijedtem. Mi történik akkor, ha nem hiszi el? Ha azt mondja: „Hiszi a piszi, kérem. Az ajtóra is az van kiírva, hogy Endrődi...” És nem adja oda a levelet.

„Jaj istenem! – gondoltam. – Jaj istenem!” Ott lengeti majd a kezében a levelet, és nem adja ide, mert Endrődi van kiírva. Ha pedig magyarázni kezdem, hogy attól van új nevem, mert anyu és apu elváltak, még gyanúsabbá válik a dolog, és még inkább nem adja ide ...

Kétségbeesetten meredtem ki a folyosóra. Hegedűszó hallatszott. Pelikán bácsi, a zenész gyakorolt. De a hegedűcincogást elnyomta valami vad kopácsolás. A földszinten kalapált valaki.

„Szólni kéne Vilmának – gondoltam. – Gyorsan mindent el kéne mondani neki, ő pedig talán meg tudná magyarázni a postás bácsinak ...”

Az udvaron egyre erősebben kalapáltak. Le is kiáltott egy néni: „Csöndesebben! Mi ez a rémes zaj?” És ekkor (talán mert eltűnődtem, mit kalapálhatnak ilyen erősen), nagyszerű ötletem támadt.

Leugrottam a párkányról, és lázasan kutatni kezdtem a szekrényemben. Minden játékot, limlomot kiszórtam, míg a kezemben nem szorongattam a régi névtáblát. Amire rá volt írva: *Novák Imre*. Utána fogtam a játékkalapácsot, a lombfűrész dobozból kivettem két fényes szöveget, és az ablakon át kimásztam a gangra.

Szerencsémre, egy gyerek se rajcsúrozott kint, s nénik se trécseltek sehol. Irént pillantottam meg Schmidték konyhájában. Pördült-fordult, serényen főzött, nem vett

észre. Az udvaron pedig egyre jobban dongott a kalapács. Pintér bácsi püfölt egy nagy lemezt, meg kellett süketülni tőle.

Doboló szívvel az ajtóhoz lopóztam, és szögezni kezdtem a névtáblát. A másik fölé helyeztem, s izgalmamban kétszer is az ujjamra ütöttem.

Azután, hogy felszögeltem a táblát, visszaszáguldottam az ablakhoz, és a párkányról bezuhantam a szobába. Tunyúltam, akár a béka, és alaposan bevertem a térdem. De föl se vettem. Boldog voltam. „Most már ideadja a postás bácsi” – gondoltam.

Csakhogy híre-hamva se volt még. Visszakapaszkodtam a párkányra, s akárhányszor zúgni kezdett a lift, elszorult a torkom. De egyelőre nem ő jött. Méry néni jött föl a gyerek kocsiival, majd Horváth bácsi, a nagybajszú, dühös vasutas.

A harmadik emeleten döngő léptekkel Káldy bácsi haladt végig. Villogó lakkcsizmát hordott, zöld inget és vadonatúj sárga derékszíját. Mögötte Csóri loholt, Káldy bácsi köpenyét cipelte, és kétszer is büszkén fölnézett hozzám, hogy látom-e? Kuncogtam rajta. „De nagy majom ez a Csóri.” Az utóbbi időben folyton Káldy bácsit utánozta. Döngő léptekkel járt ő is, minden gyereket karlendítéssel üdvözölt, és kérte őket, hogy Csóri testvérnek szólítsák. Egyszer még bajuszt is festett magának, kicsiny pamacsbajszot, amelyet Káldy bácsi meg a Führer visel, és úgy mutogatta magát mindenütt, amíg a mamája fel nem pofozta az udvaron.

Közben dél lett. A rádióban harangoztak. Az udvaron megjelent a kintornás, és verklizni kezdett. „Kis cigaretta, valódi, finom...” – ezt nyekergette, és közben pipázott. Újra zúgni kezdett a lift, és most a negyedik emeletig emelkedett. Végre a postás bácsi szállt ki belőle.

Kihajoltam az ablakon, megszólítottam:

– Csókolom, postás bácsi. Küldött az apukám levelet?

Minden úgy indult, ahogy elképzeltem.

Megvakargatta az orrát, a levelek közé pislantott, és azt felelte:

– Nem küldött. Endrődi Gábornak nincs levele.

– Én nem vagyok Endrődi Gábor! – kiáltottam. – Az én nevem Novák Gábori Tessék megnézni a táblánkat! Arra is ki van írva, hogy Novák!

Csudálkozva szemügyre vett és hümmögött.

– Nincs leveled, no. Nincs, ha mondom.

Csak néztem rá kétségbeesetten.

– És írni se szokott az apukám? – kérdeztem vékony hangon. – Máskor se jön tőle levél?

Reméltem, azt feleli erre, hogy jön tőle levél, állandóan jön, hogy tegnap is hozott tőle meg a múlt héten is, csak nem adhatta ide, hiszen akkor még csak az volt kiírva, hogy Endrődi.

De nem ezt felelte.

– Nem gyün tőle levél – dörmögte. – Ha gyünne tőle, akkor tudnám. Tán nem ír. Ha írna, levél is gyünne...

Lecsúsztam a párkányról, szúrást éreztem a mellemben. „Nem ír – motyogtam. – Nem ír! Tényleg nem...”

Összetörve kuporodtam le a földre, és nem tudtam, mitévő legyek.

A névtábla-dolog, szerencsére, nem tudódott ki. Bevallottam Vilmának, s ő még

idejében leszedte a táblát. Mire anyu hazajött, már nem maradt áruló jel, én pedig ismét az ágyban feküdtem. Kutya bajom se volt, de elhatároztam, hogy betegnek tettetem magam. Legalább ennyi vigaszom legyen a nagy csalódásban. Makacsul kitartottam amellett, hogy szédülök, fáj a fejem, rosszul vagyok. Dénes doktor bácsi tetőtől talpig megvizsgált, de nem talált semmiféle betegséget. Mégis tanácsolta anyunak, hogy néhány napig tartson otthon. Ezért roppant hálás voltam neki.

Egy hetet hát megint csak megúsztam óvoda nélkül. Június volt már, igazi nyár, s úgy számolgattam, hogy nyáron is megúszhatok két-három hetet a nyaralással, azután pedig már itt a szeptember, első osztályos leszek. Apuval azelőtt sokat beszélgettünk az iskoláról. Sehogyan sem tudtam elképzelni, éppen ezért tartottam tőle. Apu azonban elmagyarázta, hogy az iskola érdekes dolog. Megtanítják ott az embert írni, olvasni, számolni, és aki iskolás, azt már semmiképpen sem lehet pocoknak meg hátulgombolósna nevezni. Megígérte, hogy ő visz el beíratni az iskolába, és utána fagyizunk egy nagyot a Városligetben. Ha az iskolára gondoltam, és arra, hogy szeptemberben már én is elsős leszek, az is eszembe jutott, hogy nem apu fog beíratni, és a fagyizásból se lesz semmi. Ahhoz ugyanis neki haza kéne jönnie, de csak akkor jön ő már haza, amikor véget ér a háború. Igaz, Kálmán bácsi azt mondta, hogy nem tart már sokáig.

Ezt a konyhában mondta egyik délelőtt, miközben Vilma hagymát vágott.

Rosszkedvűen szólt közbe:

Ugyan, sose lesz vége ennek a háborúnak. Ha már mindegyik megölte a másikat, akkor talán megunják.

Kálmán bácsi cigarettát sodort magának, és a tűzhely parazsáról rágyújtott.

– Csakhogy nem mindegy ám, ki öli meg a másikat – dörmögte. – Ez nagyon nem mindegy, Vilmuska. De meglátja, nemsokára vége lesz. Még egy év ... talán már annyi se ...

– Egy év? – Vilma keserűen nevetett. – Bele is pusztulok én abba az egy évbe.

„Laci katonát félti” – gondoltam, s elment a kedvem.

Ő folyton Laci katonára gondol, én meg apura. Az utóbbi napok azzal teltek, hogy töprengtem, miért nem ír apu? Valóságos méhkassá vált már a fejem. Szörnyű volt arra gondolni (ezt nem tudtam elhessegetni), hogy talán mégis valami baja történt. Szorongásomat fokozta, hogy Gyuri bácsitól se jött levél, és Vera néni is csak arra gondolt, hogy baja esett.

Egyik nap kora délután találkoztunk vele. Vera néni sárga csillagot hordott, amiről tudtam már, mit jelent. Nagyon lefogyott, és szomorúnak látszott. Sokat sírt, biztosra vette, hogy Gyuri bácsi meghalt, és könnyölgött anyunak: szóljon Gyuri bácsi miatt keresztapának. Hiszen keresztapa egy-kettőre megtudhatná, mi történt vele. Ez a találkozás még inkább lesújtott. Mert Gyuri bácsi is rab, akárcsak apu, s ha neki baja történt, akkor apuval is megeshet ugyanaz.

Esténként anyu körül ólálkodtam. Nyugtalanság űzött, apuról akartam hallani. De nem tudtam, hogy vágjak neki a kérdezősködésnek, ő pedig annyira kimerült volt, hogy nem vette észre izgatottságomat. Ettől rendszerint vad harag fogott el. „Nem törődik apuval – gondoltam. – Nem érdekli, mi van vele.” Jobban esett volna, ha sírni látom, mint Vera nénit. Anyu azonban nem sírt, a szeme se volt könnyes, csak kopogtatta, közönyös, merev arccal kopogtatta az írógépet. Figyelme folyton másfelé tévedt. Ha szóltam hozzá, csodálkozva nézett rám, mintha nem ismerne, s ha a fotelbe ült pihenni, könyvvel a kezében, máris lecsukódtak a szempillái. Ha légiriadóra szirénáztak, és le kellett menni a pincébe, már nem látszott nyugtalannak, idegesnek, mint régebben, egykedvűen megfogta a kezem, és baktattunk az óvóhelyre. Egyszer kenyérszeletelés

közben mélyen megvágta az ujját. De csak nézte, fásult, mozdulatlan arccal nézte, hogy a vér ömlik az ujjából, s csak akkor ocsúdott föl, amikor a rémülettől hangosan kiabálni kezdtem.

Így viselkedett akkor is, ha apu került szóba. Szórakozottan pillantott rám, arca üres maradt.

– Nem tudom, kisfiam. Nem tudom, mi van veled.

Kitartóan néztem rá. Nem mertem kimondani, amit gondoltam. „Lehet, hogy meghalt?”

– De ugye, nincs semmi baja? – reménykedtem.

– Nincs. Biztos, hogy nincs. Vigyáz rá a jóisten.

Lehorgasztottam a fejem.

– Gyuri bácsira miért nem vigyázott?

– Őrá is vigyáz – mondta anyu színtelen hangon. – A jóisten mindannyiunkra vigyáz, Gabókám.

– Tudom – dünnyögtem. – Én imádkoztam: is hozzá. Minden este imádkozom apuért, érted és Gyuri bácsiért is. De hát akkor ... ha apunak nincs semmi baja ... miért nem ír?

Anyu hallgatott. Azt mondta, ne gyötörjem magam, és folytatta a gépelést.

Egyre jobban gyötörődtem. Esténként, imádkozás után arra kértem a jóistent, csak egy szót szóljon. Egyetlen kis szót, hogy ne féljek úgy. Csak annyit mondjon, hogy nincs semmi baja apunak, és én megnyugszom. És vártam, percekig lélegzetemet visszafojtva füleltem, hogy megszólal a jóisten: „Ne aggódj, kis Novák Gábor. Apukád jól van, csak most nincs ideje levelet írni.” Álmodtam is egyszer ilyesmit, de ébredés után már nem emlékeztem semmire, csak a testem volt merő verejték.

Egy ilyen éjszaka jutott az eszembe Emilke bácsi. Majdnem felsikoltottam az örömtől. A másik ágyból anyu nyugtalan lélegzése hallatszott, s így csak a sötétbe suttoztam bele: „Emilke bácsi, drága Emilke bácsi! Ő biztosan tud apuról! Neki tudnia kell róla!...” Láttam magam a műteremben, ahol a hatalmas ablakokon özönlik be a napfény, Emilke bácsi ott áll zöld sapkájában, szivarral kínál, és hahotázik. „Szeretem őt – gondoltam elragadtatva borzasztóan szeretem.” Csodálkoztam is, hogy nem jutott előbb az eszembe. De aztán boldogan nevettem magamban, s előre élveztem, amint váratlanul betoppanok hozzá. A szája is tátva marad az ámulattól. Lehet, hogy festeni fog éppen, engem is belefest a képbe, amit nagyon szeretnék, csak nem merem megmondani neki. Később teát innánk, ő füstfelhőket eregetne a szivarjából, és komolyan beszélgetnék apuról.

Csak hogy ez olyan ötlet volt megint, amit ki kellett tervezni. Ha anyunak szólnék, megtiltaná, hogy elmenjek. Egyedül pedig tényleg nem mehetek el. Nem mintha eltévednék, hanem mert kicsi vagyok még ilyen nagy úthoz. „Vilmával fogok elmenni – gondoltam határozottan. – Elárulom neki a tervemet, és ő segíteni fog.”

Így aztán hétfő reggel szokatlanul vidáman mentem az óvodába. Anyu kérdezgette is, mitől van olyan széles jókedvem, de én csak rejtélyesen mosolyogtam, ő cseppet sem volt jókedvében. Egész úton gondterheltnek látszott.

Majd az óvoda kapujához értünk, s nagy csodálkozásomra, nem csókolt meg, nem búcsúzott el, hanem ő is bejött velem. Még kérdezni se tudtam, máris Fräulein Gerda sietett le a lépcsőn.

– *Guten Morgen, Gnädige Frau* – mondta mosolyogva, nekem pedig megcirógatta a fejem. – *Guten Morgen, kleiner Novak.*

Anyu idegesen nevetett, és lecibálta a kesztyűjét.

– Beszélnem kell önnel, Gerda kisasszony – és a kezét nyújtotta. – Nagyon fontos volna ...

Gerda néni erre nyomban komoly arcot öltött.

– Parancsoljon, nagyságos asszony. A teraszon nem zavarnak minket.

Én földbe gyökerezett lábbal álltam.

„Elmondja a válást – gondoltam. – Elárulja, hogy új nevem lett.”

Az óvodában eddig senki nem tudott erről, és reméltem, hogy titok is marad előttük. Hirtelen megértettem, hogy keresztapa miért veszekedett anyuval a múlt héten. Játszottam, nem figyeltem rájuk, de félfüllel is hallottam, hogy az óvodáról beszélnek.

– Pont ott nem akarod? Éppen, ahol a legfontosabb? – pattogott fojtott hangon keresztapa. – Érthetetlen vagy! Egészen érthetetlen!

Hát persze, erről beszélgettek. Megint gyűlölettel gondoltam keresztapára. Mindennek, ami csak rossz, ő az okozója.

Tízóraiig szabadjára engedtek bennünket. A többiek *kinn a farkas, benn a bárány-t* játszottak, én azonban félrehúzódtam tőlük, és az egyik nagy kőváza mögül a terasz felé figyeltem.

Anyu és Fräulein Gerda ültek ott. Mind a ketten cigarettáztak. Láttam, hogy anyu feltűnően ideges, és úgy rémlett, zavarban van. „Talán éppen most mondja meg az új nevemet.” Verítékes lett a homlokom. Mit szólnak majd ehhez a gyerekek? Esztike nevetni fog, Kautzky csúfolódní, a többiek meg ... Igaz, az új nevem hosszú név, senkié se hosszabb az óvodában. Ezentúl velem is kivételezni fognak.

Gyenge vigasz volt ez. Anyu odafent a teraszon egyre zavartabbnak látszott, Gerda néni mozdulatlanul figyelte. Elfordítottam a fejem, úgy szégyelltem magam. Milyen nagy szégyen az egész! A válás, az új név, de az is, hogy anyu idegesen és el-el pirulva meséli ezt Fräulein Gerdának!

Sípszó harsant a teraszról.

Valamennyien odatekintettünk, én is kibújtam a kőváza mögül. Gerda néni rám mutatott.

– Jöjjön ide szépen.

Moccanni se tudtam, mire felcsattant Fräulein Elza hangja:

Novák! Nem hallotta? *Eins-zwei!*

Erre aztán ész nélkül szedtem a lábam.

Gerda néni kedvesen mosolygott. Ha vendég jött az óvodába, mindig kedvesen mosolygott. Anyu nem nézett rám. Cigarettáztott, ajkáról idegesen csipkedte le a dohányszálakat.

– Nos, miért olyan megszeppent? – mosolygott biztatóan Gerda néni. – Lépjen közelebb, *Endródi*.

Új nevemet erősen hangsúlyozta, s ettől összerezzenem. Lehajtott fejjel léptem közelebb.

Anyu rám tekintett egy pillanatig, de hirtelen köhögni kezdett, és könnybe lábadt a szeme.

Gerda néni megütögette az arcom, és változatlanul mosolygott.

– Ezentúl az új nevén fogjuk szólítani, Endródi – mondta, ismét hangsúlyozva a nevem. – Remélem, örül neki. Sokkal szebb neve lett ám a réginél. Igen, ez sokkal szebb név.

Azután egy kézmozdulattal elküldött.

Lebotorkáltam a lépcsőn, és arra gondoltam, hogy legjobb volna megszökni. Kiszaladnék a kapun, és sose jönnék ide vissza. A szemem sarkából láttam, hogy Gerda néni a kapuhoz kíséri anyut.

„Anyunak persze mindegy – keseregtem. – Ő elmegy és nem törődik velem, hogy engem itt csúfolni fognak.”

Amikor Gerda néni visszajött, a sípjába fújt, és azt mondta: *aufpassen!*

Felsorakoztunk, engem kiszólított magához. A vállaltira tette a kezét, és ott álltunk szemben az egész nagycsoporttal.

– *Achtung!* – kiáltott erős hangon. – Csendet kérek!

A gyerekek kíváncsian bámultak engem, lesütöttem a szemem. Gerda néni megvárta, míg pissenés se hallatszik, és akkor így szólt:

– Ennek a kis társuknak új neve lett. Mától kezdve valamennyien úgy nevezzük őt: endrődi Endrődi Gábor. Ezt jól jegyezzék meg. A régi nevén többé senki se szólíthatja. I la valamelyikük mégis megteszi, az büntetést kap. *Achtung!* – kiáltott újra. – Az egész csoport ismétlje meg a nevét. Rajta!

És akkor az összes gyerek kórusban elismételte:

– Endrődi Endrődi Gábor. Endrődi Endrődi Gábor.

– *Gut* – bólintott Gerda néni. – Most pedig vonuljanak be tízóraizni.

Egy kékmasnis kislány kapta az első büntetést. „Novák” csúszott ki véletlenül a száján.

Elza néni ott termett és lecsapott rá.

– Álljon fel!

A kislány felállt, és ijedtében pityeregni kezdett.

– Hallgasson! – süvítette Elza néni. – *Schämen sie sich!* Ma és holnap nem vehet részt a játékban. Most pedig üljön át a számárasztalhoz.

A számárasztal a sarokban állt. A legnagyobb szégyennek számított, ha odaültették az embert. A kislány szeméből potyogtak a könnyek, de nem mert hangosan sírni. Fogta a bögréjét, a vajjas kenyerét, és szomorúan átült a számárasztalhoz.

Megkeseredett a számban a kávé íze. Mereven néztem magam elé. Úgy rémlett, az összes gyerek engem figyel, és biztosan azt gondolják, hogy én vagyok az oka mindennek. Nem is tudtam eldönteni, anyura haragszom-e jobban, aki elárulta a dolgot, vagy Gerda nénire, aki ezt az egész buta büntetést kieszelte.

De a legjobban mégiscsak attól félttem, hogy faggatni kezdenek az új nevem miatt. Elhatároztam, hogy nem árulom el apu és anyu válását. Inkább hallgatok, mint a néma, de nem árulom el.

Később le kellett mennünk az óvóhelyre, mert szirénáztak. Ennek most szívből örültem. A tágas, szépen berendezett óvóhelyen ugyanis mindig mesét mondott valamelyik óvónéni, és ezért senki se kérdezősködhetett a nevemről.

A légiriadó elég hosszú ideig tartott. Tompa, messzi dörrenések hallatszottak, de ezeket már megszoktuk, nem törődtünk velük. Fräulein Lotte, a legfiatalabb óvónéni, aki szőke volt és nagyon szép, mindenféle háborús meséket mondott. Arról mesélt, hogy az ellenség játékokat dobál le az utcára, csodaszép, izgalmas játékokat, de bomba van bennük elrejtve, és ha hozzájuk ér az ember, akkor a bomba felrobban.

Hallottam már erről. Az Oktogonon összegyűjtöttek egy csomó ilyen játékot, és néhány rendőr meg katonatiszt bácsi mutogatta az embereknek. Azt mondták, hogy

előző nap két kisfiút széttépett egy ilyen bombás-játék. Fräulein Lotte elmesélte, hogy ezeket a játékokat orosz, zsidó és néger pilóták dobják le. Amikor onnan a magasból látják, hogy a játék megöl egy gyereket, hangosan felkacagnak örömben.

Nagyon rossz volt erről hallani. Ha az ember elképzelte az orosz meg a néger pilótát, amint durván nevetnek, a háta is borsózni kezdett. De úgy éreztem, hogy Lotte néni hazudik egy kicsit. Olyan magasból ugyanis semmit se lehet látni, és légiriadó alatt egyetlen kisgyermek se mászkálhat az utcán, mert a légóparancsnokok bezavarják őket az óvóhelyre.

Mindenesetre úgy tettem, mint aki elhiszi a dolgot. Ijedt arcot vágtam, sőt buzgalmamban megkérdeztem: mit csináljon az a kisfiú, aki ilyen játékot talál az utcán?

– Nagyon okos kérdés – dicsért meg Fräulein Lotte, és azt mondta, hogy azonnal szólni kell a legközelebbi rendőr bácsinak, vagy ha nem találunk rendőrt, akkor a legelső felnőttnek. Majd újra a lelkünkre kötötte, akármilyen szép, csábító is az a játék, ne hallgassunk az ördög szavára, és ne nyúljunk hozzá.

Lefújták a légiriadót, és fölmehettünk ebédelni. Ebéd után aludni kellett, így egész délutánig megúsztam, hogy faggathassanak a nevemről.

Pihenő után a kertben különböző buta dalokat énekeltünk, miközben Elza néni vadul csattogtatott, és fenyegette azokat, akik hamisan énekeltek. Azután szabadon lehetett játszani.

Én rögtön elszaladtam a többiektől, és elrejtöztem az egyik bokor mögé. Úgy gondoltam, hogy itt senki se talál meg, és csak a sorakozóra bújok elő, amikor már jön is értem Vilma.

De egyszer csak felbukkant Erzsiké, és mellém kuporodott. – Láttam, hogy idebújtál – közölte diadalmasan.

Közömbös arcot vágtam, pedig mérgemben csaknem sírva fakadtam.

Esztiike hosszan, titokzatosan nézett rám.

– Mondd, miért lett új neved, Novák?

– Pszt! – szóltam ijedten. – Meghallja Elza néni.

Lebiggyesztette a száját.

– Hadd hallja. Engem úgyse mer a számasztaalhoz ültetni.

– Ne tanítsalak meg püffögni? – kérdeztem reménykedve.

Kérte, hogy tanítsam meg, mire rögtön, lelkesen megmutattam neki, mi a püffögés. Reméltem, hogy közben megfélekedzik a kérdezősködésről. Utánoztam a számmal, hogy süvít, majd robban fel a bomba, vérfagyasztóan szirénáztam, géppuska-sorozatokat adtam le, és repülőgépzúgást csináltam. Utána nyomban bemutattam, hogy csinadrattázik egy egész katonabanda a Jókai téren vasárnap délelőtt, és elfűjtam neki a *Föl-föl vitézek*-et meg az *Árnyas erdőben szeretnék élni*-t, külön-külön utánozva a trombitát, a dobpergést meg a cintányért. Esztiike el volt ragadtatva, és bevallotta, nem hitte volna, hogy ilyen mulatságos és ügyes fiú vagyok.

Ezután megkérdezte, hogy miért lett új nevem?

Alig szuszogtam a nagy zenéléstől meg az igyekezettől, hogy másra tereljem a figyelmet. A kudarc felbőszített.

– Csak! – feleltem dühösen. – Új nevem lett! Csak úgy!

– Mondd el – könyörgött, és a kezét is összetette. – Isten bizony nem árulom el senkinek.

– Csak – mondtam s nagyon örültem, hogy az eszembe jutott ez a remek szó.

Ő könyörgött tovább, én meg arra gondoltam, hogy kérlelt már így engem, amikor nem mutathattam meg neki apu rajzos levelét. Akkor el voltam keseredve, mert szerettem őt, és fájt, hogy hazudósnak nevez. Most már nem szerettem, csak dühös voltam rá.

– Csak hajtogattam. – Csak. Semmi közöd hozzá!

Esztike abbahagyta a könyörgést, és rángatni kezdte a vállát. Egyszerre gúnyos arcot vágott.

– Hát jó. Ne mondd el. Nem is érdekel. És ha tudni akarod, tudom, hogy a mamádat hívják Endrődinek meg a keresztapádat, aki a testvére. Téged pedig azért neveznek így, mert nincs papád. Nemcsak az hazugság, hogy rajzokat küld neked a papád, de az is, hogy *van* papád.

Úgy éreztem magam, mintha arcul csaptak volna.

– Igenis van – suttogtam.

– Nem igaz! – nyelvelt tovább Esztike és felugrott. – Minden gyereknek az a neve, ami a papájáé!

Most már csak tehetetlenül bámultam rá. A szemem is könnybe lábadt.

– Pfúj, bögőmasina! – kiáltott Esztike.

Kiöntötte rám a nyelvét, és elszaladt.

Egyedül maradtam, égetett a szégyen. Esztike elmondja a többi gyereknek is, hogy nincs apukám, és hogy a mamám nevét viselem, ők pedig azt fogják hinni, én is olyan vagyok, mint a Csőri, akinek tényleg nincs apukája, s azt beszélik a házban, hogy nem is volt neki. Ezt sokáig nem értettem, hiszen mindenkinek kell hogy legyen édesapja. Vilma azonban megmagyarázta, hogy Csőrinek is volt apja, de az nem vette feleségül a Csőri mamáját, és a Csőrit ezért úgy nevezik: *törvénytelen gyerek*. Derengeni kezdett, miért hívják Csőrit is, meg a mamáját is ugyanúgy. Derdák Mária, ez a mamája neve. Az övé pedig Derdák Ferenc.

Most Esztike bizonyára rólam is azt hiszi, hogy olyan ... olyan törvénytelen gyerek vagyok, mint Csőri. A többiek kapva kapnak majd az alkalmon, és folyton csúfolni fognak.

Kilestem a bokorból, és láttam, hogy Esztikét egy csomó gyerek veszi körül, ő pedig kézzel-lábbal magyaráz nekik.

Előosontam a bokorból, és azt gondoltam: „Megszököm.” Annyira kétségbe voltam esve, hogy még csak nem is haboztam. Elindultam a gyepen, a sétány melletti magas sөvény elrejtett a többiek szeme előtt.

De amikor a lépcsőhöz értem, amin már csak le kellett menni, valaki rám kiáltott. Nem fordultam hátra, lerohantam a lépcsőn. A kapu zárva volt.

Fräulein Lotte sietett le hozzám, szép arcát elcsúfította a harag.

Szó nélkül megragadta a kezem, én pedig nem ellenkeztem vele. Hagytam, hogy vezessen.

Fräulein Elzához vitt, aki a kerti asztalnál olvasott.

– Ki akart menni a kapun – mondta Fräulein Lotte, és odatolt az asztal elé.

Elza néni letette a könyvet, és szigorúan rám nézett.

– Nem tudja, hogy tilos a kapuhoz menni?

A cipőm orrát nézegettem, egyik lábamról a másikra álltam. Szemem sarkából láttam, hogy a gyerekek csoportba verődve figyelnek rám.

– Nos Endrődi, nem tudja?

– Elza néni kérem – szólaltam meg csendesen –, én haza szeretnék menni. Tessék engem elengedni. Kérem, nagyon szépen kérem ...

– Úgy?! – meredt rám. – Meg akart szökni. Na Endrődi, ezért még számolunk. Most pedig menjen vissza a társaihoz.

– Én haza akarok menni – suttogtam.

Szédülést éreztem, össze kellett szorítanom a fogaimat.

Elza néni előrehajolt, és gonosz, szürke szemét szinte belém döfte.

– Nem hallotta, mit mondtam?

– Haza akarok menni – hajtogattam. – Haza akarok menni.

Veritékes lett a homlokom, és azt gondoltam: nem szabad elájulnom.

Elza néni kinyújtotta a kezét, két ujjával megragadta az államát, és kényszerített, hogy a szemébe nézzek.

– Micsoda engedetlenség ez? – sziszegte. – Egy hétig lóg a számárasztalnál ülni!

Még erősebben szorította az államát, s az nagyon fájt.

– Haza akarok menni! – kiáltottam, és úgy fájt már a szorítása, hogy felsikítottam.

– Tessék elengedni! Nekem itt rossz! Én el akarok menni! Haza akarok menni...

– Hallgasson! – kiáltott fel.

– Nem hallgatok! Nem hallgatok! – ordítottam. – Haza akarok menni!

És zokogtam, toporzékoltam, torkom szakadtából üvöltöttem. Elza néni elengedett, és megdöbbenve bámult rám.

Én pedig hirtelen elfáradtam. Nagy-nagy fáradságot éreztem. A szememet is le kellett hunynom, és megint azt gondoltam: „Nem szabad ... nem szabad ... nem szabad ...”

Kinyitottam a szemem. Este volt már. Furcsa álmot láttam. Mintha sokan kergettek volna. Menekültem előlük, de egyszer csak nem vitt tovább a lábam.

– Haza akarok menni – suttogtam.

Cserepes volt az ajkam, a nyelvemmel nedvesítettem.

Valaki a homlokomra tette a kezét, és csendesen mondta:

– Itthon vagy. Hát nem látod? Itthon vagy már.

Keresztapa ült az ágy szélén, cigarettázott.

– Jó sokat aludtál.

– Mi van most? – kérdeztem bambán. – És hogy jöttem haza?

– Este van – mosolygott keresztapa. – Nézz ki az ablakon, Sötét van, világít a hold. Anyunak el kellett mennie gépelni, Vilma a vacsorát főzi a konyhában. Most én vigyázok rád. Az óvodából is én hoztalak haza. Autón jöttünk, te az ölemben szunyókáltál.

„Este van” – gondoltam. Odakint csakugyan sötét volt, világított a hold. „De hogyan jöttem haza? És keresztapa ölében aludtam volna? ...” Semmire se emlékeztem. Csend volt, a nyitott ablakon friss levegő szállt be.

„Aludni kéne – gondoltam. – Álmos vagyok. Fáradt. Jó volna mindig aludni. Holnap is egész nap.”

A másnapra gondoltam, és aggodalom telepedett rám.

– Frigyes – szóltam félénken. – Hadd ne menjek holnap óvodába. Olyan jó volna nem menni...

Felállt, becsukta az ablakot, és rátette az elsötétítő táblát. Azután felcsavarta a kislámpát, és visszaült hozzám.

– Jó volna? – kérdezte.

– Nagyon-nagyon jó volna itthon maradni – sóhajtottam.

El akartam mondani, hogy a számárasztalnál fogok ülni egy hétig. De nehezemre esett a beszéd.

Ő mosolyogva nézegetett, egészen huncut lett az arca. Meg veregette a kezem.

– Itthon maradhatsz. Hát hogyne. Ha nagyon érdekel, azt is elárulhatom, hogy nem mész többet abba az óvodába. Soha többé, érted?

Azt hittem, nem jól hallok. A lélegzetem is elállt, és nagyon ostobán nézhettem rá, mert elnevette magát.

– Mit tátja a száját, tábornok? Nincs svindli a dologban. Így van, ahogy mondtam. Kivettük az óvodából.

– Jaj, ez jó – motyogtam. – Ez nagyon-nagyon jó ...

Majdnem bögtém örömben.

– De nem csapsz be? Frigyes, ugye most az egyszer nem viccelsz? Ugye, ez igaz? Mondd, hogy igaz!

Izgalmamban fel akartam ülni, ő azonban szelíden visszanyomott a párnára.

– Ne fickándozzon, generális úr. Feküdjön csak szépen. Amit pedig mondtam, az igaz. Frigyesi szavamra, no.

Teli torokból kellett volna kurjantani és indiántáncot járni az ágy tetején. Csakhogy kissé gyöngé voltam még, sajnós.

Hálásan pillantottam rá.

– Te vettél ki?

– Én – s megszívta a cigarettát. – Meg anyu. És Vilma. Ő is.

– Ő is? – ezen nevetgéltem.

– De még mennyire. Úgy kiabált, kérlek, mint egy valódi őrmester. És fenyegetőzött. Hogy ő rögvest szedi a sátorfáját, ha nem veszünk ki, és kereshetünk másik cselédet.

– Tudod, ő nagyon szeret engem – dűnnyögtem meghatottam – És mondd, megijedtetek tőle? Te is?

– Azt meghiszem – hunyorgott. – Rémesen begyulladtunk. Én is.

– Frigyesi szavadra?

Félszeggel, hitetlenkedve lestem rá, mert sose láttam még megijedve.

– Arra hát – bólogatott. – Frigyesi szavamra. Begyulladtunk tőle, és mi mást tehettünk volna, kivettünk. Megmondtam az óvónéniknek, hogy ilyen randa helyre nem engedjük a mi tábornokunkat.

– Ezt is mondtad? A tábornokot? Keresztapa, te lódítasz.

– Dehogyan lódítok. Eszemben sincs. Bizony, hogy mondtam.

Nevetgéltem. Most újra szerettem őt. Csak a bágyadtságom nem akart múlni. Fáradt voltam, és ezen elkámpicsorodtam.

– Nem vagyok én tábornok – legyintettem lemondóan. – Én csak egy kisfiú vagyok,

aki mindig beteg.

Rápillantottam, sokáig néztem.

– Mondd keresztapa, mitől van, hogy én mindig elájulok? Az óvodában se akartam. Hidd el, még mondogattam is magamban: nem szabad, nem szabad.

– Hát olyan nagy baj az, te? – mosolygott. – Kissé érzékeny vagy. Ennyi az egész. Ezt nem értettem.

– Mit jelent az, hogy érzékeny?

– Hm – felelte –, jókat tudsz kérdezni. Hát, hogy is mondjam? ... Neked minden rossz dolog erősebben fáj, mint más gyerekek. Igaz, jobban tudsz örülni is, meg szeretni is. No, érted? Ez az érzékenység.

– Nem egészen értem, keresztapa.

Töprengett egy percig.

– Hát, például. Te nem szoktál sírni, igaz?

– Igaz – bólintottam. – Szégyellek.

– Na látod. Ha valami fáj neked, nem kezdesz el rögtön bőgni, mint a többi gyerek, hanem inkább hagyod magadban fájdogálni. Szépen, férfiasán eltitkolod, katona módra tűröd. De amikor már sok-sok kis fájdalom meg szomorúság gyűlt össze benned, egyszerre úgy érzed, hogy azt már nem bírod elrejteni magadban, és akkor... hát, igen, akkor rosszul leszel.

– Nagyon rossz rosszul lenni – dűnnyögtem. – Sírni nem szoktam, mert szégyellek. De folyton elájulni is szégyellek. És nem is jó dolog. Másnap mindig beteg vagyok. Olyan nagynak és erősnek kéne lenni, hogy sose legyen ilyen bajom. Hogy sokkal erősebb legyek, mint a fájdogálás, meg a szomorúság.

– Ez így is lesz – mondta komolyan keresztapa. – Ez így lesz, Gábor. De nem könnyű ám erősebbnek lenni a fájdalomnál meg a szomorúságnál. Ez a felnőtteknek se mindig sikerül. Neked azonban biztosan sikerülni fog, ha nagyobb leszel.

– Lehet, hogy már az iskolában is sikerülni fog, nem?

– Lehet – bólintott. – Persze, nem rögtön, mindjárt az elején. Egy idő múlva.

„Igen – gondoltam –, biztosan az iskolában is sok szomorúság van.” Kissé szorongva gondoltam az iskolára, bár nagyon vágytam már rá. Reméltem, hogy az első padba ültetnek majd, hiszen kicsi vagyok.

Az iskoláról kezdtünk beszélgetni. Keresztapának is az volt a véleménye, hogy okvetlenül az első padban fogok ülni. De rögtön hozzátette, hogy a második vagy a harmadik padban se rossz, sőt bizonyos szempontból még előnyösebb is ott, mert nincs szem előtt az ember, és nem veszik észre a csibészségeit.

Azzal keresztapa eldicsekedett, hogy ő volt a legnagyobb csibész az egész osztályban. Óra alatt evett, fecsegett, csipkedte a többi gyereket, bepacázta a füzetüket, és olyan élethűen utánozta a macskanyávogást, hogy egyszer a tanító néni az összes padot végigkutatta a kiscica után. Máskor pedig bebújt a szemétládjába, de szerencsétlenségre, a tanító néni helyett véletlenül az igazgató úr jött be, és keresztapát a fülénél fogva ráncigálta elő. Igazgatói intőt kapott, és nagypapa szörnyen elnadrágolta.

Megkérdeztem tőle, hogy mi az intő?

Mosolygott, és azt mondta, olyan füzet, amibe beírják a rosszalkodásokat, otthon pedig az apukák emiatt kiporolják a gyerekek nadrágját.

Ezen csak nevettem.

– Engem sose szokott apu megverni. Legfeljebb a sarokba állít egy kicsit.

„De ha sarokba állít, akkor is megsajnál egy idő múlva – gondoltam. – Utána pedig engesztelésül elvisz a moziba vagy fagyit vesz tejszínhabbal.”

Elszomorodtam, mert megint csak ő jutott az eszembe. Óvatosan nézegettem keresztapát. Úgy találtam, hogy most engedékeny és barátságos.

– Frigyes – kérdeztem csendesen apu tényleg nem ír?

Elkomorodott, és válasz helyett elnyomta a cigarettáját.

– Nem ír – mondta aztán. – Hányszor mondjam még?

Behúztam a nyakam, féltem, hogy veszekedni kezd. Még azt se mertem megkérdezni, hogy jól van-e apu? Pedig ő tudta. Egészen biztos, hogy tudta.

„Nem baj – gondoltam, s már újra haragudtam rá. – Nem is kell, hogy megmondja. Emilke bácsitól úgyis mindent megtudok.”

Eszembe ötlött, hogy talán levelet is írhatnék apunak. Igen, megírnám neki, hogy jól vagyok, sokat gondolok rá, és nagyon szeretem. Emilke bácsi pedig szépen feladná a postán.

Ez a gondolat felvillanyozott. Persze, ebbe is bele kell avatni Vilmát, hiszen a levelet neki kell megírnia, ahogy én diktálom.

Ábrándozásomban keresztapa fürkésző tekintete zavart meg.

– Mire gondolsz? – kérdezte. – Látom, valamit forgatsz a fejedben.

– Semmit se – bizonygattam ijedten. – Igazán semmire se gondolok.

– Jól van – mondta. – Akkor jól van.

Nem faggatott tovább, csak a fejét csóválgatta. Már nem volt olyan jókedvű, mint az előbb.

Megsimogatta a fejem, és kiment a szobából.

Sajnáltam egy kicsit, hiszen ma jó volt hozzám, de aztán eszembe jutott, hogy azért mégis minden bajnak ő az oka. Az pedig egyszerűen nem fért a fejembe, hogy miért nem akar apuról beszélni. Dühös és komor lesz rögtön. „Talán szégyelli magát, hogy olyan rosszat tett apuval?” – tűnődtem. Könnyen lehet, hogy ezért haragoskodik. A felnőttek sohasem ismerik be, hogy nincs igazuk, hanem veszekedni, fenyegetőzni kezdenek, és dühösködnek. „Szerencsére, Emilke bácsi nem ilyen felnőtt – gondoltam elégedetten. – Vele komolyan lehet beszélgetni, és nem nézi le az embert.”

Úgy számítottam, hogy két-három napon belül meggyógyulok, Déness doktor bácsi már sétára is elenged, és akkor Vilmát elcsalom Emilke bácsihoz. Nem lesz nehéz megfőzni őt. Csak addig titokban kell tartani a dolgot, nehogy anyu bármit megneszeljen.

De oly izgatott voltam, hogy alig tudtam visszatartani magam, nehogy rögtön eláruljak mindent Vilmának. Így hát folyton hunyorogtam, kacsintgattam rá – vacsora közben is, mikor már anyu otthon volt – és Vilma ezen nagyon csodálkozott, s nem tudta elképzelni, hogy mi ütött belém.

Csak harmadnap rukkoltam ki a tervemmel. Vilma takarított, én körülötte lábatlankodtam, és hebegve-habogva mondtam el neki.

Bólogatott, nem szólt semmit. Csak később, portörletés közben jegyezte meg.

– Jobb volna azért, ha az anyukájának is elmondanánk.

– Jaj, azt nem szabad – mondtam ijedten, és könnyörögni kezdtem, nehogy szóljon.

– Nem szólok – egyezett bele, és megígérte, hogy a levelet még aznap megírjuk.

Meg is írtuk aznap délután. Rövid levél volt, de Vilma szerint szépen sikerült. Az volt benne, hogy nagyon szeretem aput, egyáltalán nem hiszem el, hogy nem ő az igazi apukám. Nagyon kértem, vigyázzon magára, és amint véget ér a háború, ne törődjön semmivel, siessen csak haza. A végére odabiggyesztettük azt is, hogy kimaradtam a német óvodából, és az nagyon jó.

Leragasztottuk a borítékot, ráírtuk, hogy Novák Imre úr saját kezeibe, majd Vilma kivitte a szobájába, és a párna alá rejtette.

Másnap délelőtt pedig felültünk az 1-es autóbuszra, és elmentünk Emilke bácsihoz. A nagy műteremablakok a legfelső emeleten éppen úgy ragyogtak, szikráztak, mint tavaly. Csak a szívem sajdult meg minden lépés után. Most nem találom itt aput, nem fog kinyílni hirtelen az a kisajtó, és nem lép ki rajta.

Vilma hallgatag volt, egész úton alig szólt hozzám. Nagyon aggódott, hogy anyu valahogy megtudja ezt a kiruccanást.

Azután a lift föl vitt minket, és becsöngettünk Emilke bácsi ajtaján.

„Istenem, lehet, hogy nincs itthon” – rémültem meg. Erre nem is gondoltam eddig.

De kisvártatva lépések hallatszottak bentről. Kattant a zár, és ott állt előttem Emilke bácsi kövéren, szájában szivarral, összefestékezett köpenyben és zöld sapkájában.

Arca felderült – miközben én mukkanni sem tudtam izgalmamban kivette szájából a szivart, és barátságosan brummogva behívott minket.

– Ez jó gondolat volt, Vilmácska. Pompás gondolat! – örvendezett.

Vilma tartózkodóan nézett rá, és azt mondta, hogy én akartam mindenáron eljönni.

Ott álltunk a hatalmas műteremben, ahol ezúttal is rémítő felfordulás volt, s ahová most is vakítóan özönlött be a napfény. Egy kissé mindannyian zavarban voltunk. Emilke bácsi mosolygott, én pedig az arcomat csipkedtem.

Egy szuszra szerettem volna neki mindent elhadarni, de éreztem, hogy még mindig nem tudok megszólalni. A kisajtót néztem, s újra eszembe jutott, hogy pattant fel, szinte vágódott ki legutóbb, és a küszöbén apu állt ölelésre tárt karral.

Emilke bácsi letörülgette a vastag port a székekről, és megkért bennünket, hogy foglaljunk helyet. Az állványon nemrég elkészült kép száradt. Egyik sarkán még frissen csillogott a festék. Bohócot ábrázolt a kép, aki bő bugyogóban, hatalmas gombokkal díszített tarka köntösben volt, mulatságosan kipingált arccal, fején félre csapott hegyes süveggel, ám a bohóc arca olyan szomorú volt, annyi fájdalom látszott rajta, hogy nevetés helyett inkább elszorult az ember torka.

– Ez nagyon szép kép, Emilke bácsi – suttoztam.

Elmosolyodott, és pöfékelt a szivarjából. Egy percig, fél szemét behunyva, ő is elnézegette a bohócot.

– Csakugyan nem rossz – mormogta.

Derűs arccal telepedett le az asztalhoz, velünk szemben, és apró szemeit rám függesztve barátságosan megkérdezte:

– Hát mi szél hozott, Gábor?

Megilletődöttségem lassan elmúlt, csak a hangom volt még bizonytalan.

– Nem haragszol, hogy idejöttünk, Emilke bácsi?

– Csodára haragszom – bólogatott. – Nem látszik rajtam?

Ez egyáltalán nem látszott rajta. Mosolygott.

– Muszáj volt eljönni hozzád – folytattam felbátorodva. – De tudod, titokban jöttünk, ám Emilke bácsi.

– Nocsak – és kíváncsian nézett rám.

– Anyunak nem szabad elárulni.

Megértőén biccentett.

– Ez természetes. Ami titok, az titok. Hanem monddad csak, miért nem tudhat erről?

Kissé csodálkoztam, hogy miért kérdi ezt, mikor neki tudnia kell a dolgokról. Vilmára sandítottam, hogy segítsen már egy kicsit, ő azonban változatlanul hallgatott, és a képet nézte.

Nyeltem egyet, és kiböktem.

– Mert nem engedett volna el. Van egy dolog, ami miatt nem egyezett volna bele.

– Aha – mondta Emilke bácsi és pislogott. – Szóval, olyan dologról van szó, amiről ő nem tudhat. Világos, mint a vakablak. De kérlek, áruld el, hogy mégis mi az a dolog, mert roppantul kíváncsi vagyok.

Nem értettem, miért viccel velem. Gyanakodni kezdtem. Lehetséges, hogy ő sem tud semmit apuról? Talán még a válásról se hallott?

Hallgattam egy kicsit.

– Egy levelet szeretnék odaadni neked – mondtam aztán óvatosan. – Ezt a levelet én írtam apunak. Arra kérlek, hogy küldd el hozzá.

– Nagyon szívesen – felelte Emilke bácsi. – Add ide a levelet, és még ma elküldöm neki. Erről sem tud az anyukád? Vagy te titokban akarsz az apuval levelezni?

Megint hallgattam. A gyanú változatlanul motoszkált bennem, de abban reménykedtem, hogy ő csak bolondozik. Igaz, hogy elég bután bolondozik, de neki ilyen tréfás természete van.

– Csak titokban lehet – feleltem halkán. – Anyu elvált aputól, és azóta nem írunk apunak, fis apu sem ír azóta. Még nekem se ír. Pedig én meg szeretném mondani neki, hogy nagyon szeretem, és nem hiszem el, hogy nem vagyok az ő kisleánya. – Gyanakodva néztem Emilke bácsira. – Hát erről nem is tudtál?

Most ő hallgatott. Arca komoly lett, és leverte szivarjéről a hamut.

– Neked se ír apu? – kérdeztem suttogva, és összeszorult a torkom. „Jaj, neki se ír” – gondoltam.

De akkor Emilke bácsi rám pillantott, és mosolyogni kezdett. A szeme ravaszul megcsillant.

– Hát persze hogy ír, te buta. Megírt ő nekem mindent, amiről az előbb beszéltél. Csak tudod, nem tudtam, hányadán állunk. Tudsz-e már ezekről a dolgokról? El szabad-e árulnom neked? Hiszen ezek komoly és felnőtt-dolgok, te pedig kisfiú vagy még. – Nagy füstfelhőt eresztett ki a száján, és bocsánatkérően nézett rám. – De azért ugye, nem haragszol rám?

– Nem, nem, dehogy – suttogtam, holott örömben legszívesebben rikoztogni szerettem volna. – És mikor írt neked utoljára, Emilke bácsi? És neked is rajzos leveleket szokott küldeni?

– Sajnos nem – mondta Emilke bácsi –, nekem csak rendes leveleket ír. No várj csak, várj csak ... Hová is rendezhettem a legutóbbi levelét?

Felállt az asztaltól, és töprengve körülnézett. De a műteremben kétségbeejtő rendetlenség volt, s nem lehetett remélni, hogy megtalálja a levelet. De hirtelen a homlokára csapott, és kotorászni kezdett az ütött-kopott fiókos szekrényben. Összeráncolt homlokkal keresgélt a sok könyv, papiros, limlom között, miközben

engem tetőtől talpig remegés fogott el, majd visszacammogott, és elégedetten dörmögve a kezembe nyomott egy sűrűn teleírt levelezőlapot.

– Itt van ni! Ez az! – mondta diadalmasan.

Megdobbant a szívem, apu levelét tartottam a kezemben. Ide-oda forgattam, meg is szagolgattam egy kicsit, hátha apu-szagú ez a levél, de csak festékszaga volt.

– Én még nem tudok olvasni – motyogtam.

– Ó, hát persze – röstelkedett Emilke bácsi. – Látod, milyen buta vagyok, ezt egészen elfelejtettem.

Elvette tőlem a levelet, és közben Vilmára sandított, aki kerek szemmel, furcsálkodva nézett rá. De ezzel nem nagyon törődtem. Vilma bolondosán viselkedett egész délelőtt.

Emilke bácsi ismét pöfékelt egyet, megköszöriülte a torkát, és olvasni kezdte a levelet:

– „Kedves barátom” – és rám pillantott. – Tudniillik, a levél nekem szól. – „Értesítelek, hogy jól vagyok, egészséges vagyok, és jól bírom a nagy meleget is, mert errefelé a nyár szörnyen meleg ám. Reggel fölkelünk, és kivonulunk a munkahelyre. Vasutat építünk, és én ahhoz hordom nagy talicskákban a követ meg a homokot, de néha árok is, lapátolok is, éppen úgy, mintha én is kisfiú lennék még, és játszánék. Hogy van Gáborka? Játszik-e még a kislapátta! meg a talicskával? Mondd meg neki, hogy folyton órá gondolok, és amikor tolom a talicskát, az jár az eszemben, hogy talán ő is éppen talicskázik a Szigeten vagy a Városligetben, homokvárat épít, vagy vasúti töltést, mint én itt.”

Emilke bácsi elhallgatott egy pillanatra, összehúzott szemmel böngészte a levelet. Vilma átölelte a vállamat, s láttam, hogy izgalomban neki is kipirul az arca.

„Én sajnós, most még sokáig nem írhatok neki levelet, de okvetlenül mondd meg neki, hogy nagyon-nagyon, végtelenül nagyon szeretem, és hogy tízmilliószor ölelem és csókolom őt...”

– Fogas-pusztit nem ír? – szóltam közbe izgatottan. – Légy szíves, nézd meg jobban, Emilke bácsi.

– Hát hogyne írna – méltatlankodott. Csak te közbeszól, és nem tudom folytatni az olvasást. Itt van ni: „És nehogy megfélekedj átadni az én kisfiamnak sok-sok fogas-pusztit, amit ő különösen szeret. Végezetül még azt is mondd meg neki, hogy a háborúnak nemsokára vége lesz, és én akkor olyan gyorsan sietek hozzá haza, amilyen gyorsan csak lehet.”

Összehajtogatta a lapot, és a zsebébe süllyesztette.

– Csak ilyen rövid? – pillantottam fel csalódottan.

– De gyönyörű – mondta Vilma. – Ilyen gyönyörű levelet én még nem is hallottam, Gáborka.

Mosolygott már ő is, én pedig boldogan nevettem.

– Adjuk oda hamar a mi levelünket is, Vilma.

Odaadtuk, Emilke bácsi azt is zsebre vágta, és nagyon komolyan megígérte, hogy még délután elküldi apunak. És megígérte azt is, hogy amikor megérkezik a válasz, nyomban telefonál, és akkor újra eljövünk hozzá, és meghallgatjuk a levelet. Ezt aprólékosan megtárgyaltuk, majd Emilke bácsi figyelmeztetett, hogy át kell adnia apu csókjait és fogas-pusztijait. Adott is két csókot meg két fogas-pusztit, s én megállapítottam, hogy apu sokkal jobban adja, de ezt persze nem mondtam meg neki.

Azután sietnünk kellett haza, mert Vilma aznap még hozzá se fogott a főzéshez.

Emilke bácsi meg egyszer ünnepélyesen megígérte, hogy elküldi a levelet, és nem felejtkezik el a telefonálásról sem. Búcsúzóul a zsebünkbe tömött egy kis csokit, ami mindig akadt nála, és szép rajzot ajándékozott nekem, egy esetlen, vidám kisosikót, amint éppen magasba szökken.

Csodálatos délelőtt volt.

Kézen fogva bandukoltunk Vilmával az Andrássy úton, és számolgattuk, hogy hány nap múlva kapja meg apu a levelet, és hányszor kell még aludni Emilke bácsi telefonhívásáig.

– A háborúnak nemsokára vége lesz – magyaráztam vidáman. – Kálmán bácsi is megmondta, keresztapa is és Emilke bácsi is. Akkor pedig hazajön apu meg a Laci katona, és négyesben elmegyünk majd az Angol Parkba meg a ligeti tóra csónakázni. Ti is egy csónakban ültök majd, és mi is, jó?

Nagyokat nevtünk, fagyit nyaltunk, és minden szembe jövő kiskutyát meg-simogattunk. Az Operánál felülhettem egy kicsit a nénifejű kőoroszlánra, ami roppant izgalmas volt, és roppant büszkeség, mert az összes gyerek irigykedve figyelt, majd egy piros léggömböt vásároltunk. Azt mondtuk: *egy-kettő-hááárom*, és elengedtük a léggömböt. A járókelők mind megálltak körülöttünk, és jókedvűen mutogattak a magasba. A luftballon pedig szállt, szállt, libbenve emelkedett, míg olyan picivé nem zsugorodott, mint egy tűhegy, s el nem tűnt végleg a szemünk elől.

A Jókai téren szaladtunk egyet, és belerúgtunk a nagyfiúk focijába, amiért csodamód mérgeződtek, én azonban nem ijedtem meg tőlük, mert Vilma kezét szorongattam, s még orrot is mutattam nekik. Azután kifordultunk a Körútra, és megint megkértem Vilmát, hogy szeressen engem, mert én borzasztóan szeretem őt. Ő azt mondta, hogy valóban borzasztóan szeret, s ha volna saját kisfia, azt se szeretné jobban. Erre vettünk még egy fagyit, és összevissza csókoltuk egymást.

Még a házunk is kedves volt ezen a napon. Ebédillat szállt innen is, onnan is. Irén csattogó piros papucsban szaladt át Vilmához pletykálkodni kicsit, s jókedvű lehetett ő is, mert csilingelő hangon folyton felkacagott. Sütött a nap, az egyik párkányon kényelmesen nyújtózkodott a fehér kiscica, és Pelikán bácsi gyönyörűen hegedült az ablakában. Zsongító volt ez a muzsika. Behunytam a szemem, úgy hallgattam a párkányon üldögélve, és azt gondoltam, ha apu hazajön, lemegyünk majd kettesben Pelikán bácsihoz. Lemegyünk hozzá, és megkérjük, hogy zenéljen nekünk egy kicsit. Ő pedig előveszi a hegedűjét, és valami gyönyörű kis zenét fog hegedülni, a világ legszebb kis zenéjét, ami egyes-egyedül csak nekünk szól, mi pedig behunyt szemmel hallgatjuk majd, közben fogjuk egymás kezét, és csuda boldogok vagyunk.

Felzúgott a lift, és a postás bácsi jött fel rajta. Most már csak nevettem a markomba. Apu Emilke bácsinak ír majd, ő meg rögtön telefonál nekünk. Láttam, hogy a postás bácsi megáll a konyhaablakunknál, bead egy levelet. „Megint írt a Laci katona” – gondoltam irigykedve.

Kissé búsan kászálódtam le az ablakból. Kimegyek, meghallgatom, hogy mit írt Laci katona. De még az ebédlőbe se értem át, amikor Vilma sikoltását hallottam.

Nagyon megijedtem. Reszkető lábbal rohantam ki hozzá.

Az asztalra borulva találtam. Zokogott. Irén próbálta vigasztalni. Meg akartam kérdezni, hogy mi történt, de Irén sietve kiteszkolt az előszobába.

– Menjen be szépen, Gáborka – súgta a fülemben. – Most menjen be... Laci katona meghalt. Elesett a fronton szegény ...

IV.

Ebben az évben október elsején kezdődött a tanítás, de Schmidt Karcsi már szeptemberben megkapta az iskolatáskáját. Kövér arca fénylett a büszkeségtől, amikor átjött megmutatni. Jó szagú, világosbarna bőrből készült a táska, s két szíjjal a vállon kellett hordani, akár a hátizsákot. Föl is vette mindjárt, úgy sétálgatott nagy peckesen a szobában, miközben én sárgultam az irigységtől.

Azután kinyitotta a táskát. Egymás után húzta elő a füžeteit, és elmagyarázta, hogy a vonalas füzet íráshoz kell, a kockás számoláshoz, a sima pedig rajzoláshoz, a színes papirosokból különféle dolgokat kell majd kivágni, a hurkapálcikák meg arra szolgálnak, hogy könnyebben tanuljon meg számolni az ember. Megmutatta a tolltartóját is, aminek a tetejére egy jókedvű futballistát festettek. A tolltartó telis-tele volt szebbnél szebb ceruzákkal, mindegyik tűhegyesre faragva, radírral, hegyezővel, tollszárakkal – ez mind olyan szép volt, hogy egy pillanatra a lélegzetem is elakadt.

Ő persze észrevette, és még jobban henegett.

– Ez mind semmi. Holnap a papám megveszi a színes krétákat is, meg egy olyan táblát, amin az egész ábécé rajta van. Tudod, mi az ábécé?

Mogorván hallgattam. Az ábécéről nem tudtam semmit, de a világ minden kincséért sem vallottam volna be. Bosszantott, hogy olyan magabiztosan beszél erről az ábécéről, ami bizonyára valami iskolai dolog, mintha máris a kisujjában volna.

– Csak ne henegej – dünnyögtem. – Úgysem hiszem el, hogy tudsz írni.

– Miért, te talán tudsz? – horkant fel.

– Igenis tudok. Mit szólsz hozzá?

Gúnyosan vigyorogni kezdett, és hunyorgott.

– Nem hiszed? – kérdeztem dühösen. – Add ide az egyik ceruzádat.

Ideadta, és még gúnyosabban vigyorgott.

Kissé kidugtam a nyelvem, és az egyik mesekönyv hátára nagy ákombákommokkal felírtam:

NOVÁK IMRE

Öröm volt látni Schmidt arcát. Megnyúlt képpel bámult hol rám, hol az ákombákommokra, és lassan lefagyott róla a gúnyos vigyor. Én persze nem kötöttem az orrára, hogy apu névtáblájáról jegyeztem meg ezeket a betűket, hanem hagytam, hadd higgye: csakugyan tudok írni. Most ő lett sárga az irigységtől, és én mosolyogtam fölényesen. De mégse használtam ki kellőképp a diadalt. Őszintén szólva meg voltam illetődve.

– Ez az apukám neve – mondtam csendesen.

Pislogott, és siralmas ábrázatot vágott. A táskájáról, az egész felszereléséről lemondott volna talán, ha most ő is le tudná írni a papája nevét.

De sietve összeszedte magát.

– Hát aztán! Az iskolában majd én is megtanulok írni. De neked nincs se táskád, se ceruzád. És ábécés táblád sincsen.

Mérgesen fújt egyet, azzal elment.

Kuncogtam egy kicsit, de nem volt jókedvem. Az az igazság, hogy rajtam kívül az

összes gyerek megkapta már a táskáját. Nemcsak Schmidt, az ikrek, de még Bucsek Dodó is. Egész nap a folyosón sétatükainak táskával a hátukon, és mindenkinek mutogatják. Engem azonban, ha megpendítem a táskavásárlást, anyu mindig csak türelemre int.

– Igazán ne nyúzz már annyit, Gabókám, időben megvesszük, neked is lesz táskád.

„Biztosan nincs pénze” – gondoltam kedvetlenül.

Hazahozta a fizetését, de a táskáról mintha teljesen megfeledkezett volna. Még csak azt sem mondta, hogy most már hamarosan megveszi. Ehelyett keresztapával sűgött-bűgött esténként, és ettől rossz előérzetem támadt. Ha ők sugdolóznak, abból mindig valami rossz sűl ki.

„Táska nélkül, füzetek nélkül be se eresztik az embert az iskolába” – gondoltam.

Most már hiába is próbált türelemre inteni anyu, egyfolytában nyaggattam. Végűl beadta a derekát, és egyik délután nagy csomaggal jött haza.

„A táska” – és mosolyogtam örömben.

Úgy tettem, mintha nem tudnám, hadd legyen az ő öröme is nagyobb. Kerekre nyűlt szemmel kérdezgettem, vajon mi lehet a csomagban?

Felbontottuk, és hát persze a táska volt benne. Micsoda gyönyörű táska! Csillogó fekete lakkal volt bevonva, a szélein piros csík húzódott.

– Köszönöm! – kiáltottam elragadtatva. – Köszönöm anyukám! Ilyen szép táskája senkinek sem lesz az iskolában!

A nyakába ugrottam, és összecsókkoltam. Ő halványan mosolygott, valahogy nem is örvendezett igazán.

– A füzeteidet is nézd meg – mondta csendesen.

Megnéztem a füzeteket, és elmagyaráztam neki, hogy a vonalas füzet írásra szolgál, a kockás számolásra, a simába rajzolgatni kell majd. Csodálkozott, hogy honnan tudom ezt, mire közöltem, hogy jóval többet is tudok már, például azt, hogy a szűnes papírokból mindenfélét ki kell vágni, a hurkapálcikát pedig számolásra használja az ember. Mellékesen megjegyeztem, hogy szűnes krétákat és ábécés táblát is sűrgősen be kell szerezni, mert az ábécé nagyon sűksűges az iskolába járáshoz.

Beleegyezett a krétákba is, a táblába is. Sűt titokban elárulta, hogy keresztapa számológéppel fog megajándékozni, de erről semmiképp se tudjak, s mikor majd ideadja, sűrnyen lepődjem meg, és nagyon köszönjem meg neki.

Hátamra sűjajztam a táskát, fogtam a tolltartót, és ragyogva siettem ki Vilmához.

Ő vasalt, és szomorú volt. Amióta Laci katona meghalt, mindig szomorú. És nemcsak szomorú, hanem fekete ruhát is visel. Ezt nehéz megszokni. A fekete ruha nem illik hozzá, és engem mindig lehangol.

Hencegve, büszkén akartam megmutatni neki a táskát, de aztán se nem hencegtem, se nem büszkélkedtem, halkan mondtam:

– Nézd Vilma, nekem is van már táskám.

Letette a vasalót, és gyöngén rám mosolygott.

– Mutassa meg, Gáborka!

Levettem a táskát, és a kezébe adtam.

Megnézte kívűl-belűl, meg is tapogatta, és azt mondta: *ez igazán gyönyörű*. A tolltartót is megvizsgálta, s benne a ceruzákat, azokra is azt mondta, hogy gyönyörű, és úgy tett, mint aki ugyanúgy örűl, mint én. A szeme nem örűlt, ezt észrevettem.

Lesűtöttem a tekintetem. Vidám és jókedvű vagyok, amikor neki fájdalma van.

– Akarsz egy ceruzát, Vilma? – kérdeztem. – Hadd adjak neked egyet. Nézd, milyen szép ez a piros.

Megsimogatott, a ceruzát nem fogadta el. De addig nógattam, amíg el nem vett egy kék kivágópapírt.

– Ilyenekkel már az óvodában is játszottunk – meséltem. – Ezekből a papírokból ollóval ki kell vágni fákat, házakat, napot, füvet, és rá kell ragasztani egy rajzlapra. Falut is lehet ragasztani belőlük, templommal meg tehennel, de az nehéz.

„Ha könnyű volna, akkor se ragasztanék falut” – gondoltam, de ezt nem mondtam meg Vilmának. Különben is, az ő faluja biztos egészen más, mint ahol én voltam.

Megegyeztünk, hogy egyik este ragasztunk majd valami szép képet, aztán folytatta a vasalást.

Az asztalra támasztottam az állam, és őt figyeltem. Szerettem volna megkérdezni, hogy akkor is ilyen szomorú lenne-e, ha én halnék meg? Kissé rosszulest, hogy amióta Laci katona meghalt, velem már alig-alig törődik, s ha kedves is hozzám, mintha már nem a szívéből jönne. Ahhoz sincs egy szava se, hogy néhány nap múlva iskolába megyek. Régebben ilyen izgalmas esemény előtt töviről hegyire megbeszéltük a dolgokat.

– Ugye, te is eljössz a beiratkozáshoz? – kérdeztem csendesen. – Olyan jó lenne, ha eljönnél, Vilma.

Csodálkozva pillantott rám.

– A beiratkozáshoz? De Gáborka, már nem lehet beiratkozni. Hiszen már az iskola is elkezdődött.

Csak bámultam rá. Azt hittem, tréfál. Hirtelen az eszembe ötlött, hogy csakugyan ... délelőttönként már nem látni a gangon Schmidt Karcsit meg az ikreket... és eszembejutott az is, hogy mondták: az iskola *elsején* kezdődik, elseje pedig már elmúlt.

Berohantam a szobába.

– Anyukám – dadogtam. – Az iskola ... már elkezdődött.

Vártam, hogy ijedten a homlokához kapjon, mint aki elfeledkezett valamiről.

Meglepődés se látszott rajta. Nem nézett rám, furcsán mosolygott.

– Igen. Elkezdődött.

– És? ... – néztem rá kétségbeesve.

Súlyos lett hátamon a táska, és kezemben nehéz a tolltartó.

Anyu felsóhajtott, és kissé kelleetlenül, mint akinek most muszáj, megcsókolt.

– Nem mehatsz iskolába, kisfiam. Az idén még nem iratunk be.

– A táska – suttogtam. – A tolltartó ... a ceruzák ...

– Megvettem őket, hogy neked is legyen. És hogy ne fájjon nagyon a szíved. – Tenyerébe fogta az arcomat és szelíden mondta: – Te beteg vagy, Gabókám. Beteg egy kicsit. Nem tenne jót neked az iskola. Emlékszel, az óvodában is mi történt a múltkor... Fáradt vagy, betegecske. Értsd meg szépen, pici drágám. Nekünk nagyon kell vigyáznunk rád. Déness doktor bácsi, tudod, levelet írt az iskolának, hogy az idén még itthon maradhass. Én pedig elmentem az igazgató úrhoz. Beszéltem vele, és ő beleegyezett.

„Megint becsaptak – gondoltam keserűen. – Becsaptak újra.”

Magamhoz szorítottam a tolltartót, és nem szóltam már egy szót se.

Nem beszélünk többet az iskoláról. Ebbe is bele kellett törödni. Láttam, minden rajtam kívül történik, semmibe se lehet beleszólásom. Letörten ögyelegtem a

szobákban, vagy behúzódtam valamelyik sarokba, és kibírhatatlanul fájt a szívem. Sígni szerettem volna, de anyu előtt nem akartam. Nem akartam, hogy sígni lásson. Tudtam, hogy titokban gyakran figyel, néha elkaptam egy-egy sajnálkozó pillantását, félszeg mosolyát, s úgy tettem, mintha nem venném észre. Összetört arccal, szomorúan nézett rám. Talán vigasztalni szeretett volna, csak nem tudta, hogyan tegye.

Néhány nap múlva keresztapa valóban elhozta a számológépet. Illedelmesen megköszöntem. Bemutatta, hogyan kell kezelni, és megígérte, amint ideje lesz rá, megtanít rajta számolni. Ő is nagyon kedves volt hozzám. A nyelvemen volt, hogy megkérdezzem: betegnek tart-e ő is? Hiszen a nyáron még azt magyarázta el, hogy semmi bajom nincs, az ájulások miatt se kell aggódnom, azok nem a betegségtől vannak, hanem attól, hogy érzékeny vagyok egy kicsit.

Persze, semmit se kérdeztem tőle. Emlékeztem sok sugdolózására anyuval, és világos lett, hogy ezt a szégyent is neki köszönhetem.

A szégyen és az irigység gyötört a legjobban.

Déltájban, amikor a gyerekek jöttek haza az iskolából, a függöny mögé rejtőzve lestem őket. Schmidt Karcsi jött legelől, büszkén, peckesen, valami ennivalót majszolva, mögötte lépkedett Bucsek Dodó, Schmidt táskáját cipelve, és roppant büszkének látszott ő is. Az ikrek rendszerint éktelen lármával csörtettek fel. Már a lépcsőházból hallani lehetett a rikoltozásukat:

– Anyu! Anyu! Ma már a bé betűt tanultuk!

Az ajkamat harapdáltam.

Ők valamennyien hamarabb tanulnak meg írni-olvasni, mint én. Még Bucsek is, még ő is, aki pedig olyan buta, hogy nincs párja az egész világon. Gondolni is rossz arra, mi lesz, ha megtudják, hogy nem járok iskolába.

Egyelőre nem jöttek rá. De már gyanakodtak.

– Te melyik iskolába jársz? – kérdezték az ikrek, amikor egy délután elcsíptek a folyosón.

Nyeltem egyet zavaromban, de kivágtam magam.

– A ... a Zárda utcaiba.

– Van ott iskola? – néztek rám görbén.

– Hát persze, hogy van. Ott nemcsak óvoda van, hanem iskola is, ha tudni akarjátok. És engem az első padba ültettek, mert jól tanulok.

– Mi is az első padban ülünk – közölték sietve és fontoskodva. – És mi nemcsak jól tanulunk, hanem az egész osztályban mi vagyunk a legjobb magaviseletűek is. A tanító néni folyton megdicsér minket.

Most már lenézően bólintottam. Elmondtam nekik, hogy nem kell annyira dicsekedni az első paddal, mert a magam részéről sokkal szívesebben ülnék a második padban vagy a harmadikban, mert ott nincs annyira szem előtt az ember, és sokkal jobban csibészkedhetik.

Hüledezve néztek rám.

– Te csibészkedsz az iskolában? – és egyszerre borzongtak meg mind a ketten.

Unottan legyintettem.

– Én vagyok a legnagyobb csibész az egész iskolában.

– Az egész iskolában? – suttogták.

Közelebb húzódtak, és mohón bámultak rám. Én hallgattam, kissé rejtélyeskedve, mint aki nem tudja, hogy beszélhet-e erről nekik.

– Te – mondták izgatottan, és még az orruk is mozogni kezdett. – Te, mesélj erről. Nem mondjuk el senkinek. Isten bizony. Becsszó. Kezünk-lábunk törjön ki ...

Bólintottam, de még egyszer figyelmeztettem őket, hogy ne mondják senkinek, amit tőlem hallanak, mert annak igen súlyos következményei lehetnének.

Megesküdték újra, keresztet is vetettek, és majd belémbújtak kíváncsiságukban. Én pedig sorra elmeséltem nekik, hogy óra alatt eszem, csipkedem a többieket, és olyan remekül nyávogok, hogy a múltkor a tanító néni az összes padot végigkutatatta a macska után. Egyszer meg belebújtam a szemétkosárba, de sajnos, véletlenül az igazgató úr jött be. A fülemnél fogva ráncigáit elő, és úgy ordított, mint Horváth bácsi a harmadik emeleten, amikor a gyerekek trappognak, és nem hagyják aludni.

Az ikrek megrendültén pislogtak. Látszott, hogy roppant mód megnőttem a szemükben.

– És mondd, nagyon fájt, amikor húzta a füled?

– Persze hogy fájt. Ha húzzák az ember fülét, fáj. De sokkal nagyobb baj volt, hogy igazgatói intőt adott. Tudjátok, mi az intő?

Tudták, és éppen ezért most már egyszerűen meg se bírtak szólalni.

– Nem baj – vigasztaltam őket. – Biztos ti is kaptok majd intőt. Csak borzasztó kis gyávák vagytok még, és félték a tanító nénitől.

Ezt letörten bevallották, és nagyon siralmasan festettek.

De az intő egyre jobban izgatta őket. Kiderült, hogy mind a ketten kitűnően mekegnek, s én megnyugtattam őket, hogy az is valami. Intőt már amiatt is lehet kapni.

Később kellemetlenre fordult a beszélgetés. A leckémről kezdtek érdeklődni, és arról, hogy melyik betűnél tartok. Megmondtam, hogy az én iskolámban már rég túl vagyunk a bé betűn, azzal sietve faképnél hagytam őket.

„Hazudni jól tudok – állapítottam meg –, de mégiscsak ők járnak iskolába. És ők fognak előbb megtanulni írni.”

Búsan lógattam a fejem. Az iskoláról persze, le kell mondani, de hát írni miért ne tanulhatnék meg én is? Először felvillanyozott a gondolat, aztán erre is csak legyintettem. Ugyan ki tanítana meg? Anyu és keresztapa bizonyosan nem, Vilma pedig újabban semmire se kapható. Ha nyár volna, és nagyanyánál nyaralnék, az más. Neki kétszer se kéne mondani. Esténként kiülnénk a verandára, lábunknál ott heverészne Borzas, a hajólámpa pislán világítana, nagyanya pedig rajzolgatna a fűzetbe, és mutogatná: ez ilyen betű, ez meg amolyan. Mire hazajönnék tőle, a kisujjamban volna az egész.

Anyu gépelni volt este, későre érkezett haza. Az asztalnál ülva vártam rá. Apu nevét írogattam egy papirosra, míg a ceruza az álmodástól ki nem esett a kezemből.

Egyik délelőtt Emilke bácsinál jártunk Vilmával. Amikor eljöttünk tőle, hirtelen az eszembe villant, mi lenne, ha neki szólnék az írás miatt? Előadnám, milyen fontos dolog ez a számomra, és megkérném szépen, hogy tanítson meg a betűkre. Ő nagyon rendes, az ígéretét is pontosan betartja. Amint levelet kap aputól, nyomban jelentkezik.

Bizonyára komolyan venné a kérésemet, és beleegyezne. Különben is, nagyon mulatságosan tudná tanítani az embert.

Felderültem, és megkérdeztem Vilmát is erről. Neki kevésbé tetszett.

– Nem szabad, Gáborka – mondta szemrehányóan. – Emilke bácsi sokat dolgozik, nagyon elfoglalt ember. Két hetente felolvassa az apukája levelét, és elküldi neki a mienket. Ne nyaggassuk őt mással is.

„Igaza van – szomorodtam el –, Emilke bácsi persze, valószínűleg beleegyezne, ő nemigen bír bármit megtagadni. De ez tényleg nyaggatás volna már. És az is igaz, hogy a legfontosabb mégis apuról tudni.”

– Én mégis nagyon szeretnék írni tanulni – panaszkodtam másnap a konyhában Vilmának. – A házban az összes gyerek meg fog tanulni, csak én nem. Tudod te, hogy kicsúfolnak, hogyha rájönnek?

Vilma mosolygott, de elmosolyodott Kálmán bácsi is, aki az újságot böngészte.

– Kicsúfolják, kicsúfolják – dohogott Vilma. – Hát aztán? Van, aki egész életében nem tanul meg írni.

– Én meg szeretnék tanulni. De te is csak kinevetsz.

Kálmán bácsi összehajtogatta az újságot, és szemügyre vett.

– Aztán mondd csak. Minek akarsz te annyira megtanulni írni?

– Nemcsak a csúfolás miatt – bizonygattam. – Ha tudnék írni meg olvasni, akkor már nem lehetne mindenfélével becsapni.

– Ez igaz – biccentett.

Azt is meg akartam mondani, hogy akkor én magam írhatnék levelet apunak, ami azért sokkal jobb volna, és neki is jobban esnék. De ezt mégse mondtam el. Vilma talán megsértődött volna.

Aztán már bántam, hogy nem mondtam el, mert utálatoskodni kezdett.

– Kisfiú még maga, Gáborka. Ugyan minek egy ilyen kisfiúnak írni tudni? Addig örüljön, amíg nem tud.

– Nem örülök – méltatlankodtam. – Akkor fogok örülni, ha már megtanultam írni. És akkor már nem leszek ennyire kisfiú se.

– Ez is igaz – dörmögte Kálmán bácsi. – Csak éppen ne lógasd az orrod. Nem olyan nagy dolog ez. Hozzál inkább papírost meg ceruzát.

A konyhaasztalhoz ültünk. A torkát köszörülte, és hűmmögött. Én égő füllel lestem a szavára.

– No – mondta –, most aztán figyelj. Jól nyisd ki a füled. Ez az A betű – és lassan lerajzolta a papírosra. – Látod? Létra, aminek csak egy foka van. Ha pedig fölibe húzunk egy vonást, máris Á betű lesz belőle. Igazán nem boszorkányság.

– Kálmán bácsi – szóltam izgatottan –, ez az Á betű benne van az apukám nevében is.

És leírtam sietve:

NOVÁK.

Nagyon csodálkozott, öt azonban nem akartam becsapni, és bevallottam, honnan tudom leírni apu nevét.

Somolygott a bajusza alatt, majd újra a papíros fölé hajolt. Nehéz keze volt. Bizonytalanul tartotta ujjai közt a vékony ceruzát.

– Na figyelj – intett. – Ez meg a bé betű. Megjegyezted? Most elveszem ezt a papírt, és amarra az üresre írd rá az A betűt.

„A létra – gondoltam. – Az A betű a kislétra.”

A bé betűt is hibátlanul lerajzoltam, az Á betűt is, és büszke voltam, hogy elégedett velem.

– Na gyere – sürgetett. – Folytassuk. Most nagyon mereszd a szemed. Ez a ... – rajzolta – ... a cé betű. Mondd utánam: A, Á, B, C! No, mi ez.

– Cé.

– Úgy van. Okos gyerek vagy. Hát ez? – s újabb betűt rajzolt.

– Az egy kövér ember hasa. Egy nagy pocak.

– A dé betű, te tücsök – nevetett. – Érted? Dél Na, ismételd, fiú.

Azon kaptuk magunkat, hogy fülig benne vagyunk a tanulásban. S nemcsak én izgultam, hanem Kálmán bácsi is. Az ölébe ültetett, kezével átnyúlt a vállamon, úgy rajzolgatott a papírosra. Erős dohányszaga volt, szerettem ezt a szagot. Nagyanyára emlékeztetett. Meg is mondtam neki:

– Te nagyon hasonlítasz nagyanyára.

– Hasonlítok? Aztán hogy?

A dohányszagot nem akartam elárulni.

– Te is olyan jól magyarázatsz, mint ő.

– Na ne mondd – hunyorgott. – Eh, te ravasz! Hízlekedel itt nekem, mi?

Azután leírtuk:

BABA.

És leírtuk:

ABBA meg BAB

Ment, mint a karikacsapás. Vilma főzött, de időnként odasettenkedett a hátunk mögé.

– Azt is írja le Gáborka, hogy dada.

– Egy pocak, egy létra, egy pocak, egy létra – kiabáltam vígan, ők pedig nevettek.

Remek délelőtt volt. Kálmán bácsi ragyogott a büszkeségtől, de igyekezett eltitkolni.

– Jövő héten folytatjuk. Minden betűből írnék két sort az irkába. Ez a leckéd. De aztán meglegyen ám péntekre, hallod e?

Miután elment, Vilma ült le mellém. Nem bírta ki, és suttuyomban megtanított az E betűre, amiben mindketten ráismertünk egy fésűre. Utána még az É betűt is megmutatta. Így hát már hét betűből állt a tudományom, és örömben csaknem kiugrottam a bőrömből.

Egész délután lelkesen gyakoroltam a betűket. Nem két sort, de ötöt írtam mindegyikből. Anyu, amikor hazajött, el nem tudta képzelni, hogy hetek óta először mitől van olyan csuda kedvem.

Mindenen csak nevettem, hunyorgattam, és arról kérdezgettem őt titokzatosan, tud-e kislétrát rajzolni, fésűt meg pocakot, és tudja-e, mit jelent egy pocak, egy létra, egy pocak, egy létra?

– Túl jó a kedved – fürkészett végig, s láttam, hogy ő meg egy csöppet sincs jókedvében.

Magához intett, és erősen a szemembe nézett.

– Na, árulj el nekem szépen valamit! De ne próbálj hazudni! Mit kerestetek tegnap Vilmával Budán?

Elképedve bámultam rá. Tegnap csakugyan Budán jártunk, Emilke bácsinál. Honnan tudja ezt? Rossz sejtelmek fogtak el. Már nem volt kedvem mosolyogni.

– Na – sürgetett anyu –, mit kerestetek Budán? Ne csipkedd magad, mert a kezre ütök

– Nem is voltunk Budán – hebegtem. – Igazán, anyu ...

Nagyon haragudott. Száját összeszorította, arcán megfeszült a bőr.

– Gondolkozz csak. Gondolkozz. Talán mégis az eszedbe jut.

Úgy tettem, mint aki csakugyan lázasan töri a fejét, még a homlokomat is összeráncoltam. „A Budát nem lehet letagadni – gondoltam. – Megtudta valahonnan. De Emilke bácsiról nem tudhat.”

Lehajtottam hát a fejem, és bevallottam.

– Ne haragudj, anyu. Én csaltam át Vilmát a hídon. Budán, tudod, sokkal érdekesebb sétálgatni.

– Igen? És merrefelé olyan érdekes sétálgatni?

– A... a Gellérthegynél, anyukám. A kishajók ott kötnek ki a híd mellett.

Ekkor elfogyott a türelme.

– Ne játssz velem, Gabó! – mondta szárazon. – Valid be, hogy Emilke bácsinál voltatok!

Csak nyögni tudtam, és a fejemet rázni, de egy intéssel elhallgattattott.

– Hagyd abba, kár hazudni. Sára néni látott titeket a Lenke téren. Leszálltatok az autóbusról, és bementetek az egyik házba. így volt?

Csaknem bögtém dühömben. Sára nénit, keresztapa feleségét, legalább egy éve nem láttam. Neki pedig pont tegnap kellett a Lenke téren járnia!

Hallgattam. Nem volt mit mondani.

– Jól van – bólintott anyu nyugodtan. – Az is kiderül, majd, hogy miért mentetek oda.

Azzal kiment Vilmához. „Mindennek vége – gondoltam. – Vilma megijed, és bevall mindent. Anyutól akkor kell a legjobban félni, ha ilyen nyugodt.”

Sokáig maradt kint, a konyhában. Alkonyodni kezdett, még mindig nem jött vissza. Hideglelős lettem az izgalomtól. Soha nem mehetünk el többé Emilke bácsihoz! Soha nem tudhatok meg semmit apuról!

Később mind a ketten bejöttek, és rémülten vártam a botrányt. De mintha mi sem történt volna. Anyu egykedvűen lapozgatott valamilyen dossziében. Arcán most is megfeszült a bőr, és kicsiny rózsák égtek rajta, mint mindig, ha haragudott. Vilma vacsorára terített. Hallgatag volt, és feltűnően komor. Véletlenül se pillantott rám.

Néma csendben vacsoráztunk meg. Anyu rám se hederített, evés közben is a dossziét böngészte.

Vacsora után le kellett feküdnöm. Most az egyszer nem lehetett ellenkezni. Aludni azonban nem tudtam. Hallottam, hogy beszélgetnek az ebédlőben.

A falhoz tapasztottam a fülem, de egy szavukat se értettem. Úgy rémlett, mintha sírna valamelyikük. Aztán tisztán hallottam, hogy Vilma sír. Ettől megdöbbsentem. Vilma nem szokott sírni. Egyszer sírt csak, amikor Laci katona meghalt. Hát most is ilyen nagy baj lenne?

Elszontyolodtam. Világos, Vilma mindent bevallott. Ezért sír. Anyu nagyon összeszidhatta szegényt, pedig hát Vilma igazán semmiről se tehet. Neki az egész dolog nem tetszett. Én könyörögtem neki, én rágtam a fülét... Furdalni kezdett a lelkiismeret. Már elmúlt az első megkönnyebbülés, hogy megúszom a szidást. Szégyelltem magam. Az a legrosszabb, ha ártatlanul bántják az embert. Talán egész éjszaka sírni fog az ágyában. „Ezt nem szabad hagyni” – gondoltam.

Odakint már csend volt. Abbahagyták volna a beszélgetést?

Kiszálltam az ágyból, és az ajtóhoz surrantam. Kalapált a szívem. Éreztem, ha Vilmát sírni látom, nálam is eltörik a mécses.

De ő nem volt már az ebédlőben. Csodálkozva álltam a félig kinyitott ajtóban.

Anyu egyedül ült az asztalnál. Nem gépelt, nem is olvasott, csak ült ott, keze szinte élettelenül pihent a térítőn. Olyan tehetetlenül, kétségbeesetten meredt maga elé, hogy elszorult a torkom.

– Anyu – suttogtam.

Fölemelte a fejét, szótlánul nézett egy ideig.

– Miért nem alszol? – suttogott ő is. – Késő van, eredj szépen.

– Anyu – motyogtam. – Ne bántsd Vilmát. Én voltam a rossz ... és mondtam, hogy menjünk Emilke bácsihoz...

– Nem lett volna szabad – mondta fáradtan. – Miért csináltátok ezt, kisfiam?

Hallgattam. Egyre a kezét néztem, ami nem mozdult. Nem tudtam levenni róla a szemem. Aztán azt gondoltam, mit felelhetnék neki? Hiszen tudja, hogy apu levelei miatt jártunk oda.

– Te nem voltál rossz – mondta csendesen. – Csak kicsi vagy, és nem értesz semmit. Nem tudod elhinni, hogy ő nem az apukád. Nagyon-nagyon szereted őt, és nem tudod elfelejteni...

Rám pillantott, megdöbbenve láttam, hogy csupa könny a szeme.

– Pedig nem az. Neked más az apukád. Egy másik ember volt...

Nem igaz – hajtogattam magamban. – Nem igaz. Nem igaz.”

Magához hívatott, és végre megmozdította a kezét. Átölelt, a vállához húzta a fejem.

– Egy másik ember volt – suttogta. – És ő is jó volt. Csak azért nem ismered, mert meghalt. Meghalt, mielőtt te megszülettél volna. Miért nem hiszel nekem? Te csak makacskodsz, és valamennyiünkre bajt hozol. Ne makacskodj, kisfiam. ígérd meg szépen. Ugye megígéred, ha kérem.

Hallgattam. Különös volt, hogy így beszél velem. Úgy éreztem, csak azért ölelget, azért ilyen kedves most, hogy higgyek neki. Nem szeretetből teszi, csak ámitásból.

Várta, hogy feleljek, de én továbbra is csak hallgattam. Akkor elengedett, és fáradtan mondta:

– Szóval, nem hiszed el. Bármilyen szépen kérlek. Ezután is rossz akarsz lenni, és makacs.

– Azt mondtad, hogy nem is voltam rossz – szóltam csendesen.

– Feküdj le. Menj szépen, és fekédj le.

Könyörögve pillantottam rá.

– Hadd menjek ki Vilmához. Csak egy percre.

Egyszerre szúróssá vált a tekintete.

– Nem – mondta. – Feküdj le. Nem hallod?

Letörten fordultam sarkon. Amikor a kilincsre tettem a kezem, megállított.

– Gabó.

Idegen volt a hangja.

Összeszorította a száját, sokáig nézett.

– Vilma hétfőn elmegy tőlünk – mondta lassan. Értetlenül bámultam rá.

– Hová?

– Elmegy – mondta szárazon. – Haza a falujába. Elküldtem.

– Elküldted? ...

Egy pillanatig nem kaptam levegőt.

– Elküldted örökre?

– Menj! – kiáltotta anyu, és felugrott. – Nem hallod? Azonnal feküdj le!

Nem mozdultam, csak néztem őt. Ha meghalok, az is jobb lett volna.

– Hát engem akartok kijátszani? – sikoltott fel kétségbeesve. – Engem és keresztapát, ti ostobák?!...

A melléhez szorította a kezét, elfulladt a hangja.

„Ha Vilma elmegy, senkim se marad” – gondoltam.

– Ti ostobák! – suttogetta anyu és felzokogott.

A hálósobába menekültem, és ráborultam az ágyra. Sötét volt. Anyu fuldokolva sírt odakint. Kibírhatatlan fájdalommban moccanni sem bírtam.

Napok óta esik az eső.

Az ablaknál állok orromat az üvegre lapítva, és nézem az esőt. Szürke függönye mögött a Dunát látom, az Erzsébet-hidat, odaát a Gellérthegy sötét kúpját. Néhány napja keresztapáéknál lakom, a Petőfi téri szép, új házban. Itt kell laknom egy darabig, mert Vilma már elment tőlünk, anyut pedig elseje előtt nem engedik el a hivatalból.

Állok az ablaknál, nézem az esőt, az ólmos égboltot, és az jár a fejemben, hogy talán nem is volna rossz meghalni. Ha meghalnék, nem fájna úgy az a valami, amire nem tudok rájönni, hogy mi. Csak fáj, szúr, szaggat, nem akar elmúlni. Néha muszáj behunynom a szemem, annyira elviselhetetlen ez a fájás.

Aznap dőfött belém először, amikor Vilma elment. Ugyanilyen szemerkélős, őszi idő volt. Elbúcsúztunk, egyikünk se sírt. Rámosolyogtunk egymásra, és azt mondtam: „Ugye, vissza fogsz jönni egyszer?” Megcsókolt és kilépett az ajtón. Anyu elfordította a tekintetét, mint aki semmiről sem tud. Vilma pedig nem nézett vissza. Végighaladt a folyosón, kissé jobbra dőlve, mert nehéz volt a koffer. A harmadik emeleten láttam még őt, és hirtelen az eszembe villant, hátha csak tréfa az egész, egyszer csak felbukkan újra, és mosolyogva jön visszafelé. Anyu kezébe temetett arccal üldögélt egész este. Én fel-alá bolyongtam a szobákban, és akkor jött először ez a fájás. A mellémhez szorítottam a kezem, és nem értettem, mi döfhetett meg ennyire.

Másnap aztán anyu kézen fogott, és elhozott ide. Keresztapa nem volt otthon, néhány napra elutazott. Sára néni mosolyra húzta keskeny ajkait, és csendesen mondta:

– Jól megleszel itt, Gábor. Ugye, szépen megleszünk mi ketten?

Gyűlöltem őt. Beárult, elüldözte Vilmát, elvette tőlem Emilke bácsit, apu rövidke leveleit, és úgy tett, mintha semmiről sem tehetne. Ha rám néz, lesütöm a tekintetem, nehogy meglássa benne a gyűlöletet. Igaz, ha észrevenné, se törődne vele. Nem vagyok

több a szemében, mint egy kiskutya, akire vigyázni kell, akinek enni kell adni, s akinek nem szabad megengedni, hogy rendetlenkedjék a lakásban.

Ó, ez a lakás! Szörnyűbbet nehéz elképzelni! A tágas szobákban mindig mély csend van. A süppedős szőnyegek elnyelik a lépéseket, s nem szűrődik be se tompa utcazaj, se vidám házbeli lárma. Csak megfoghatatlan neszek surrannak el, egy-egy bútor roppan meg olykor, vagy tompán felbúg a lift a lépcsőházban, és ettől ijedten zakatolni kezd az ember szíve. S nemcsak csend van a lakásban, hanem örökké félhomály dereng. Ha kint süt a nap, verőfényes a Duna, itt hűvös van, és alkonyi homály. Az ablakokon függöny, és előttük csaknem mindig összehúzott sötétbordó bársony. Minden néma és komor. A mélybarna, faragott fejekkel díszített bútorok éppúgy tiszteletre intenek, mint a nagy, süppeteg karosszékek, az üvegezett keretben felrémlő festmények, amelyek idegen, ismeretlen tájakat ábrázolnak, a nehéz kristályvázák, különös, tört fényükkel, a hidegen villanó, széles vitrinbe gyűjtött porcelánok, szobrocskák, furcsa alakú és mintájú tálak, a szörnyként terpeszkedő csillárok odafent, a díszmagyarba öltözött szigorú bácsi a képen, aki Sára néni apja, s aki átható tekintetét mintha folyton rám szegezné, a mennyezetig érő, kifakult fedelű könyvekkel megrakott polcok keresztapa dolgozószobájában, s asztalán a bronztalapzaton álló márvány mellszobor gúnyos, rideg mosolyával, és a két keresztbe rakott díszkard a falon, melyeknek súlyos bojtja mereven csüng alá.

Az ebédlőben magas tükör áll. Sára néni velencei tükörnek nevezi, és az a tükör a szemefénye. Bárki közelít hozzá, őt már elfogja a nyugtalanság.

Sokat nézegetem magam benne. A tükör valami zöldes, rideg fényt áraszt, és az embernek az az érzése támad, nem biztos, hogy magát látja benne. Én egy kisfiút látok, aki furcsa és nekem kissé idegen, nem a megszokott, aki matrózruhájában illeg-billeg, elégedetlen, hogy olyan borzasztó lányos az arca, s hogy pisze orra van. Ez a fiú kicsiny, sovány, és riadt szemei tágra nyíltak. Forgóján taréjként ágaskodik a haja, homlokát gondterhelten ráncolja, a tekintete pedig egyáltalán nem vidám. Olyan a szeme, mint aki éppen most hagyta abba a sírást, de nem azért, mert elmúlt a bánata. Arca sápadt, kissé beesett, ajka keskeny és keserű. Ha nagyon szemügyre veszi az ember, még egy kis ráncot is fölfedezhet a szája szélén.

„Ennek a kisfiúnak nem jó – gondolom ilyenkor. – Szomorú.”

Szivdobogtató játék. Titokban beszélgetek vele, suttogok neki, és vigasztalgatni próbálom. De nem tud megvigasztalódni. Remegni kezd az álla, szája legörbül. Félő, hogy menten elbógi magát. Ekkor sietve hátat fordítok neki, és elhagyom.

Behúzódok egy sarokba, vagy a díványra heveredem, és gondolkodni kezdek. Én volnék ez a kisfiú? Így megváltoztam volna? Vagy talán ez se igaz? Minden kissé valószínűtlen. A szemerkélő eső, a Gellérthegy odaát, a híd, amelyet már csak homályosan látni, lent a néptelen tér, amely szomorúságot áraszt, s az, hogy itt vagyok, ebben a komor lakásban, ahol állandóan félelem és szorongás tölt el.

S mintha én magam sem énmagam volnék. Régebben sokszor játszottuk azt, hogy senki se saját maga, hanem egy másik gyerek. Így utánoztam gyakran Schmidt Karcsit, néha Bucsek Dodót vagy az ikrek valamelyikét. Engem pedig ők utánoztak. Mulatságos volt például, amikor Schmidt lett én. Nevettem rajta, de egyszer, emlékszem, különös érzés fogott el, s egy percig valóban úgy éreztem, hogy ő a Novák Gábor, és rólam nem tudni, ki vagyok. Roppant kellemetlen érzés volt, a vidámságon is elszállt. Most sokat jut az eszembe ez az emlék, az a különös érzés, és nem perceikig fog el, de hosszú órákra tanácstalanná tesz. „Hiszen lehetetlen – morfondíroztam magamban lehetetlen, hogy ennyi rossz *igazából* megtörténjen velem.” Néha egészen összezavarodik a fejem. Magam se tudom, hogy ez vagy az a rossz csak álmomban jelent-e meg vagy valóban megtörtént?

Esteledik. Sára néni nesztelenül járkál mögöttem, és Irmának, a foghíjas, vén cselédlánynak magyaráz. Irma vacsorára terít, halkan csörrennek a tányérok. Kigyúl a csillár, tompa világosság úszik a szobában. Az ablakokra felkerülnek az elsötétítő deszkák.

Sára néni megáll az üvegajtóban. Kezét összekulcsolja a melle előtt, valahogy furcsán, kifordítva a karját, és csendesen mondja:

– Vacsorázunk, Gábor.

Kibaktatok kezét mosni. Mire visszatérek az ebédlőbe, ő már az asztalnál ül. Rám függeszti szürke tekintetét, amiben jókedv sose csillan, és mustrál, hogy rendben van-e rajtam minden. Lesütöm a szemem, és tehetetlen sírás környékez ilyenkor, ő azonban ebből semmit nem vesz észre, alsó ajkát kissé lebiggyesztve elmosolyodik.

– Jól van.

Keskeny, gyűrűkkel díszített kezével átnyúl az asztal fölött, és megsimogat. Keze hideg, és ahogy a bőrömhöz ér, alig észrevehetően megrándulok. Nemcsak gyűlölöm, undorodom is tőle. Érthetetlen, miért tartják híresen szép néninek? Nem értem, és nem is hiszem el. A szép nénik kedvesek, mosolygósak, és puha, meleg a kezük. Az ember örül, ha megsimogatják.

Eszünk. Szüntelenül figyel, hogy illedelmesen tartom-e a villát, s nem kalimpálok-e közben a lábammal. Ha valami nem tetszik neki, leteszi az evőeszközeit, rám mered, és csak annyit mond:

– Gábor.

Hangja figyelmeztető, rendre utasító. Tekintete megbotránkozást árul el.

Szerinte rajtam soha semmi nincs rendben, állandóan valami rosszat teszek. Bárhol húzom meg magam, máris felbukkan mögöttem, és színtelen hangon rám szól:

– Ide ne ülj. Ez a hely nem arra való.

Ha délután lefekszem, és elnyom az álom – mert bágyadt vagyok, egész nap csak szunyókálnék –, rögtön felráz, és korholóan csóválja a fejét.

– Kelj föl. Éjszaka nem bírsz majd aludni.

Vagy rádiót szeretnék hallgatni, mert borzasztó valami az unalom, s megkérem szépen, hogy kapcsolná be; ő fel sem pillant a könyvéből.

– Most nem lehet. Olvasok, nem látod?

Mintha szándékosan keserítene még a legkisebb dolgokban is. Irma pedig látja, hallja ezt, és sípoló hangján ő is folyton egzecírozgat.

– Már megint rendetlenkedik, úrfi? Százszor megmondtam, hogy az alezredes úr szobájába nem szabad bemenni. Az meg van tiltva.

Erőtlenül ellenkezem, de ő vasvillaszemet mereszt, és letorkol: „Az meg van tiltva.”

A legdühítőbb, hogy keresztapa, ha itthon volna, beengedne. Mindig megengedi, hogy játsszam a nagy földgömbbel, ami egy állványon áll az ablaknál. Az ember elfordítja a kapcsolót a talpazaton, mire körte gyullad ki belül, a gömb pedig lassan forogni kezd. Ez szép is, érdekes is. Ha titokban mégis besettenkedem, és játszom vele egy kicsit, Sára néni nemsokára benyit, és kiparancsol.

– Ez nem játék.

– De itt nincs semmi játék – kesergek.

Erre fölemeli a fejét, ridegen mér végig.

– Ne feleselj.

Mindig röviden beszél. Röviden és csendesen, valahogy a fogai közül szűrve ki a

szavakat. Ugyanígy árulhatta be anyunak, hogy látott engem Vilmával a Lenke téren, csendesen, közönnyel, fogai közt szűrve a szavakat.

Ha erre gondolok, újra meg újra elfog az indulat. Ökölbe szorul a kezem, és toporzékolni szeretnék. Lángol az arcom, cseppenként tölt el a gyűlölet, és esténként könyörögve kérem a jóistent, hogy irgalmatlanul büntesse meg. Legjobban azt szeretném, ha meghalna, csak ezt nem merem kimondani. Talán keresztapát sajnálom meg, aki szereti Sára nénit.

Ez különben, rejtély. Egyszerűen nem fér a fejembe. Hiszen láttam már eleget, hogy kedveskedik neki, milyen gyöngéd hozzá, de Sára néni vele is ugyanolyan hűvös, mint akárki mással. Nem vitás, Sára néni keresztapát se szereti.

Nagyanya – aki látni se bírja Sára nénit – egyszer azt mondta róla nagyapának:

– Ennek az asszonynak nincs szíve.

– Mit jelent, hogy nincs szíve? – kíváncsiskodtam.

Nagyanya fényes szemével rám nézett, és szomorú lett.

– Nem tud szeretni – mondta. – Nem tud simogatni, becézgető, lágy szavakat mondani. Nincs szíve... Hiszen, rossz lehet neki is szegénynek. Szörnyű ám, ha valaki nem tud szeretni.

– És miért nincs szíve?

– Mert gazdag – mormogta eltűnődve. – Gazdag és dölyfös ... Istenem, istenem, hát te ezt még úgyse érted, Borka – s valamiért még inkább elszomorodott.

„Keresztapának is meg kéne mondani” – töprengek el olykor. Arról ábrándozom, hogy akkor elkergetné Sára nénit, és nem engedné többé vissza.

Aztán rájövök, nekem úgyse hinne. Nem hinne, mert nem szeret igazán. Ha itthon volna, és panaszkodnék Sára néniére, csak nevetne, tréfálkozna, vagy ki tudja, meg is haragudna talán. Valószínűleg pont úgy tenne, mint anyu, aki mindennap felszalad egy percre, megcsókol, sietve érdeklődik, de ha a fülébe súgom, hogy rossz itt nekem, és szeretnék hazamenni, bosszúsan kezdi csóválni a fejét, és ijedten csitít, nehogy Sára néni meghallja ezt. Még ahhoz sincs elég türelme, hogy legalább megvigasztaljon.

Ilyenkor úgy érzem, hogy bármennyire elvágyódom is innen, odahaza se lesz jobb dolgom. Ha megfájdul valamiért a szívem, hiába baktatok ki a konyhába. A konyha üres, de üres a kisháló is, üres és kopár, csak a sodronyágy árválkodik benne, meg az ütött-kopott szekrény, aminek panaszosan nyikorog az ajtaja. A falon is csak a fehér folt mutatja már, hol mosolygott le hetykén a fényképről Laci katona. Nem, otthon se várhatok semmi jót. Múlnak a napok, de az elkövetkezők is csak sivarak és szomorúak lesznek. Apuról nem tudhatok meg semmit, Vilma nincs többé, és Kálmán bácsi se taníthat már a betűkre, hiszen anyu meg fogja tiltani neki.

Igaz, vásárolt egy fekete táblát sok színes krétával. Ez itt az egyetlen valamirevaló játék. A szobákban persze, nem vehetem elő, hát a konyhába vonulok ki, és ott firkálgatok rá. Üldögélek a kishálóban, és mindenféle butaságokat rajzolok, fát, napot, házat, pálcikaembert. Azután letörlöm a táblát a kis spongyával, és nagyot sóhajtván ismét rajzolom a fát, a napot, a házat, a pálcikaembert.

Amikor Irma nincs a konyhában, s nem kell attól tartanom, hogy beárul, a betűimet írom. A, A, B, C, D, E, É – írom le sorjában, és leírom:

ABBA, BABA meg BÁB

És azt is leírom:

NOVÁK IMRE

Harmincszor, százszor is lekörmölöm, míg csak ki nem fogy a kréta a kezemből, és könnyek nem gyűlnek a szemembe. Apu bizonyára álmában sem gondolná, hogy amióta elvitték rabnak, mennyi keserűség és bánat jutott nekem. Csak keserűség és csak bánat. Ha tudná, vagy csak sejtené is, nem törődne semmivel, rendőrökkel se, katonákkal se, hogy bajt okozhat, hanem rögtön hazaszökne. És engemet se érdekelne semmi. Mit ér az egész titkolózás, ez a nagy titokzatos rejtőzködés, ha úgy érzi az ember, hogy minden csak fáj, fáj, fáj, és nincs remény, hogy elmúljon. Mit ér, ha ugyan sose derül ki rólam semmi, ha Endrődi Gábor maradok, de talán se aput, se Vilmát nem láthatom többé? „Jobb volna meghalni” – gondolom ilyenkor újra, és megint belém dőf az az elviselhetetlen fájás. Ha meghalnék, ez is elmúlna, soha nem kéne szenvednem emiatt.

Mert a meghalás, tudom, csöppet se fáj. Nagyanya sokat mesélt erről. Ha meghalt valaki ismerős, mindig azt mondta: jó neki, rég megérdemelte szegény a boldogságot – és keresztet vetett. Aztán elmerengett, és mesélni kezdte, milyen a meghalás. „Nem fáj – mondta –, ó, nem fáj az egy szikrát se. Olyan, mintha csak elaludnál. Lehajtod a fejed a párnára, és elszenderedsz. Álmodsz is ám, csakúgy, mint mikor alszol. Miről álmodsz? Nagy fényességet láatsz, azt látod, hogy leszalad a csillagod az égről. Aztán elmúlik az álmod, azt hiszed, felébredtél, és akkor már bizony a fényes mennyeekben vagy.”

Hát én is olyan szépen aludnék el, mint máskor. Látnám a Borka-csillagot, amint az égről lefut, és utána egyenest a mennyországba röpülnék. Ez egész biztos, hiszen semmi rosszat nem csináltam. A kis hazudozásokat a jóisten elnézi a gyerekeknek. A mennyországban azután összetalálkoznék szegény Laci katonával, és borzasztóan örülnénk egymásnak. Rögtön a nyakába ültetne, és meglovagoltatna. Még a jóisten is mosolyogna ezen.

Azért persze borzongató egy kicsit erre gondolni. Aki meghal, azt koporsóba fektetik, kiviszik a temetőbe, és a földbe teszik. Kis dombot emelnek föléje, és a dombba keresztet állítanak. Mit szólna szegény apu, aki a háború után mindjárt sietne haza énhozzám? És mit szólna anyu meg nagyanya meg keresztapa, mindenki, aki csak szeret egy kicsit? Fekete ruhában járnának, mint Vilma, és ha csak kimondanák a nevem, már attól is sírva fakadnának.

Kaparászni kezdi valami a torkom, őket is sajnálom, magamat is. A halál mégiscsak rossz dolog. Sötét verem, ahová beleesik az ember, és többet nem bír kijönni belőle. És az se lehetetlen, hogy mégiscsak fáj. Különbön miért félne tőle mindenki? Lehet, hogy ugyanúgy fáj, vagy még annál is jobban, mint ez a szúrás a mellemben.

Bánatosan firkálgatok a táblára és újra felírom:

NOVÁK IMRE.

– Gábor – szóval meg mögöttem Sára néni.

Megint nesztelenül jött, nem vettem észre.

Riadtan nyúlok a spongya után, de ő megelőz. Kiveszi a kezemből a táblát.

Nem szól, befelé indul.

– Sára néni – mondom ijedten és futok utána.

Már az előszobában áll, a táblát éppen beteszi az egyik szekrénybe.

– Sára néni – suttogom. – Add vissza.

Kulcsosmó csörög a kezében, bezárja a szekrényt. Majd félretol az útból, és rám se pillantva bemegy a szobába. Kullogok utána, és lassan kiver a verejték. Nagy baj lesz ebből. Keresztapa hazajön, és ő megmutatja neki. Keresztapa pedig roppant megharagszik, s ki tudja, mit eszel ki büntetésül.

Sára néni a fotelban ül, cigarettára gyújt. Elébe állok, és dadogva, könyörögve kérem, hogy most az egyszer ne haragudjon, hogy töröljük le a táblát, és ne áruljuk el senkinek, mert soha-soha többé nem írom rá apu nevét.

– Ő nem az apád – szól élesen, és belém fúrja a tekintetét. – Nem az apád, érted?

– Igen – dűnnyögöm száraz torokkal. – Igen, Sára néni, tudom.

– Akkor meg miért irkálod a táblára a nevét? Istenem, milyen ostoba gyerek vagy!

– Add vissza a táblát – suttogom. – Kérlek szépen, nagyon szépen kérlek ... Töröljük le ... ne mutassuk meg keresztapának... Soha többet nem írom le apu nevét.

Először látom gyűlölködőnek a szemét. Süt, parázslík a tekintete.

– Megint *ezt* mondd? Nem tudod abbahagyni?

– Dehogynem – lihegem rémulten. – Ez most csak véletlen volt.

– Ő nem az apád! Sohase volt! Az egy gonosz ember, aki mindannyiunkra bajt hoz!

Döbenten meredek rá. Gonosznak nevezte aput? Ezt merte mondani? Ilyet még senki se mondott apuról.

– Nem igaz – suttogom és távolabb húzódok tőle. – Ő nem gonosz. Nem igaz, Sára néni, te rosszul tudod... – és reszketni kezdek az izgalomtól.

Végigmér. Tekintete ismét hűvös és rendre utasító.

– Feleselsz?

– Ő nem gonosz – mondom kimerültén. – Rosszul tudod ... ez nem igaz ...

Kinyújtja a kezét.

– Oda állsz – mutatja. – Oda, a sarokba. Szégyelld magad, te neveletlen.

Sokáig állok a sarokban, a kimerültségtől sírni sincs erőm. Homlokomról dől a veríték, arcom, nyakam benne fürdik. „Miért állított ide? Miért teszi ezt velem? Miért bánt?” Feküdni szeretnék, ledőlni a kanapéra, és behunyni a szemem. Aludni szeretnék, valami szépet álmodni. Megfeledkezni Sára néniről, mindenről megfeledkezni, a sok szégyenről, ami engem ér.

Ő pedig a fotelban ül, és olvas. Hallom a papír zizzenését, amikor lapoz. Lehet, hogy közben már megfeledkezett rólam. Hiszen neki csak kiskutya vagyok.

Haragot érzek. Tehetetlen, vak düh tölt el. Ordítanom kéne, toporzékolnom, akár az óvodában. Oda kéne szaladnom hozzá, és belekiáltani az arcába: „*Te vagy gonosz! Te vagy az! Neked nincs szíved!*”

Behunyom a szemem, és vadul belekaparok a falba.

– Kijöhetsz a sarokból – mondja később Sára néni, de a könyvből nem pillant fel. – A neveletlenségért pedig bocsánatot kell kérned.

„Azt nem!” – s csak állok némán, leszegett fejjel. Tehet, amit akar, de bocsánatot nem fogok kérni. Gonosznak nevezte aput!

Lapoz egyet, pillanatra rám néz.

– Jó. Várok, amíg meggondolod magad. Addig nem szólok hozzád.

És olvas tovább.

Nézem őt, és érzem, hogy csak én veszíthetek. A tábla ott a szekrényben, meg fogja

mutatni keresztapának. Ha bocsánatot kérek, bizonyára a táblát is visszaadja. „De gonosznak nevezte aput – gondolom újra. Fáj a fejem. – Meg fogja mutatni a táblát keresztapának.” Látom magam előtt, ahogy szótlánul átadja neki, s látom, hogy keresztapa szeme összeszűkül, és arca szinte kegyetlenné változik. Borzongás fut keresztül rajtam. Nagyon félek tőle. Ha bocsánatot kérek Sára nénitől, talán megenyhül. Úgyse lenne ez igazi bocsánatkérés. Amit muszájból tesz az ember, az nem számít igazinak.

Odasomfordálok hozzá, szégyenemben lesütöm a szemem.

– Bocsáss meg – dünnyögöm. – Nem leszek neveletlen. Nem feleselek, és nem fogok ellenkezni.

– Jól van – bólint és megint lapoz a könyvben. – Nem haragszom rád.

– De a táblát, ugye ... visszaadod? – kérdem bizakodva.

Bosszús fintor jelenik meg az arcán. Öszeráncolt homlokkal vesz szemügyre.

– Nem alkudozunk, Gábor. A táblát megmutatom Tibor bácsinak.

Ettől elborul a fejem.

– Add vissza a táblát! – kiáltok rá élesen. – Az az enyém! Én kaptam! És azt írok rá, amit akarok!

Megütődve néz rám, majd leteszi a könyvet.

– Na, ebből elég – szól csendesen.

Kézen fog, és visz magával. Már meg vagyok szeppenve, nem ellenkezem. Az előszobába vezet, és kinyitja a fürdőszobaaajtót.

– Itt lármázhatsz, fiacskám. Kedvedre ordítozhatsz. Tibor bácsi estére megjön, ő majd kienged.

Mire észbe kapok, már becsukódik az ajtó, fordul a kulcs a zárban.

A tükörbe bámulok, és az első percben nem érzek mást, csak elképedést. Hát ez mi? Bezárt, mint valami rabot? Hihetetlenkedve nyomom le a kilincset. Semmi kétség. Rám zárta az ajtót.

A következő percben már újra elfog a düh. Nekiesem az ajtónak. Rúgom, két ököllel kalapálok rajta, miközben torkom szakadtából üvöltöm:

– Nyisd ki! Nyisd ki! Engedj ki!

Toporzékolok, zokogok, még a fejemmel is dörömbölök az ajtón, míg csak ki nem merülök, s a hangom is el nem fullad.

A kád szélére ülök, és fel-felcsuklik belőlem a sírás. Így még sose szégyenítettek meg. Ezen még anyu is rettentően felháborodott volna. De hát ő nincs itt. Senki se védelmez meg. Sára néni kénye-kedve szerint bánthat. Gonosznak nevezi aput, engem a sarokba állít, és bezár a fürdőszobába – nekem pedig túrnöm kell. Túrnöm, mert kicsi vagyok.

Az erős fényben csillognak a csempék. Zöldek, ridegek, akár Sára néni szeme.

Estére pedig hazajön keresztapa, megmutatja neki a táblát, és jön az újabb szenvedés. Ki tudja, milyen büntetést találnak ki? Enni se adnak talán, vagy éjszakára is bezárva tartanak.

Görcsösen zokogok, sehogy se tudom abbahagyni. Meg kéne halni! Meghalni most azonnal! Olyan lenne csak, mintha elaludnék. Még álmodnék is valami szépet. És többé nem kínozhatna senki. Soha többé nem büntethetnének meg.

Az ajtóhoz botorkálok, lábujjhegyre állok, és ráhúzom a tolózárat.

„Orvosságot kell bevenni” – gondolom.

Egyszer meghalt valaki a házunkban, és Csőri elmondta, hogy sok-sok orvosságot evett. Én nevettem rajta: „Buta vagy. Az orvosság meggyógyítja az embert.” „Te vagy buta – dühösködött –, a sok orvosságtól meghal az ember, Próbáld csak ki egyszer, te hülye!”

Mi lenne, ha most kipróbálnám? A mosdó feletti szekrényke tele van orvosságokkal. Kis üvegekben sok-sok fehér, barna meg sárga tabletta. Lehet, hogy Csőrinek igaza van. Egy Kalmopyrinnél többet anyu sose enged bevennem. Azt mondja, megbetegednék tőle.

Tétován kiveszem az egyik üveget. Ha ezt sorra, mind bevenném, meghalnék. Mikor keresztapa benyitna hozzám, itt találna holtan. Talán még Sára néni is megijedne akkor.

Megint sírnom kell. Ez is igen furcsa. Nem akarok sírni, de mégiscsak sírok. A testemet rázza valami, és dőlnek a könnyeim. El kéne dobni ezt az üveget...

De hirtelen elakad a lélegzetem. Valaki közeledik az ajtóhoz. Kattan a zár, a kulcs ismét megfordul benne.

– Na gyere csak ki, Gábor.

Jóságos ég! Keresztapa hangja! Meredten állok, moccanni se merek. Hát hazajött. És milyen dühös a hangja! Mindent tud már. Összeszűkül a szeme, és kiabálni fog. Meg is ver talán.

– Gábor, nem hallod? Gyere ki!

Megmozdul a kilincs, de nyomban visszapattan. A tolózár nem enged.

– Bezárkóztál? Na, nyisd ki! Egy-kettő! Gyerünk! Micsoda pimaszság ez?!

„Nem nyitom ki. Nem nyitom ki – suttogtam magamban. – Meghalok. Meg fogok halni.”

A markomba öntöm a pasztillákat, és odatartom a fogmosó poharat a csap alá.

– Gábor! – kiáltja ingerülten keresztapa. – Utoljára mondom ... – és akkorát ránt a kilincsen, hogy megreccsen az egész ajtó.

Egyik kezemben a poharat tartom, a másikban az orvosságokat. A csapból csörög a víz.

– Mit csinálsz? Gábor, nyisd ki! Nem bántlak. Ígérem. Hallod? Nem bántlak, de nyisd ki szépen az ajtót.

„Most is be akar csapni” – gondolom, és megint sírok.

– Gábor – kiáltja már ijedten. – Kérlek, nyisd ki. Hallasz engem?...

Bekapom az első szem orvosságot, azután a második szemet, a harmadikat, a többit, és fuldokolva kortyolgom rájuk a vizet. Igen, ez nem fáj. Nagyanya nem csapott be. Most majd elalszom, és álmodni fogok ...

– Gábor! Gábor! Mi van veled? Nyisd ki ...

Ez keresztapa hangja... De nini, milyen messziről hallom!... Mintha nem is itt, az ajtó előtt állna ... és mintha ... mintha sötétedni kezdene a villany... és mintha megfogná valami a torkom... ez rossz... és hideg van, és most meg nagyon meleg minden ... és jaj, a szívem ... jaj, milyen összevissza ver... és olyan sárga minden ... olyan homályos...

Aztán egyszer csak a kövön fekszem. Az égő körte fölöttem van. Éppen fölöttem, mint a nap ... vagy mint egy csillag, és gyengül a fénye, halványul... és távolodik, távolodik... aztán jaj, nincs is már, és sötét van ... sötét... és... semmi...

Anyu reggelente csókkal ébreszt.

– Jól aludtál, kisfiam? Hová menjünk ma sétálni?

Mostanában nagyon kedves hozzám.

Azelőtt nem szerettem sétálni vele. Folyton leckéztetett: „Gabó, járj egyenesen. Ne bámészkodj, nézz a lábad elé. Jaj, mit turkálod az orrod?” Bármilyen szép idő volt, hamarosan elvette a kedvem mindentől.

Most azonban nincs szép idő, hűvös szél fúj, akármelyik percben eleredhet az eső, mégis remek dolog vele lenni.

Pattogatott kukoricát ropogtatunk, és végigkacagjuk a Körutat. Egyik ámulatból a másikba esem. Ki gondolta volna például, hogy anyu két ujját a szájába dugva, csibészesen is tud füttyenteni? Vagy ki gondolta volna, hogy a kukoricás zacskót, miután telifújta levegővel, olyan remekül tudja eldurantani, hogy meg kell süketülni tőle? Én bizony azt se hittem volna, hogy olyan pompás grimaszokat tud vágni, és hogy a megszólalásig utánozza nagyanyát, keresztapát, Kálmán bácsit. Meg kell állnom, úgy nevetek. A könnyem is csorog.

Az emberek kissé csudálkozva bámulnak ránk. „Na, ezeknek is elment az eszük” – gondolhatják, mi azonban rájuk se hederítünk. Igaz, titokban dagadok a büszkeségtől. Kinek van ilyen szép, kedves és mókás anyukája, mint nekem?

Az pedig egyenesen bámulatos, hogy mennyi játékot ismer! Ha kifáradunk a hosszú sétában, beülünk egy cukrászdába, süteményt eszünk, és mindenfélét játszunk. Megtanít például a madárnyelvre, és így szól hozzám a közelben ülők nagy megütközésére:

– *Avakavarsz tnévég evegy süvütevemévényt?*

Erre ezt kell felelnem:

– *Ivigeven* – és meg is kapom a süteményt.

Vagy nyelvgyötrősdit játszunk. Úgy pereg a nyelve, hogy hallgatni is beleszédülök.

– Az ipafai papnak papi fapipája van, tehát az ipafai pap papi fapipája ipafai papi fapipa.

Én is megpróbálom elmondani, de szégyenemre, mindig beletörik a nyelvem.

– *Sevebavaj* – vigasztalगत anyu, s mert igen-igen lóg az orrom, újabb süteményt rendel.

Olykor a Duna-partig is elmerészkedünk. Néptelen a korzó, üresek a játszótérek. Jó dolog, hogy az ember egyedül futkározhat a nagy játszótéren, nem kell mérgelednie, hogy nagyfiúk tehéknédnek a hintán, és hogy pisis kislányok nyávognak a mérleghintán, amit a papájuk mozgat. Most minden a miénk. Nagyokat fogócskázunk, és anyu olyan fürge, ügyes, hogy könnyörögni kell, legalább egyszer hadd fogjam meg.

Akkor felkap, összecsókol, és rázöttyent a hintára. Lódít egyet rajtam, majd gyorsan ő is beleül a szomszéd hintába. Kézen fogva repülünk föl-le, föl-le.

– Nagyon szeretlek, anyukám! – kiáltom kipirulva.

Ő meg visszakiabál.

– Én is téged.

Azután piros arccal, kissé lihegve bandukolunk hazafelé.

A nyelvemen van, hogy megkérdezzem: „Azelőtt miért nem szeretted ennyire? Azelőtt miért nem voltál hozzám ilyen kedves?”

Mégse kérdezem meg soha. Szeretnék mindent elfelejteni, ami rég volt. Szorongatom a kezét, és kissé bánatosan gondolom, ha nem akartam volna meghalni,

talán most is ugyanolyan türelmetlen és veszekedős volna, mint azelőtt. Akkor változott meg, amikor kijöttem a kórházból.

Ha a kórházra gondolok, elszomorodom, Rossz volt ott lenni. Pedig csak homályosan emlékszem rá. Bárhogy erőltetem az agyam, csak képek rémlenek fel.

Egy barátságos, fiatal néni emlékszem, aki húslevessel akar megetetni, miközben elmagyarázza, hogy ő nővérke, és ő ápol engem. Borzasztóan szégyenkezem, hogy etet, mint valami egészen kicsi gyereket, de nem tudok tiltakozni, annyira gyöngé vagyok. A falon feszület függ, és körös-körül minden hófehér. Én magam rácsos ágyban fekszem, mint kisebb korban. A rácsos ágyat mindennap körülállja egy csomó szigorú arcú, fehér köpenyes, szemüveges orvos, és komor arccal hol engem bámulnak, hol maguk között diskurálnak. Ilyenkor félek egy kicsit. Csak akkor lélegzetű föl, amikor – ahogy jöttek – libasorban kivonulnak.

Arra is élénken emlékszem, hogy rettentően fáj a hasam, Mintha apró parazsak égetnének, s néha még jajgatok is halkán, magamban.

Majd nagyanyát látom. Fölém hajol, kissé távoleső szemeiben fájdalom ül. „Borka, Borka. Hát mit csináltál?” – suttogja. Mellette anyu áll. A retiküljét szorongatja. Szólni sem bír, patakszanak a könnyei. Behunyom a szemem. Szégyellem magam, hogy ekkora ijedtséget okoztam nekik. De a gyöngeségtől nem bírok beszélni.

Később, amint már jobban érzem magam, annál többet fecsegek. Be sem áll a szám. A szobában fekvő gyerekek tátott szájjal hallgatják iskolai csibészségeimet, amikhez már a magam szakállára hozzátoldok, s lassanként kiderül, hogy nemcsak az iskola, de az egész Terézváros legnagyobb csibésze vagyok. A nővérkét meg azzal szédítem, hogy a keresztapám igazi tábornok, akinek annyi kitüntetése van, hogy egyszerre nem is tudja feltűzni az összesét, és délelőtt is, délután is más-más kitüntetések hord.

Nagy hát a csalódásom, amikor meglátogat keresztapa, és rendes ruhában van. Sose láttam még rendes ruhában. Nem is áll jól neki. Valahogy soványabb és alacsonyabb benne. Különb is, fáradtnak látszik, szeme karikás.

– Hol a katonaruhád? – kérdem, és nagyon szégyellem magam a nővérke meg a gyerekek előtt. – Hol a pisztolyod, a szíjad, a csizmád?

Gyengén mosolyog.

– Elvitte a cica.

– A cicák nem hordanak katonaruhát – mérgelődöm.

Szörnyen bánt, hogy cserbenhagyott.

Kiderül, hogy ezentúl már nem is fog katonaruhát hordani. Elküldték a katonaságtól. Kíváncsian faggatom, de ő mindegyre csak viccelődik. A gyerekek bámulnak minket, a szemük is majd kiesik, és látszik, hogy azt gondolják: „Hiszi a piszi, hogy tábornok a keresztapád.”

Csúfolnak is aztán szünet nélkül, míg csak ki nem engednek a kórházból.

Anyu visz haza taxin, és egész úton ölelget, csókolgat. Én pedig aggódva kérdem, Sára nénihez megyünk-e újra?

– Nem – s ijedten rázza a fejét –, oda soha többé nem megyünk.

„Akkor jó” – nyugodtam meg. őszintén szólva, nem tudtam elképzelni, hogy visszavigyen hozzám.

Otthon engedelmesen fekszem még néhány napot, előírás szerint. Idegen, barátságatlan doktor jön néha megvizsgálni. Déness doktor bácsit behívták katonaeorvosnak, és kiment a frontra. Ezen bánkódom, mert őt igazán szerettem. De

annál nagyobb meglepéssel hallom, hogy egy időre becsukták az iskolákat, és Schmidték is egész nap otthon ücsörögnek.

Engem azonban már anyu tanítgat a betűkre. Egy este, amikor felolvasott egy könyvből, és a történettől mind a ketten meghatódtunk, bevallottam neki, hogy Kálmán bácsitól megtanultam már néhány betűt.

– Hát akkor folytassuk a tanulást – nevetett rám.

S nemcsak betűkre tanít, hanem a számokra is. Hibátlanul számolok százig, és azt is tudom már, hogyan kell összeadni két számot. Egyelőre ugyan csak a hurkapálcikák segítségével sikerül, de anyu megnyugtat, hogy az iskolában is így kezdik.

Akkor se unatkozom, ha neki valami dolga akad. Kivehetöm a vitrinből Frédit, a csontelefántot, és játszhatom vele. Azelőtt ránézni se volt szabad. Magam kapcsolhatom be a rádiót (régén ezért is leharapta volna anyu a fejem), és forgathatom a keresógombot. Ez jó szórakozás. Sípol, nyüszít, sivít a rádió, néha brummog, akár valami mackó, máskor olyan hangot ad, mintha egy macska farkára lépne az ember, de hirtelen gyönyörű muzsika úszik be, és lelkesen kiabálok:

– Hallod, anyukám? Ugye, szép kis zenét találtam?

Ám félbeszakad a muzsika, mély hang szólal meg:

Achtung! Achtung! Krokodil gross, Lichtspiele!

Ez a krokodil-dolog légitámadást jelent. Becsukjuk hamar az ablakokat, és indulunk a pincébe. Nyüzsög az egész ház. Ajtócsapkodás, lárma. Mindenki a hátsó lépcső felé siet.

Amióta kijöttem a kórházból, gyakrabban kell az óvóhelyre mennünk. Néha kétszer-háromszor is egy nap.

Odalent pedig feltűnik, hogy mindenki nagyon nyugtalan. Azelőtt szinte kedélyes volt a tágas, jól kivilágított óvóhely a trécselő néikkel, a kártyázó bácsikkal meg a sok lármázó gyerekekkel. Most azonban valamennyien a tompa dörrenéseket figyelik, és találgatják, vajon bomba robbant-e vagy a légelhárító *ágyúk* dörögnek?

Egyedül Pintér bácsit nem izgatja a bombázás. Alig lép be az óvóhelyre, fején elmaradhatatlan sofőrsapkájával, máris nyitja ki a sakktáblát. Benedek úrral szokott játszani, az első emeleten lakó mogorva fogorvossal vagy az ikrek papájával. Tőlük hármójuktól akár az egész ház összedőlhetne. Sokszor még a riadó lefújása után is maradnak egy darabig, hogy befejezzék a partit.

Annál jobban izgul Oltyán bácsi, a házparancsnok. Sovány, sápadt ember, a nagy acélsisakban mulatságosan fest.

Ha robbanás hallatszik, kiugró ádámcsutkája izgatottan mozogni kezd, és riadtan forgatja a szemét.

– Csak nehogy szőnyeget kapjunk – hajtogatja folyton. – Legalább ez a rohadt Nyugati ne lenne itt, a szomszédban ...

Érthetetlen, miféle szőnyegről siránkozik, és miért szidja a Nyugatit.

Erről egy bácsi világosított fel.

– A repülők, tudod, főleg a pályaudvarokat bombázzák.

– A vonatokat? – csodálkoztam.

– Bizony. A háborúban a vonatok igen fontosak. Katonákat szállítanak rajtuk, ágyúkat és lövedékeket.

Ez a bácsi tetszett nekem. Alacsony, görbe lábú ember volt. Arca cigányosan barna, és kissé kiugró pofacsontú. Haja, bajusza koromfekete, szeme pedig keskeny és örökké

huncut. Új lakó volt. Nemrég költözött a Méryék melletti lakásba. Annyit tudtam csak róla, hogy mérnök, egy nagy gyárban dolgozik, és hogy Jankovics Andrásnak hívják.

– És mi az a szőnyeg? – kíváncsiskodtam.

Komolyan magyarázott el mindent.

– Képzeld csak magad elé. Jönnek a repülőgépek egymás után, szinte libasorban, és végigbombázzák a Körutat, a Nemzetitől a Nyugatiig. Érted? Nem hagynak ki egyetlen házat sem. Úgy takarják be, mint a szőnyeg a parkettet.

– A mi házunkat is?

– No, a miénket, azt hiszem, kihagyják – mosolygott.

Anyu nem szerette, ha Jankovics bácsival társalgók.

Egyszer ugyanis, elmeséltem neki, hogy tudom, a repülőgépekben zsidók meg négerök ülnek, és ha látják, hogy a bombájuktól összedől egy ház, vagy meghal egy ember, harsányan nevetnek örömükben. Jankovics bácsi elkomorult, és a fejét csóválta.

– Ez nagy számárság, Gabi. Először is, olyan magasról nem látni, hová pottyán a bomba, embereket pedig egyáltalán nem lehet látni. Aztán meg a repülőgépekben angol és amerikai pilóták ülnek. Aki a zsidókra és a négerekre fogja, az rossz ember.

Hittem is neki, meg nem is. Annyit elismertem, hogy csakugyan rossz emberek beszélnek ezt. Fräulein Elza és Fräulein Lotte az óvodában. És azt is tudtam, hogy olyan magasból nem is látni sokat.

Amikor elmeséltem anyunak, mit mondott Jankovics bácsi, megkért szépen, hogy többet ne beszélgessek vele.

Délelőttöként, amikor sétálunk, sosincs légitámadás. A pilóták az estét meg az éjszakát jobban szeretik, magyarázta el Jankovics bácsi, nappal félnek a légelhárító ágyúktól. Ezek az ágyúk is azóta jelentek meg az utcán, mióta hazajöttem. Ott állnak a Nyugatinál, az Oktogonon meg a Margit-híd előtt. Hosszú csövük fölfelé mered. Német katonák ácsorognak mellettük, unottan, egymás között beszélgetve, mint akiknek semmi közük az ágyúikhoz.

Rajtuk kívül sok-sok csendőrt látni, és még több nyilas katonát. Fekete sapkát, egyenruhát hordanak, és folyton énekelve masíroznak. Ilyenkor lelassítanak a villamosok, az autók. A járókelők összecsendülnek a járdaszélen, és bámulják őket. A nyilas katonák pedig igen büszkén-, kevélyen vonulnak. Főleg az mulatságos, amikor vezényszóra hirtelen magasra lendítik a karjukat, és nagy hangon kurjantják: „Kitartás! Kitartás!” Övükről csíkos kézigránatok fityegnek le, mellükön kis puska himbálódzik: géppisztoly.

Anyu fél –tőlük. Ha csak egyet is megpillant közülük, nyomban izgatottá válik. Amikor például a lépcsőházban összetalálkozunk Káldy bácsival – aki, ha lehet, még döngőbb léptekkel jár –, úgy megszorítja a kezem, hogy felszisszenek. Nem értem, miért fél. Eszembe jut ugyan, hogy Kálmán bácsi gonosz embereknek nevezte a nyilasokat, de az igazat megvallva, én semmi gonoszát nem találok bennük. Ugyanolyanok, mint a többi ember, csak bolondosabbak. Hát lehet félni Káldy bácsitól, aki mindig trappogva jár, kidüllesztett mellel, magasra emelt fejjel, mint valami kakas, és boldog-boldogtalant karlendítéssel üdvözlő?

Egyik délelőtt a Belvárosban csatangoltunk. Váratlanul felüvöltöttek a szirénák. Nem tudom, miért, de a vijjogás most ijesztőbb volt, mint máskor. Talán mert világos nappal volt, talán mert idegen helyen jártunk. A szűk utca pillanatok alatt felbolydult. Egyszerre mindenki szaladni, rohanni kezdett. Nagy csattanással lehúzták egy bolt redőnyét, fülsiketítő dörgéssel motorkerékpár száguldott el. A kapualjak, mint tátott, sötét száj, mohón nyelték el az embereket.

Anyu ölbe kapott, és mi is beszaladtunk a legközelebbi házba.

Két rendőr meg egy ragyás arcú nyilas katona ácsorgott a kapualjban. Ők mutatták meg az óvóhelyet.

Szorongva simultam anyuhoz. Az óvóhelyet rosszul világították, néhány gyertya pislákkolt csak. Orromat fülledt, dohos szag bántotta. Úgy rémlett, hogy a szűk helyiség zsúfolva van emberekkel.

Egy ládán ültünk, és lélegzetünket visszafojtva hallgattuk a távoli dörrenéseket. Anyu magához szorított, a fejemet simogatta. Az ő szíve is erősen dobogott.

A pincében néma csend volt, de időnként megszólalt egy fölényes, mély hang:

– Semmi baj. Ne izguljunk, emberek. Egy-kettőre visszakergetik őket a mieink.

De a bombák egyre csak potyogtak. Néha egészen közelről hallatszott robbanás. Megrázkódtak a pince falai, a boltívekről vakolat hullott le. Szünni nem akaró légítámadás volt ez.

Kívülről egyszerre lépések hallatszottak. Mintha sok-sok csizmás láb dobogott volna le a lépcsőn. Majd csikorogva kitérült a páncélajtó. Fekete egyenruhások tódultak be rajta, zseblámpa világított a kezükben.

– Nyugalom, testvérek! Igazoltatunk – kiáltotta egy erős hang.

A pincében zsongás támadt, tompa, nyugtalan z sivaj. Ettől megijedtem. Anyu karjába kapaszkodtam, és nem tudtam mukkanni se. A zseblámpák keresztül-kasul pásztázták az óvóhelyet. Arcok villantak fel, lázasan keresgélő kezek, riadt tekintetek. A falakon körös-körül hosszúra nőtt, kísérteties árnyak imbolyogtak. „El kéne bújni – gondoltam. – Gyorsan belebújni a ládába...”

Anyu kapkodva kotorászott a retiküljében.

– Ne félj, ne félj – suttogetta, és nehezen lélegzett.

Hirtelen, mintha csak a földből bújt volna ki, egy nyilas katona állt előttünk. A ragyás arcú volt, akit a kapuban láttunk. Kezében felvillant a zseblámpa, egy pillanatra az arcunkba világított. Szemem káprázni kezdett, de jól láttam, hogy szúrósan végigfürkészték bennünket, miközben kezét szótlanul nyújtja a papiros után.

Fél szemét lehunyva betűzgette, s közben újra meg újra az arcunkba kémlelt. Kezében zörgött a papiros, és hirtelen arra gondoltam, hogy anyunak mégis igaza volt: a fekete ruhásoktól félni kell. Félni kell a tekintetüktől, a fenyegető némaságuktól, a géppisztolytól a mellükön, amin kezüket pihentetik, de még a zseblámpájuktól is, és attól, ahogy a papír zizeg az ujjuk között.

A fény ismét rám villant, és elvakított, majd tovább siklott rólam.

– Látod – súgta a fülemben anyu –, nem történt semmi baj.

Ekkor megfoghatatlan dolog történt.

A pince legsötétebb zugában lárma kerekedett. Egyszerre többen is beszéltek, hangok csattantak fel. Valaki siránkozó hangon dadogta:

– Engedjenek el... Engedjenek el... Az istenre kérem ...

Lábak dobogtak, a fekete ruhások mind arrafelé siettek.

– Zsidót fogtak – suttogetta egy hang a közelben.

A zseblámpák összevissza cikáztak. Pillanatra felvillant egy ballonkabátos ember háta. Láttam, hogy görnyedten meghajol, fejét védekezően eltakarja a karjával. A fekete ruhások körülvették, a páncélajtó felé taszigálták.

Mindez szemvillanás alatt, némán történt.

A páncélajtó dörrenve becsapódott. A pincében dermedt csend volt.

– Nem zsidó, hanem szökevény – szólalt meg a fölényes mély hang. – Az utcáról jött be a piszok.

Mellettünk egy öreg ember ült, a szemüvegét dörzsölte.

– Agyonlövik – motyogta rövidlátó szemeit ránk meresztve. – Micsoda szörnyőség... – és lassan ingatta a fejét.

Egyszer csak megint az utcán voltunk. Fejem kótyagos volt, hunyorogtam a fényben. Az utca teljesen ismeretlennek tűnt. Nem tudtam rájönni, hol járunk? Tülkölő teherautó robogott el, fekete egyenruhásoktól zsúfoltan. A ballonkabátos embert kerestem közöttük.

„Talán már agyon is lötték.” Lázasan vert a szívem. Arra gondoltam, ez nem lehet igaz.

– Anyu – kérdeztem suttogva –, ugye, hogy nem igaz? Nem lövik agyon a bácsit?

Megszorította a kezem, biztatóan mosolygott.

– Persze, hogy nem, te csacsi. Csak megbüntetik.

– Igen, igen – bólogattam sietve. – Börtönbe zárják egy kicsit, vagy talán visszaküldik oda, ahonnan megszökött.

– Én is azt hiszem – mosolygott, és újra megszorította a kezem.

De hirtelen felrémlt előttem a ballonkabátos ember. Előregörnyed, eltakarja a fejét, miközben a fekete ruhások vadul ráncigálják... Tudtam, hogy anyu most nem mondott igazat. Az öreg ember mondott igazat, aki mellettünk ült a pincében.

„Agyonlövik – gondoltam. – Ahogy Bucseket lőjük agyon rabló-pandúrban. Elfogjuk, mert mindig ő a rabló, rászégezzük a pisztolyainkat, azt kiáltjuk: Tűz!... és agyonlőjük ... Ha nem akar meghalni, vagy későn potyog a földre, Schmidt megdögönyözi...”

Zúgott a fejem.

Egész este a ballonkabátos ember járt az eszemben. Vajon honnan szökött meg? Miért szökött meg? Talán neki is van egy kisfia, akit meg akart látogatni?

„Nem igaz, nem igaz – mormoltam magamban. – Nem fogják agyonlőni. Azt nem lehet. Visszaviszik oda, ahonnan megszökött. Semmi baja nem lesz. Csak jól összeszidják...”

Rémületes alakok töltötték be a sötét szobát. Tisztán láttam őket az ágyamból. Nesztelenül osontak a falak mentén, villogó tekintetüket nem vették le rólam. „Anyu!” – ezt akartam kiáltani. Meg azt: „Féleki” de nem mozgott a nyelvem.

Egyszerre a ragyás arcú állt előttem. Egészen az ágy fölé hajolt. Zseblámpája elvakított, de mégis láttam az arcát. Fél szemét lehunyva meredt rám. „Zsidó gyerek vagy” – suttogta, s én tehetetlenül vergődtem a zseblámpa-fényben. „Nem igaz! – sikoltottam fel. – Én Endrődi Gábor vagyok! Nekem nincs apukám!...”

Saját sikoltásomtól riadtam fel.

Az ebédlőben égett a villany.

Az ajtó résnyire nyitva állt. Egy pillanatig úgy rémlett, hogy nagyanya rekedtes suttogását hallom.

Ekkor lágy, mély hang szólalt meg:

– Nincs hová mennem. Csak itt húzhatom meg magam, ha megengeditek.

Apu hangja volt.

Apu hangja volt. Kiugrottam az ágyból, és mezítláb az ajtóhoz szaladtam. Az erős fény elvakított egy pillanatra, hunyorogtam. De aztán láttam, hogy hárman ülnek ott, apu, anyu, nagymama, és az asztal fölé görnyedve beszélgetnek.

Bolondul kalimpált a szívem.

– Apu! – kiáltottam.

Megdöbbenve fordultak felém.

– Gabó – hebegte anyu –, te nem alszol, fiacskám?

Aput néztem. Nem tudtam levenni róla a szemem. Hogy megváltozott! Istenem, alig lehet megismerni!

Bajusza volt, és valami ismeretlen, sötét ruhát viselt, amely lötyögött rajta. Hogy lefogyott! Rettentően lesoványodott. Arcán kidudorodott a csont, bőre beesett, homlokába mély redők vésődtek. A haja őszes lett, a homlokánál és halántékánál szinte hófehér.

Majdnem felkiáltottam: „Apukám! Mi történt veled? Ennyi bánat ért?” Tudtam, nagymama mesélte egyszer, hogy minden ősz hajszál egy kis bánattól van.

– Apu – motyogtam, és elhagyott az erőm.

Felkapott, csókokkal borított el. Éreztem, ő se tud megszólalni.

– Apu – kérdeztem –, hogy nézel ki? Mi az a csúf bajusz rajtad?

– Csendesebben – súgta. – Ne kiabálj. Azt nem szabad.

Újból magához szorított. Olyan hevesen, hogy a lélegzetem is elakadt.

Most egészen közelről láttam a szemét, és örültem, hogy az a régi maradt. Lány és csodálatosan kék.

Egy könnycseppet vettem észre benne.

– Te sírsz, apu?

– Egy kicsikét – suttogta. – Attól, hogy láthatlak, te buta.

Újra meg újra megcsókolgatott. Borostás, szúrós arcával csiklandozgatta a bőröm, miközben én a fülébe kapaszkodtam, és ordítani szerettem volna az örömtől.

– Ugye, nem szaladsz el mindjárt? – dűnnyögtem. – Maradsz egy kicsit, ugye? Játszol is velem? Képzeld, már majdnem tudok írni. Le tudom írni a nevedet, apu, és számolni is tudok már. Százig is hibátlanul elszámolok ... Anyu tanított meg és Kálmán bácsi... Apukám, elviszel holnap sétálni a Svábhegyre? Megint elmegyünk a golfpályához, ahol a nagy kutya ült, és az a buta bácsi ránk szólt, aki még beszélni se tudott ...

– Halkabban, csendesebben – csitított, és ujját a számra tette. – A holtakat is fellármázod, te ...

Mosolyogva nézegettük egymást.

Láttam, mosolyog nagymama is, és anyu is mosolyog, ő kissé ijedten, tanácstalanul mosolygott, mint akinek még mindig nem fér a fejébe, hogyan kerültem elő ilyen váratlanul, mezítláb, és hálóingben.

– Meg fogsz fájni – szólalt meg csendesen. – Legalább a szvetteredet vedd magadra.

– Nem fázom – ráztam meg a fejem, s hálás voltam, hogy nem veszekszik, nem akar visszazavarni az ágyba. – Apu ölelget, és ő jó meleg.

Megint összenevettünk apuval. Vidáman csillogott a tekintete.

– Nőttél ám! Tudod-e, hogy csudára megnőttél?

Ez fájó pontom volt. Elszontyolodtam.

– A, ezt csak mondod – legyintettem. – Én vagyok a legkisebb az egész házban. Nálam már a Bucsek is nagyobb.

– Nagyobb számár – viccelődött apu, és egyre csak erősítette: – nőttél. Nőttél, ha mondom. Sokkal nagyobb lettél. Talán már a bajuszod is pelyhedzik.

– Neked pelyhedzik – kuncogtam. – De neked aztán nagyon!

Csaknem kikottyantottam azt is, hogy őszül a feje. De megint idejében észbe kaptam. Csak éppen szomorúan gondoltam: ha most azt játszanánk, mint régente, hogy kiráncigálhatom hajából az ősz szálakat – ami pompás, vidám mulatság volt –, nem is száz, de ezer hajszálat kéne kihúzkodnom.

Elbúsultam ezen, megérintettem a bajuszát.

– Ugye, le fogod vágatni? É'n nem szeretem.

– Le, le, hát persze. Én se szeretem.

– És mondd – fintorogtam –, mi ez a kis büdösség rajtad?

Fölvetette a fejét, hangtalanul kacagott.

– A kis büdösség? *Te* vagy a kis büdösség. Kis vacak, büdös kölyök vagy.

– Nem igaz! – tiltakoztam zavartan, mert nagyanya brummogva nevetett. – Nem vagyok se vacak, se büdös! Az a kis büdösség micsoda, ami a ruhádból jön?

– Az fertőtlenítő-szag – magyarázta. – A táborban, tudod, ebben kellett fürödni.

Nem tudtam abbahagyni a kíváncsiskodást.

– Hát a ruhád? Ez nem is a tiéd. A táborban kaptad?

– Nem, Emilke bácsitól. Az ő díszruhája. Kicsit nagy, mi? De roppant elegáns.

Ezen is nevettünk. A ruha egy cseppet se volt elegáns, de látszott, hogy tényleg akkora pocakra szabták, mint Emilke bácsié.

– Most is nála laksz?

– Most nem – rázta a fejét – Tegnap ugyan jártam nála, beszélgettünk, iddogáltunk, de aztán eljöttem. Éjszaka nagyanyáéknál aludtam, ma pedig, amint beesteledt, idesiettünk.

Izgalom fogott el.

– Itt maradsz éjszakára?

Kacsintott, és intett a fejével.

Úgy éreztem, megbolondulok az örömtől. Kiugrottam az öléből, és olyan indiántáncba kezdtem, hogy hárman, közös erővel is alig bírtak megfékezni.

Végül apu csípett el, s bárhogy fickándoztam, visszaültetett az ölébe.

Anyu rögtön kapott az alkalmon, és utálatoskodni kezdett:

– Ha így viselkedsz, azonnal lefektetlek. Micsoda dolog ez?

– Nagyon jó dolog – feleltem. – Úgyis tudom, miért szidsz! Te szeretnél apu ölében üldögélni!

Anyu mukkanni se tudott, de nagyanya nagyon nevetett.

– Mindig ő szokott apu ölében üldögélni – magyaráztam neki. – Engem egy kicsit se hagy. Mindig elzavar. Hát most én ülök itt! Hiába is veszekszel, anyu, nem szállók le apu öléből.

Nem veszekedett. Piros volt, mint az alma. Azt se tudta, nevéssen vagy haragudjon? Ő is nagyanyának kezdett panaszkodni.

– Látod? Imre beteszi a lábát, ez a gyerek pedig rögtön megbolondul. Vásott és engedetlen.

– Nem baj, nem baj – dörmögte nagyanya. – Azért kicsi, hogy rosszkodjon ... Kicsi krampuszkám, te ...

– Csak mondd te is – háborgott anyu. – Csak rontsátok el együtt...

Apu az arcomat fürkészte.

– Nem is olyan kicsi már – dünnyögte. – Nem vagy te már olyan kicsi, igaz-e? Nézzétek csak, már egy picit ránc is van itt neki a szája szélén. Hát te már ennyit tudsz? ... Titokban szaladtam ám ide. Ugye, ezt is tudod? Senkinek se szabad elárulni.

Hevesen rázogattam a fejem.

– Senkinek sem árulom el. Úgy fogok hallgatni, mint a kis nyúl a mesében. Úgyis azt mondom mindenkinek, hogy nincs apukám.

Erre csend támadt.

Apu nem nézett rám. Láttam, hogy anyu lehajtja a fejét, nagyanya mosolya pedig zavarttá válik. Mormogni kezdett magában, mintha imát mondogatna.

„Jaj, ezt nem kellett volna mondani!” – gondoltam.

Megijedtem.

– Apu – szóltam izgatottan –, én tudom, hogy... te vagy az apukám. De anyu meg keresztapa rám parancsoltak, hogy mindenkinek azt kell mondanom, hogy nem te vagy.

Csend volt.

Apu eltűnődve simogatta a fejem. Nem nézett rám.

– Igazuk volt – mondta csendesen. – Ezt kell mondanod. Fogadj szót nekik. Hiszen a neved is más lett, nem?

Nem tudtam szólni, csak bólintottam.

Apu hangja keserű volt, és ez nagyon megdöbbenett. „Milyen buta vagyok! Milyen buta!”

Gyengén mosolygott, a szeme szomorú volt.

– Csak nem búsulsz? – kérdezte. – Mitől búsulsz? Neked igazad van. Okos fiú vagy, lám. Mondtam, hogy nem vagy már kicsi. Te csak mondogasd szépen, akárki kérdi, hogy nincs apád. Érted, kisfiam? Nehogy csak egyszer is mást mondj. Abból igen-igen nagy baj lenne.

– Úgyis tudom, hogy te vagy az apukám – suttogtam. – Nem hittem el, amit anyu mondott.

Sírni szerettem volna.

– Hát persze, hogy én vagyok – szorította meg a vállam. – De erről senkinek nem szabad tudnia. Anyu azért mondott neked mást, mert erről nem szabad beszélni. Ez is titok.

– Minden csak rossz, és minden titok?

Mosolygott.

– Jól tudod, hogy most a gonosz emberek parancsolnak.

– És ha már nem ők parancsolnak, akkor mondhatom, hogy van apukám és hogy te vagy az?

– Igen – simogatott meg. – Akkor már igen, szivecském.

Cigarettafüst kóválygott a lámpa alatt. Szomorúság telepedett a szobára.

Anyu sápadt volt, csupa-csupa fáradtság, és mereven, mozdulatlanul ült, nézett maga elé. Nagyanya rám pillantott. Tompa fényű szemében megfoghatatlan bánat ült.

„Én rontottam el mindent – gondoltam keserűen. – Milyen jókedvűek voltunk még az előbb! Nevettünk, viccelődtünk, együtt örültünk, hogy hazajött apu. Én meg elkezdtem beszélni arról a dolgról... Arról, úgy látszik, nem szabad...”

Magamban csodálkoztam, hogy nem értenek meg. Ők nagyok, okosak, szeretnek engem, és mégse értik meg, hogy muszáj volt beszélnem, mert ez olyan, amit nem tud elfelejteni az ember, egy percre sem tudja elfelejteni, s hogy ez olyan dolog, ami egyszer csak fájni kezd, és fáj, fáj, hiába szed az ember orvosságot, attól se múlik el.

„Mégse kellett volna erről beszélni” – gondoltam.

Lehorgasztottam a fejem, szomorúság fogott el.

Ők bizonyára sohase szóltak volna nekem. Apu holnap vagy holnapután visszautazik abba a messzi faluba, és addig anyu is, ő is úgy tettek volna, mint akik semmiről se tudnak. Pedig tudják, hogy hazugság az egész, s hogy ezt én is tudom. De úgy tettek volna... Apu játszott volna velem, kirándulni visz, anyu veszekedett volna ezen is, azon is... és nem szóltak volna. Talán nem is törődnek ők azzal, hogy ez a hazugság rossz, és fáj nekem. Ők csak azt mondogatják: Háború van, gonosz emberek parancsolgatnak ... Miért akarnak folyton becsapni? Mindent eltitkolni? Apu nem mond igazat. Neki is fáj, hogy azt kell mondogatnom, nem ő az apukám. Tudom, hogy neki is fáj. És mégis arra biztat, mondjam csak...

Nehéz és fáradt volt a fejem. „Én rontottam el mindent” – gondoltam újra.

Nagyanya szólalt meg, rekedtes hangon mondta:

– Fél kettő. Ideje ágyba bújni.

– Igen – ugrott fel anyu. – Ez a szegény gyerek mindjárt elalszik ... Anyus, te kinn alszol a kiszobában. Adom az ágyneműt.

Sürögni-forogni kezdett, a kulcsot kereste. Úgy rémlett, nagyon örül, hogy végre abbamarad a beszélgetés.

Apu rágyújtott, a cigarettából szivárgó füstöt figyelte.

– Reggel majd mindent megbeszélünk – mondta csendesen.

Nem mertem ránézni. Suttogva kérdeztem.

– Ugye, holnap még maradsz?

Láttam, anyu megáll a nyitott ajtóban és visszanez. Repdesett a szeme.

– Maradok – felelte apu, és szívott a cigarettából. – Nem megyek el, Gábor. Most már soha nem megyek el. Itt maradok.

Tágranyílt szemmel bámultam rá.

– Elengedtek a rendőrök meg a katonák?

Apu hallgatott, egyre csak cigarettázott.

– Nem engedtek el – felelte. – Megszöktem.

Apu nálunk lakott, ugyanúgy, mint azelőtt. Csak éppen nem mozdult ki a lakásból. Ha ablakot nyitottunk, kihúzódott a cselédszobába. Ott üldögélt akkor is, ha nagy ritkán vendég állított be. A szoba ajtaját még be is zárta, bár senkinek sem jutott az eszébe, hogy oda bekukkantson.

Egy nap eljött keresztapa. Fáradt volt és ideges, a tekintete nyugtalanul járt ide-oda. Lassanként megszoktam már, hogy nem a feszes egyenruha simul rajta, hanem sötét öltöny, amiben még görnyedtebbnek és szikárabbnak tűnt.

Apuval megölelték egymást, kissé fanyarul mosolyogtak, mint akik azt mondják: „No lám. Ezt ki hitte volna?” Sokáig beszélgettek mindenféléről, főleg a háborúról. Apu jókedvű volt, ilyeneket mondogatott: „Nem tarthat már soká, meglátod, újévkor vége az egésznek.” Keresztapa sokkal kevésbé bizakodott. Később másról kezdtek sugdolózni, még a fejüket is összedugták, de ebből már egy mukkot sem értettem.

Mielőtt elment, apuval együtt bementek a fürdőszobába. Kinyitották az ablakot, a párkányt tapogatták és le-lenézegettek a szűk világítódvarba.

– Félelmetes – mormolta keresztapa.

Apu a vállát vonogatta, dohányzott. Újabban rendkívül sokat szívott. Furán, szinte a markába rejtve tartotta a cigarettát. A táborban szokta meg így, ahol csak titokban gyújthatott rá.

– A párkány elég széles – mondta halkán. – Fölöttünk nincs ablak, az alsó emeletekről pedig nem látni fel ide.

Keresztapa ezután az ablakot vette szemügyre. A fekete elsötétítő papír nemigen tetszett neki.

– Ez bizony leeshet – pattintotta meg az ujjával. – Majd szerzek festéket.

Nekem mindez nagyon titokzatosnak tetszett.

Sejtettem, hogy apu bujkálása miatt törik valamiben a fejüket. Apu nem árult el semmit. Nem szívesen beszélt a bujkálásáról. Azt hitte talán, hogy feleslegesen rémítgetne engem.

Én meg azt próbáltam titkolni, hogy izgulok és félek. Ha arra gondoltam, hogy egy nap fölfedezik őt, eszembe jutott a ballonkabátos ember, ott, az idegen óvóhelyen. S amikor megjelent előttem a kép: a pásztázó zseblámpafények, az előtóduló nyilas katonák, már nem a ballonkabátos embert láttam, hanem aput. Megszámlálhatatlan kéz kapaszkodott belé, cibálták, ráncigálták, ő pedig tehetetlenül előregörnyedt, és karjával eltakarta a fejét.

Ilyenkor hosszú percekre leütött a félelem. Apuhoz kellett menekülnöm, az ő közelsége elűzte ezeket a gondolatokat. Ő azért volt ijedt, mert nem értette, mi bajom. A világ minden kincséért se vallottam volna be, ő azonban mégiscsak sejthetett valamit.

– Ne félj, kisfiam – duruzsolgatta a fülembe. – Remek kis búvóhelyem lesz. Meglátod, hetvenhét csendőr se talál meg.

Néhány nappal később Pintér bácsi jelent meg. Nagy bádogláda lógott a vállán, teli szerszámmal.

Mogorván a sofőrsapkájához pöccintette a kezét, és csak a foga közül köszönt oda anyunak. Anyu sietve bezárta utána az ajtót, a kulcsot a kötényébe rejtette. Ez igen fontos dolog volt. Ha becsöngettek hozzánk, ő nyomban kiszólt, hogy nem találja a kulcsot. Velem pedig lármázni kezdett. Szidott, mint a bokrot. Azt kiabálta, hogy minden szál hajamat kitepi, ha még egyszer játszani merek a kulccsal, és eldugom. Mire azután a kulcs előkerült, (ott lapult, persze, a köténye zsebében), addigra apu már szépen kiosont a kissozába, és magára zárta az ajtót.

Pintér bácsitól nem kellett tartanunk. Tudta, hogy apu hazajött, hiszen, akkor éjszaka ő engedte be a kapun. Apu bízott benne, és azt ismételte, hogy rendes, tisztességes ember, aki sosem árulná el.

Pintér bácsitól én se féltem. Talán azért, mert utálta Káldy bácsit, és egy szikrát se ijedt meg a zöld ingétől, a fényesre subickolt csizmájától meg a pisztolyától. Egyszer az egész ház füle hallatára úgy leteremtette az udvaron, hogy Káldy bácsi csak a száját tátogatta, és úgy elkotródott, mintha forró vízzel öntötték volna nyakon. Káldy bácsit az egész házban mindenki nyájasan, nagy karlendítéssel üdvözölte. Pintér bácsi azonban, akárcsak Jankovics bácsi, a kisujját se mozdította meg. Sőt, ő egyáltalán nem is köszönt neki. Az óvóhelyi sakkparti közben egyszer Benedek fogorvos azt dünnyögte, hogy nem jó vége lesz ennek, s hogy ne húzzon ujjat Káldy bácsival, mire ő dühösen felfortyant:

– Nekem rossz nevelésem van, doktor úr! Ennyi az egész!

És olyan csúnyát mondott, hogy aki hallotta, mind elpirult.

– Szóval, bedugult a lefolyó – morogta az előszobában, és engem barátságatlanul végigmért. – Te meg mit lábatlankodsz itt, Laci?

– Gábor vagyok – méltatlankodtam, de rám dörrent.

– Az mindegy. A Laci is szép név. Sétálj csak be a szobába, vakarcs Jóska.

Mi mást tehettem volna, sértődötten bementem. Még arról se voltam meggyőződve, hogy viccelődik-e? Talán csakugyan nem ismerte a nevem. Egy azonban biztos, gondoltam, nem a lefolyót jött megcsinálni. Akkora vakarcs én se vagyok, hogy elhiggyem, fekete festék, és ilyen nagy titokzatosság kell a lefolyójavításhoz.

Egész délelőtt a fürdőszobában szöszmötölt. Egyszer leordított Pintér néninek, hogy zárja el a vizet, később meg azt ordította, hogy valamelyik kölyök kapja magát, és hozzon fel ólomcsövet a sufnijából.

Mikor elkészönt, anyu kezébe nyomta az ólomcsövet. Tegye be emlékül a vitrinbe, mondta, majd egy szivarcsutkát rágszálva távozott. Anyu szerint kissé pityókás volt, szerintem csak bolondozott.

Én persze nyomban kilopakodtam a fürdőszobába. Az ablak nyitva állt, hogy a fekete festék kívül-belüi hamar megszáradjon. Kívül, az ablak mindkét oldalától, vastag rúd futott keresztül. Legnagyobb megrökönyödésemre ezen a rúdon két fogózkodó csüngött. Két közönséges bőrfogózkodó, amelyet a villamoson látni.

„Pintér bácsi tényleg pityókás volt” – gondoltam.

Beszaladtam a szobába, és nevetve elújságoltam a fogózkodókat. Apu intett, hogy csendesebben beszéljek, és a bajuszába mosolygott. Anyu nem mosolygott.

– A hátam is borzong, ha rágondolok – mondta.

– Miért? – nevetett apu és rám kacsintott. – Remek kis búvóhely, mi? Frigyesnek néha vicces ötletei vannak.

Azt hittem, elájulok.

– Te... te ki akarsz oda állni? – hebegtem.

– Akar az ördög – felelte vidáman. – De hátha valaki olyan állít be, akinek nem kellene. – Egyszerre elkomorult. – Sose lehet tudni.

– Lakásokra egyelőre még nem járnak – mondta anyu.

A nyilas katonákra gondolt, akikből egyre több nyüzsgött az utcán. Már tudtam, megszoktam, hogy örökösein igazoltatják az embereket. Úgy látszik, ez a hóbortjuk. Leszaladunk a harmadik házba kenyérért sorba állni, még ott is feltűnik két nyilas katona.

Odalépnek a sorhoz, és nagy hangon köszönnek:

– Szép jónapot, testvérek! No, mutassák szépen a cetlijeiket.

A sorban mindenki szörnyen megijed. Lázasan kezdik előkeresgélni az igazolványaikat. A nyilas katonák szemlátomást nagyon élvezik, hogy mindenki meg van ijedve. Lassan, kényelmesen böngészik a papirosokat.

Nem elégednek meg mindig az igazolvánnyal. Egyik-másik bácsit kihívják a sorból, és bevezetik a szomszéd ház kapuján. Az éppen a csillagos-ház, ahol zsidók laknak. A kapuban örökké egy-két rendőr, nyilas áll. Amikor a társaik bekísérnek valakit a kapu alá, vigyorognak, és ők is bemennek utánuk. A bácsik azután visszatérnek. Ki zavartan, ki sértődötten, ki egykedvűen. Soha nem beszélnek arról, hogy mit akartak tőlük a kapu alatt.

Egyszer egy kisfiút is becipeltek. Nem volt könnyű, mert a kisfiú rúgott, harapott, torka szakadtából visított, a mamája pedig zokogva és sikoltozva próbálta kitépni őt a nyilas katonák kezéből. Végül egy hatalmas szál nyilas katona szelíden lefogta, és, ami sehogyan se illett goromba arcához, behízelt hangon mondogatta:

– Ne féljen, naccsága. Ne legyen úgy oda. Egy perc az egész. Mi csak az igazságot akarjuk tudni, kérem. Ugye megérti, drága naccsága?

A bömbölő kisfiút csakugyan visszaadták neki, a goromba képű nyilas pedig kedélyesen szalutált.

– No, ugye? Nem megmondtam? Semmi baja nem lett a kis pöcsének.

Anyu kezébe kapaszkodtam, és már értettem, miért viszik be az embereket a kapu alá. Münczre gondoltam, akinek meg akartuk nézni, hogy van-e fütyülője, és akit aztán én leköttem. Éreztem, hogy lángol az arcom a szégyentől. Még emlékezni is rossz volt erre.

De mégse értettem egészen a dolgot. Azóta már apu is, keresztapa is elmondta, nem igaz, hogy a zsidóknak levágják a fütyülőjét. Akkor hát miért viszik mégis a kapu alá az embereket? Mit néznek meg rajtuk?

Ha egyszer engem is bevinnének, biztos megtudnám. De ennek még a gondolatától is elborzadtam.

Szerencsére, egyik nyilas katonának se jutott ez az eszébe. Megnézik anyu iratait, tetőtől talpig végigmérnek mindkettőnket, azután továbbállnak.

Előfordul, hogy tréfálkoznak egy kicsit.

– Nagyra nőj, kis székely! No, mondd szépen: kitartás!

Anyura pillantok, ő nevetgélve biztat:

– Mondjad szépen a bácsiknak.

Én pedig mondom: *Kitartás!* S ahogy kívánják, a kezem is előrelendítem.

Dőlnek a nevetéstől. Paskolnak, csipkednek, barackot nyomnak a fejemre. Tudom, hogy csúfot üznek belőlem, és majdnem elsírom magam. Legjobban az fáj, hogy anyu engedi ezt, még ő is biztat, és ő is nevet rajtam.

Hazaérve, apunak mindig részletesen beszámolok, mi történt az utcán meg a sorbanállás közben. Ha a nyilasokról beszélek, elborul az arca.

– Anyu olyan furcsa – panaszkodok. – Ő is arra biztat, hogy mondjam: *Kitartás.* Aztán ő is nevet rajtam a nyilas katonákkal együtt. Miért csinálja ezt?

– Muszáj így csinálnia – mondja apu és megcsókol. – Ha én állnék veled sorba, nekem is így kéne tennem.

– De én tudom, hogy anyu utálja a nyilas katonákat. És amikor mosolyog rájuk, engem meg kinevet, akkor hazudik. Te is ugyanígy hazudnál, apu?

– Ez nem hazugság, Gábor. Anyunak be kell csapnia a nyilas katonákat, nehogy

gyanút fogjanak. Gondold csak el, okos fiú vagy. Mi történne, ha anyu azt mondaná: Ne mondd, Gabó, hogy kitartás, és ne lendítsd köszönésre a kezed, mert ezek mind gonosz emberek. Mindkettőtöket elfognának, kisfiam. Azután idejőnnének, felforgatnák a lakást, és engem is megtalálnának. A gonoszság ellen védekezni kell. Ha másképp nem lehet, hát muszáj hazudni.

Hallgatok. Arról nem beszél, hogy engem kicsúfolnak, és mindenki rajtam nevet. Talán nem is tudja, mennyire fáj ez!

Másról kezdem faggatni. Azt kérdezgetem, tudja-e, miért viszik be az embereket a kapu alá?

– Nem tudom – vonogatja a vállát. – Talán ott jobban ki tudják vallasni őket Butákat kérdezel. Nem játszhatnánk inkább?

Sietve bólogatok.

– Dehogynem. Mit játszunk?

– Például azt, hogy én négykézlábra állok, te meg lovagolsz a hátamon.

– Sose akarsz velem rendeset játszani – duzzogok. – Mindig csak lovaglósdi, verekedősdi, csiklandozósdi! Taníts meg inkább dominózni.

Apu hümmög, a fejét vakargatja, és mókásan pislog.

– Jó. Igazad van. Gyere, dominózzunk.

Csakhogy, rettentően unja. Grimaszokat vág, ásítózik közben, alig várja, hogy befejezzük. Akkor kártyát vesz elő. Snapszlizni tanít, meg huszonegyezni. Ezeket ő tartja érdekesnek, és én unom.

– Szörnyen buta vagy! – elégedetlenkedik. – Sose fogsz te megtanulni kártyázni! Szégyent kell vallanom veled, Gabrincs?

Utálok azt, hogy Gabrincsnak szólít. Ez ugyanolyan sértő, mintha én azt mondanám neki: *apci-papci*. A hülye kis Benedek gyerek szólogatja így a papáját a pincében.

– Apci-papci, deje ide, mejt féjek.

Kereken megmondom apunak, hogy semmi pénzért nem szólítanám apci-papcinak, s ezért nem szép, ha ő meg folyton Gabrincsnak csúfol. És megmondom neki azt is, hogy hiába büszkélkedik a kártyatudományával, mert ha leült a vendégekkel kártyázni, mindig csak elveszített egy csomó pénzt.

Erre ő sértődött meg.

– Te csak ne bíráld az apádat! Hallottak már ilyet? Ki se bújtál a földből, de már az apáddal murizol? Most büntetésből jól megcsiklandoztlak.

Én védekezem, rúgok, csípek, visítok, ő csiklandoz. Összevissza hempergünk az ágyon. Anyu benyit, rémülten bámul minket. Főz éppen, csupa tészta a keze, nem tud közbeavatkozni. Csak az ajtóból rimánkodik, hogy legyen eszünk, és ne fordítsuk fel a lakást.

Közben apu hasára ülök, és diadalmasan közlöm:

– Győztem.

– Úgy? – mered rám fenyegetően. – Lebirkóztad az apád? Ezt merted tenni hatéves létedre? Ezt a tiszteletlenséget? Na megállj, csipás! Büntetésből újra megcsiklandoztlak.

És kezdődik előlről a hempergés. Anyu búsan legyint, és visszamegy a konyhába.

Máskor komolyabb dolgokkal foglalatoskodunk. írni tanít, olvasni és számolni. Ha elégedett, jutalmul valami szép képet rajzol.

Egyszer megkérdeztem, hogy az utolsó hónapokban miért nem küldött rajzot is a

leveleiben?

Csodálkozott.

– Miféle levelekben? Tavasz óta én nem írtam neked. Tudod, hogy nem írhattam. Ekkor én hüledeztem.

Majd fülig elvörösödve lehajtottam a fejem. „Emilke bácsi is becsapott” – gondoltam.

Bölcsen hallgattam erről, de Emilke bácsira haragudtam egy kicsit. Vigasztalgatni akart, jót akart, de mégiscsak csúnyán hazudott. És Vilma is benne volt a hazugságban. Azzal vigasztaltam magam, hogy többé senki nem tudna becsapni. Már én is ki tudnám betűzni apu leveleit.

Könnyen tanultam. Főleg az olvasásban haladtam szépen. Már hosszú mondatokat is hiba nélkül betűztem ki. Apu lassanként nem győzött eleget rajzolni.

Egy repülőgépet rajzolt egyszer. Vártam, hogy odapingálja a repülőgép farkára a piros-fehér-zöld színeket, de gondolt egyet, és bámulatomra, ötágú csillagot rajzolt rá, amit pirossal befestett.

– Ez orosz repülőgép – mondta.

Idegenkedve néztem a rajzot.

– Nem szeretem az orosz repülőgépeket.

– Miért? – kérdezte.

– Mert bombáznak minket, és sok ember meghal.

Apu fölemelte a rajzot, nézegette egy darabig.

– Először a németek és a magyarok bombázták az oroszokat – mondta csendesen. – Ők most visszaadják, ami nekünk jár.

Feszengtem, kényelmetlenül éreztem magam. Úgy beszélt, még a magyarokról is, mintha nem szeretné őket. Ezt meg is mondtam neki.

Mosolygott.

– Tévedsz, Gabi. Én szeretem a németeket is, a magyarokat is. Hiszen mi magunk is magyarok vagyunk. Én azokat a németeket és magyarokat nem szeretem, akiktől most félnünk kell. No, gondolkozz csak szépen. Az oroszok vitték el engem? Ők zártak be rabnak egy táborba? Gonosz emberek tették, de akik németek és magyarok.

Nem tudtam mit felelni. Csodálkozva éreztem, hogy egyszerre mégis ingerültség fog el, ellenkezni akarok.

– Nagyon is jól tették, hogy megtámadták az oroszokat – mondtam. – Ők a leggonoszabb emberek a világon. Sokkal gonoszabbak még a románoknál is meg a zsidóknál is...

Ijedten hallgattam el.

Apu keskenyre húzott szemmel figyelt.

– Ezt az óvodában hallottad, mi?

„Miért is mondtam ezt?” – gondoltam megszeppenve.

– Te kis ostoba! – szólt ő hirtelen haraggal. – Neked minden aljasságot be lehet mesélni?

Sovány arcában parázslóit a szeme.

Úgy megijedtem tőle, hogy csaknem sírva fakadtam.

Ő azonban már zavarba jött, megenyhülten mosolyogni kezdett.

– No látod – dörmögte. – Mégis Gabrincs vagy. Még hozzá Gabrincs-ka.

Bűnbánóan bólintgattam. Az ölébe ültetett, és szelíden beszélni kezdett hozzám:

– Azt hiszed, hogy be akarlak csapni? Nem én találtam ki ezt, Gábor. A múltkor panaszkodtál anyura. Azt mondogattad, hogy hazudik. Hát, én most nem hazudok neked. Nekünk most a németektől kell félnünk, és bizony, a magyaroktól is. A mieinktől. Ugye különös? Az oroszoktól pedig, akiket nem ismerünk, akiből még egyetlenegy se láttunk soha, azt várjuk, hogy elkergessék ezt a sok gonosz embert. Ha ők végre ideérnek, akkor én újra elmehetek veled sétálni, te újra Novak Gábor leszel, és anyu megint az én feleségem. Érted ezt?

– Nem értem, apu – vallottam be szomorúan.

Megcsókolt, ő is elszomorodott.

– Nem is könnyű megérteni. Igazad van.

Ismét fölemelte a rajzot, elnézegettük a csillagot a repülőgép farkán.

– Nagypapa miért nem szereti az oroszokat? – kérdeztem óvatosan.

Egykedvűen rántotta meg a vállát.

– Mert öreg egy kicsit, és egy kicsit buta.

– Keresztapa se szereti őket – dünnyögtem.

Erre már nem felelt.

Keresztapára haragudhatott valamiért, ezt máskor is észrevettem. Újabban a neve hallatára is elkomorult.

Keresztapa gyakran jött látogatóba, és akkor mindig összevesztek. Beszélgetni kezdtek a háborúról, politizáltak, de öt perc múlva már veszekedtek. Ilyenkor átvartak a másik szobába. De onnan is jól hallottam, amint keresztapa fojtott hangon kiáltja:

– Én ezekkel az, eszmékkal soha nem fogok egyetérteni. Érted? So-ha?

Nincs időm eltűnődni a furcsa szón: *eszme*. Eddig csak nagyanától hallottam, aki kedvesen mondogatja: „Idesüss, Borka. Támadt egy remek kis eszmém.” Úgy rémlik, ők nem egészen azt mondják, mint nagyanya. De nem töprenghetek, mert apu hangját hallom.

Ő is fojtottan kiabál.

– Én pedig soha többé nem leszek ártatlan! A pokolba az ártatlanokkal!...

– Torkig vagyok a gyűlölködéssel! – szakítja félbe keresztapa. Úgy rémlik, már nem bír uralkodni magán. – Torkig! Torkig!

– Megtanultam gyűlölni – suttogja apu. – Nem én akartam 1 Ti hajszoltatok bele. A ti katonáitok... A ti neveltjeitek ... A ti hazátok! Ez az egész rohadt magyar királyi haza!... Hát ez mi? – s szinte hörög. – Ez a pokol? Ez csak úgy lett? Lett? A semmiből? Hát miből lett, mi?

Kikukkantok. Szentől szembe állnak az asztal két oldalán, fenyegetően, méregetik egymást.

Anyu is ott áll már, s riadtan tördeli a kezét.

– Hallgassatok, hagyjátok abba! Hát nincs elég szörnyűség? Még ti is rágjátok egymást? ...

Végül többnyire kibékülnek.

Keresztapa elmegy, a függöny mögül figyelem. Feltűri a gallérját, öregesen meggörnyedve halad a folyosón. Nagyon megsajnálom.

– Miért bántod örökké? – kérdi odaát anyu fáradtan. – Neki is elég baja van, szegénynek. Ketten bujkálnak nála, a dög meg erre föl otthagya.

A dög: Sára néni. Most még ennek se tudok örülni. Tudom, hogy keresztapa nagyon bánkódik utána.

Apu magában dünnyög, talán már ő is sajnálja keresztapát.

– És végül is – mondja anyu szinte sírva –, hát... ő tart el bennünket... A félretett pénzből...

– Igen – mormogja apu. – Tudom ...

Számomra sok minden érthetetlen. Nem értem a vitákat, a veszekedéseik okát. Mi az az ártatlanság, amiről apu beszél, és mi az a gyűlölet, amiről keresztapa?

Ha aput kérdezgetem erről, nyersen félbeszakít. Nemcsak a bajusza idegen még mindig, amit mégse vágott le, hanem néha ő maga is az. Idegen a hirtelen támadó haragja, indulatos hangja, s olykor a tekintete is, ami vadul, ellenségesen parázslík. Félek tőle, ha ilyennek látom. Sose hittem volna, hogy egyszer majd félnem is kell tőle.

Leginkább akkor fogja el vad harag, ha anyu az oroszokról hoz híreket. Ezekben a hírekben mindenféle szörnyűségek vannak. Elborzadok, ha hallom, hogy az oroszok legyilkolják a férfiakat, a gyerekeket elviszik Szibériába, ahol örökké hó van és jeges hideg, amitől mindenki megfagy, meg hogy felakasztják az összes papot és apácát, és nagy késsel kivágják a szívüket.

Anyu ezeket a híreket másoktól hallja, és óvatosan meséli el.

Apu reszket dühében, anyu arcába hajolva suttogja:

– Te ezeket elhiszed, mi? Ezeket a tébolyult, utolsó aljasságokat!

Hangosan nem beszélhet, nem kiabálhat. Talán emiatt is csak fokozódik a haragja. Az asztalra vág, megreccsen a fa.

– Hallgass! – mondja durván. – Kímélj meg ezektől a szövegektől, jó?

Anyu rémülten pislog, mukkanni sem mer, miközben apu még hosszú ideig fel-alá jár a szobában, kivörösödött arccal, ökölbe szorult kézzel, hogy egyszerre kell nevetni rajta és félni tőle.

A legrosszabb, ha légitámadás van. Ő nem jöhet le az óvóhelyre, nekünk anyuval azonban muszáj lemennünk, különben gyanút foghatna valaki.

Hallgatjuk a tompa dörejeiket, és rettenetesen aggódunk apuért. Vajon mit csinálhat ilyenkor odafent? Bizonyára fél. Talán az ablaknál áll, és a repülőket figyeli, amint elhúznak a ház felett.

Igyekszem úgy tenni, mintha egy cseppet se izgatna az egész bombázás, de magam is érzem, ez nem nagyon sikerül. Minden közeli robbanásra összerázkódom, és riadtan pillantok anyura. Az ő homlokán is veríték gyöngyözik.

Az ikrek bukkannak fel, és egymás szavába vágva, lelkendezve mesélik, hogy be lehet menni a mosókonyhába és a Rothmann-raktárba. A mosókonyha is, a Rothmann-raktár is balra nyílik a pincefolyosóról. Az óvóhely jobbra van. Ha még továbbmerészkedik az ember a folyosón, a fordulón túl éri el Pintér bácsi titokzatos sufniját, majd a szenespincét. A mosókonyhában semmi érdekes nincs. Küszöbét semmi pénzért nem lépném át, mert azt beszélük, hogy patkányok tanyáznak odabent. A Rothmann-raktár annál csábítóbb. A raktárt Rothmann bácsi használta, akinek nagy drogériája volt az udvarban. De át kellett költöznie a sárgacsillagos-házba, a boltból meg a raktárból pedig teherautóval mindent elvittek. A raktár most teli van üres ládákkal, hordókkal, demizsonokkal, amik közt pompásan lehet bújócskázni.

– Nem megyek sehová – feleltem mogorván az ikreknek.

Észrevehettek rajtam valamit, mert vihogni kezdtek.

– Beijedtél? Félsz a bombáktól? Te vagy az a nagy csibész az iskolában?

Ez dühítő volt. Ráadásul ott ácsorgóit a hülye kis Benedek gyerek is, és ő is vihogott.

– Jaj, de dáva! Micodadáva!

Valami gorombát akartam mondani nekik, de abban a pillanatban, mintha ránk szakadt volna a ház.

Fülsiketítő dőrej hallatszott.

A villany kialudt, majd felgyulladt, és pislákolva égett tovább. A mennyezetről ujjnyi darabokban hullott a vakolat.

Mindenki talpon volt, rémült lárma tört ki.

Oltyán bácsi, a házparancsnok, magas hangon rikácsolt:

– Csend legyen! Nem szabad pánikot csinálni!

Az ikrek meg a hülye kis Benedek gyerek torkuk szakadtából bömböltek. Én mozdulni se tudtam a rémülettől. Apura gondoltam.

– Föl kéne menni – dadogtam.

Anyu csak a kezemet szorította meg. Szürke volt az arca.

Kicsapódott a páncélajtó, Pintér lépett be.

– Nincs semmi baj! – kiáltotta. – Nyughassanak már! Csend! Nem mi kaptuk!

Sapkája, arca, válla hófehér volt a ráhullott vakolattól. Dühösen bömbölt.

– A Szondy utca sarkára csapott be! Hát nem értik? – és bosszúsan prüszkölt.

Sokáig tartott, amíg valamennyire megnyugodtak. Tompa szirénahangok szűrődtek be.

– Lefújták? – reménykedett valaki.

– Nem, ezek tűzoltók – felelte Oltyán bácsi.

– Menjünk fel – könyörögtem anyunak. – Csak egy percre szaladjunk fel.

– Nem lehet. Nyugodj meg, kicsikém. Hallottad, nincs semmi baj.

Jankovics bácsi tűnt fel.

Köszönt anyunak, és letelepedett mellém.

– Félsz? – kérdezte barátságosan.

Zsebéből kihúzott egy tábla csokit, és a kezembe nyomta.

– András-nap van – hunyorgott. – A névnapom. Fogyaszd el az egészségemre.

– Jó – bólogattam. – De előbb meg kell húznom a füledet. – Megtörtént, anyu is gratulált neki, azután hármásban megettük a csokit.

– Az oroszok Csepel előtt állnak – mondta hirtelen Jankovics bácsi.

Körülnézett, hogy nem figyel-e valaki.

– Egy csendőrszázados lesz a szomszédjuk – pillantott anyura. – Állítólag holnap költözik be.

A szomszéd lakás csakugyan hosszú ideje üresen állt. Töpörödött, csendes öregasszony lakott benne, aludt jóformán nem is láttunk. Nyáron ő is átment a zsidóházba. Azóta leragasztva lepecsételve állt az ajtó.

Anyu nyugodtan nézett Jankovics bácsira.

– Nincs miért félnünk tőle.

Ő bólintott.

– Tudom. De maga is el tud képzelni kellemesebb szomszédot. – Rágyújtott, menni készült. – Sok élelmiszert kell beszerezni. Talán két hónapra valót is, ki tudja? Ha valamiben a segítségére lehetek, kérem, szóljon.

Azzal elment. Anyu szórakozottan nézett maga elé, köszönni is elfelejtett.

Pintér bácsi nem tévedett. Valóban a Szondy utca sarkán álló házra esett a bomba.

Megnéztük anyuval.

A négyemeletes házból nem sok maradt. Üszkös falak, amikből mindenfelé hajlott vasgerendák meredeztek elő. Az egyik vasgerenda szinte felnyársalt egy sezlont. A sezlon ott lógott két emelet magasban, mintha csak valaki éppen rátűzte volna a gerendára.

Kesernyés, fojtogató füst szállt. A járdán térdig ért a törmelék. Sárgacsillagosok lapátolták, a nyilas katonák üvöltve siettették őket.

Hirtelen anyu karjába kellett kapaszkodnom.

A lapátolók között megpillantottam Steint és a mamáját. Stein is észrevett engem. Abbahagyta a lapátolást, és rámnézett. Csupa csont, bőr volt az arca, de szeme nagy és égő.

Dühös ordítás harsant. Az egyik fekete egyenruhás odaugrott hozzám, és az arcába sújtott.

– Jaj! – sikoltott fel Stein, s láttam, hogy hanyattzuhan a törmelékhalmozaton.

Anyu felnyalábolt, futva jöttünk el onnan.

A sarkon, csukott fekete teherautó állt. Némán állták körül az emberek. A romba dőlt ház kapuján csomagoló papirossal letakart halottakat hoztak ki hordágyon. Csak a lábuk látszott ki a papír alól.

– Az átkozottak! – zokogott egy kövér asszony. – Jaj, ezek az átkozott zsidók! Valamennyiünket megölnék!...

Egy sarokkal odébb, a Zichy Jenő utcánál minden a megszokott volt. A sütöde előtt hosszú sor kanyargóit, a cukorkaüzlet kirakatában papundekli Mikulás mosolygott, a Deák-mozi előtt előadásra gyülekeztek az emberek. Hihetetlennek tetszett, hogy egy utcával lejjebb romokban áll egy ház, és kapuján halottakat hoznak ki.

Ismét Steinre gondoltam, és rogyadozni kezdett a lábam.

„Meghalt – mormoltam magamban. – Egész biztos, hogy ő is meghalt...”

Visszafordultam a lerombolt ház felé. Még mindig sűrű füst gomolygott fölötte, csonka falai ijesztően meredtek elő a szürkületben.

Otthon zokogva meséltem el, mi történt Steinnel. Apu szomorúan mosolygott, és a fejemet simogatta.

– Ne félj, ne félj, butácska. Neked semmitől nem kell félned.

Két nappal később beköltözött a szomszédba a csendőrszázados.

Katonák cipelték fel a bőröndjeit, ő maga cigarettázva haladt mögöttük. Sovány, szemüveges ember volt, ráncos arcú, s mert sapkáját a kezében tartotta, azt is láttam, hogy a haja őszes, és a homloka felett kopaszodik.

Kint álldogáltam a folyosón. Eljött mellettem, és rám mosolygott. Feltűnt, hogy az ajka keskeny, szinte vértelen, s hogy az orra, amit pirosra csípett a hideg, mulatságosan hegyes és előreugró. Egyáltalán nem látszott se gonosznak, se félelmetesnek. Ahány csendőrt csak láttam eddig, mind goromba arcú volt, vastag bajszú, a hangjuk meg úgy

recsegett-ropogott, hogy már attól is félelem szállt belém.

Ez a bácsi csendesen, szinte behízeltgősen mondta:

– Szervusz, kisfiú. Te itt laksz? Üdvözlöm a szüléidét.

– Csókolom – köszöntem én is, de rögtön lehajtottam a fejem –, nekem csak mamám van, bácsi. Az apukám meghalt.

– Ó, szegényke – sóhajtott fel. és hűvös, valószínűtlenül hosszú ujjú kezével megcirógatta az arcom. – Mondd csak szépen: hogy hívnak?

Pintér bácsi jött a gangon, a lakáskulcsot csörgetve a kezében. Barátságatlanul horkant rám:

– Ne témferegj itt, Gyuszi! Eredj be, mert lefagy a fütyülöd!

Szerettem volna hasba rúgni.

Azután mindannyian bementek a szomszéd lakásba.

Apu a függöny mögül nézte végig a felvonulást. Cigarettazott, egykedvűen vonogatta a vállát.

– Ez se lesz sokáig a szomszédunk.

Anyu nyugtalan volt. Este, elalvás előtt, hallom, hogy suttogja:

– Nem tudom, meddig bírom. Néha csak rám jön valami fáradtság ... Kezem-lábam elzsibbad ... Azt gondolom: úgyis mindegy... Elpusztulunk ...

Csendesen felelte apu:

– Én is ezt érzem néha. „Minek is élek? Mire való ez az egész cécó?” – kérdezem magamtól... Hiszen, ha nem volna ez a gyerek ...

– Hallgass – szakította félbe anyu, és hallottam, hogy sír.

Az éjszakák nyomasztóak voltak. A rádiót nem kapcsolták ki, halkán bűgött, zöld szeme kísértetiesen villogott a sötétben.

Esténként azzal aludtam el, hogy nemsokára úgyis fölébresztenek. Hányszor kellett arra felriadnom, hogy anyu rázogató, és ijedten suttogja:

– Gabó! Gabó! Öltözz hamar. Le kell mennünk.

A rádió harsogott.

– Figyelem! Légiveszély! Budapest, légiveszély!

És kint üvöltöttek a szirénák.

Hajnalgig is lent maradtunk olykor. Anyu ölében elaludtam, s amikor felébredtem, csodálkozva láttam, hogy nappal van már, és újra az ágyamban fekszem.

Elmúlt a Mikulás-nap, az ablakban ott állt még a marcipánscizma meg a szaloncukrokkal teliaggatott virgács.

Mikulás-éjszaka is potyogtak a bombák. Az óvóhelyen nagy láрма volt. A gyerekek szörnyen izgultak a Mikulásért. Attól féltek, hogy valami baj éri. Jankovics bácsi azonban megnyugtatta őket, hogy a Mikulás a Podmaniczky utca sarkán álló ház óvóhelyén van. Láttam, amikor két krampusz kíséretében bement oda.

Reggelig üldögéltünk a pincében.

Mire fölmentünk, hűlt helye volt a sok-sok cukornak meg a nagy skatulya bonbonnak. Apu szórakozottságában utolsó szemig felfalta az egészet. Roppant szégyenkezett, és kérlelt, hogy ne haragudjam rá. Kuncogtam, milyen torkos, milyen zavartan mentegetőzik: ő csak olvasott, közben bekapott egy-egy szemet, és egyszer csak, maga sem érti, üresen zizegett a zacskó.

Légítámadás alatt rendszerint olvasott. Az üveges szekrényben sorakozó könyveket

már mind ismerte, ezért keresztapa hordta neki az olvasnivalót.

Azon is sokszor összezördültek.

– Ilyen vacak szemeteket nem olvasok – háborgott apu. – Ezeket tartsd meg magadnak.

– Herczeg Ferenc nem szemét – méltatlankodott keresztapa.

Ez egyszer hamar abba hagyta a vitát, mert kíváncsian megkérdeztem, hogy arról a Herczeg Ferencről beszélnek-e, aki úriszabó az első emeleten, és annyira bandzsít, hogy keresztben áll a szeme?

Dőltek a nevetéstől, és egész este olyan nagy barátságban voltak, mint régóta nem.

Ezekben a napokban nagyanya is sűrűn megfordult nálunk. Teli szatyorral jött, zsírt, lisztet, babot, lencsét hozott, még cukrot is, amit alig lehetett kapni. Anyu mindent gondosan elraktározott a kamrában, úgy látszik, megfogadta Jankovics bácsi tanácsát.

Nagyanya velem töltötte leszívesebben az idejét. Elmesélte, hogy őket is komiszul bombázzák, mert a töltésen túl ott a gyártelep, ahol ágyúkat csinálnak. Eszembe jutott a homokbunker az udvarunkban, ahová én is lemerészkedtem néha, és ijedten faggattam, elég erős-e a teteje, s hogy ő nem fél-e a bunkerben?

Nagyanya megnyugtatott.

– Miért éppen miránk esne bomba? – és mosolygott. – Nem félek, Borka. Ilyen a természetem.

Arról kezdett mesélni, hogy légiriadókor sokszor le sem megy a bunkerbe. Odaáll a házfalhoz, az eresz alá, és nézi a repülőket, a fényszórók sugarát, a levegőben szétpukkanó lövedékeket.

– A Sztálin-gyertyák a legszebbek – mondogatta csillogó szemmel. – Egyszer csak fellobban egy fényes csillag, csóvát vet, s utána lassan, lassan lehullik. Millió és millió ilyen csillag gyúl ki, nappali fényben úszik az ég, a vidék, és körös-körül vörös, vérvörös az ég alja.

Oly szépen festette le a látványt, hogy sajnálni kezdtem, amiért én sose láthatom.

– Mi az a Sztálin-gyertya? – kíváncsiskodtam.

– Magam se tudom pontosan – felelte. – Talán valami bomba. Olyan színe van ennek a bombának, mint az orgonavirágnak.

Azt is elmagyarázta, hogy ezeket a különös bombákat az orosz vezérről nevezték el Sztálin-gyertyának. De még azt is tudta, hogy az orosz vezérnek nagy bajusza van, akár Ljuben bácsinak, a bolgár kertésznek, és örökké csizmában jár. Csak ámultam, mi mindent tud.

Meglepett, hogy, nagyapával ellentétben, egy szikrát se félt az oroszoktól.

– Csak olyan emberek ők is, mint mi vagyunk – mesélgette. – Ismertem én orosz, Borka bizony, nem is egyet. Még az első háborúból, amikor anyád akkorácska se volt még, mint most te. A mi falunkban sok oroszot őriztek. Foglyok voltak mind egy szálig. Hatalmas, erős emberek. Rájuk néztél és megijedtél. Majd mindegyik ágrólszakadt volt, nagyszakállú, torzonborz, akár az ördög. De aztán megláttad a szemüket. Jó szemük volt. Én ezt tudom. Ismerem az emberek szemét, Borka. Fájdalmas, jó szemük volt, meg gyerekszemük, mint neked. – Sóhajtott, és megcsóválta a fejét. – E'u mondom, Borka, mind bolond, aki rosszat mond rájuk. És hogy énekeltek! Istenem, de gyönyörűséges volt! Még most is a fülemben cseng ... Szép, szomorú nóták voltak egytől egyig. Aki csak hallotta, majd meghasadt a szíve...

Csendesen mosolygott maga elé, mint aki valami nagyon szépre emlékszik. De

azután elszomorodott.

– Csak az istent ne bántanák. Hiszen nem tett az nekik semmi rosszat.

– Azt is tudod, hogy miért bántják a jóistent? – kérdeztem.

– Nem, látod, ezt nem tudom. – Rázta a fejét. – Talán nem is igaz egy szó se belőle. Mert ők azt akarják, hogy mindenki egyformán éljen ezen a világon. Ne legyen gazdag, szegény, legyen mindenki egyforma. Szóval, egyenlőséget akarnak, no. Jó életet minden embernek. Ez ám igen-igen szép dolog, Borka. De hát, a jóisten is ugyanezt akarja. Jézus Krisztus is ezt akarta, ezt bizony, szegény feje... – És egyre csak csóválta a fejét, mint aki nagyon csodálkozik, és semmit nem ért az egészből.

Az óvóhelyen másképp beszéltek az oroszokról. Egyre többet beszéltek róluk, és egyre nagyobb haraggal. Olyan volt minden egyes szavuk, mintha Fräulein Elza mondta volna.

Egyszer váratlan dolog történt. Oltyán bácsi arról mesélt, hogy egy faluban az oroszok minden teremtetett lelket legyilkoltak, és még a sántáknak meg a pólyásoknak se kegyelmeztek. Mindezt olyan részletesen és rémületesen festette le, mintha maga is ott lett volna.

A pincében csend volt, mindenki borzongva hallgatott.

Ekkor megszólalt Pelikán bácsi, a zenész.

– Kérem szépen, bocsásson meg – mondta udvariasan, a torkát köszörülve én ezt nem tudom elhinni. Kérem szépen, nem hiszem, hogy ez igaz volna.

Ölében tartotta a fekete hegedűtöket, amit minden alkalommal lehozott magával. Most nagy zavarában a két karjára fektette, úgy tűnt, mintha a légóparancsnok felé nyújtaná.

– A muzsika, kéremszépen, varázslatos dolog. Aki szereti a muzsikát, annak a lelke is finom. És az oroszok, kérem szépen, nagyon szeretik a muzsikát... Kiváló, nagy muzsikusaik vannak ...

Csend volt. Csodálkozva meredt rá mindenki. Pelikán bácsit kelekótyának tartották a házban, csendes bolondnak, aki nem sok vizet zavar. A pincében is örökké egyedül üldögélt, hegedűjét szorongatva, és időnként csendesen, finoman elmosolyodott, mintha magában beszélgetne.

Most mindenki megütközött, hogy védi az oroszokat.

– De Pelikán úr – szólalt meg sértődötten egy néni. – Nem is értem, hogy mondhat ilyeneket. Egy ilyen finom művészember.

– Igen – mondta Oltyán bácsi teljesen igaz. Ön nem ért a politikához, Pelikán úr. Majd ha önt is felkötik a fára a muzsikus lelkű oroszai, akkor mentegesse őket!

Pelikán bácsi szelíden rázogatta a fejét.

– Nem hiszem, kérem szépen. Nem tudom elhinni. Ne is haragudjon, Oltyán úr, nem tudom elhinni se ezt, se azt a falusi rémtörténetet.

– Azt állítja, hogy hazudok? – Oltyán bácsi hirtelen vörös lett a méregtől. – Vigyázzon a szájára!

Pelikán bácsi hosszú, vörösesszőke haját simogatta, és zavartan mosolygott.

– Én csak azt mondtam, hogy talán téved.

– Én nem szoktam tévedni! – üvöltötte Oltyán bácsi. – Ezt jegyezze meg magának!

Jankovics bácsi hangját hallottam. Valahol a félhomályos sarokban ülhetett.

– Tévedni csak az isten nem szokott, Oltyán úr. Ön pedig, ne felejtse, hogy nem isten, csak légóparancsnok.

– Ezek egy húron pendülnek – mondta hangosan Schmidt bácsi. – Világos. Az egyik cseh, a másik meg rác.

Erre már Pintér bácsi is felütötte a fejét a sakktábláról.

– Maga meg sváb, Schmidt úr.

– Mit akar ezzel mondani? – kérdezte fenyegetően Schmidt bácsi, és felállt.

Pintér bácsi lépett az egyik figurával, a vállát vonogatta.

– Semmit. Csak azt, hogy maga sváb.

– Majd gondoskodom én mindkettőjükről! – ordított Oltyán bácsi. – Csak védjék itt az orosz, és piszkolják a magyar embert!

Addig ordított, amíg bele nem fáradt.

Jankovics bácsi akkor már rég Pelikán bácsival beszélgetett. Ők ketten jóba voltak. Jankovics bácsi kenyeret, konzervet szerzett Pelikán bácsinak, ő pedig hálából meghívta magához, és hegedült neki.

– Ez túl nagy áldozat, Jankovics úr – dörmögte egyszer Pintér bácsi, amikor egymás ellen sakkoztak.

Jankovics bácsi mosolygott, és egy-kettőre megnyerte a partit.

Egyre jobban rajongtam érte. Boldog voltam, ha megszólított, dagadoztam a büszkeségtől, ha beszélgetett velem, ő pedig szívesen beszélgetett velem. Annyira összebarátkoztunk, hogy néha megkérte anyut, engedjen be hozzá egy kicsit.

A többi gyerek pukkadozhatott az irigységtől. Nem volt nagyobb vágyuk, mint hogy őket is meghívja egyszer Jankovics bácsi.

Lakása legalább olyan különös volt, mint Emilke bácsié.

Amikor először léptem be a szobájába, elszörnyedtem az irdatlan rendetlenségtől. A bútorokon vastag por állt, az ablakok piszkosak voltak, a padlón szerteszét hajigálva nyitott könyvek, összegöngyölt rajzlapok heverték. A falat is rajzlapok borították, mindenfelé ismeretlen ábrák, különös és bolondos vonalak.

– No, ülj csak le – mondta, de rögtön zavartan mosolyogni kezdett. – Igen, igen, de hová?

Végül megszabadított egy rozoga széket a töménytelen, egymásra halmozott könyvtől, és helyet szorított nekem.

Teát főzött, azt hörpölgettük.

– Te milyen mérnök vagy? – érdeklődtem, mert annyit már tudtam, hogy ez a foglalkozása.

– Gépészmérnök.

– Schmidt bácsi is mérnök – bólogattam fontoskodva. – Házakat épít. De nála nincs ilyen rendetlenség.

Tiszta szívből kacagott.

– Na, te aztán szép kis vendég vagy! Még a mamádnak is elpletykálod, mi?

Kicsit megsértődtem. Közöltem, hogy nem vagyok árulkodós, és hogy tulajdonképpen én is roppant szeretem a rendetlenséget, de nálunk, sajnos, soha sincs, csak nagytakarításkor.

– Hagyd már abba. Ne beszélj nekem takarításról – zsörtölődött. – Járj Schmidt úrhoz. Nála aztán egy porszemet se találsz sehol.

Csodálkoztam.

– Honnan tudod?

– Tudom – hunyorgott. – Én ilyen mindentudó vagyok. És tudod, miért nincs nála porszem? Mert rendetlen a lelke. Neki a lelke van tele porszemmel és piszokkal.

Tetszett, hogy ilyen felnőttesen és őszintén beszél hozzám.

– Nálunk sincs porszem – vetettem ellene. – Pedig a mamámnak tiszta a lelke.

– Ez igaz – bólintott. – A te anyád derék asszony. Nagyszerű asszony, kiskomám. Ő egyszerűen azért tart rendet, mert azt szereti. Én nem szeretem. Ha bemegyek egy szobába, ahol minden a helyén áll, minden csillog, ragyog, fénylik, hogy mozdulni, leülni se merek, hát én bizony legszívesebben kiszaladnék onnan.

Alig győztem helyeselni. Hogy ennyire utálja a rendet, még nagyszerűbbé tette őt előttem.

Szerettem volna valami nagyon kedveset mondani neki, hadd lássa, mennyire szeretem.

– Te nagyon bátor vagy, ugye? Nem ijedtél meg a légóparancsnoktól se.

A teát szürcsölgette, és mosolyogva nézegetett.

– De bizony megijedtem. Méghozzá alaposan. Képzeld csak el. Ez a sisakos barom szól a csendőröknek, vagy hív valami nyilast. Úgy elvisznek, mint a vöcsök.

– Hová visznek el úgy, mint a vöcsök?

– Hogy hová? – és a bögre fölért ráammeredt. – Hová visznek? Látod, ezt én se tudom. Bedugnak talán a dutyiba az egerek közé.

– De te mégis bátor vagy – erősködtem és szerettem volna, ha elismeri. – Nem is hiszem el, hogy megijedtél. Ezt csak mondod.

– Mondom hát, persze, hogy mondom – dörmögött. – Mit gondolsz te? A bátorság nem azon múlik, hogy megijed-e az ember. Nem a hencegésen múlik, barátocskám. Nézd csak majd meg! Schmidt úr a házparancsnokkal együtt rögtön telecsinálja a bugyogóját, ha megjelenik az első orosz katona. Pelikán bácsi meg sose hetvenkedik, sose járhatja a száját. De a múltkor úgy érezte, hogy nem hallgathatja a sok ostoba beszédet. Ez bátorság. Na, érted? Ez például bátorság.

Remek volt nála. Úgy beszélt velem, mintha én is ugyanolyan nagy lennék, mint ő. Még a szavait se válogatta meg. Csúnyákat is mondott, ha éppen mérges lett valamin. Ha pedig valamit sehogy se értettem meg, nem türelmetlenkedett, veszekedett, mint a többi felnőtt, hanem szépen, részletesen elmagyarázta.

Kicsit csalódás volt, hogy nem házakat épít ő is, mert szerintem, az a legszebb foglalkozás. Hevesen bizonygatta, hogy gépeket tervezni még annál is szebb.

Egyszerre felugrott a helyéről, és kinyitotta a szekrényt.

– No, döcögj csak ide – biztatott nézd, micsoda remek kis masinák!

Szemem-szám elállt az ámulattól.

Apró játékokat szedegetett elő, amiket ő modelleknek nevezett. Pontosan nem is lehetett tudni mindegyikről, hogy miféle dolog, de mindenképpen pompásak voltak.

– Te ilyeneket tervezel? – kérdeztem, és azt se tudtam, hogy melyikhez kapjak előbb.

– Ugye, szépek? – büszkélkedett. – Kár, hogy most nekem is bombákat meg ágyúgolyókat kell csinálnom.

Amikről nem tudtam, hogy milyen masinák, azokról türelmesen elmagyarázta, mire valók.

Ebből már egy kukkot se értettem, de azért bólogattam. *Dugattyú, benzinmotor, gyertya* – ilyen és ehhez hasonló furcsaságokat mondogatott. A modellek pedig mind

jártak, mozogtak, zakatoltak, nagyszerű élvezet volt nézegetni őket.

Egyszerre nagyon meglepődtem. Észrevettem egy dupla fedelű repülőgépet, aminek a szárnyán piros csillag virított.

– Ez az orosz csillag! – kiáltottam fel.

Most ő lepődött meg.

– Hát ezt kitől hallottad?

– Tudom. Mondta valaki. Neked ez honnan van?

– Ez hidroplán – mondta tenyerére véve az apró repülőt. – Látod, talpa van, hogy a vízre is le tudjon szállni. Egy barátomtól kaptam. Én, tudod, nem idehaza, hanem külföldön tanultam. Párizsban, Franciaország fővárosában. Azután lett ott egy orosz barátom, akivel nagyon szerettük egymást. Amikor elváltunk, ezt adta emlékül. – Mosolyogva nézett rám. – No, válassz. Szeretnék neked ajándékozni valamit.

A repülőt szerettem volna, de azt az egyet nem adta.

– Hogyne. Még meglátja valaki, aztán leharapják a fejed. Különben is, emlék. Senkinek nem adom.

Végül egy lánctalpas traktort választottam. A motorját is látni lehetett, s amikor lassan elindult, piros körte gyulladt ki benne.

Sajnos, egyszer se játszhattam vele.

Otthon apu rögtön elszedte tőlem. Ő kezdett játszani vele, elrontotta, majd azzal, hogy megjavítja, szétszedte az egészet, de se megjavítani, se összerakni nem tudta. Sírtam mérgemben, de szégyelltem darabokban visszavinni Jankovics bácsihoz. Így aztán anyu összeszedegette a gyönyörű traktor darabkáit, és kihajította a szemétkébe.

Nem sokkal karácsony előtt lehullott az első hó. Nagy pelyhű, szép hó volt, vastagon beborította a háztetőt.

Apuval az ablaknál álltunk, és a függöny mögül néztük a havazást. Azelőtt ilyenkor már rohantunk a szánkóval a Gellérthegyre.

– Ne búsulj – vigasztalgot apu. – Jövő télen folyton csak szánkózni fogunk. Hógolyó-csatákat is vívunk majd, jó?

Elszomorított a hóhullás. Valahogy megsajdult a szívem. Apuhoz simultam, és behunytam a szemem.

– Jó volna, ha már jövő tél lenne.

Elképzeltem, ahogy szánkóstul rohanunk a Gellérthegyre, és nagy hógolyókat vagdosunk egymáshoz.

– A jövő tél is hamar itt lesz – mondta apu.

Éreztem, hogy ő is szomorú.

Szórakozottan bámult ki az ablakon, és fájdalmas volt az arca.

– Apu – cibálgattam a kabátját. – Te szomorú vagy? Miért vagy szomorú?

Hallgatott.

– Egy kicsit szomorú vagyok – felelte csöndesen. – A jövő téltre gondoltam. Eszembe jutott a jövő tél.

– Ezért vagy szomorú? – csodálkoztam. – Jövő télen szánkózni fogunk.

Gyengén mosolygott, megveregette a kezem.

– Nem ezért vagyok szomorú. Meglátam most a havat, és egyszerre sok minden eszembe jutott. Nagypára gondoltam, nagyanyára, a szüleimre, meg Gyuri bácsira és a többi testvéremre. És egyszerre elszomorodtam.

Leült a kályha mellé, a félhomályban, és többet nem szólt hozzám. Sokáig ült ott, nem mertem megzavarni.

Anyu is csak annyit mondott, hogy lemegyünk kenyérért.

– Vigyázatok magatokra – mondta apu tompa hangon.

Hideg volt az utcán. Anyu kezét szorongattam. Apu szomorúsága erősen hatott rám, sírással küszködtem. Úgy éreztem, hogy gyűlölöm a havat, ezt a téli időt. Csak egyet nem értettem. Miért éppen a havazásról jutott ennyi minden apu eszébe?

Megkérdeztem anyutól, ő szelíden mosolygott.

– Az emlék az ilyen – felelte. – Ha nagyobb leszel, majd te is meglátod, mennyi minden eszébe jut az embernek a hóról, szélről, esőről ... Különös dolog ez.

A Körúton is vastagon állt a hó.

Sárga csillagosok takarították el az úttestről. Nem mertem feléjük nézni. Félttem, hogy újra meglátom közöttük Steint.

Szakadatlanul havazott. Egyik-másik járókelő hóemberre hasonlított. Sokan jártak az utcán, szokatlanul forgalmas volt a Körút. Mindenki karácsonyra készült már. A boltok előtt valósággal összetorlódtak az emberek. Az Aradi utca sarkán, ahol azelőtt a planétás ember álldogált, csenevész fenyőfákat árultak.

A hirdetőoszlop alatt egy féllábú katona csillagszórót kínálgatott.

– Szegény hadirokkant. Szegény hadirokkant – ismételte szürke hangon.

Az úttesten véget nem érően német teherautók vonultak. Tompa bűgással, benzinbűzt árasztva lassan haladtak a Nyugati felé.

Nem egyszer másfél órát is sorba álltunk kenyérért. A savanykás ízű, csaknem fekete valamit apu komiszkenyérnek nevezte. Régebben anyunak megengedték, hogy velem együtt a sor elejére állhasson. Gyerekkorban van, mondták, hadd jusson be előbb.

Mostanában már nem egyeztek bele. Ha megpróbáltunk előrefurakodni, az emberek morogni kezdtek, voltak, akik ordítottak, fenyegetőztek, hogy félttem, menten elzavarnak vagy megvernek mindkettőnket.

Csontig hatoló szél fújt. Úgy éreztem, hogy kezem-lábam elfagy. Különösen a kezem volt érzékeny, a kesztyű sem óvta. Annyira fájt a hideg, hogy sokszor kicsurrant a könnyem, és sírva fakadtam. Anyu kigombolta a kabátját, a testéhez szorított, úgy próbált fölmelegíteni.

Egy nap alacsony, sovány ember jött szembe az utcán. Kopottas kabátját állig begombolta, nagy kucsmát viselt.

Anyu meghökkenve állt meg.

– Günczler úr.

Csakugyan ő volt. Az utálatos, gazdag Günczler úr, aki olyan sokat bántotta anyut. Csodálkozva láttam, hogy nincs a kabátján sárga csillag.

– Günczler úr – suttopta anyu. – Én azt hittem, hogy maga...

De elakadt a szava, olyan rémülettel meredt ránk a bácsi. Reszketni kezdett az arca. Valami suta mozdulatot tett a kezével, miközben ide-oda ugrált a szeme, majd sipító, magas hangon kitört belőle:

– Kérem, ez tévedés! Ön összetéveszt valakivel...

Felgyúrte a gallérját, és sietve továbbment.

Anyu tanácstalanul topogott, ijedten pillantott rám.

– Tévedtünk, Gabó – dünnyögte. – Csakugyan nem ő volt.

Tudtam, hogy nem mond igazat. Mi is megismertünk Günczler bácsit, ő is megismert bennünket. „Ő is bujkál – gondoltam. – Ilyen gazdag, és mégis bujkálnia kell.” Az aggodalomtól elszorult a torkom. „Hogy megijedt tőlünk – gondoltam. – Vajon apunak is ennyire kell félnie mindenkitől?”

Anyu hirtelen ideges lett, ráncigálni kezdett.

– Gyere, gyere, siessünk. Elkésem az ebéddel.

A lépcsőházban összetalálkoztunk a csendőr századossal. Ránk mosolygott, és nyájasan köszönt. Azután megállt, és utánunk nézett. Amikor visszapillantottunk a fordulónál, még mindig egy helyben állt, és merőn nézett minket.

Este becsöngetett hozzánk.

– Ki az? – szólt ki anyu.

– Noel Gusztáv. – Ilyen furcsa neve volt.

Megismertük a hangját, anyu mégis hangosan megkérdezte:

– Ön az, százados úr?

Erre azért volt szükség, hogy figyelmeztesse aput. Hallottam, hogy apu eloson mögöttem, de nem a konyhába, hanem a fürdőszobába nyit be.

Lejátszódott a szokásos jelenet. Anyu szidott, mint a bokrot, és a kulcsot keresgélte, ami ott lapult a kötényében. Én pedig igazi könnyeket sírtam. Egyre az járt a fejemben: apu a *fürdőszobába* nyitott be.

Noel bácsi egyenruhában volt, de hajadonfőtt.

Összecepta a bokáját, és meghajolt.

– Elnézést a késői zavarásért, nagyságos asszony. Úgy gondoltam, szomszédok vagyunk, illik levizitálnom. Mi különben már ismerjük egymást – mosolygott rám.

Nem, egyáltalán nem látszott gonosznak, félelmetesnek. Böbeszédű volt, ömlött belőle a szó. Kedvességeket mondott anyunak, engem fiatalembernek szólított és meg-megcirógatta a fejem, arcáról pillanatra sem tűnt el a mosoly.

Anyu szíves volt hozzá. Nevetgélt, néha felkacagott, s hátravetette a fejét. Szorongva láttam, hogy ugyanúgy viselkedik, mint amikor falun voltunk. Haragudtam rá, fájt a jókedve. Neki talán nem jut az eszébe apu, aki kint áll a párkányon ebben a szörnyű fagyban? Rettegve gondoltam arra, hogy talán elgémberedik a keze, és egyszer csak nem tud már tovább fogózkodni.

Noel bácsi beszélgetés közben figyelmesen nézelődött a szobában. Különösen a pianínó keltette fel az érdeklődését.

Nemsokára megkérdezte:

– Csak nem ön zongorázik?

– Nem, nem – felelte anyu, és mosolygott. – Ez csak úgy megvan. Régi darab. Százszor is el akartam adni már.

Noel bácsi felugrott, a pianínóhoz lépett.

– Ó, ezt vétek eladni – mondta, amikor felnyitotta a billentyűsor tetejét. – Pompás hangszer. Förster, nagyságos asszonyom, August Förster. Patinás, nagyhírű márka. Megengedi?

Helyet foglalt a széken, és leütött néhány billentyűt. Ismét láthattam különösen keskeny, hosszú ujjú kezét.

– Gyönyörű hangja van, de rég hangoltathatták. Tudniillik, eredetileg zenetanár vagyok – mosolygott anyura. – Valaha pedig zongoraművésznek készültem. Sajnos, nem volt elég tehetségem.

Végigfutott a billentyűkön, majd játszani kezdett. A zongora feldübörgött, erős mély hangok töltötték be a szobát. Ő játék közben is mosolygott. Vékony ajkaira mintha ráfagyott volna a mosoly.

– Liszt – mondta. – Az ő darabjait gyermekkorom óta kedvelem. Csupa erő, férfiasság ...

Hirtelen abbahagyta, és lezárta a pianínó fedelét.

– Szépen laknak – bólintgatott elismerően. – Nagyon otthonos itt minden. Értékes festményeik vannak. Szőnyi, Márffy, Iványi-Grünwald ...

Megállt az egyik kép előtt, figyelmesen nézte.

– Látja, milyen érdekes? A felhőkből kirajzolódik a művész önarcképe.

Valóban így volt. Az egyik tájképen, ha sokáig, figyelmesen nézte az ember, csakugyan kirajzolódott a felhők közt egy szakállas arc. Csak bámultam. Hogy vehette rögtön észre?

– Mindig egyedül lakott itt? – kérdezte anyutól.

Anyu nyugodtan felelt:

– Nem, a férjemmel költöztem ide.

– Ah – Noel bácsi meglepve fordult meg. – A kedves urát nem is láttam még.

– Elváltunk.

Erre nem szólt, hanem visszaült az asztalhoz.

Most engem vett szemügyre. Visszahőköltem a tekintetétől. A vékony, keretes szemüveg mögül mintha üvegszem meredt volna rám. Sovány arcán egyre vibrált a mosoly. Elfordítottam a fejem, félelmet éreztem.

– Itt, ha nem tévedek, két szoba van – szólalt meg simulékony hangon.

Anyu már nem nevetgélt. Szótlatlanul felállt, kinyitotta a hálószobaaajtót.

– Ez a másik. – És nem nézett Noel bácsira.

Ő is felállt, benézett a hálószobába.

– Kár, hogy az udvarra nyílnak az ablakok – sajnálkozott. – Nyáron rémes lehet a lárma.

– Tűrhető. A konyhára nem kíváncsi?

– Ó! – Noel bácsi mézédeseen mosolygott.

Kimentünk a konyhába. Első dolga volt, hogy lenyomta a cselédszoba kilincsét. A zár nem engedett.

– Háborús időkben nem igen futja cselédre – bólogatott. – Drága mulatság lenne.

Anyu kulcsot vett elő, kitérta az ajtót.

– Nahát, ez valóságos terem – nevetett kényszeredetten Noel bácsi. – Egy hodály. Látná csak nálam, azt a cselédszobának nevezett odút! Ha egyvalaki bemegy, kettőnek kell kijönnie.

Kinyitotta a nyikorgó szekrényaajtót, csupa por lett a keze.

– Megengedi, hogy kezet mossak a fürdőszobában?

Úgy éreztem, nem bírok megállni a lábamon.

Szerencsére, nem pillantott rám. Belépett a fürdőszobába, és kinyitotta a mosdó csapját.

– Ez viszont kissé kényelmetlen – fecsegett. – Ebbe a kádba csak egy gyerek fér bele. Ostoba építkezés. Apáink, úgy látszik, kevesebbet gondoltak a tisztálkodásra.

Kibírhatatlanul hosszú ideig mosta és törülgette a kezét. Lesütöttem a szemem, nem mertem az ablak felé nézni.

Utána visszatértünk az ebédlőbe.

– Megengedné, hogy olykor-olykor átjöjjenek egy félórácskára pöntyögtetni? Alig bírom ki zongora nélkül.

– A házban lakik egy zenész – mondta anyu hűvösen. – Pelikán úr, a második emeleten. Operaházi hegedűs. Neki is van zongorája.

Noel bácsi szórakozottan mosolygott. Már nem figyelt anyura. A cigarettavégekkel színültig telt hamutartót nézte.

– Ilyen erős dohányos? – kérdezte.

– Csak mostanában. Az idegességtől kaptam rá ennyire.

– Az idegességtől? – és keskeny szemöldökét felvonta. – Ideges? Miért?

Anyu mosolytalan gúnnyal pillantott rá.

– Komolyan kérdi, vagy tréfál?

– No igen, igen – dűnnyögte Noel bácsi. – Tréfáltam, hát persze. Nem könnyű most az élet, az egyszer biztos. Megkínálna egy cigarettával? Odaát hagytam a magamét.

Anyu fél csomag cigarettát vett elő, szótlánul eléje tartotta.

Rágyújtottak, nézték egymást.

– Nem fél így, egyedül a gyerekekkel? – kérdezte anyutól. – Gondolom, gyakran hív vendégeket.

– Nagyon ritkán.

Ismét csak egymást nézték. Noel bácsi tekintete mozdulatlan volt, merev, szinte rászegeződött anyura.

– Látja, milyen különös – mondta lassan, és eltűnődve lecsípett egy dohányszálat az ajkáról. – Biztos voltam benne, hogy vendéget találok maguknál. Vagy legalábbis lakik itt még valaki. Esküdni mertem volna. A hangok után ítélve... Különös, hogy megtréfálja az embert a saját füle. Tisztán hallottam egy tompa, mély férfihangot. – Kényszeredetten nevetni kezdett. – Elnézést, nem tudtam, hogy elvált. Különben, magam is elvált ember vagyok – s újra nevetett. – Úgy látszik, nem mindenkinél válik be ez az intézmény. Mondják is, idejét múlta már. Igaz, nekem nincs egy ilyen angyali fiúcskám.

Kinyújtotta a kezét, hogy megsimogasson. Riadtan húztam el a fejem.

– Csak nem félsz tőlem? – mosolygott. – Angyalka. Ugye, rossz apuka nélkül?

Hallgattam. Nem mertem a szemébe nézni.

– Igen – sóhajtott fel. – Ilyen pompás legényke egy rossz házasságot is megér.

– Ő az első férjemtől van – mondta anyu. – Az első férjem még a gyerek születése előtt meghalt.

Vártam, hogy legalább erre elkomorodik, vagy szomorú arcot ölt. De egyre csak mosolygott. Egyre ijesztőbbnek éreztem a mosolyát.

– Te szegényke – mormogta.

Amikor elbúcsúzott, ugyanolyan udvarias volt, mint amikor jött. Meghajolt, kezét csókolt anyunak, és ötször is elmondta, ne haragudjon az alkalmatlankodásért.

Már az előszobában álltunk, amikor zavart arccal megszólalt:

– Nem adna el egy üveg dzsemet, nagyságos asszony? Bizonyosan eltett télire. Tudja, ez a gyengém...

Így hát még a kamrába is benézett.

Kifizette a dzsemet, azután végre elment.

Anyu bezárta utána az ajtót, és akkor nekitántorodott a falnak. Halálsápadt volt.

– Anyu – dadogtam.

Intett a kezével, hogy semmi, és bevonszolta magát a szobába. Lerogyott egy székre, tenyerébe temette az arcát.

– Menj – suttogta. – Zörgess ki apádnak. Bejöhet...

Ettől a naptól kezdve a legváratlanabb időkben csöngetett be hozzánk Noel bácsi. Hol könyvet kért kölcsön, hol csipetnyi sót, máskor azzal jött, hogy meg akarja hallgatni a rádiót, mert az övé elromlott.

– Ejnye – fenyegetett meg tréfásan –, te mindennap eldugod a kulcsot? Ilyen rossz fiú vagy?

Fecsegett, körülszimatolt, azután eltávozott. A mély férfihangot minden alkalommal fölemlegette, pedig újabban apu már csak suttogva beszélt, s ha őhöz szóltunk, mi is lehalkítottuk a hangunkat.

Egyszer, légítámadás alatt a Rothmann-raktárban játszottam az ikrekkel. Amikor visszafelé mentem az óvóhelyre, összetalálkoztam a pincefolyosón Noel bácsival.

– Szervusz, anyyalka – állított meg barátságosan. – Miért vagy mindig ilyen szomorú?

Féltem tőle, nem mertem ránézni. Az óvóhely felé piliantgattam, hátha kijön anyu a keresésemre.

Noel bácsi elővett egy szelet csokit, és a kezembe nyomta.

– Edd csak meg szépen – és sajnálkozva megsimogatott. Rossz apuka nélkül, ugye?

Nem feleltem, csak lehajtottam a fejem.

Ő újra megsimogatott, és kérdezősködni kezdett. Olyanokat kérdezett, hogy mikor ment el tőlünk végleg az apukám, találkoztam-e vele azóta, meg szokott-e látogatni bennünket?

Tekintete is, hangja is szelíd volt, de tudtam, hogy félni kell tőle, mert rosszat akar. Mindegyik kérdésére úgy feleltem, ahogy anyu kioktatott. Nem tudtam eldönteni, hogy hisz-e nekem vagy sem, mert arckifejezése nem változott meg, csak mosolygott és bólogatott egyre.

– Hozzátok nemigen járnak bácsik, ugye? – kérdezte.

– Nem – rázogattam a fejem. – Senki se jön hozzánk, csak nagymama és keresztapa.

Ezen eltűnődött.

– Ritkán jöhet hozzátok, mert még sohase láttam.

Elmondtam, hogy keresztapa szinte mindennap meglátogat bennünket, de csak egy kicsit marad.

– Jól van – mosolygott, és megveregette az arcom. – Szaladj be az óvóhelyre, biztos aggódik már a mamád.

Egyszer aztán csakugyan nálunk találta keresztapát.

– Á, a mély hang tulajdonosa – tréfálkozott.

Összeütötte a bokáját, és bemutatkozott.

Keresztapa szótlánul végigmérte, éppen csak biccentett.

Élveztem a dolgot. Ekkor ismét a régi volt, rideg, szúrós tekintetű és nyers.

Noel bácsi nevetgélt, locsogott egy darabig, majd udvariasan elkérte keresztapa igazolványait.

– Elnézést, alezredes úr... Elnézést – szabadkozott, miután elolvasta és visszaadta.
– Magam is utálom ezeket a formásokat... Szabadna megkérdezni, miért helyezték szolgálaton kívülre?

– Azt kérdezze meg a vezérkarnál, igen, százados úr? – Noel bácsi szótlánul ment el akkor, és reméltük, hogy lassan elmarad. Nem így történt. Továbbra is gyakran jött át, előfordult, hogy napjában kétszer is.

Anyu napról napra kimerültebb lett, ezek a látogatások megviselték. Apu is szótlanabbá vált, hallgatagabbá. Órák hosszat ült némán, ujjai közt kihamvadt cigarettával, csak ült, fénytelen szemmel maga elé nézve, s gyakran meg sem hallotta, hogy szólunk hozzá.

Estenként, amikor lefeküdtünk aludni, anyu sírt. Mellekre szorított kézzel feküdtem az ágyban, és azt ismételtetem magamban: *aludnom kell! én most elalszom!* De nem bírtam elaludni. Hallgattam fojtott sírását, elképzelttem, amint remeg, és nem jött álom a szememre.

Pedig szerettem volna vidám lenni. Eljött karácsony napja, amit izgatottan vártam.

Egész héten csak egy járt a fejemben: vajon milyen ajándékokat kapok? Anyu csendesen mondogatta, hogy ne várjak se sokat, se szépeket, mert az idén csak amolyan háborús Jézuska jön.

Éreztem, hogy igazat mond, mégis reménykedtem. Azt hajtogattam magamban, hogy velem biztosan kivételezni fog a Jézuska. A mesékben mindig az állt, hogy akit sok fájdalom és szomorúság ér, azt a végén megjutalmazza valami jó tündér, vagy maga a jóisten.

Lassan telt el ez a nap. Már a délelőtt is kétszer olyan hosszúnak rémlett, mint máskor, délután pedig valósággal vánszorgott az idő.

Amikor alkonyodni kezdett, anyu beküldött a hálószobába. Csak akkor jöhetek elő, kötötte a lelkemre, ha meghallom a kis csengettyű hangját. A kis csengettyű titokzatos valami volt. Nem derült ki, hogy anyu rázogattja-e meg, vagy valamelyik angyal, akit természetesen nem lehet látni, hiszen az angyalok láthatatlanok is tudnak lenni; ez sose derült ki, mint ahogy magát a csengettyűt se láttam soha, csak a hangját ismertem. Ha megcsendül, szélvészfélegként vágtatok be az ebédlőbe, ahol a karácsonyfa gyertyái égnek, egy-két csillagszóró sziporkázik, és remek fenyőillat száll. Anyu megcsókol, könnyeivel összemaszatolja az arcom, amit sehogy se értek, hiszen karácsonykor szerintem csak örülni és nevetni lehet, megsimogatja a fejem, és meghatottan mondja, hogy énekeljük el a *Mennyből az angyal*-t. Eléneklek, holott legszívesebben rohannék már a fához, megnézni az ajándékokat.

A türelmetlenségtől topogva álltam az ablaknál.

Hullott a hó, a folyosók üresek voltak. Láttam, hogy odaát Schmidtéknél már áll a karácsonyfa és olyan magas, hogy Schmidt bácsi létrára kapaszkodva díszíti. Schmidt Karcsi, aki mindig előre tudja, mit kap ajándékba, már két napja elhencegett, milyen pompás dolgokat hoz neki a Jézuska. „Nekem sokkal szebbeket hoz” – dünnyögtem, és el is mondtam magamban vagy tízszer: engem jobban szeret Schmidt Karcsinál, sok szépet kapok tőle.

Azután Schmidtéknél lehúzták a rolettát, és elsötétítették az ablakot. A lépcsőházban kigyúltak a kékre festett, halvány fényű villanykörtek.

Ékkor végre megszólalt a csengettyű.

Minden úgy történt, mint máskor.

A fenyőfán égtek a gyertyák (elégedetten láttam, hogy a miénk is a plafont súrolja), anyu roppant meghatott volt, megcsókolt, és kérte, hogy énekeljük el a *Mennyből az angyal*-t. Apu mellettem állt, csipkedett, és nagyon halkán, de szörnyen hamisan ő is énekelt.

Tulajdonképpen nem is volt ez rossz karácsony. Kevesebb játékot kaptam, mint máskor, de amit kaptam, az mind egytől egyig igazi remek dolog volt. A legjobban mégis egy kis traktornak örültem. Szakasztott úgy nézett ki, mint az a másik, amit Jankovics bácsitól kaptam. Talán ez is az ő ajándéka volt.

Apunak is nyomban felcsillant a szeme, amint észrevette.

– Gyere, játszunk veled – biztatott.

– Hogyne! – s a traktorral együtt az asztal mögé menekültem. – Hogyne! Hogy ezt is elrontod!

– Ö, te kis buta – méltatlankodott. – Ha elrontom, megjavítom.

– A múltkor is ezt mondtad. Mindig elrontod a legszebb játékaimat.

– De mindig veszek helyette újat.

– Azt is elrontod.

– Miért? – védekezett. – Téged talán nem érdekel, hogy mi van a belsejében?

Ebben igaza volt. Én is mindent szétszedtem.

Hasra feküdtünk a szőnyegen, miközben anyu vacsorára kezdett teríteni, és szemügyre vettük a traktort. Az ember meghúzott rajta egy pici fogantyút, mire aprókat, mérgeseket pöfögve elindult, és kigyulladt benne a piros körte.

– Mondd, apu – néztem rá mitől jár ez?

– A fene tudja – ráncolta a homlokát. – Engem is pont ez érdekel. Talán benzin van benne.

Kezébe vette a játékot, és megszagolgatta.

– Meg kéne vizsgálni... Hm ... Közelebbről. Mit szólsz hozzá? – És laposan rám pislantott. – Szerintem benzinnek kell benne lenni.

Óvatosan nézegettük egymást. Éreztem, hogy apu borzasztóan szeretné szétszedni a traktort. Sajnos, engem is elfogott a kíváncsiság.

– Kifolyik a benzin a szőnyegre, és anyu veszekedni fog – suttogtam.

– Most nem figyel ide – suttogott ő is. – Különben is, a benzin egy-kettőre elpárolog. Na gyere, segíthetsz te is.

A kis traktorban gyűszűnyi benzin se volt, motorja se volt, egyáltalán semmit se találtunk benne. Utolsó darabkáig szétszedtük, és akkor apu sajnálkozva megállapította:

– Nem lehet tudni, mitől jár.

– Most már nem jár sehogy! – kiáltottam dühösen. – Ezt is jól elrontottad!

Erre ő is dühös lett.

– Csend! Micsoda egy bűdös kölyök vagy! Szétszedem miattad ezt a gyönyörű dolgot, mert kíváncsi vagy, mint egy vénasszony, és még murizol itt nekem?

– Igenis, murizok! – ordítottam. – Most csináld is meg! Tessék összerakni az egészet!

Anyu sopánkodott, csitított bennünket. Apu számárfülekét mutatott nekem, és olyan mókás arcokat vágott, hogy végül már én is csak nevettem.

– Üljetek az asztalhoz – szólt anyu szigorúan. – Viselkedjétek rendesen, mert

hozom a vacsorát.

Ott ültünk mindketten az asztalnál, illetlenül csörömpölve az evőeszközökkel, amik a legszebbek voltak, s amelyeket kizárólag ünnepkor vett elő anyu, s vártuk, hogy bejőjön a tálcával. Apu selyempapírba csomagolt valamit húzott ki titokban a zsebéből. Ezt keresztapa hozta neki tegnap titokzatos arccal, s a vak is láthatta, hogy a selyempapírban ajándék van, amit anyunak akar adni.

Anyu pedig bejött a hatalmas tál kocsonyával, és az egyik kezében ő is selyempapírba csomagolt valamit szorongatott.

Egy kis ideig zavartan nézegették egymást, majd apu a torkát köszörülve megszólalt:

– Hát akkor... Boldog karácsonyt!...

– Neked is – suttogta anyu.

Kibontották a csomagjaikat, és egyszerre vidáman nevelni kezdtek.

Apu piros gyöngyöt vett anyunak, amit korallnak neveznek, anyu pedig egy remek kis öngyújtót apunak, s az öngyújtóba bele volt vésve apu nevének két kezdőbetűje: *N. I.*

– Ez csodálatos! – mondták szinte egyszerre mind a ketten, s úgy örültek az ajándékaiknak, hogy szólni sem tudtak, csak nézték egymást mosolyogva.

– Felpróbálom – mondta anyu. – Ugye, felpróbálhatom?

És frissen felugrott, szaladt volna a nagytükörhöz amikor csengettek.

Hosszú, éles csengetés volt.

Megfagyott bennem a vér. Noel bácsi szokott így csengetni.

Anyu magához szorította a gyöngyöt, és hevesen megrázta a fejét.

– Nem nyitok ajtót! Nem nyitom ki! – suttogta kétségbeesetten.

Apu nem szólt. Zsebredugta az öngyújtót, és csak a szemével intett, hogy kimegy a fürdőszobába.

Anyu hozzám ugrott, megragadta a kezem.

– Menj be! Menj át a másik szobába! – és valósággal betuszkolt.

Úgy éreztem, kiszakad a szívem a dühtől, a fájdalomtól. „Még ilyenkor is?... Még karácsony este is bánt minket? Amikor apu és anyu is örül egy kicsit?”

A sötét szobában a falnak dőltem, potyogtak a könnyeim.

Talán hosszú idő telt el, talán csak egy pillanat, nem tudom.

Egyszerre kinyílt az ajtó, és anyu azt mondta:

– Kijöhetsz.

Ismét fáradt volt és szomorú, az előbbi vidámságot mintha letörülték volna az arcáról.

Apu szótlánul ült az asztalnál. Odakinn rettenetes hideg volt. Vacogva, csontig átfagyva jött vissza a párkányról.

– Nem engedtem be – mondta anyu. – Azt hazudtam, hogy a gyerek lázas beteg.

– Hiba volt – dünnyögte apu. – Be kellett volna hívni. Most még jobban fog gyanakodni. Ötször is becsenget majd mindennap.

– Ma nem engedhettem be – suttogta anyu. – Semmi áron. Inkább megölettem volna magam!

Láttam, hogy az asztalon egy skatulya bonbon meg egy üveg kölni áll.

– Ezt hozta – mutatta anyu. – Nekem meg a gyerekek. Mondtam, adja ide, és menjen el. Először nem akart elmenni. Aztán mégis elment...

Apu hallgatott. Tekintete tompa volt, ismét fénytelen, s valahogy úgy pillantott ránk, mintha egyikünket sem ismerné.

– Én elmegyek – szólt csendesen.

Csodálkozva néztem rá. Egyszerűen nem értettem, hová akar menni, és miért mondja ezt.

– Még ma este elmegyek – mondta és nem nézett se anyura, se énrám. – Ezt nem lehet tovább csinálni, és bírni sem lehet.

Láttam, anyu megdöbbenve mered rá, és nem bír szólni megdöbbenésében.

Apu elmosolyodott. Talán rosszul láttam, s nem is mosolygott, de a tekintete most lágy lett, csodálkozó és szomorú, szája szélesebbre húzódott; mindettől úgy tűnt, mintha mosolyogna.

– Ezt rosszul csináltam – mondta csendesen. – Fej nélkül szöktem meg, és ez hiba volt. Túlságosan féltettem az életemet.

Hirtelen eltorzult az arca, és láttam, hogy amit mosolynak hittem, csupa fájdalom volt. Talán még sírt is magában.

– Nem jönnek az oroszok – suttogott. – Valami rettentő baj történhetett. Te nem vetted észre, hogy két napja már abbamaradt a bombázás? Hol vannak az oroszok? – nézett fel kétségbeesetten. – Hol vannak? Miért nem jönnek? Mi történt velük?

Csend volt.

Eszembe jutott, előző nap keresztapa is ugyanezt kérdezte. „Érthetetlen, teljesen érthetetlen” – hajtogatta, és magába roskadva járkált fel-alá a szobában, egyik cigarettáról a másikra gyújtva.

– Hát, elkéstek – mondta apu, és arcán újra megjelent a különös, mosolyszerű kifejezés. – Kérlek, csomagolj be a hátizsákba – pillantott anyura. – Jobban tudod, mit kell belepakolni. Szeretném elvinni Tibor bundakesztyűjét is. Nagyon fázós lett a kezem.

Anyu nem mozdult. Szemét nem vette le apuról, és arca, ami ijedt és döbrent volt még az előbb, megmerevedett.

– Nem engedlek el – szólalt meg.

Apu most zavartalan, szinte kisfiúsán mosolygott.

– Muszáj. Ezt már eldöntöttem magamban.

– Ha elmész – mondta anyu nyugodtan –, én holnap feljelentem magam. Elmondom, hogy bűjtattalak.

Apu szelíden csóváltgatta a fejét.

– Miket beszélsz? Hát Gábor? Vele mi lesz? Talán őt is fel akarod jelenteni?

– Őt anyus majd magához veszi. Ezt én is eldöntöttem. Nélküled egy percig nem élek tovább.

Újra csend lett. A fenyőfán a gyertyák már tövig égtek.

Apu felállt, görnyedten az ablakhoz lépett. Anyu mozdulatlan arccal figyelte. A szoknyájába kapaszkodtam, és hirtelen szűk lett a torkom. Észrevettem, hogy apu sír. Fejét az ablakfának hajtja, és remeg a válla.

– Menj be egy kicsit a másik szobába – súgta a fülemben anyu.

Elindultam. Már az ajtót is kinyitottam, amikor, hirtelen, mintha az ég dördült volna

meg.

A réműlettől elakadt a lélegzetem.

Remegtek az ablakok, imbolygott a csillár, és egy pillanatra kialudt a villany. Egy karácsonyfadísz puffanva a földre esett.

A mennydörgésszerű robaj megismétlődött, és félelmetesebb volt az előzőnél is. Kiáltani akartam, hogy bombáznak, és fussunk, siessünk a pincébe, de se anyu, se apu nem mozdult.

Apu visszafordult az ablaktól, és hebegve mondta:

– Ezek ... ágyuk.

Anyu leült a székre, melléhez szorította a karját.

– Ágyúk, ágyúk – dünnyögte apu, és csak állt, félig nyitott szájjal, hitetlenkedve.

A mennydörgés újra, harmadszor is felhangzott, s most már egyetlen, szakadatlan robajjá olvadt. Már azt is hallani lehetett, hogy odakinn ajtók csapódnak, lárma, kiabálás tölti be a folyosókat, az udvarban valaki ütni kezdi a porolóra akasztott sándarabot, és azt üvölti: *Riadó! Riadó!* És vijjogni kezdtek a szirénák.

– Ágyúk! – kiáltotta apu elragadtatva, és széttárt karral hozzám ugrott, felkapott a levegőbe. – Hallod? Itt vannak! Lőnek... Ágyúznak! Kiabáld te is: Lőjetek! Lőjetek! – és hangosan, harsogva nevetett.

Anyu az asztalnál ült. Fél karjával megtámasztotta a homlokát, és láttam, hogy ő is mosolyog.

VI.

Napok óta a pincében élünk. Nem tudom, hány nap telt el, amióta leköltöztünk. Itt petróleumlámpák égnek, gyertyák világítanak. Mintha örökösen éjszaka volna.

Karácsony.

Apu ujjongva felkapott. Anyu az asztalnál ült, mosolygott örömeiben. Milyen régmúlnak tetszik már!

Itt semmi nem jelzi az idő múlását.

Van a pincében egy csendes sarok. A hosszú, L alakú óvóhelytől függöny választja el. Aki belép ebbe a sarokba, keresztet vet. Ez a templomunk. A falon feszület, alatta színes kép: Szűz Mária, karján a kis Jézussal. A kép alatt örökmécses pislákol. Reggelente csaknem mindenki ide gyülekezik. Oltyán bácsi kiáll a feszület alá. Keresztet vet, majd ünnepélyes arccal és zengő hangon felolvas az imakönyvből. Az emberek a padokon ülnek, sokan letérdepelnek a hideg kőre. Sovány és sárga az arcuk. Morzsolgatják a rózsafüzért, imádkoznak. Néha énekelnek is: „Uram, irgalmazz nekünk! Krisztus, kegyelmezz nekünk!”

Késő délután, amikor besurranok a függöny mögé, üres a sarok. A szentkép alatt az örökmécses pislákol, nagy lánggal lobog egy gyertya. A feszület hosszú árnyékot vet a falra.

Letelepszem a padra, csendben, nehogy zajt csapjak. A pince csendes. Sokan szunyókálnak, mások olvasnak. Az ágyúk hangja is csak tompán szűrődik be. Mintha minden dörrenés a föld alól jönne. Csend van. Nyugalom.

Keresztet vetek, imádkozom, és közben a képet nézem. Úgy rémlik, hogy Szűz Mária és a Jézuska szomorú, de még a kis bárány is, amely mellettük lelegészik. Talán csak azért látom őket szomorúnak, mert én vagyok az. Ebben a sarokban különösen elfog a szomorúság. A gyerekek ilyenkor a Rothmann-raktárban bújócskáznak. Nekem nincs kedvem játszani velük. Pintér bácsi mellé sincs kedvem letelepedni. Pedig megengedné, hogy a sakkpartiban én üssem le az ellenfél bábuját. A kártyázókhoz is odamehetnék. Tőlük hangos szokott lenni a pince, kurjongatva, egymást ugratva csapkodják az asztalra lapjaikat. Kockacukorral kínálnának, és mondogatnák, hogy szerencsét hozok annak, aki mellé ülök. Megkérhetném Pelikán bácsit, hogy egy kicsit játsszon velem. Böröndjéből elővenné a gyönyörű csontdominót, amit éppen úgy féltve őriz, mint a hegedűjét, és titokban engedné, hogy minden partiban én nyerjek. Vagy beszélgethetnék Jankovics bácsival. Türelmesen magyarázgatná, hogy mi a különbség az aknavető meg a rendes ágyú között, és hogyan működik az időzített bomba, amitől úgy fél itt mindenki, akár az ördögtől.

De semmihez sincs kedvem.

Amióta az óvóhelyen élünk, egyedül szeretek lenni. Zavar az emberek nyüzsgése, a lárma, a sokféle zaj. Sokszor egészen elvesztem a fejem ebben az egymásba olvadó, kavargó lármában. Állok szorongva, gyámoltalanul, és elhagyatottnak érzem magam. Szeretnék elmenekülni, elbújni valahova, ahol csend van, és ahol csak egy röpke időre is egymagam lehetek.

Anyunak is feltűnt már ez. Szótlan vagyok, mondogatja, szótlan, kedveszegett, és aggódik értem. „Jól vagy? – kérdezet. – Miért nem mész játszani? Mondd, nincs valami bajod?”

Kérdezősködése mérgesít és türelmetlenné tesz. Tényleg nem tudja, mi bánt? Magához húz, leguggol elém, és nagy, riadt szemmel néz rám. „Mondd meg szépen, kicsikém! Kérlek, áruld el!” És apróra kifaggat, hogy fáj-e a torkom, érzek-e meghűlést, nem vagyok-e gyöngé?

Komolyan kérdi ezt? Hát egy csöppet sem ért meg engem?

Szótlanul nézem, és szeretném megkérdezni? „Miért kérded? Te nem szoktál apura gondolni?”

Én napjában százszor is gondolok rá. Valamelyik félhomályos sarokból rám néz hirtelen, tisztán látom lesoványodott, fáradt arcát, élénk szemét, és csaknem felkiáltok az ijedtségtől: „Vigyázz! Bújj el! Észrevesznek!” Vagy látom őt az ablaknál állni, amint nézi a hóesést, és vonásai fájdalmasak, mert a szüleire gondol. Mit csinálhat most? Olvas, aludni próbál, vagy az ablaknál áll megint? Ha közeitől hallatszik dörrenés, megremegek, és rémület fog el. „Apu” – suttogom magamban.

Csakugyan nem értené anyu?

Nyargalászom az ikrekkel a pincefolyosón, vagy a hülye kis Benedek gyereket kergetem ipi-apacs közben, mikor egyszer csak elérőtlenedik a lábam, és szúrást érzek a mellemben. Odabotorkálok anyuhoz, semmit sem szólok, ő mégis rémülten mered rám: „Istenem, mi van veled? Sápadt vagy, falfehér!” Hiába ellenkezem, odaszalad Benedek bácsihoz, a fogorvoshoz, és könnyöirögve kéri, hogy vizsgáljon meg azonnal.

Benedek bácsi megméri a lázam, tetőtől talpig megvizsgál, de a végén csak annyit mond: „Nincs itt kérem, nagyságos asszony, semmi baj. Fáradt a fiatalúr, ennyi az egész.” „De hát, mitől? – sopánkodik anyu. – Mitől fáradt? Hiszen nem ismerni rá. Folyton csak hallgat, és gubbaszt magában.” „Az izgalom fáraszt – feleli komoly arccal a fogorvos bácsi. – Ne tessék ezen csodálkozni. Valamennyien kimerültek vagyunk. Hát még egy ilyen kislegény!”

Én tudom, hogy igaza van a fogorvos bácsinak. Keresztapa egyszer elmagyarázta,

hogy sohasem betegségből ájuldoztam el, hanem azért mert érzékeny vagyok. Éppen anyu nem érti? Betegségnek hiszi, hogy szeretem aput, és félttem? Hát nem karácsony óta vagyok ilyen szomorú és fáradt?

Úgy örült apu! Én se voltam talán még soha olyan jókedvű! Azt képzeltem, hogy másnap reggel már bevonulnak az orosz katonák. Csörömpölve haladnak majd a Körúton a tankok, amikre piros csillag van festve, az úttest szélén pedig torzonborz szakállú katonák masíroznak. Énekelnek, egyszerre dobban a lábuk. Mi ketten, apu meg én, ott szorongunk a járdaszélen a sok ember között, akik mind a katonákat nézik. Apu a nyakába ültet, mosolyogva bíztat: „Integess szépen! Integess!” Integetek és sírok a boldogságtól. Többé már nem kell félni, rejtőzködni! És bárki kérdi, büszkén mondhatom meg az igazi nevem: „Én Novák Gábor vagyok!” Ó, bárcsak mondhatnám már!

Neki is úgy fáj másnap a csalódás, mint énnekem? „Keresztapának lett igaza – gondoltam keserűen. – Sokáig fog tartani az ostrom. Ki tudja, meddig?” Csak nehogy megint arra gondoljon apu, hogy elmegy! Tudja-e, hogy Noel bácsi már nem lakik a házban? Azt beszélik, kiment a frontra. És tudja-e apu, hogy mennyit gondolok rá? Elmondja neki anyu? És vajon nem csap be engem? Ő mindennap fölzalad egy kicsit apuhoz. Amikor visszajön, örvendezve súgja a fülembe: jól van, csókol téged, és arra kér, hogy legyél szófogadó.

Apukám, igazán jól vagy? Nem félsz nagyon, nem vagy nagyon szomorú? Ha csak egy kis pillanatra láthatnálak! Es ugye, nem akarsz elszökni tőlünk? Az orosz katonák már nemsokára bejönnek! Ugye, nemsokára?

Itt lent a pincében is egész nap hallani az ágyúdörgést. Ezzel alszom el, ezzel ébredek reggel. Valamelyik éjszaka azt álmodtam, hogy már a házunk előtt állnak az ágyúik. Hamarosan orosz katonák jöttek a pincébe. Azt mondták, vége a háborúnak, és mindenki fölmehet. Amikor fölbredtem, verdesett a szívem a félelemtől. Eszembe jutott, hogy nagyanya gyakran mondogatta: csalóka az álom, mindig az ellenkezője teljesül be. Ugye, nem igaz? Jó volna beszélgetni veled! Panaszkodni egy kicsit. Nagyon rossz itt! Szeretnék nem látni és nem hallani. Állandóan nyilas katonák járnak-kelelnek. Igazoltatnak, és nagy hangon dicsekszenek, hogy hiába is puffogtatnak az oroszok, úgyse tudnak bejönni. Elmesélik, hogy Németországból sok-sok katona indult ide, tenger sok katona, és ők fogják elűzni az oroszokat. Csodafegyverekről is beszélnek. Csak egyet kell löni velük, és száz meg ezer orosz katona hal meg. Ugye, ez se igaz? De a pincében ilyenkor mindenki lelkendezni kezd, nagy a vidámság. Bort vesznek elő, kínálgatják a nyilas katonákat.

Én sírni szeretnék. Ez a sok ember mind azt akarja, hogy nekünk rossz legyen? Azt akarják, hogy mi ketten még sokáig ne találkozhassunk? Miért akarják? Sokat gondolkozom ezen. Ők talán nem tudják, amit én tudok? Déness doktor bácsi nekem már rég elmagyarázta, most olyan a világ, hogy a jó embereket üldözik a rosszak. Keresztapa elmondta, hogy minden gonoszságnak a németek az okai. Te meg arról beszéltél, hogy az oroszok fogják elkergetni a gonosz embereket, és megmentik a jókat. Azt is mondtad, hogy téged is ők fognak megmenteni. Ezért izgulok értük olyan nagyon. Tudod, sok minden az eszembe jut. Keresztapa és te elmondátok, a jók mind azt akarják, hogy az oroszok győzzenek, a gonoszok pedig mind azt, hogy a németek. De itt, a pincében nem gonoszak az emberek. Nem olyanok, mint Fräulein Elza vagy Noel bácsi. Szeretnek engem. Játszanak, tréfálkoznak vetem, cukorral, süteménnyel kínálnak, képeskönyvet ajándékoznak. És reggel mégis hangosan imádkoznak: Kergesse el és pusztítsa el a jóisten az összes orosz katonát!

Ha megtudnák, hogy zsidó kisfiú vagyok, és te vagy az igazi apukám, akkor már nem szeretnének?

Félek, apukám.

Valami titok van itt megint. Vagy én nem értem, mert kicsi vagyok? Ugye te el tudnád magyarázni nekem? Talán ezek a bácsik még nem tudják, hogy a németek gonoszak? Talán senki sem mondta meg nekik. Amikor még nem tudtam, hogy rab vagy, és azt sem, hogy zsidó kisfiú vagyok, én is a németekért izgultam. Nekik pedig itt a pincében senkijük se rab, és ők nem zsidók. De akkor Jankovics bácsinak és Pelikán bácsinak is úgy kéne beszélnie, mint ahogy ők beszélnek. Én Pintér bácsinak is. Vagy az emberek itt, a pincében mégis mind gonoszok, csak én nem látom rajtuk?

Igaz, hogy a gonoszok olyan sokan vannak?

Megkérdeztem egyszer nagyanyát, hogy a jóisten miért nem pusztítja el az összes gonoszt a földön? „Látod, ezt én sem tudom – felelte nagyanya. – Talán azért, mert sokan vannak, és még ő sem bír velük.”

Ugye ez nem lehet?

Nagyon-nagyon kéne beszélgetnünk, apukám! Mert csupa gomolyag a fejem. Emlékszel? Ha valami butaságot mondtam, mindig nevetve szóltál anyunak: „Micsoda gomolyag ennek a gyerekeknek a feje!”

Igen, csupa-csupa gomolyag. A mellemen pedig mintha egy hatalmas kő feküdne. Ha fekszem az ágyban, úgy érzem, agyonnyom ez a kő. És folyton markolássza valami a torkomat. Úgy tudnék sírni, hogy nincs is olyan nagy sírás az egész világon. Aztán hirtelen hidegem van, és melegem van. Kezem-lábam kihűl, de a homlokomról forróság süt. Színes karikákat látok magam előtt ugrálni. Akkor volt hidegem és melegem, akkor láttam a karikákat, amikor keresztapáék fürdőszobájában bekaptam az orvosságokat. Úgy pislákolok akkor fölöttem a villanykörte, mint itt az örökmécses.

Nagyon egyedül vagyok. Mintha anyu itt sem lenne. Amikor falun laktunk, és ő sosem volt velem, akkor volt ilyen rossz. Néha szeretnék panaszkodni neki egy kicsit. De rögtön félbeszakít. Látom, hogy ideges, ijedten néz körül, és rám parancsol, hogy hallgassak. Fél valamitől? Pedig semmi olyat nem kérdeznék, amiből baj lehetne. Csak a kőről panaszkodnék egy kicsit, a szemem előtt táncoló karikákról, a gombócról a torkomban, és arra szeretném kérni, hadd bújjak hozzá. Még ezt is csak este engedi meg, amikor elfújják a gyertyákat, és aludni kell. Mindig nagyon várom azt a pillanatot. Mellém fekszik egy kicsit, én pedig belegöngyölödhetek a karjába. Élvezem, hogy milyen jó meleg a teste, és milyen finom anyu-szaga van. De még akkor is csak azt hajtogatja suttogva: legyen jó, okos, engedelmes. Hidd el, az vagyok. Ki másnak panaszkozhatnék itt, mint öneki? Miért nem engedi meg? Behúzódhatnánk a függöny mögé, az imasarokba, vagy keresnénk valami másikat. Vagy engedné meg, hogy egyszer én is fölmehessek hozzád. De ha szólnék, fáradtan pillantana rám, és csendesen mondaná: „Légy jó, okos és engedelmes, mint eddig voltál.” Pedig ő is egyedül van. Egymagában a sok bácsi, néni között, akik mind mást akarnak, mint mi. És ő is szokott titokban sírni. Tudom. Úgy tesz, mintha olvasna az ágyban, de könyv mögött lopva sírdogál. Hát akkor meg miért nem fog össze velem? Mind a kettőnknek sokkal jobb lenne....

Legalább Vilma volna itt! Emlékszik-e még rám? Az ő falujukban már biztosan orosz katonák vannak. Ha vége lesz a háborúnak, ugye, visszajöhet hozzánk? Ő nem csinált semmi rosszat! Nem volt igaza anyunak, hogy elküldte. Ő, csak itt lehetne most! Fognánk egymás kezét, és Vilma mondaná: *Most merengésziünk*. Csak üldögnénk egymáshoz simulva csendesen. Néznénk a gyertyalángot, a mókás árnyakat a falon, és szomorúak lennénk, de az valami jó, lágy, nem fájó szomorúság volna. Neki panaszkozhatnék is. Nem ismételné, mint anyu: *Hallgass, hallgass!* Csak zsörtölődne egy kicsit. „Gáborka, Gáborka, ejnye. Így bűn az erőszak a fejét.

Kedveském, kincsecském, ne vessünk hát egyet! Minden jóra fordul a végén! Meglátja, milyen vidámak leszünk nemsokára, mekkorát fogunk kacagni!”

Ugye, apukám, visszajöhet majd hozzánk? Szeretnék egyszer egész nap vele sétálni. Elmegyünk majd a Ligetbe, és nagyokat szaladunk. Belerúgunk a nagyfiúk focijába, luftballont eregetünk, és megsimogatunk minden kiskutyát. „Ugye, mi nagyon szeretjük egymást?” – kérdem Vilmától. Mosolyog és bólint. Nem szól, csak bólogat, és napsütötte a tekintete ...

Néztem a képet, Szűz Máriát, a Jézuskával, és azon kaptam magam rajta, hogy sírok.

Ekkor valaki megérintette a vállam.

– Hát te mit csinálsz itt?

Jankovics bácsi állt mellettem, kíváncsian bámulva rám.

Megijedtem, és lopva lenyeltem a könnyeimet, de már későn. Csóválni kezdte a fejét.

– Sírdogálsz?

– Egy kicsit.

– Kicsit se sírdogálj. Az nem helyes dolog. Láttalak, amikor besurrantál ide. Nagyon lógott az orrod. De azt nem hittem volna, hogy sírsz. Bántott valaki?

Rázogattam a fejem. Szégyelltem, hogy sírni lát. Mit gondolhat most rólam?

– Csak egy kicsit sírtam – bizonygattam újra.

– És egy kicsit muszáj?

– Szomorú vagyok.

Szeme kerekre tágult, az arca is csupa csodálkozás lett.

– Szomorú? Ej, egyre titokzatosabb vagy. Miért kell szomorúnak lenned? Légy inkább vidám.

– Szeretnék vidám lenni – motyogtam.

– Nahát – és újból csak a fejét csóváltatta –, öt szürke csacsi nem ilyen bánatos. Mi ütött beléd, hékás?

Leült mellém, kedves tekintettel fürkészní kezdett.

– Ráérsz? – mosolygott. – Nincs semmi fontos játszánivalód? Akkor hát beszéljünk. De ha most nincs kedved hozzá, csak szólj. Nem sértődöm meg.

– Van kedvem – bólogattam sietve. – Veled nagyon jó beszélgetni, Jankovics bácsi. Különben se beszélget énvelem már senki – sóhajtottam fel borongósan. – Anyukám soha sem ér rá, a bácsik meg csak vicceskednek. Ugye, te nem nevezs ki?

Elcsodálkozott.

– Miért kellene kinevetnem téged?

– Mert sírtam. És a felnőttek különben is mindig kinevetik a gyerekeket.

– Én még egyetlen gyereket se nevettem ki – tiltakozott. – Téged meg aztán különösen nem nevetnélek ki. Szeretek ám beszélgetni veled! Mit gondolsz, miért jöttem ide?

Hálásan pillantottam rá. „Anyu bezzeg nem jött utánam. Biztos, észre sem vette, hogy itt vagyok.”

– Az előbb érted is imádkoztam egy kicsit – szóltam csendesen.

Ez füllentés volt, de szörnyen akartam valami kedveset mondani neki.

– Igen. Nagyon szép és hosszú imát mondtam érted.

– Köszönöm – mosolygott a bajusza alatt – nagyon jólesik. De mondd csak, mit imádkoztál értem?

– Azt, hogy segítsen meg, és vigyázzon rád a jóisten. Meg, hogy ne legyen semmi bajod.

Hüledezve néztem, mit csinál. Bal kezével fürgén kopogtatni kezdett a padon.

– Ez is hozzátartozik – magyarázta. – Az ima így sokkal jobban segít. Tudod te, hány dologra kell figyelnie a jóistennek? Néha már azt sem tudja szegény, hol áll a feje. De ha kopogatsz, jobban odafigyel. Mondd csak, arra nem kérted véletlenül, hogy hozzak neked egy kis csokit?

Kuncogtam.

– Ilyen butaságot? A jóistentől? Jankovics bácsi, te viccelsz.

– Dehogy viccelek. És miért volna a csoki butaság? No, nézd csak meg jól a tenyerem! Üres, igaz? Most becsukom, te meg fújj rá. No, mitől félsz? Fújj rá egy nagyot!

Ráfújtam, erre lassan kinyílt az ökle. Tenyerében ezüstpapírba csomagolt kis csoki feküdt. Nem akartam hinni a szememnek. Pedig nem volt se csalás, se ámtítás. Annyira igazi csoki volt az, hogy mindjárt be is kaptam.

Ő meg újra kinyitotta a tenyerét, és újabb csokit varázsolt elő a szemem láttára. Nem győztem ámuldozni. Hogyan csinálhatja?

Keskeny szemével ravaszul pislogott.

– Nincs több. Sajnálom, nem ad többet a jóisten. Háborús idők járnak.

– Csak egyet még – könyörögtem. – Egyet hadd adjon még!

– Telhetetlen vagy – vonogatta a vállát. – De tőlem megpróbálhatjuk. No, fújj rá!

Kinyitotta az öklét, s tenyerén most egy ezüstpapírból gyúrt galacsin gurulgatott.

Elképedve bámultam a galacsint, Jankovics bácsi csendben dohogott.

– Látod, ezt jól megkaptuk. Micsoda felsülés! Neki szegénynek is csak ezüstpapírja van már.

– Te vicceskedel a jóistennel – csóváltgattam most én a fejem. – Ezt nem szabad csinálni.

– Dehogy vicceskedem – ellenkezett –, ő vicceskedik velünk. Hát ez az ezüstpapír, ez micsoda? Egy buta vicc, kérlek.

Megbotránkozva néztem rá.

– Jankovics bácsi! Megharagítod a jóistent, és nem fog segíteni rajtunk.

Hamiskásan csillant a szeme, és ijedten láttam, hogy folytatja a csúfolkodást.

De meggondolta magát. Egyszeribe elkomolyodott, és bólintott.

– Igazad van. Ne haragudj. Ha bízol a jóistenben, csakugyan nem szabad bántani. De mondd csak, barátocskám. Ha ennyire bízol benne, akkor mitől félsz, és miért lógatod úgy az orrod? Még sírdogálsz is egy kicsit. Látod, ezt nem értem.

Gyanakvóan rásandítottam, nem gúnyolódik-e. Arca változatlanul komoly volt. Tekintete kíváncsi és együttérző.

Hallgattam. Jó lett volna elmondani, hogy apu miatt sírdogáltam, és szomorú is miatta vagyok. Erről, persze, még neki sem szabad beszélnem! Jólesett, hogy kérdezősködik, törődik velem, és sajnáltam, hogy szomorúságom igazi okát nem árulhatom el.

Kitértem hát az egyenes válasz elől, és csupán azt motyogtam:

– Nagyon rossz nekem.

– A háború mindenkinek nagyon rossz – felelte. – A többi gyereknek is. De láttad már sírni őket? Egész nap rohangálnak, és meg kell süketülni az üvöltözésüktől.

„Igen – gondoltam –, nekik nem kell féltetniük se az apukájukat, se saját magukat.”

Láttam, hogy várakozóan néz rám. Lesütöttem a szemem.

– Nem mondsz semmit? Csak nem félsz tőlem? – kérdezte kis mosollyal, és a vállamra tette a kezét. – Hátha meg tudnálak vigasztalni. Barátok közt ez sikerülni szokott. Mi pedig barátok vagyunk, nem?

Biccentettem, kaparta valami a torkom.

– A szíved fáj? – kérdezte lágyan. – Vagy ennyire nagyon félsz? Mitől van a nagy szomorúság?

Mereven bámultam a mécseset. „Nem szabad elárulni aput! Nem szabad! Nem szabad!” Úgy éreztem, menten meghasadok a bánattól. Jankovics bácsi is meg fog haragudni. Éppen úgy megharagszik, mint Esztike.

Riadtan pillantottam rá. Csak elmondhatna most mindent a szemem! Miért nem tud olvasni benne?

Türelmesen várt. Azután ismét elmosolyodott, talán az ijedtségemet vette észre.

– Hát nem muszáj. Ha nem megy, nem megy. Nagyon megértelek, mert én például mindig méregbe gurulok, ha fagatni kezdenek. De azért barátok maradunk, ugye?

Olyan jó lett volna, ha megért! Ha megérti, hogy nagyon szeretem, de most nem mondhatok el neki semmit.

Ezt biztos nem értette meg, de nem is haragudott. Tekintete ismét huncuttá vált.

– Te, ezt a csoki-varázslatot újra meg kéne próbálni. Valami azt súgja, hogy akad tán még egy csoki.

Persze, hogy akadt. Már is a tenyerén feküdt. Mosolyogva nyújtotta felém.

– De el ne hidd, hogy varázslat, és a jóisten csinálja. Egy kis bűvészkedés az egész. Ide a kabátujjamba dugtam a csokikat, és amikor kinyújtom hirtelen a karom, belecsusszannak szépen a tenyerembe. A cirkuszi bűvészek is így csinálják.

– Te olyan jó vagy – dünnyögtem.

A csoki a szájpadrólomhoz tapadt, fojtogatni kezdett a sírás.

– Te, nehogy pityeregni kezdj! – szólt ijedten. – Jaj, te butácska! Hát mi van veled?

Bőgtem már, mint a záporosó.

– Olyan jó vagy! Olyan nagyon-nagyon jó... De itt annyi a gonosz ember! – zokogtam.

Átölelt, halkán csillapítgatott.

– No, ne sírj. Ne itasd az egereket. És miféle gonoszokról beszélsz?

– Igenis, gonoszok – hüppögtem. – Mind azt akarják, hogy a németek győzzenek.

– Miért, te nem azt akarod?

– Én nem vagyok gonosz.

– Ok se azok – legyintett Jankovics bácsi. – Csak buták. Buták, mint a sült tök.

– Miért buták? Ők felnőttek már.

– Felnőtt is lehet buta. Itt a pincében nagyon sok buta felnőtt van. De nemcsak butaságból remélik, hogy a németek győznek, hanem más oka is van. Félnek az

oroszoztól.

A könnyeimen át ránéztem.

– Te nem félsz tőlük?

Mosolyogva rázta a fejét, mire szégyellősen bevallottam:

– Én egy kicsikét még mindig félek tőlük. Nagy szakálluk van, és azt mondják, gorombák. De ugye, az nem igaz, hogy bántják a gyerekeket? Neked ezt tudnod kell. Volt egy orosz barátod.

– Az a barátom nem hordott szakállat, és egy csöppet se volt goromba. És úgy emlékszem, hogy igen szerette a gyerekeket.

– Nem csapsz be?

– Miért csapnálak be?

– Mert én most sírok, és meg akarsz vigasztalni.

– Hát ne sírj.

Az ölébe ültetett, és zsebkendőjével törölgetni kezdte az arcomat.

– Csupa maszat vagy – elégedetlenkedett. – Ejnye-bejnye, cimborám! Csupa könny és csokimaszat a képed. Na hékás, ne sírj már, hallod-e?! Mi vagy te, pisis kislány? Aki ilyen okos fiú, az nekem ne böggjön! – Homlokát ráncolgatva fürkészett egy darabig. – Hanem, megint csak nem értek valamit, te Gábor. Látod? Meglehet, én is egy buta felnőtt vagyok. Azt mondod, félsz az oroszoztól. Mégis sírsz, mert az emberek szeretnék, ha a németek győznének. Ez nem egészen világos. Te azt akarod, hogy az oroszok győzzenek, igaz?

Félénken bólintottam.

– Miért akarod? – és nagyon kíváncsian nézett rám.

Egy pillanatig hallgattam.

– Mert akkor vége lesz a háborúnak.

– Ha a németek győznének, akkor is vége lenne.

Megint hallgattam. Óvatosan pillantgattam rá.

– De akkor a jó embereknek mind rossz lenne – dünnyögtem. – Nem igaz?

Elmosolyodott, megpaskolta a combom.

– De igen, ez igaz. Pompás kölyök vagy – méregetett elégedetten. – Valódi kis hős. Egy *hősike*. Jó kis név, mi? Szervusz, Hősike pajtás! Fel a fejjel! Birkózzuk már le azt a vacak böggést meg szomorúságot!

– Le kéne birkózni – bólogattam. – Amikor még volt apukám, ő is mindig ezt mondta.

Visszaültetett a padra, cigarettát vett elő.

Nagyon boldog voltam. Jó, meleg érzés fogott el. Jó volt kimondani, hogy *apu*, és jó volt, hogy mondhattam róla valamit.

Jankovics bácsi eltűnődve forgatta ujjai között a cigarettát. Majd a mécses lángjánál rágyújtott.

– Mondjad csak – szólalt meg lassan, és rám emelte a tekintetét. – Itt a pincében sokat hallottam, hogy elváltak a szüleid, és az apukád máshol lakik. Tudsz róla, hol van?

– Nem! – feleltem sietve és ijedten gondoltam: Miért kérdi ezt? – Nem tudom, hogy hol van. Nagyon rég nem láttam. Amikor anyu elvált tőle, ő elment, ő nem is az igazi apukám. De azért én nagyon szeretem, és félek, hogy valami baja történik.

Hangosan vert a szívem. „Semmit nem árultam el – riadoztam. – Csak azt mondtam, hogy szeretem.”

De már bántam, hogy ennyit is elmondtam.

– Miatta szoktál sírni? – kérdezte Jankovics bácsi.

– Igen – suttogtam, és nem mertem ránézni. – Attól még szabad, hogy ő nem az igazi apukám.

– Hát persze – mosolyodott el. – Persze, te csacska-macska. Nekem se igazi apukám volt, mégis nagyon szerettem. De ő már meghalt. A te apukád azonban visszajön majd, ha vége lesz a háborúnak.

– Igen – bólogattam –, biztosan visszajön, ő is szeret engem. Egyszer csak betoppan majd, és fogas-puszt ad.

Mosolyogva nézegettük egymást.

– Mi az a fogas-puszi? – kérdezte Jankovics bácsi.

– Azt mi találtuk ki. Foggal kell adni, de úgy, hogy ne fájjon. Az a titkos puszing. Ilyet ő se adhat másnak, meg én se. Még anyunak se szabad ilyet adni.

– Nekünk nem volt fogas-puszing – mondta Jankovics bácsi. – Nekünk különböző pacsijaink voltak ...

– Nekünk is vannak pacsijaink – vágtam közbe lelkesen. – Nagyon sok pacsink van. Aranypacsi, csupapacsi, oroszlánpacsi, picsipacsi meg fityiszpacsi és tüskéspacsi.

– Hősike-pacsi nincs? – sajnálkozott. – Ha hazajön az apukád, okvetlenül javasolni kell neki.

– Nagyon fog tetszeni apunak – helyeseltem. – Ő is éppen úgy szeret bolondozni, mint te. Ugye, ti jó barátok lesztek? Kár, hogy nincs kisfiad, Jankovics bácsi. De egyszer neked is biztosan lesz.

– Hát persze – bólíntott –, majd egyszer. Később.

– De neked még feleséged sincs. A gyerekeknek anyu is kell.

– Anyu is lesz majd – nyugtatott meg.

Remekül belemelegedtünk a tervezgetésbe. Vidáman fecsegtünk összevissza.

Megvitattuk, milyen lesz a kisfia, mert abban közösen megállapodtunk, hogy kislány szóba sem jöhet. Szerettem volna ugyan elmondani, ha olyan szép, szőke kislány lehetne, mint Esztike, akkor kislány se lenne baj, de szégyelltem ilyet mondani. Egyszóval, olyan kisfiút terveztünk ki, akinek ő szívesen lenne az apukája, s akivel én nagyon jól összebarátkoznék. Csak a nevével nem voltam megbékülve. Laci. Az undok Kautzkyt hívták így az óvodában.

Azután másról is beszélgettünk. Bevallottam neki, hogy én már az első pillanatban szerettem őt, s erre elárulta, hogy ő is engem. Találgattuk, hogy mikor láttuk egymást először, és hol itt a pincében, a folyosón, vagy a lépcsőházban: de nem tudtunk rájönni. Majd nagyanyáról meséltem neki, amire azt mondta, hogy nagyon szeretné egyszer megismerni, és meséltem, anyuról, keresztapáról, meg főleg Vilmáról. Még azt is megsúgtam, hogy ha nagy leszek, Vilmát fogom feleségül venni, mert nagyon szeretem, és ő a legszebb lány a világon.

Rég nem voltam ilyen vidám.

De aztán egyszerre eltörött a kedvünk.

Az óvóhelyen csend volt, de kívülről behallatszott az ágyúdörgés. Erről újra az eszembe jutott minden.

– Soká lesz vége a háborúnak? – kérdeztem csöndesen. – Mikor érnek már ide az

orosz katonák?

– Nemsokára – mondta Jankovics bácsi. – Még egy hét, kettő vagy három ... Hamar elszaladnak addig a napok.

„Nagyon hosszú idő” – gondoltam.

Egy hét, kettő vagy három ... Nagyon sok idő! Száz félelem és száz szomorúság még addig ... Száz nehéz kő a mellemen ... És száz nap, ezer nap, amíg újra megláthatom aput...

Egyik este valaki lehozott egy gramofont a pincébe.

Nagy vidámság támadt erre.

Már elmúlt 10 óra, és csodálkoztam, hogy senki sem fekszik le.

– Ma szilveszter van – magyarázta anyu. – Szilveszter-este mulatni szoktak az emberek. Nem emlékszel? Én is mindig elmentem apuval. Te pedig szerencsepatkót kaptál és négylevelű lóherét.

Hogyne emlékeztem volna!

Nagyanya mákoskiflit sütött, keresztapa pedig beállított egy rózsaszínű porcelánmalaccal, és pontosan 77 fillért dobott bele. A régi malacot ünnepélyesen széttörtük, és a rengeteg sok aprópénzből, amit egész esztendőben gyűjtöttem, azt vásárolhattam magamnak, amit akartam. Apu piros krampuszt hozott, aki ki tudta öltetni a nyelvét, s a szemét gonoszkodva forgatta. Sokat nevettek rajtam, mert semmiáron nem egyeztem bele, hogy a csúf krampuszt az ágyam fölé függeszthessék. A szerencsepatkót és a négylevelű lóherét anyutól kaptam, Vilma egy kis kéményseprővel ajándékozott meg. Egy csipetnyi kormot is rákent az orrom hegyére, és azt állította, hogy ez szerencsét hoz, mivel egy igazi kéményseprő ruhájáról csente az utcán. Büszkén mutogattam mindenkinek a kormos orromat, csak apu csóválgatta a fejét: „Csacsiság ez, buta babona. Nézd meg magad inkább a tükörben.” Én azonban szentül meg voltam győződve, hogy igenis, Vilmának van igaza, és újév reggeléig senki nem tisztogathatta le az orromat.

És hát persze arra is élénken emlékszem, amikor apu és anyu mulatni indultak. Felöltöztek szépen, anyu csillámló estélyi ruhában izgult, s várták Gyuri bácsit. Gyuri bácsi be is robogott jókedvűen, kipirult arccal, fején lila süveggel, és teli tüdőből fújt egy papírtrombitát. Vera néni is vele jött. De nemcsak ő, hanem egy csomó ismeretlen néni, bácsi, akik pillanatok alatt ellepték és felfordították a lakást. Borzasztó kalamajkát csináltak. Fülrepesztőén sípoltak, trombitáltak, bégettek, és anyu elszörnyedésére végigheveredtek az ágyon, az asztalra ültek, sáros lábukat a szőnyegbe törülték, miközben négus-bombát durrogtattak és teliszórták a szobát konfettivel.

– Mozgás! Mozgás! – lármázott Gyuri bácsi. – A kapu előtt várnak a taxik!

De még jó darabig nem akarózott elmenniük, s ennek örültem, mert csudára mókások voltak. Valamennyien papírsüveget viseltek, egy szőke bácsi sárga cylinderben volt. Engem valamelyikük a nyakába ültetett, és trombitát nyomott a kezembe. Egy másik arra bízott, hogy vágjak négus-bombát a zongoránál ülő bácsihoz. A bácsi valóban roppant hamisan klampírozott, ráadásul malacfejet viselt, és időnként rőfögött. Egy bácsi a földön csücsült. Bánatos arccal iddogált egy palackból, és minden korty után felsóhajtott: *Nebich! Nebich!* A nénik, akik mindnyájan igen szépek voltak, szüntelenül visítotak, kacagtak, és nem tudni, miért, állandóan a szőke bácsit akarták összecsókolni. Az bakugrásokat csinált, és olyan ügyesen hajította a levegőbe a sárga cilindert, hogy minden esetben remekül visszapottyant a fejére.

Vilmának alighanem igaza volt, hogy hiányzik egy kerekük.

Magam elé mosolyogtam, bár nem vidított fel az emlék. Talán még szomorúbb lettem. Az járt a fejemben, mit csinálhat most a sok bolondos néni, bácsi, és hol van Gyuri bácsi, igaz-e, hogy meghalt? És mi van Vera nénivel? Hogy haragudott, csaknem felöklelt a szemével, amikor rosszat beszéltem előtte az oroszokról! „Hallgass, te kis bolond!” – kiáltott rám. Ugyancsak csodálkozna, örvendezne, ha hallaná, hogy már én is az orosz katonákat várom!

Azon is elszomorodtam, hogy nagyanya az idén nem hozhatja el a pirosra sült, ropogós mákoskifliket, s hogy nem fog hetvenhét fillért beledobni keresztapa a porcelánmalacba. Kormot se kent senki az orromra. Ki törődik azzal, hogy szerencsém és boldogságom legyen az új évben?

Szólt a gramofon, a zene betöltötte az egész óvóhelyet. Újabb és újabb gyertyákat gyújtottak. Olyan fényes kivilágítás volt, akár egy palotában.

És micsoda vidámság!

Egy bácsi bohócokat utánczott, egy másik vicceket adott elő, amiken jobbra-balra dőlt mindenki. Horváth bácsi, a vasutas, mély hangon magyar nótákat énekel, egy fiatal bácsi pedig ugatott, nyávogott, kotkodácsolt, sokfajta állatot utánczott, igazán ügyesen csinálta.

Pelikán bácsit felkérték, hogy hegedüljön egy kicsit, s ő nagyon-nagyon szépen muzsikált. Anyunak is, nekem is könnyes lett a szemünk.

Azután a helyiség közepéről félretolták az ágyakat, és táncolni kezdtek.

Schmidt bácsi odalépett hozzánk, udvariasan meghajolt anyu előtt, és elvitte táncolni. Anyu mosolygott, tánc közben még nevetett is. Ezért haragudtam rá. Nevetett, és éppen úgy vetette hátra a fejét, mint amikor Lehoczky bácsival és a német tisztekel mulatozott a nádfedeles csárdában. Sajgott a szívem apuért. Biztosan ő is szeretne most táncolni és inni egy kis bort. A jégverem lakásban egyedül kell üldögélnie, télikabátban, pokrócokba burkolózva, és nem hallhatja a zenét, csak a bombák füttyürészését, a repülőök félelmetes sivítását és a robbanásokat. Nem is gondol talán másra, mint hogy a következő bomba a házunkra zuhan.

Víg dal harsogott a gramofon tölcseréből, de jól hallottam az ágyúk mennydörgését odakint. Bácsik, akik naponta kimerészkednek az utcára kenyérért, lóhúsért, mesélik, hogy romokban áll a Körút, csak egyedül a mi házunk nem kapott még belövést. „Úgy, hogy most már rajtunk a sor” – fűzik hozzá rosszkedvű nevetéssel. Ilyenkor elszorul a torkom, levegőt alig kapok. Viccelődve beszélnek a halottakról, akik szanaszét hevernek az utcán, és senki nem temeti el őket, a döglött lovakról, amelyeknek a húzáért összeverekednek más házbeliekkel, egy sárgacsillagos néniről, akit a Deák-mozi előtt felakasztottak a fára a nyilas katonák. Ilyen szörnyűségeket mesélnek minduntalan, de semmi nem rémít meg úgy, mint hogy bomba eshet a házra. Gyakran gondolok anyu szavaira, hogy haljunk meg inkább együtt mind a hárman!

„Igen – gondolom –, akkor már hulljon akkora óriási bomba a házra, hogy ne csak apu haljon meg, hanem mi is haljunk meg.”

Fáradt lettem. Kimerített a lárma. Jó lett volna aludni. De úgyse tudnám lehunyni a szemem ebben a zajban!

A zaj egyre nőtt. Már a gyerekek is ott ugra-bugráltak a táncolók között. A gramofonnál az ikrek Bucsek Dodót püfölték. Bucsek torkaszakadtából üvöltött, de senki se törődött vele.

Úgy tetszett, hogy az egész óvóhely becsípett már. Az imasarkot eltakaró függöny előtt három-négy bácsi támogatta egymást, és hatalmasakat kurjantva énekeltek. Oltyán bácsi csitítani próbálta őket, erre még vadabbul fűjták.

Valaki felállt az ágyára, és egy széndarabbal a falra firkantotta:

BUÉK ÉLJEN 1945!

„Hol lehet Jankovics bácsi?” – tűnődtem.

Sehol se láttam. Pedig ő most is beszélgetne velem egy kicsit.

Anyu Schmidt bácsiéknál ült, és láttam, hogy iszik egy pohár bort. „Most nem is szomorú – gondoltam keserűen. – Csak akkor szomorú, csak akkor ideges, ha velem kell lennie.”

Benedek fogorvos bácsi is odaült hozzájuk, és karját hevesen lengetve, hahotázva mesélt valamit. Engem miért nem hívnak oda? Hiszen Schmidt Karcsi is ott ül, és a hülye kis Benedek gyerek is ... És mitől ilyen jókedvűek?

– A németek már Bicskénél vannak – mondta ekkor valaki.

Félszemmel láttam, hogy a szomszéd ágyon hárman beszélgetnek. Egyikük Herczeg bácsi volt, a bandzsa szabó az első emeletről.

– Ha minden jól megy, egy hét múlva felmentik a várost.

– Ugyan – suttogta egy másik hang –, mesebeszéd! Tegnap már az Üllői útnál álltak az oroszok. Egy némettől hallottam az utcán.

– Szörnyű!

Lopva a szívemre szorítottam a kezem. Az Üllői útnál?

Hiszen az közel van már! Egész közel! Ha villamosra száll az ember, a hatodik megálló! De ugyanakkor a rémület is elfogott. Mégis igaz a felmentő sereg? A tenger sok katona, aki egyenesen Németországból jön ide? „Egy hét, kettő vagy három – gondoltam aztán, – Jankovics bácsi jobban tudja, mint ők ...”

– Már a Király utcánál is torlaszokat építenek – suttogták. – A bazaltkockákat szedik fel az úttestről...

– Nahát! – szólt savanyúan Herczeg bácsi. – Azt a vérfürdőt, amit a zsidók meg az oroszok rendeznek majd!...

Vérfürdő? Mi az, hogy vérfürdő? Az óvodában meséltek arról, hogy a zsidók megölik a keresztényeket, és megfürdenek a vérükben. Erre gondolnak? Ez nem igaz! Szólni kéne nekik, hogy hazugság! Csak a gonosz emberek mesélnek ilyet.

Elfordítottam a fejem, és odébb csúsztam az ágyon, hogy ne is halljam őket.

Rekedt, vad hang csattant fel ekkor.

Azt hittem, újból a részegek lármáznak. De a hang tovább üvöltött, és elhallgatott a gramofon, abbamaradt a tánc.

– Ezt a piszok zsidót elvitetem két nyilassal! – bömbölte a hang.

Láttam, mindenki a pince túlsó végébe csődül.

– Psss! Csend legyen! Hallgassanak! – hallatszott innen is, onnan is.

Valahol bögni kezdett egy pólyás.

– El vitetem! Elvitetem! – üvöltötte a rekedt hang, s már úgy hörgött, hogy nem lehetett érteni.

Majd súlyos csattanás hallatszott, és többen felkiáltottak:

– Ne üsse meg! Szégyellje magát!

Libabőrös lettem.

Anyu után kutattam a tekintetemmel, nem találtam. A szomszéd ágyról eltűntek a bácsik. Egyedül maradtam.

Szorongást éreztem.

– Ne üsse meg! – Zajongtak újra. – Nem szabad!

Csóri bukkant fel, és odajött hozzám.

Most nagyon örültem neki.

Leült az ágyam szélére, elégedetten vigyorgott.

– Jól megkapta a Horváth bácsitól!

„Persze – gondoltam –, hát a vasutas bácsi! Csak ő tud így ordítani.”

– Kivel veszekszik? – kérdeztem.

– Veszekszik? – Csóri röhögött. – Üti, mint a répát! A susztert. A Bucsek faterját.

Csak bámultam. Azt a kicsi, ijedős bácsit? Hisz az szólni se igen mer!

– Mit mereszted a szemed, te hülye? – Mért végig Csóri megvetően. – Csak nem sajnálsz? Rohadt áruló az öreg. Azt mondta, hogy neki mindegy, ki győz, csak kimehessen már a pincéből. A Dunába kell lőni az ilyen rongyokat.

Megint csak tágra nyílt szemmel csodálkoztam rá.

Fölényesen intett.

– Még ezt se tudod, mi? Naná, pont egy ilyen kis selyempincsi tudná! Hát a zsidókat intézik el így, te hülye! Összeszedik a bujkálókat, az egész csürhét, kiviszik őket szépen a Duna-partra, ott aztán ... tratatata ... mindet kinyiffantják. Úgy úszkálnak a zsidó hullák a Dunán, mint a döglött halak. Mit gondolsz, te okos? Mitől bűdös a vizünk?

„Igaz – gondoltam csak forralt vizet szabad inni.”

Semmi másra nem bírtam gondolni.

Összeszedik a bujkálókat? Kiviszik őket a Duna-partra?

Belém nyilallt valami, majdnem felkiáltottam.

– Nem igaz! – mondtam. – Nem hiszem el! Te találtad ki!

Csóri dühös lett.

– Azt hiszed, hazudok? Tartsd a szád! Kérdezd meg Káldy bácsit, ő is megmondhatja ...

„Hazudik – hajtogattam magamban. – Hazudik. Ez ugyanolyan nagy hazugság, mint amikor mesélte, hogy a gyerek az anyja hasából bújik ki.”

Könyörögve néztem rá.

– Ugye, nem igaz? Valid be. Csak vicceltél. Nem is igaz, ugye? Csak be akarsz ugratni.

– Na, nézd csak! – fütyentett és félszemmél méregetni kezdett. – Fáj talán? Naná! Ti is gazdagok vagytok, mi? Sajnáljátok a többi gazdagot!

Arca ellenségessé vált, tekintetéből gyűlölet tüzelt.

Megrettenve sütöttem le a szemem.

– Ugye, nem igaz? – suttogtam. – Adok neked valamit Csak mondd, hogy nem igaz.

Hallgatott. Most ő sütötte le a szemét. Cserepes ajkát megnedvesítette a nyelvével. Egyszerre feltűnt, milyen sovány, és milyen szürke az arca. Mint a hamu, olyan szürke volt.

– Na, mutasd azt a valamit – szólalt meg csendesen.

Leugrottam az ágyról, és kinyitottam az egyik bőröndöt.

Lázasan, kapkodva keresgéltem benne, míg a kezembe nem akadt a karácsonyra kapott famozdony.

Csóri fitymálva nézegette.

– Adok mást is – mondtam sietve. – Mást is adok, Csóri.

Ő is leguggolt.

– Süsd meg a játékaidat – morogta. – Kellenek a fenének! Kajátok nincs? Egy kis kenyér... Marhára éhes vagyok. A mutteromnak nincs már semmije.

A másik bőröndöt is kinyitottam. Ebben tartottuk az élelmiszert. Csörinek felcsillant a szeme, ismét megnyalta az ajkát.

– Ha ideadod azt a darabka szalonnát ott, meg két konzervet – suttogta akkor visszavonom a zsidókat és a Dunát.

Tudtam, ha anyu rájön, szorulni fogok, mégis habozás nélkül odaadtam, amit kért. Egy nagy darab komiszkenyeret is a kezébe nyomtam. Erre tényleg visszavonta az egészsét, és bevallotta, hogy csak ő találta ki, mert ijesztgetni akart.

– Biztos, hogy most igazat mondsz? – néztem rá könyörögve. – Mondd még egyszer! Mondd, hogy isten bizony és becsszóra.

– Becsszóra, na! Isten bizony! – horkant fel.

A kenyeret, a konzerveket a kabátjába rejtette, menni készült. De meggondolta magát, és kotorászni kezdett a zsebében.

– Nesze – morogta –, itt a csúzlim meg egy pecahorog. Mit bámulsz? Na, tiéd a mágnespatkó is.

– Köszönöm szépen – motyogtam.

– Te csak kussolj, te kis hülye! – fortyant fel újra.

Megrántotta a vállát, azzal otthagzott.

Végighasaltam az ágyon, és majdnem megbolondultam az örömtől. Csak bámultam elbűvölve a rózsaszín gumijú pompás csúzlít, amit eddig soha senkinek nem adott, bármit kínáltak érte, s még mindig nem tudtam elhinni, hogy már az enyém. „Ezzel szokta kilődözni a villanykörtéket meg a Méryék ablakát” – gondoltam és alig mertem megérinteni a csúzlít. De el voltam ragadtatva a remek pecahorogtól is, meg a mágnespatkótól, ami szintén régi álmom volt, főleg az ilyen, aminek egyik vége pirosra, a másik pedig kékre van festve. Ha a vaságy széléhez közelítettem, úgy odaragadt, hogy két kézzel kellett leráncigálnom róla. „Schmidt Karcsi meg fog pukkadni az irigységtől” – gondoltam boldogan.

Ekkor valaki letelepedett az ágyamra.

Ijedten takartam le a kincseimet, de Pintér bácsi egyiket se akarta elvenni.

– Mit csinálsz? – kérdezte mogorván, de nem barátságatlanul.

– Mágnesezem – mutattam félénken a patkót.

Szokatlan megtiszteltetés volt, hogy szóba ereszkedik velem.

A zene már újra szólt, s tekintete a táncolók között kutatott.

– Hát anyád?

– Schmidt bácsiéknál üldögél. Nem tetszik látni?

– Aha, már látom – biccentett. Figyelmesen szemügyre vett és csendesen mondta: – Idehallgass, Jóska. Szólj neki, hogy sürgősen jöjjön át hozzám a műhelybe. De úgy

jöjjön, hogy ne lássa senki.

Rosszat sejtve, riadtan néztem rá.

Először láttam mosolyogni.

– No, nincs semmi – veregetett vállon. – Semmi baj, ha mondom. Csak szólj neki.

És ugyanolyan észrevétlen távozott, ahogy bejött.

Elment a kedvem a játéktól.

Szerettem volna utánakiáltani, de szélesvállú, zömök alakja már kifordult a páncélajtón.

Nyugtalanul dugtam zsebre a játékokat. Mit akarhat anyutól ilyen késő éjszaka? És miért annyira sürgős? „Nincs semmi – mormoltam. – Semmi baj. ő is mondta.” De mégis, miért sürgős? Mi lehet ennyire sürgős?

„Csak nem apuval? ...” – és elakadt a lélegzetem.

Leugrottam az ágyról, anyuhoz iramodtam.

Ő bosszúsan csóválta meg a fejét.

– Hát nem tudsz egyedül pisilni?

– Félek kimenni a sötétbe.

Ki törődött most azzal, hogy Schmidt Karcsi kinevet, a felnőttek meg mosolyognak?

A pincefolyosó sötét volt és üres.

Anyu fülébe súgtam az üzenetet. Összerezcent az ijedtségtől.

A szenespince előtti fordulóban fény derengett. Onnan nyílt a műhely. Nagy vágyam volt, hogy egyszer beléphessek oda. Örömet most teljesen elnyomta a nyugtalanság. Éreztem, hogy anyu keze remeg, és ettől még jobban megrémültem.

Ketten üldögéltek odabent. Pintér bácsi és Jankovics bácsi. Egy kicsi vaskályha meleget ontott, s a boltívről lógó kovácsoltvas lámpásra az volt ráírva: *Feltámadunk!*

– Iszik egy pohár bort? – kérdezte Pintér bácsi.

Anyu türelmetlenül rázta meg a fejét.

– Baj van – mondta ekkor Pintér bácsi.

Már tudtam, hogy nem tévedtem. Apuról van szó! Megszorítottam anyu kezét, és be kellett hunynom a szemem. „Semmit se akarok látni, hallani” – gondoltam.

– Reggel össze kell gyűjtenem a kulcsokat... Házkutatás... Végigjárják a lakásokat... Bújkálókat találtak a szomszéd házban ...

A szavak távolról úsztak felém. Mintha álmodtam volna.

– Le kell jönnie a férjének ...

„Ez a Jankovics bácsi hangja.” Hát, ő tudja? ... Csodálkozva nyitottam ki a szemem. Éppen a lámpa alatt állt, a sárgás fény szétcsorgott a haján. Arcába mély vonások vésődtek. Ő tudja? Honnan? Kitől? Én nem árultam el...

Anyu halkán kérdezett valamit. Nem értettem.

– Most... még ma éjszaka ... – mondta Pintér bácsi. – Reggel már késő ...

Nyöszörögni kezdtem. Nem vették észre. A látomás jutott az eszembe. Apu bejön az óvóhelyre, én rémülten suttogom: „Vigyázz! Bújj el! Észrevesznek!...” Mi lesz? Hogy jöhetne ő a pincébe? A sok gonosz ember közé? A nyilasok közé, akik mindennap jönnek? Ide nem szabad! Nem szabad! Szólni kell! Horváth bácsi ordítani fog: „Elvitetem két nyilassal!...” És ha Csóri mégsem hazudott? Ha igaz a Duna-part,

igaz a lelövés? ...

Csend volt.

– Tessék ideadni a kulcsot – szólt Pintér bácsi. – Helyesebb, ha mi megyünk fel érte. A szenespincében már előkészítettem a helyet...

„Milyen helyet? Búvóhelyet? Ott? ... Hát mégsem az óvóhelyre jön! Ez jó! De a nyilas katonák mindennap végigjárják a szenespincét is! A legrejtettebb sarkokba is bevilágítanak!... Anyukám, ezt engeded?...”

Azután visszafelé mentünk a pincefolyosón.

Anyu görcsösen fogta a kezem. Odafent mintha erősödött volna az ágyúdörgés. „Már az Üllői útnál állnak! Hat villamosmegálló ide...” Anyu arcát kerestem a sötétben. Ezt meg kell mondani neki! De most nincs erőm ...

Csak botorkáltam mellette, nagyon gyöngé voltam.

Az óvóhelyen harsogott a zene, és amikor éppen beléptünk, valaki hangosan, vidáman felkiáltott:

– Éjfél van! Boldog újesztendőt!

A nyilas katonák nem találták meg aput.

Pedig, szokás szerint, bementek a szenespincébe is, és hosszú ideig kutattak. Anyu azt mondta, nem is volt az az idő olyan hosszú – de én végtelennek éreztem. Annyira felkészültem a legrosszabbra, hogy meg sem lepődöm, ha apuval térnek vissza. Különös érzés volt. Talán a félelmet szoktam meg. Talán beletörődtem, hogy én abban a pillanatban meghalok. Így képzeltem el.

De a nyilas katonák eredmény nélkül tértek vissza. Úgy rémlett, csalódottak is egy kicsit.

A parancsnokuk még egyszer megkérdezte:

– Szóval, maguknál se zsidó, se katonaszökevény? ...

Szöke bajszerű, fehér arcú ember volt. Közönyös kék szemével álmosan nézegette hol Pintér bácsit, hol Oltyán bácsit.

– Szóval, nincs.

Intett a katonáinak, és elmentek.

Még aznap újak állítottak be. Ezek fiatalok voltak, gyanakvók és türelmetlenek. Az ágy alá, de még a bőröndökbe is bekukucskáltak.

Nekik egy nyurga, szeplős ember volt a vezetőjük. Ingerültségét nem is palástolta.

– Azt gondolják, hiszek maguknak? – lármázott. – Mindenütt tucattal füleljük le a zsidót, csak éppen itt nincsenek?

És még egyszer végigjáratta a katonákkal az emeleteket, a raktárt, a szenespincét, és a kudarc egészen felbőszítette.

Mindennap razziáztak, mindennap sikertelenül.

Már a kíváncsiság is furdalt. Hová a csudába dughatták el aput ilyen ügyesen? Nem volt merszem megkérdezni se Pintér bácsit, se Jankovics bácsit. Anyu pedig csak ímmel-ámmal felelgetett: jó helyen van, a szenespincében. „Nagyon okos lettem! – mérgeledtem magamban. – Hogy a szenespincében van, én is nagyon jól tudom.” Azt gondoltam, nem akarja elárulni a búvóhelyet, utóbb gyanakodni kezdtem, hogy talán ő sem tudja pontosan. Újév napja óta már nem tünedezett el, mint azelőtt, amikor tudtam, hogy apuhoz szalad fel. Különben is, minden lépését figyeltem. Ha főzni ment a mosókonyhába, vagy sorban állt vízért a gyéren csurdogáló csapnál, nem voltam rest,

utánasompolyogtam, hogy nem csap-e be? Véletlenül se indult a szenespince felé.

Néha, mikor kettesben maradtunk, kérdezgetni kezdtem:

– Hogy van apu? Jól van? Kap enni?

– Jól van, kicsikém. Hidd el – nyugtatgatott, és mosolyogni próbált.

Ebből arra kellett gondolni, hogy apu gondját most Pintér bácsi viseli, ő bármikor, de különösen éjszaka, könnyűszerrel bemehetett a szenespincébe, hiszen a műhelyben lakott. Senki sem tartotta szemmel.

De nem is igen törődtek volna vele. Az óvóhelyen egyre nyomottabb lett a hangulat. Ahogy múltak a napok, s megszámlálhatatlanul múltak, úgy növekedett az emberek rosszkedve. Már alig tréfálkoztak, nemigen viccelődtek. A reggeli imákon a szentképes sarokban kevesebben vettek részt, és Oltyán bácsi olyan unottan olvasott fel az imakönyvből, hogy el kellett tőle aludni. Énekelni egyáltalán nem énekeltek már.

Megszűntek a délutáni, esti nagy kártyacsaták is. Csak Pintér bácsi sakkozott rendületlenül, négy-öt ellenfelet is legyőzött egy nap, s mogorván tárcájába téve a győzelemért járó cigarettákat, visszahúzódott a kuckójába.

– A Rákóczi térnél állnak – újságolta egyik nap egy bácsi, aki havasan, lucskosan jött vissza az utcáról.

Eltakartam az arcom, és köhécselni kezdtem, nehogy észrevegyék rajtam a boldogságot. „Hiszen az már csak négy villamosmegálló!”

A bácsik is megállapították:

– Onnan ide már csak egy köpés – és savanyúan mosolyogtak.

Nemrégiben még hogy fenyegetőzött volna Schmidt bácsi vagy Oltyán bácsi, ha ilyen beszédet hall! Káldy bácsi pedig zöld ingben, fekete csizmában ugrott volna ki az óvóhely közepére. A fiai hasadoztak volna a rikácsolásától:

– Ezek rémhírek! Értik? Mocskos, alávaló rémhírek! A rémhírekért pedig főbelövés jár!

Leszokott már a rikácsolásról. Alig venni észre, olyan csendes. Igaz, keveset van idehaza. Reggel elmegy, s csak lámpaoltás előtt tér vissza. Káldy néni gyakran könyörög neki, hogy ne menjen el, maradjon veszteg idehaza, ő pedig vele sem üvöltözik. Rosszkedvű, és lóg az orra.

Egy alkalommal éppen ő mondta:

– Jól nézünk ki! Pont a kapunk elé állítottak egy légvédelmi ágyút.

Jankovics bácsi, aki véletlenül ott álldogált, és hallotta, könnyű mosollyal pillantott rá.

– Biztos ez, Káldy testvér? Nem valami sötét rémhír?

Káldy bácsi pedig – csodák csodája – úgy tett, mint aki mitsem hallott.

Mások azt tárgyalták, hogy az oroszok már rátákkal is bombáznak.

– Mi az a rata? – érdeklődtem Jankovics bácsitól.

Szokása szerint megitatott velem egy bögre teát, a számba gyömöszölt két kockacukrot, majd egy írkalapra kicsiny repülőgépet rajzolt.

– Látod, így néz ki. Irtó mókás kis gép, mi? Tömpe az orra, rövid a szárnya, a teste meg kövér. Akár egy dongó. Alacsonyan száll, szinte súrolja a háztetőket. Berreg, prüszköl, köhög, azt hinnéd, no ez bizony rögvest lezuhan. Még a repülése is lassú, és bizonytalan. De egyszer csak köpködni kezdi a géppuska-golyókat, szorgalmasan potyogtatja a bombákat, egyszóval, olyan zenebonát csinál, hogy meg kell süketülni.

– És a németek nem lövik le őket? – csodálkoztam.

– Egyet-egyét néha lepuffantanak, az igaz. Csakhogy a ratapilóták bátrak és ügyesek. Hirtelen bukkannak elő valamelyik ház felett, és mire a németek észbe kapnak, és célba vennék az ágyújukkal, a rata már telibe is találta őket.

Derengeni kezdett, miért aggódnak úgy a kapunk elé állított ágyútól.

– Az is van, hogy az ágyú helyett a házat találja el a rata?

Jankovics bácsi kockacukrot ropogtatott a fogai között, és vidáman hunyorgott.

– Hát bizony, megtörténik.

Az igazat megvallva, nem tudtam olyan vidám lenni, mint ő. Nincs abban semmi gyönyörűség, hogy egyszer csak a fejünkre pottyan egy rata bomba.

Ravaszkodva apura próbáltam terelni a beszélgetést. Ha már ilyen jókedvében találom, hadd húzzak valami hasznót is belőle. Célozgatásaimat azonban egyszerűen elengedte a füle mellett. Egészen úgy festett a dolog, mintha nem is ő rejtette volna el aput szilveszter éjszaka, a legnagyobb mulatozás közepette, nem ő súgta volna a fülünkbe: *minden rendben!* Úgy látszik, erről mind szépen megfeledkezett. Most csak hunyorog, fintorokat vág, és panaszkodik, hogy fáj a hasa. Igazán bosszantó volt. Közben pedig a markába nevet, éppen úgy, mint amikor a szentképes sarokban apuról kérdezgetett, holott nagyon jól tudta már akkor, hogy odafent bujkál.

Valójában, persze, nem haragudtam rá. Ha megláttam, szerettem volna a nyakába ugrani és összecsókolni. Csak rosszulesett, hogy nem bízik bennem, s nem árulja el a bűvőhely titkát. Le kellett tenni arról, amiben eleinte reménykedtem, hogy meglátogathatom aput. Legalábbis arról kellett letennem, hogy az ő segítségével látogathatom meg.

Egyik délután a Rothmann-raktárban kergetőztem a gyerekekkel. Hamarosan meguntuk a játékot, és ők visszaballagtak az óvóhelyre. Egyedül maradtam. Hirtelen az eszembe villant: *mi lenne, ha bemennék a szenespincébe?*

Zakatolni kezdett a szívem. A merész ötlet felizgatott. Bárhogy igyekeztem, nem sikerült kivenni a fejemből. Pedig minden rémséget felsoroltam magamban. Ott vaksötét van. Bizonyára patkányok futkosnak, eltévedek a kanyargós utcácskákban, anyu a keresésemre indul, és akkor aligha úszom meg verés nélkül.

Minél erősebben próbáltam lebeszélni magam, annál jobban vágytam arra, hogy megtaláljam a bűvőhelyét. Úgy éreztem, ez igazi hősi tett, bátor dolog, és izgalmas vállalkozás.

De amikor a kerítéslécekből eszkábált ajtón besurrantam a szenespincébe, ahol az orrom hegyéig se láttam, s minduntalan beleütközve a falba vagy valamelyik sufniába, elindultam a girbe-gurba folyosón, a bátorság már az inamba futott, és megbántam az egészet.

Fojtott, suttogós hangon mondogattam:

– Apu! Apu!

S közben rettegettem a patkányoktól, minden nesztől, pincei zörejtől.

Végül is, apu rejtekhelyét nem fedeztem fel, de engem felfedezett Pintér bácsi.

Erős fényű zseblámpával világított az arcomba, és ez egyszer valóban haragos volt.

– Most két olyan pofont érdemelnél, kiskomám!... Mit keresel itt, mi?

– Aput – suttogtam.

Megragadta a galléromat, és egy csöppet se barátságosan maga elé penderített.

– Na, indulás! Egy-kettő! Katonásan!

Egy mukkot se szóltam. Félttem tőle, és éreztem, hogy igaza van.

A kirándulást persze anyu is megtudta. Szomorúan nézett rám.

– Ugye, nem teszed többé? ígérd meg.

Megígértem, és roppantul szégyenkeztem már. Micsoda bajt okozhattam volna, ha Pintér bácsi helyett valaki más fedez fel! „Kis hülye vagyok – gondoltam lesújtva –, egy vacak pólyás. Jól is teszik, hogy titkolóznak előttem.”

Anyu megsimogatott, gyöngéden fürkészt.

– Én se találkoztam vele Szilveszter óta – suttogta. – Nekem is nagyon rossz. De most nem szabad, kicsikém, türelmesnek kell lennünk.

– Te se tudod, hogy hol van?

Vártam a szokott választ: *nem*.

Ehelyett most halkán megmondta:

– Be van rejtve a szén közé. Az egyik sufniban.

Megdöbbenve meredtem rá.

– A szén közé? – hebegtem. – És... hogyan jár vécézni?

Anyu elnevette magát. Zavarba jöttem. Igen, ez butaság. „Bár tényleg, hogyan vécézik ott?” De hát ki számított erre? A szén között! És nem nyomja a szén? Hogy tud olyan keményen feküdni? És hogyan eszik?

Ezt is megkérdeztem, anyu mosolygott.

– Bízunk Pintér bácsira.

A pincefolyosón álltunk, nem messze a mosókonyhától.

– Bízunk Pintér bácsira – suttogta anyu, és akkor észrevettük, hogy ott áll, egészen közel hozzánk Schmidt bácsi.

„Hallgatózott! – fogott torkon a rémület. – Itt állt, és nem vettük észre!..

Odalépett hozzánk. A félhomályban, úgy rémlett, mosolyog.

– Maguk is levegőzni jönnek? – kérdezte. – Menjünk fel együtt, most csend van.

„Hallgatózott – gondoltam. – Jaj istenem, mindent kifülett!”

Nyársatnyelt, magas alakja előttünk imbolygott.

Gépiesen lépkedtünk utána.

A pincefeljárónál petróleumlámpa világított. Lopva anyura pillantottam. Arca mozdulatlan volt, tekintetében félelmet láttam.

Felmentünk a lépcsőn egészen az előtérig, ahonnan néhány lépéssel az udvarra lehetett kijutni. Éles levegő vágott arcul, teli tüdővel szívtam be. Az udvaron hó csillogott. Sötét volt az ég és sötét a ház.

– Rágyújtani nem szabad – susogta egy hang.

Néhányan már ott álldogáltak, a falhoz támaszkodva.

Egyikük acélsisakot viselt. Oltyán bácsi lehetett.

„Most fog szólni neki” – gondoltam.

Anyuhoz simoltam, megszorítottam a kezét. Ő visszaszorított. „Ne félj, semmit se hallott” – mondta a szorítása. Reménykedni kezdtem. „Talán mégsem hallotta. Különbösen szólt volna már, vagy faggatózna.”

Mellettünk álldogált, s egyre csak éreztem, mosolyog.

– Pompás ebből a csípős levegőből szippantani – ilyeneket mondott.

A bácsik fojtott hangon diskuráltak. Nem értették a nagy csöndet, idegesítette őket.

– A csendtől kell a legjobban félni – magyarázta Schmidt bácsi is. – Aligha hinné, nagyságos asszony, hogy a fronton néha a csend a legrémesebb. Amikor az első világháborúban az orosz hadszíntéren szolgáltam ...

Elakadt a szava, mert hirtelen kivilágosodott az ég. Egy pillanatra lilás fény ömlött szét a háztetőn és az udvaron. Még láttam a felfelé kúszó rakétát, majd ismét sötét lett.

– Sztálin-gyertya – szólt valaki rekedten. – Mintha a szomszédból lőtték volna fel.

Különös este volt.

A vastag hó derengve világított, süket, szinte fájó csend volt, és időnként nesztelenül felszállt, egy-egy Sztálin-gyertya. Enyhe szél kezdett fújni, savanykás égszagot hozott magával. A bácsik suttogva beszélgettek, egyikük néha köhécselt. Anyunak picit remegett a keze, fázott talán. Arra gondoltam, most már biztos, hogy Schmidt bácsi semmit se hallott meg. Mi is ugyanúgy suttogtunk, mint mellettünk most a bácsik, akiknek egyetlen szavát se lehet érteni. „De akkor min mosolyog? – tépelődtem. – Ő sohase szokott mosolyogni.” Eszembe villant, hogy ez a mosoly Noel bácsiéra hasonlít. Mézes-mázos, hazug mosoly, mint az övé volt. „Hátha csak holnap fog szólni. Holnap, amikor jönnek a nyilas katonák.”

Dideregni kezdtem.

– Fázom – mondtam anyunak. – Menjünk vissza.

Ettől az estétől kezdve már egymás között sem beszélünk apuról.

Másnap azonban nem nyilasok jöttek, hanem egy csomó német katona toppant be.

– *Guten Abend!* – köszöntek udvariasan. – *Fürchten Sie sich nicht!*

Csakugyan nem adtak okot a félelemre.

Öten vagy hatan lehettek. Fáradtak voltak, borostás arcúak. Rettenetesen fáztak. Körülállták az izzó vaskályhát, a kezüket melengették.

Később letelepedtek az egyik ágyra. Kinyitottak két konzervet, és falatoztak. Csendesen gagyogtak egymással.

– Övök a kapu előtti ágyú – mondta Oltyán bácsi.

Mindenki szótlánul figyelte őket.

– Szólni kéne, hogy vigyék el az ágyút máshová – javasolta Méry néni.

– Na, mondjon még ilyen okosakat – mérgelődött a házparancsnok.

Schmidt bácsi és még néhányan, akik tudtak németül, beszélgetésbe elegyedtek velük. A katonák barátságosan válaszolgattak, nem mutattak semmi rosszindulatot. Erre mások is odaszállingóztak, lassan már egész gyűrű vette őket körül.

– Hát... azt mondják, hogy elég súlyos a helyzet – magyarázta Schmidt bácsi. – Kevés a lőszerük... Az oroszok meg feltarthatatlanul jönnek előre ...

A bácsik morogtak.

– Ezt csak így mondják? Verjék vissza őket!

– Mi van azzal a híres csodafegyverükkel?

– Was? – kapta fel a fejét az egyik katona az éles hangra.

Nevetni kezdett, és mondott valamit.

– Szamárság az egész, azt mondja – közölte Schmidt bácsi, és ő is rosszkedvűen nevetett.

Őszintén megvallva, nemcsak félelmeteseknek nem látszottak, de valami nagyon bátraknak sem. Arcuk zilált volt, fáradtság és zavar mutatkozott rajtuk. Ketten, egy szőke, szomorú arcú fiatal katona s egy másik, aki spárgával kötözte füléhez a

szemüvegét, és oly nyeszlett volt, hogy lötyögött rajta az egyenruha, mindvégig közönyösen néztek maguk elé, és ki sem nyitották a szájukat. Az az érzésem támadt, hogy félnek. Hiába van ágyújuk a kapu előtt, s hiába német katonák, félnek.

Csak egy tagbaszakadt, kövér arcú katona dühösködött. Heves mozdulatokkal hajtogatta, hogy csak ne féljünk, mert ha most elmennek is egy időre, hamarosan visszatérnek, mert a háborút mégiscsak ők fogják megnyerni. Hosszasan szidta a magyar katonákat meg a nyilasokat, akik rögtön megfutamodnak, ha lövöldözésre kerül a sor.

Mindenki hallgatott.

Ettől a naptól egymást váltva ücsörögtek nálunk ezek a katonák. Megszoktuk őket. Nem igazoltattak, nem mentek kutatni a szenespincébe, a nyilas katonák pedig, akik nagy dérrrel-durrall állítottak be, láttukra nyomban megszelídültek, s még az igazoltatást is csak tessék-lássék csinálták.

A bácsik már ezen is elégedetlenkedtek.

– Milyen nagy vitézek itt! Odakint bezzeg kisebb fiúk!

A szemüveges német katona fölfedezte Pelikán bácsi hegedűjét.

– *Violin, Violin!* – örvendezett, és még a kezét is összecsapta.

Addig könyörgött, amíg megnézhetette.

Kiderült, hogy Pelikán bácsi, aki eddig szóra sem méltatta őket, remekül beszél németül, s hogy a nyeszlett katona zenész, méghozzá éppen hegedűs. Hegedült is mindjárt, és Pelikán bácsi el volt ragadtatva.

Láttam, hogy leülnek, hosszasan társalognak egymással.

Aggódva kérdeztem Jankovics bácsitól, hogy vajon Pelikán bácsi össze akar barátkozni a némettel?

– Nem hiszem – rázta a fejét. – Inkább a német szeretne vele összebarátkozni.

Neki lett igaza.

Hamarosan leült mellénk Pelikán bácsi, és titokzatos arccal közölte, hogy ez a német nem rossz ember. Például figyelmeztette őt, hogy az alhadnagytól, a nagy darab kövér képűtől óvakodni kell, mert az rosszindulatú. Majd egészen halkra fogva a hangját elmondta, hogy a német katona arról érdeklődött, nem tudna-e majd később civil ruhát adni neki, mert ő már látja, hogy a háborút elvesztették, és nem akarja, hogy megöljék az oroszok.

– Ez egy marha – állapította meg Jankovics bácsi. – Ne is haragudjon Pelikán úr, hiába zenész a barátja, mégiscsak címeres ökör. Ha egyenruhában kapják el, a haja szála se görbül meg, de civil ruhában ledurrantják, mint a kutyát. Különben is – fűzte hozzá komoran –, egyék csak meg, amit főztek. Utálok a berezelős hősöket.

Nekem roppant tetszett ez a beszéd. Főleg az tetszett, hogy a német katonák már a föld alá bújnak ijedtükben.

Hiába is beszélnek felmentő seregekről, meg arról, hogy a végén mégis ők győznek, ez már csak hazugság.

Szaladtam vissza anyuhoz, hogy elpletykáljam az imént hallottakat. De ő éppen Schmidt bácsival beszélgetett, aki újabban sűrűn jött anyuhoz.

– Szegények, nagyon sajnálom őket – sóhajtozott. – Higgye el, nagyságos asszony, nem ok nélkül tartják az oroszokat vadállatoknak. Akiket csak Szibériába hurcolnak el megfagyni, azok még örülhetnek is. De ezeket a szerencsétleneket itt, a szemünk láttára fogják megölni, aztán szuronnal ötágú csillagot hasítanak a mellükre.

- Ők mesélik ezt? – kérdezte anyu megborzongva.
- Igen, tőlük hallottam. Két bajtársukkal már ezt tették.
- Nem értem – csodálkozott el anyu. – Ők honnan tudják?

Schmidt bácsi erőltetetten mosolygott.

- Csakugyan. Erre nem is gondoltam ... Ők se voltak ott, meg én se...

Csodálkoztam. Néhány napja még a legszörnyűbb történeteket mesélte az oroszokról.

Most ilyeneket dünnyögött:

- Tulajdonképpen nehéz ilyen barbárságot elképzelni. Hisz említettem már, hogy az első világháborúban az orosz fronton voltam, meg ... igen, hadifogságban is... A magam részéről sohasem tapasztaltam ilyesmit...

Az ő viselkedése volt a legmeglepőbb. Egyre kevesebbet törődött a német katonákkal, s ha néha muszáj volt is beszélgetnie velük, nagyon kelletlenül tette. De észrevettem, hogy a német katonákat mások is kerülik már. Csak néhány gyerek, főleg Csóri, lebzselte körülöttük lelkesen, egyikét fiatal néni, akik nagyon sajnálták őket, és lavórokban folyton vizet melegítettek a számukra, és persze Káldy bácsi, aki miután harsány *Heil Hitler*-rel és nagy karlendítéssel köszönt nekik, lámpaoltásig el nem mozdult mellőlük. Ő aztán egy nap eltűnt. Azt beszélték, hogy a Nyugatinál megölte egy eltévedt golyó.

- Nem nagy kár érte – mondta a mosókonyhában főzés közben anyunak egy néni. – Legalább azt mondhatjuk majd, hogy a mi házunkban egyetlen nyilas se volt.

Lassanként a német katonák miatt is morogni kezdtek. Herczeg bácsi, nem is olyan halkan, megjegyezte egyszer:

- Mennének már a fenébe! Végül még az egész házat legyilkolják miattuk az oroszok.

„No – gondoltam Horváth bácsi most olyan patáliát csapi”

Ott állt, minden szót jól hallott. De meg se mukkant. Komoran cibálgatta csak a bajszát, és mormogott valamit.

Egy nap azonban, amikor különösen félelmetessé vált az ágyúzás, hogy még a vastag pincefalak is beleremegtek, egyszeribe ismét kedvesebb lett mindenki a katonákhoz.

Váratlanul ugyanis betoppant két német tiszt. Egyikük, hórihorgas ember, csípőre vágta a kezét, és olyan üvöltözésbe kezdett a katonákkal, hogy az ágyudörgés is semmiség volt hozzá képest. Nem tudni, miért, de szörnyen lehordta őket. A katonák nadrágvarrásra szorított kézzel, feszes vigyázzban hallgatták végig, majd kórusban felelték:

– *Jawohl, Herr Hauptmann!*

Felkapták kabátjukat, fegyvereiket, és futólépésben elhagyták az óvóhelyet.

A hórihorgas tiszt ezután vadul körülpillantott, és magához rendelte a házmestert meg a házparancsnokot.

Velük is sokáig ordított.

Pintér bácsi olyan ábrázatot vágott, mint akit az egész nem érdekel, de Oltyán bácsi reszketett, mint a nyárfalevél, és nem győzött bólogatni.

- *Natürlich, Herr Hauptmann! Natürlich ...* – hebegte, majd hozzánk fordulva mondta: – Uraim, valamennyiünknek ki kell menni az utcára. Torlaszt építünk.

- Ebben a lövöldözésben? – sopánkodott valaki.

– *Was? Was?* – idegeskedett a tiszt, és gyulladásszerű szemével ellenségesen körülpillantott.

– Hallgassanak, kérem! Ne vitatkozzanak! – könyörgött Oltyán bácsi. – A százados úr jó híreket is hozott. Az oroszokat megállították, sőt a Rákóczi útnál visszaverték őket.

– Ez igaz? Na végre! – kiáltottak fel többen is.

– Két teljes tankhadosztály jött át Pestre. Tigrisekkel, uraim, tigris tankokkal! – és Oltyán bácsi diadalmasan nézett körül.

A házukbeli bácsik alkonyiig dolgoztak az utcán. Hárman nem jöttek vissza. Akna ölte meg mindhármukat, és csak a holttestüket hozták be az udvarra.

Aznap este Oltyán bácsi gyászimát olvasott fel a szentképes sarokban. A nénik sírtak, a bácsik komoran hallgattak, majd sokáig énekeltek.

A halottakat a hátsó udvarban temették el éjszaka. Mindenki kiment a temetésre, csak a gyerekek és sebesültek maradhattak bent. A sebesültek is sokan voltak. Jankovics bácsi repesztől sérült meg a fején, és óriási, fehér turbánt viselt.

Látva rémületemet, viccelt, tréfálgozott, de nagyon fájhatott a sebe, mert időnként eltorzult az arca, és felnyögött.

– Azért csak ne félj – súgta a fülembe. – Ha megállították volna az oroszokat, nem kéne torlaszt emelni az Aradi utcánál.

Reménykedve pillantottam rá.

– Hazudott a német?

– Mintha könyvből olvasta volna. Úgy befűtöttek nekik, barátocskám, hogy már a feneküket égeti a parázs!

– Nem is igaz, amit a kiabálós tiszt mesélt – újságoltam el suttogva anyunak, és természetesen nem hagytam ki a befűtést sem meg a paraszt sem, mert az igen tetszett.

Anyu azonban nem vidult fel, s ezen nem csodálkoztam. A halottak, a temetés ellenére is élénkebb lett a pince. A kártyázók arról beszélgettek, hogy újabb német csapatok is át fognak jönni Budáról, és akkor végük az oroszoknak. Az imasarokban öreg nénik éneklő hangon imádkoztak, hogy a jóisten tegyen csodát.

„Úgyse hallgatja meg őket!” – vigasztaltam magam, de az én kedvem is elborult.

Egy-két napig valóban úgy látszott, hogy Jankovics bácsi tévedett, és mégsem hazudott a német tiszt. Lanyhult az ágyúzás, a német katonák hangosabbak lettek. Egyik este valahonnan pálinkát kerítettek és ittak. Pattogó dalokat énekeltek, csizmájukkal verték a taktust.

Szorongva figyeltem őket anyu mellől. Nem azoknak a fáradt, bejedit katonáknak látszottak, mint néhány napja.

Hangjuk harsogott, csizmájuk alatt dübörgött a kőpadló. A házbeliek vígan biztatták őket – *los! los!* – mondogatták, és odagyültek köréjük.

– Derék legények ezek – dörmögte Horváth bácsi, és meghatottan simogatta nagy bajuszát.

Anyu rámosolygott.

„Nem igaz – gondoltam elkeseredve ezek gonoszok.

Csak a gonoszok énekelnek így.” Éneklésük az óvodát idézte fel. Még Elza nénit is oda lehetett képzelni eléjük, amint csattogtat: *fris-seb-ben! fris-seb-ben!*

Váratlan dolog történt ekkor.

A szőke, szomorú arcú fiatal katona, aki addig hallgatagon ült, felpattant, és nagyot ordított.

Csend támadt.

Néhányan rászóltak, csillapítani próbálták. Ő azonban mindenkit ellökdösött magától, földhöz vágta a poharát, és még erősebben ordított. Egész belevörösödött az arca.

– Miért kiabál? – kérdeztem ijedten, és anyu háta mögé bújtam.

Anyu hallgatott.

– Miért kiabál? Mondd meg! – könyörögtem, mert a katona egyre vadabbul ordított, felkapta a géppisztolyát, és hadonászott vele.

– Részeg – suttogta anyu. – Nem látod, mennyire berúgott?

Talán azért hatott mindennél rémületesebbnek a jelenet, mert nem értettem, mit kiabál. Haja csomósán hullt a homlokába, nyakán vastagon kidagadtak az erek, és vérben úszott a szeme. Egy pillanatig úgy látszott, a mi ágyunk felé indul.

„Le fog löni minket” – döbbsentem meg, és tenyerembe rejtettem az arcom.

Ekkor már a többi német is kiabált.

Mikor kikukucskáltam anyu háta mögül, láttam, hogy dulakodnak, a tagbaszakadt alhadnagy elveszi a szőke katonától a géppisztolyt, másik kettő pedig a kijárat felé taszigálja.

A szőke katona nem ellenkezett. Fejét lehajtotta, és meglepve láttam, hogy sír.

Anyu aztán elmondta, hogy a szőke katona részegségében azt kiabálta: „Elég ebből! Minek örültök? Mit énekeltek? Úgyis megdöglünk! Mind egy szálig elpusztulunk!” A házbelieknek meg olyanokat ordított: „Ti élve maradtok! Pedig ti sem érdemeltek meg!”

Alig tudtam magamhoz térni a csodálkozástól.

– Ilyeneket mondott?

– Részeg volt – bólintott anyu.

„Hová vitték? – villant át rajtam. – Csak nem lövik le?” A ballonkabátos ember rémlett fel egy pillanatra, akit ugyanígy taszigáltak ki a nyilas katonák abban az idegen pincében.

– Részeg volt – ismételte anyu, és rajta nem látszott csodálkozás.

„Úgy látszik, nem is olyan meglepő, hogy ilyeneket mondott a katona” – gondoltam. Se a házbeliiken, se a németeken nem vettem észre különösebb izgalmat. A nyeszlett katona, aki spárgával kötötte füléhez a szemüvegét, nyugodtan magyarázott valamit a kövér arcú alhadnagynak. Ő meg néhány napja ruhát akart kérni Pelikán bácsitól. Szerettem volna hangosan nevetni. „Hisz ez nagyon jó! Borzasztó jó! Hiába jönnek Budáról a tigristankok, az oroszok győznek! Ők is tudják már!”

Csak azt sajnáltam, hogy apu nem hallhatta a szőke katonát. Bár elmesélné neki Pintér bácsi!

Már nem sajnáltam a szőke katonát. Hiába sírt, nem esett meg rajta a szívem. Nem történik más, mint hogy a jóisten végre igazságosan meg fogja büntetni valamennyiüket.

Ez a gondolat nagy nyugalommal töltött el. Úgy éreztem, hogy minden igazságosan kezd kialakulni. Az oroszok bejönnek, ők megbűnhődnek, mert gonoszok voltak, bennünket azonban semmi baj sem ér. A szőke katona is ezt kiabálta. Szerettem volna megmondani anyunak, hogy úgy látszik, a mesék mégsem csalnak. A jók győznek, a

rosszak megkapják a megérdemelt büntetést.

De nem szóltam neki, mert azt mondaná: kisgyerekes gondolataim vannak. Így hát csak magamban örvendeztem, és vidáman mosolyogtam rá.

Ő is mosolygott. Titokban neki is jókedve lehetett.

A német katonák azontúl ismét elcsendesedtek, a szőke katona többé ki sem nyitotta a száját. A házbeliek megint kerülni kezdték őket. Fel voltak háborodva, hogy a német katona azt kiabálta: ők sem érdemlik meg, hogy élve maradjanak. „Hallatlan pimaszság! – mondogatták. – Idejönnek, elfoglalják az országot, és még nekik áll följebb! Ráadásul egy ilyen fiatal taknyos!...”

Schmidt bácsi, de mások is, gyakran leültek anyu mellé, és keseregtek. Bániák is már, mi lesz, csak az ostromnak legyen vége! Csodálkoztam, hogy olyan sűrűn jönnek anyuhoz. és nem értettem, miért éppen neki mondanak ilyesmiket.

– Kár, hogy nálunk egyetlen zsidó se bujkál – sóhajtott fel egyszer tréfásan Benedek bácsi. – Most mi védenénk meg őt, aztán az oroszoktól ő minket.

„Ezt miért mondja?” – rémültem meg. Nagyon rossz érzésem támadt. Főleg Schmidt bácsi egyre megisméltető furcsa mosolya izgatott még mindig.

De ekkor sem derült ki semmi.

Akik ott voltak, nevetgéltek Benedek bácsi szavain.

– Katonaszőkevény is megtenné, doktor úr.

– Á, az nem ugyanaz – mosolygott rosszkedvűen. – Egy bujkáló zsidó volna az életbiztosítás.

– Szegények – dörmögte valaki. – Őket se irigylem.

– Nemsokára már cserélne velük!

Anyu sohasem szólt ilyenkor. Szórakozottan hallgatott, mint aki oda sem figyel.

Schmidt bácsi mosolygott.

– Majd megvéd bennünket a Jankovics úr – kacsintott –, meg a Pintér úr.

Ott ültek ők is, mindketten, nem messze. De a fülük botját se mozgatták. Jankovics bácsi egy könyvbe mélyedt, Pintér bácsi lankadatlanul sakkozott.

– Tulajdonképpen, mi bajunk lehetne? – morfondírozott Herczeg bácsi, s úgy tűnt, jobban bandzsít, mint valaha. – Semmi rosszat nem csináltunk. A németeket persze, elintézik. De tehetünk róla, hogy pont a mi pincénkbe tolakodtak be?

„Tényleg nem csináltak semmi rosszat – gondoltam. – Néha veszekedtek, szidták az oroszokat, de nem bántottak senkit. Ha tudnának apuról, biztosan nem árulnák el.”

Anyunak elmondtam ezt.

Figyelmesen nézett rám, és csendesen felelte:

– Ne higgy nekik, kisfiam. Hazudnak. A gyáva emberektől kell a legjobban félni.

Tehát gyávának tartja őket, mint Jankovics bácsi, és arra int, hogy továbbra is féljek tőlük. Ezt nem értettem világosan. Hiszen a bácsik kedvesek, és nem is bánják már, hogy bejönnek az oroszok. Miért mondja, hogy hazudnak? Minket akarnának becsapni? Miért? Nem túlságosan gyanakvó anyu? Igaz, Schmidt bácsi szeretné, ha Jankovics bácsi majd megvédené őket. Rólunk pedig tudják hogy jóba vagyunk vele. Igen, az óvóhelyen mindenki tudja ezt.

Csalódást éreztem.

Hát csak ezért kedveskednének? Csupa ravaszságból? Jankovics bácsi egyszer azt mondta, ha az oroszok bejönnek, mindegyik bácsinak teli lesz a bugyogója. Csak

gyávaságból kedveskednének?

„Úgyse fogunk szólni Jankovics bácsinak, hogy védje meg őket! – gondoltam mérgesen. – Schmidt bácsinak tényleg csupa pizok a lelke. Hányszor árulkodott, ha Steinnel játszottam! És mi mindent beszélt össze az oroszokról! Most már hiába kedveskedik! Már késő! Ha ideérnek az orosz katonák, és két nagy pofont adnak neki, majd jót nevetek!”

Minél inkább kedveskedtek velünk, annál mogorvább lettem. Igaza volt a szőke katonának! Nem érdemlik meg, hogy ne bántsák őket! Egy kicsit már sajnáltam is a szőke katonát. Ő biztosan meg fog halni a harcban. De Schmidt bácsinak nem lesz semmi baja, pedig igazán rossz és ravasz ember.

Türelmetlenné váltam. Mindenki tudja már, még a németek is, hogy ideérnek az oroszok. Hát miért késnek?

Egyre gyakrabban lopóztam ki a pincefolyosóra, ahol jobban lehetett hallani az ágyúdörgést, és feszülten füleltem, erősödik-e vagy lanyhul. Ha erősödik, tudtam, az oroszok előrébb jöttek. Ha lanyhul, megállnak. Mostanában egyre hatalmasabbá vált a mennydörgés.

„Talán megint közelebb jöttek egy villamosmegállóval” – reménykedtem.

Lassanként már csak ezzel mértem az időt. „Egy hét, kettő vagy három” – mondta Jankovics bácsi. De itt, a pincében ki tudja számlálni a napokat? Összefolynak, nem lehet tudni, hétfő van-e vagy csütörtök, még a vasárnapot se jelzi semmi. Lehetséges, hogy nem három, de már öt hét is eltelt a beszélgetésünk óta. De a villamosmegálló más. Ha hallani fogom, hogy az oroszok a Király utcánál vannak már, tudom, az csak egyetlen rövid megálló tőlünk. És amikor eléri a következő megállót, az Andrássy utat, akkor már itt is vannak!

Elmosolyodtam.

„Mégkérem majd aput a háború után, hogy rajzoljon egy 6-os villamost, teli orosz katonákkal. És a villamos éppen a mi házunk előtt menjen el.”

Kint ácsorogtam a pincefolyosón, ahová csak a mosókonyhából szűrődött ki némi világosság. Anyu is odabent volt, lencsét főzött.

Az udvar felől egy magas katona jelent meg a folyosón, és egyenesen felém tartott.

– Hát maga? – kérdezte, amikor közel ért hozzám. – Mit keres idekint, tábornok?

Nem akartam hinni a szememnek.

Keresztapa állt előttem.

Letelepedett anyu ágyára és rágyújtott.

Rettenetesen lefogyott, amióta nem láttam. Arca beesett volt, szeme alatt mély, fekete karika sötétlett.

Mi ketten, anyu meg én, még mindig nem tértünk magunkhoz az örömtől és a csodálkozástól. Anyu sírt-nevetett, és folyton megcsókolta keresztapát. Én pedig nemcsak azon ámuldoztam, hogy eljött, hanem azon is, hogy egyenruhában van, és derékszíján ott lóg a pisztolytáska.

– Frigyes – suttogtam. – Újra katona lettél?

Rám kacsintott, és alig észrevehetően nemet intett.

– Ej, hallgass már! – türelmetlenkedett anyu. – Azért öltözött így, hogy eljöhessen.

Ez izgalmas volt.

Tehát álruhát hord tulajdonképpen. Csak így lopózkodhatott el hozzánk.

– Hogy tudtál idejönni? Nem féltél az ágyúgolyóktól?

Őt nem zavarta, hogy nem hagyom beszélgetni kettejüket. Mosolyogva felelgetett.

– Dehogynem. A Duna-part felől jöttem, de többet hason csúszva, mint két lábon. Nem látod, milyen vizes és sáros a ruhám? Hanem, ti nagyon szerencsések vagytok ám! – mondta ő is. – Körös-körül az összes ház romokban, egyedül csak a tiétek ép.

– Csak el ne kiabáld! – ijedezett anyu.

Én, ahogy Jankovics bácsitól tanultam, sietve lekopogtam az ágyon.

Keresztapa dohogott.

– Na te kis majom, megint tanultál valamit?

Túlságosan bonyolult lett volna elmagyarázni a kopogtatás fontosságát, így hát csak nevetgéltem.

Ő meg kivett a zsebéből egy apró, faragott szobrocskát, és a markomba nyomta. A szobrocska még az én kezemben is szinte elveszett, olyan piciny volt, és valami kopasz, kövér embert ábrázolt.

– Nem tetszik? – kérdezte csalódottan. – Ez egy japán szobrocska, te buta. Talizmán. Tudod, mi az?

– Nem – feleltem, de igyekeztem úgy tenni, mint aki nagyon örül.

– A talizmán megvédi az embert.

– Az az őrangyal – ellenkeztem.

Mérges lett egy kicsit.

– Hallgass, mit beszélsz közbe! Az őrangyal az egész más. A talizmán sokkal fontosabb. Aki ilyet hord magánál, annak semmi baja nem történik. Én mindig magamnál tartottam, de most odaadom neked. Vigyázz rá te is, ne veszítsd el! Most már örökké a tied!

Roppant komolyan magyarázott még a talizmánról, s lassanként úgy éreztem, tényleg csudálatos valami lehet. Már nem is tűnt olyan csúnyának. Ha jól szemügyre vette az ember, a kövér bácsi barátságosan mosolygott. „Ha szivarozna, és nem lenne kopasz, Emilke bácsira hasonlítana – állapítottam meg. – Még így is hasonlít rá egy kicsit.”

Óvatosan zsebre dugtam, és megsimogattam lopva. Jó érzés tudni, hogy ezentúl ő is vigyáz rám, és megvéd a bajoktól.

Ők közben halkán beszélgettek.

Nagyanyáékról keresztapa se tudott semmit. Azt mondta, náluk már valószínűleg oroszok vannak. „Nagyanya biztosan örül – gondoltam. – De mit szól hozzájuk nagyapa?”

Azután keresztapa arról beszélt, hogy ő jól van, és a nála bujkálóknak sincs baja, csak az enivalójuk kezd elfogyni. „Már hatan vagyunk – tette hozzá röpké mosollyal. – Egész panzió!” Az ő házukat sem érte belövés. A Duna-parton egyelőre nem olyan erős a lövöldözés, mint mifelénk.

– Hát ti? – pillantott anyura. – Mindnyájan jól vagytok?

A *mindnyájan*, tudtam, apura vonatkozik.

Anyu szótlánul bólintott.

Nem beszéltek apuról. A nevét sem ejtették ki. Ők is észrevették, hogy az óvóhelyen szinte mindenki bennünket figyel, a német katonák is. De senki nem jött oda. „Félnek keresztapától” – állapítottam meg elégedetten. Különösen élveztem, hogy a gyerekek, még Csőri is, nagy tisztelettel bámulják.

Öt azonban, szemlátomást, zavarni kezdte ez a nagy figyelem.

– Nem mehetnénk ki valahova? – kérdezte.

A műhelybe mentünk át.

Pintér bácsi szó nélkül beleegyezett, hogy maradhassunk egy kicsit. Fölkeltette a feleségét, és mind a ketten átmentek az óvóhelyre.

Ekkor látszott csak, milyen ideges keresztapa.

– Ha valamelyik marhának eszébe jut leigazoltatni, végem van.

Felugrott a székről, kinézett a folyosóra, hogy nem hallgatózik-e valaki?

Izgatottsága bennünket is nyugtalanná tett.

Észrevehette, mert elmosolyodott.

– No, nagy baj azért nincsen. Főleg nektek nem kell aggódnotok. Még két-három nap, és ide már befutnak az oroszok. Mifelénk nagyobb cirkusz lesz. A németek nyilvánvalóan felrobbantják majd a hidakat, és Budáról ágyútűz alá veszik a pesti oldalt.

– Nem maradhatnál itt? – kérdezte meg hirtelen anyu.

– Képtelenség! – intett keresztapa, és valósággal dühbe gurult. – Micsoda ötleteid vannak! Arról nem is beszélek, hogy valamennyiőtöket bajba rántanálak.

Ezt nem értettem. Anyu is csak csodálkozott.

– Jaj istenem! – kiáltott fel türelmetlenül keresztapa. – Még magyarázzam is? Az oroszok szemében én ellenség vagyok! Magyar vezérkari tiszt!

– De hiszen leszereltek – hebegte anyu.

– Ne gyerekeskedj! – legyintett. – Háborúban ilyen csekélységek nem számítanak.

Rágyújtott, fanyar mosollyal nézett maga elé.

– Ha a főbelövést netán meg is úsznám, bár az sem biztos, akkor is néhány év fogság. Mondjuk, Szibériában.

„Szibéria? – rezzentem össze. – Ahol megfagynak az emberek?”

Anyu sápadtan rázogatta a fejét.

– Nem igaz! Ez nem lehet! Nem történhet meg!

– Naiv vagy – szívta meg a cigarettát keresztapa. – Igen, mint egy gyerek ...

Mondani akart még valamit, de rám pillantva meggondolta magát.

Nyugtalan-sága és félelme az oroszoktól váratlanul ért. Tudtam, hogy nem szereti őket, de tudtam azt is, nagyon várja, hogy bejőjenek. Nem értettem, miért történhet baja, de észre kellettennem, hogy ő számít a bajra. Miért nem jó neki is az, ami nekünk? És miért beszél arról a szörnyű Szibériáról? Kitől is hallottam ezt utoljára? Igen, Schmidt bácsitól! Tőle. Mégse hazugság a Szibéria? És elvinnék oda keresztapát megfagyni? „Hát az oroszok is igazságtalanok? – döböntem meg. – Csakugyan elvinnék keresztapát, aki jó, és annyit segített nekünk?”

– Nálad bujkálnak! – kiáltott fel anyu. – Erre nem gondolsz? Ők igazolhatnak téged! És Imre is! Mi is, mindannyian! ...

– Ezt mindenkinek megtiltom! – mondta gorombán keresztapa. – Semmit nem ezért tettem, és senkinek a védelmére nem szorulok rá!

Tekintete szúrós lett, anyu ijedten elhallgatott.

– Szörnyű – mondogatta sírós hangon, és a kezét tördelte. – Sose lesz vége a sok szörnyűségnek?

Keresztapa legyintett, mint akit az egész nem nagyon érdekel.

– Értetek sokkal jobban aggódtam – váltott nyugodtabb hangra. – Mindenáron el kellett jönnöm hozzátok. – Mosolygott. – Ismersz, mindig is pesszimista voltam. Talán jobb is így. Mindig a legrosszabbra kell felkészülni.

Elnyomta a cigarettát, sétálni kezdett a műhelyben. Úgy rémlett, nem bír uralkodni a nyugtalanságán. Szótlanul, mozdulatlanul figyeltük. Annyira sajnáltam, hogy könnyek szöktek a szemembe. „Semmi baja nem lesz – hajtogattam magamban. – Vigyázni fog rá a jóisten...” De újra csak az eszembe villant: „Az oroszok is igazságtalanok? Olyan igazságtalanok lennének, hogy Szibériába viszik keresztapát?” Arra gondolni sem mertem, amit mondott: agyonlőhetik. Hirtelen visszaemlékeztem vitáikra apuval. „Kő kövön nem marad – mondogatta keresztapa. – Elbánnak velünk, és ki tagadhatja, hogy igazuk van. Egyszóval, lesz itt nemulass!” Apu haragosan ellenkezett, de ő egyre csak hajtogatta: „Elbánnak velünk!” Talán már akkor is arra gondolt, hogy elviszik?

Visszafordult, és odalépett hozzánk.

Arca már nyugodt volt.

– Indulok. Sötétedés előtt haza kell érnem. – Hallgatott egy kicsit, nézett minket. – Ha esetleg... mit tudom én? ... nem találkozhatnánk többet...

Anyu felsikoltott: – Tibor!

– ... mondd meg szüléinknek – folytatta rezzenetlen arccal keresztapa hogy csókolom őket. Szeretném, ha nem vonnának le mindenféle számárságot az én sorsomból. Más világ lesz, és másképpen kell élni. Sajnos, ehhez én már mindenképp túl öreg vagyok. Ti meg vigyázzatok magatokra. Az utolsó napok lesznek a legveszedelmesebbek.

Szinte hidegen csókolt meg mindkettőnket, és vissza sem nézve kiment.

Futottunk utána, anyu zokogott.

Ő még egyszer visszaintett, mielőtt elindult volna az udvarra vezető lépcsőn, és úgy rémlett, kissé bosszúsan mosolyog.

Csak álltam, kezemben szorongatva a szobrocskát, és már tudtam, nemcsak azért adta nekem, mert szeret, hanem mert úgy érzi, hogy nincs többé szüksége rá. Anyu a falnak támaszkodva sírt, én meg egyszerre úgy éreztem, mégsem igazak a mesék.

Féltem.

„Az utolsó napok lesznek a legveszedelmesebbek.”

Mintha minden keresztapát igazolta volna.

Fokozódott az ágyúzás. Üvöltött, sírt, mennydörgött felettünk a világ. S egyik délelőtt hatalmas dörrenés rázta meg a falakat. Találatot kapott a ház.

Hihetetlen zűrzavar tört ki.

Mindenki ki akart rohanni a pincéből.

– Leszakadt a lépcsőházi – kiáltották.

– Be vagyunk temetve!

A kijáratnál tolongtak. Ordítózás, sírás, jajveszékelés. Oltyán bácsi fejéről leverték a sisakot, egy öreg nénit csaknem agyontapostak. A gyerekek torkuk szakadtából visítottak.

Szörnyű volt.

Anyu magához szorított, mi tapodtat se mozdultunk.

Újabb dörrenés hangzott, a szemközti falon hosszú repedés nyílt. Kimeredt szemmel bámultam oda, és vártam, hogy ránk ömöljék a mennyezet. „Meghalunk” – gondoltam, s dühömben sírni kezdtem.

De a mennyezet nem szakadt le, s amikor helyreállt a rend, kiderült, hogy nem omlott össze a lépcsőház, és a pincekijárat se torlaszolódott el. Az első találat nem is a házat érte, hanem a német ágyút a kapu előtt. Borzongva mesélték, hogy az ágyúból csak üszkös roncs maradt, és a katonákból felismerhetetlenségig összeégett hullák.

A második becsapódás már valóban a házat érte. A lövedék keresztültörte a tetőt, és a negyedik emeleti folyosó egy részét is leszakította.

– Akna volt – magyarázta Schmidt bácsi, akinek még az ajka is fehér volt a rémülettől. – A német ágyút is aknával lőtték szét.

Délután ágyúgolyó csapódott be, majd egy gyújtóbomba éppen a lakásunk felett lángra lobbantotta a tetőt. A sűrűn hulló hó eloltotta a lángokat.

– Mikor lesz már vége? – sóhajtoztak az emberek.

Az imasarokban az öreg nénik énekeltek.

„Uram, irgalmazz nekünk!”

Estefelé magyar katonák jelentek meg.

A szomszéd ház felől áttörték a falat, és azon keresztül bújtak át hozzánk. Vörös keresztű katonák voltak, és két, pokróccal letakart sebesültet hoztak be hordágyon. A pokrócokat vastagon átitatta a vér.

– Ne nézz oda – mondta anyu, és keze remegésén éreztem, hogy iszonyú lehet a látvány, amikor fellebbentik a pokrócokat.

A katonák oly elcsigázottak voltak, hogy csaknem eldőltek.

– Honnan jönnek? – kérdezte Jankovics bácsi, aki átengedte az ágyát az egyik katonának, hadd aludjon egy keveset.

– A Király utcától – felelte a katona, majd hozzátette. – Már ott vannak.

Csupa korom, feketeség volt az arca. Hirtelen sapkájába rejtve a fejét, zokogni kezdett.

Az éjszakát nálunk töltötték, majd reggel ellenkező irányban is kibontva a falat, a sebesültekkel együtt eltávoztak.

De alighogy elmentek, nyilas katonák állítottak be.

Sokan voltak, tekintetükből riadtság áradt.

Nem igazoltattak, nem kutattak, de amit bejelentettek, mindennél szörnyűbb volt.

– A körúti házakat fel fogjuk robbantani. Át kell hurcolkodniuk az Eötvös utcába.

Az Eötvös utca a házunk mögött húzódott. Hátsó udvarunkat csak egy kőfal választotta el az Eötvös utcai házaktól.

A nyilas katonák elmagyarázták, hogy a kőfalon nyílást kell vágni, és azon menjünk át.

– Az átköltözés határideje: este 6 óra – közölte a parancsnokuk, majd váratlanul rikácsolni kezdett. – Mindenkit figyelmeztetek! Akit 6 után itt találunk, agyonlőjük! Házmester, házparancsnok! Megjegyezték?

Benedek bácsi cigarettával kínálta az egyik nyilast, és halkán megkérdezte:

– Testvér, hol vannak az oroszok?

A nyilas katona kezében megrezzent a cigaretta.

– Az Oktogon előtt – súgta vissza.

Megremegtem. „Onnan már nincs is több villamosmegálló!”

Amikor elmentek, csönd hullott az óvóhelyre.

– Pakoljunk – szólalt meg rekedten Oltyán bácsi.

Ekkor meghűlt bennem a vér.

„Hát apu? Ő hogy jön velünk?”

Láttam, anyu felugrik, a kijárat felé siet.

A pincefolyosón értem utol. A műhely ajtajában Pintér bácsival beszélt. Megdöbbsentett, hogy mindkettőjüknek falfehér az arca.

– Nincs más választás – mormolta Pintér bácsi. – Ezek aláaknázzák a házat. Neki is velünk kell jönnie...

„Nem lehet! – sikoltottam fel magamban. – Nem jöhet velünk!”

– Az utolsó pillanatban!... – szitkozódott Pintér bácsi, és dühében eltorzult az arca.

Némán nézték egymást. Látszott, tehetetlenek. Ez volt a legijesztőbb.

Anyu egész délelőtt hallgatott. Csak ült az ágyán, mozdulatlanul. Nem csomagolt. Arca merev volt, mint a kő.

Nem mertem megszólítani.

„Mi lesz apuval? Mi lesz vele?” Kábult voltam a félelemtől.

Senki nem törődött velünk.

Zsongott, kavargott az óvóhely. Mindenki futkosott, keresgélt valamit. Az imasarokban leszedték a képet a falról. A feszületet a függönybe göngyölték.

– Miért teszik ezt velünk?

– Már úgyis minden elveszett!

Ilyeneket mondogattak.

– Háború van. Az utolsó pillanatig védekezni kell – magyarázták mások.

Jankovics bácsit kerestem. Szólni kell neki! Meg kell mondani, hogy apu veszélyben van!

Sehol se láttam a nagy zűrzavarban.

Most szinte rohant az idő.

Azután Oltyán bácsit támogatták be az ajtón. Jobb karján vérrrel itatódott át a kabátja.

– Nem lehet kibontani a falat – vicsorgott a fájdalomtól, miközben Benedek bácsi a karját kötözte. – Képtelenség! Úgy hullanak a golyók, repeszek, mint a jégeső!

– Létrát kell a falhoz támasztani – javasolta valaki.

– Elment az esze? – üvöltött Oltyán bácsi. – Ripityre lövik a létrájával együtt!

– Mégiscsak át kell jutni!

– Mindenkit főbe lőnek!

– Sötétedés után már nem fognak annyira ágyúzni!

Mindenki egyszerre kiabált, elviselhetetlenné vált a zaj.

Nemsokára újabb nyilas katonák jöttek. Súlyos ládákat cipeltek át a vészátjárón, és valamennyit a Rothmann-raktárban helyezték el.

– Félórán belül jönnek a tűzszerészek! – azzal már ott se voltak.

Senki se jött.

Odakint már sötétedett, az ágyúzás még erősebbé vált. Mintha ezer meg ezer ágyú

okádta volna már a tüzet. Az ágyúrobaj szinte az udvaron dübörgött.

A pincében csend volt.

Egyszerre megpillantottam Jankovics bácsi fehér turbános fejét. Pintér bácsival és Pelikán bácsival tanakodott a nyitott ajtóban. Mind a hárman rendkívül izgatottak voltak.

„A műhelyben voltak – villant át rajtam. – Apuról tárgyaltak.”

Éreztem, hogy nem tévedek.

Mindenki a cókmojkján ült, leverten, indulásra készen.

Oltyán bácsi felkötött karral üldögélt az ágyán. Az óráját leste.

– Indulni kell lassan – szólalt meg bátortalanul.

„Hát apu?” Anyu karjába kapaszkodtam, rémülten néztem rá.

– Először a nőket és a gyerekeket segítjük át – mondta Oltyán bácsi.

Ekkor döngve bezárult a páncélajtó. Jankovics bácsi ráfordította a kallantyút.

– Itt maradunk! – kiáltotta erős hangon.

Az egész óvóhely némán meredt rá.

– Nem megyünk sehova! Mindenki marad!

Mély csönd volt.

Anyu megszorította a kezem. Egyszerre feléledt, nehezen szedte a levegőt.

– Dehát a robbanószerke! – nyögött fel Oltyán bácsi. – Ha bevág egy bomba ...

– Akkor robbanóanyagok nélkül is vége – mondta Jankovics bácsi.

Hátul valaki felugrott.

– Mit parancsolgat? Milyen jogon?

– De nagy lett a szája – morogta a szomszéd ágyon Herczeg bácsi. – Érzi már, hogy ő lesz az úr.

– Hát a nyilasok?

Itt is, ott is felugráltak.

– Ember! Arra nem gondol!

– Mindjárt hat óra!

– Menni kell! örültség maradni!

– Csend! – üvöltötte Pintér bácsi kivörösödött arccal. – Vegyék elő az eszüket! Nem hallják, mi van odakint? Elhagyni a pincét örültség és öngyilkosság!

– Maradni öngyilkosság! – harsogta Horváth bácsi. – Kiirtják maguk miatt az egész házat!

Jankovics bácsi megvárta, amíg csillapodik a lárma.

– A nyilasok már nem fognak visszajönni – mondta nyugodtan. – Arra se volt már idejük, hogy az aknákat elhelyezzék. De ha mégis visszajönnek, mindenkit nem löhetnek agyon.

– Maradunk! – kiáltott fel csengő hangon anyu.

Arca kipirult, lázasan csillogott a szeme.

Ekkor már senki nem ellenkezett. Behúzott nyakka! gubbasztott mindenki a helyén. Oltyán bácsi eldobta a sisakját, arcát a tenyerébe temette.

Ujjongtam magamban. „Apu maradhat! Nincs baj! Holnapra itt vannak az oroszok!”

Anyuhoz simultam.

– Mondj valamit – könyörögtem.

De csak a kezemet fogta, és izgalmában még mindig egész testében reszketett.

Később valaki azt mondta: – Hat óra!

A nyilas katonák nem jöttek vissza.

Ezen a napon este nem volt lámpaoltás.

Mindenki virrasztóit. Én hol szunyókáltam, hol felriadtam, és anyu kezét kerestem.

Később végleg fölbredtem. Valami szokatlant éreztem.

Ekkor már reggel volt.

Körös-körül csupa elcsigázott, kialvatlan arc.

„Mi ez a szokatlan? – töprengtem.

Anyu csukott szemmel szendergett mellettem, kezemet pillanatra sem engedte el.

„Mi ez a szokatlan?” És hirtelen világosság gyűlt a fejemben. „A csend!”

Mélységes csend volt. Hallgattak az ágyúk, megszűnt a mennydörgés. Olyan nagy csend volt, mint amikor fölmerészkedtünk az udvarra levegőzni. Mit jelent ez? Jót vagy rosszat?

Örülni kell neki, vagy félni kell tőle?

Észrevettem, hogy néhányan nincsenek bent az óvóhelyen. Hiába kerestem Jankovics bácsit, de üres volt Pelikán bácsi ágya is.

Anyu pillantásával találkozott a tekintetem. Már ébren volt, szótlánul figyelt.

– Hallod? – suttogtam. – Csend van.

Csak a szemével intett, hogy hallja. Arcáról még mindig nem tűnt el a feszültség.

– És hol vannak Jankovics bácsiék?

– Fölmentek az udvarra. Az oroszok már egészen közel vannak. Őket várják.

Schmidt bácsi ült le hozzánk. Karikás volt a szeme.

– Hát úgy látszik, vége – és mosolyogni próbált.

Az emberek kis csoportokba verődve beszélgettek. Csak az volt furcsa, hogy mindnyájan suttogtak.

„Nekünk is föl kéne mennünk” – gondoltam.

Türelmetlenség fogott el, alig fértem a bőrömbe.

– Mi lesz, ha a nyilasok jönnek vissza? – kérdezte hideglelősen Herczeg bácsi.

Ő is letelepedett mellém. Nem lehetett tudni, fázik-e vagy a félelemtől reszket.

Schmidt bácsi savanyúan nézett rá.

– Látja, ettől az egytől nem félek.

– Legalább tudna itt valaki oroszul – és Herczeg bácsinak még a foga is vacogott.

– Ó, a Jankovics úr biztosan remekül beszél – mondta Schmidt bácsi. – ÉS én is főszedtem valamicskét a hadifogságban ...

Nem bírtam magammal.

– Anyu – ráncigáltam a ruháját. – Menjünk fel mi is. Ott jobb.

– Nem lehet, szivecském. Még korai lenne.

„Korai? – kicsit elszorult a torkom. – Hát még most se, még mindig nem biztos?”

– Nagyságos asszony – szólalt meg lassan Schmidt bácsi.

Anyu mereven pillantott rá, ettől zavarba jött, a mosoly az ajkára fagyott.

– Kérem ... igen. Talán még korai... – dadogta.

Ekkor valaki belökte a páncélajtót.

– Itt vannak!

Mindenki talpra ugrott.

– Ketten vannak – lihegte a bácsi az ajtóban. – Az udvaron jönnek keresztül ...

– Maradj itt – súgta a fülembe anyu, és izgatottan felállt.

– Nagyságos asszony – mondta Schmidt bácsi, és megragadta anyu kezét. – Most már megmondhatom! Én tudtam! Igen, én tudtam, kérem, hogy a Novák úr...

Anyu egyetlen rántással kiszabadította a kezét, és az ajtó felé szaladt.

– Ne hagyj itt! – kiáltottam fel.

– Az apukádért megy – mondta Schmidt bácsi.

A rémület elszorította a torkom. „Miért hagyott itt?” Lekászálódtam az ágyról, utána akartam futni.

Az ajtóban ekkor jelent meg a két katona.

Megtorpantam, különös remegés fogott el. Hát itt vannak! Ők azok! Fehér hőköpenyűk meg-megcsillan a gyertyák fényében! És egyiküknek sincs szakálla! Szemüveges, vékony bácsi az egyik, az arca szigorú. A másik alacsony, zömök ember. Sapkájukon ott a piros csillag!

Elgyöngült a lábam, az ágyban kapaszkodtam meg.

„Vajon milyenek? Fognak-e bántani minket?”

A két katona ránk se hederített. Egyelőre nem mozdultak az ajtóból.

Jankovics bácsi a raktár felé mutogatva, élénken magyarázott nekik.

A szemüveges katona elment vele, a másik pedig bejött az óvóhelyre. Lány, idegen, érthetetlen nyelven kérdezett valamit.

– *Nyet* – kiáltott fel mögöttem Schmidt bácsi, és izgatottan félrelökött engem, úgy sietett oda hozzám.

– Ez orosz? Olyan ábrázatú, mint valami tatár.

Láttam, hogy Schmidt bácsi nevetve és nagy igyekezettel magyaráz a katonának, s láttam, hogy mások is felbátorodnak, odamennek hozzájuk, és ők is kézzel-lábbal mutogatnak.

Egyedül maradtam a pincének ebben a sarkában. Szorongást éreztem, hogy itthagyt anyu, és nincs itt se Jankovics bácsi, se Pelikán bácsi. Úgy rémlett, minden arc idegen, mindegyiket most látom először.

Ekkor észrevettem, hogy a katona megpillant engem. „Most mi lesz?” – rémültem meg.

Ő felnevetett, félretolta a bácsikat, és odajött hozzám. Aztán egyszer csak a karján találtam magam, majdnem összeütöttük az orrunkat.

– *Malenykij. malenykij* – valami ilyesmit mondott. Mandulavágású szeme vidáman csillogott, és egyre csak mondta, mondogatta a lány szavakat.

Schmidt bácsi mosolyogva hajolt hozzám.

– A nevedet kérdi – súgta. – Mondd csak meg bátran. „Miért kérdi a nevem?”

Megzavarodva, riadtan pillantottam körül.

A bácsik most mind engem néztek.

– No bátran, öcskös – noszogattak mosolyogva.

Igen, pontosan így képzeltem. A katona megkérdi a nevem, én meg büszkén vágom ki: *Novak Gábor!* Hiszen többé már nem kell félni, rejtőzködni, többé már nem titok az igazi nevem.

– No, bátran – biztatott Schmidt bácsi. – Már nem titok. Újra csak azt éreztem, hogy idegen az arcuk.

„Ne higgy nekik! Hazudnak!” – hallottam magamban anyu hangját.

A katona várakozóan nézett rám.

Lehorgasztottam a fejem.

– Endrődi Gábor vagyok – suttogtam.

Láttam a bácsik meghökkent arcát, s láttam, hogy a katona nem érti, min csodálkoznak.

Én pedig most már kiáltva mondtam:

– Endrődi Gábor!

Az ajtóban ekkor jelent meg apu.

Anyu karjára támaszkodott, és engem keresett a tekintetével.

Védőburkoló, kötéstervezés és tipográfia Murányi István

A kiadásért felelős a Magvető Könyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Bihari László

Műszaki vezető: Beck Péter

Kiadványszám: 444

Terjedelem: 27,2 A/5 ív. Példányszám: 5000

MSZ 5601-59 és MSZ 5602-55

MA 362-h-6567

65-5724 Szegedi Nyomda Vállalat
